ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ ΕΡΓΑ

ΤΟΜΟΣ 32

ΠΕΡΙ ΠΡΟΣΕΥΧΗΣ
Ο ΠΕΤΡΟΣ ΕΙΣ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΝ
ΟΤΙ ΟΙ ΔΑΙΜΟΝΕΣ ΔΕΝ ΔΙΟΙΚΟΥΝ ΤΑ ΑΝΘΡΩΠΙΝΑ
ΟΤΙ ΕΚ ΡΑΘΥΜΙΑΣ Η ΚΑΚΙΑ
ΕΙΣ ΤΟΝ ΤΕΤΡΑΗΜΕΡΟΝ ΛΑΖΑΡΟΝ
Η ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΤΟΥ ΠΑΥΛΟΥ

Κείμενον: B. de Montfaucon,

Μετάφρασις—Σχόλια
ΚΥΡΙΑΚΟΥ Γ. ΡΟΥΜΠΗ
πτυχιούχου
Θεολογίας, Φιλολογίας, Ἱστορίας - Ἀρχαιολογίας

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

* Οἱ ἐντὸς παρενθέσεως ἀριθμοὶ παραπέμπουν εἰς τὰς ἀντιστοίχους σελίδας τοῦ κειμένου.

ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

ΠΕΡΙ ΠΡΟΣΕΥΧΗΣ

Ὅτι ἡ προσευχὴ ἀποτελεῖ τὴν κορωνίδα ὅλων τῶν ἀ-
γαθῶν καὶ μᾶς προσφέρει τὴν σωτηρίαν καὶ τὴν αἰώνιον
ζωήν, κανεὶς δὲν τὸ ἀγνοεῖ. Εἶναι ὅμως ἀνάγκη νὰ ὁμιλή-
σωμεν κατὰ δύναμιν διὰ τὸ θέμα αὐτό, ὥστε καὶ αὐτοὶ οἱ
ὁποῖοι συνήθισαν νὰ ζοῦν μὲ προσευχὰς καὶ μὲ τὴν λα-
τρείαν τοῦ Θεοῦ νὰ γίνουν ἐπιμελέστεροι περὶ τὰ θρη-
σκευτικὰ των καθήκοντα, καὶ οἱ ἄλλοι ποὺ ζοῦν μὲ κά-
ποιαν ἀδιαφορίαν καὶ ἄφησαν τὴν ψυχήν των ἔρημον ἀπὸ
τὴν προσευχήν, Ε νὰ κατανοήσουν τὴν ζημίαν των ἀπὸ
μίαν τοιαύτην ζωὴν κατὰ τὸ παρελθὸν καὶ νὰ μὴ στερή-
σουν πλέον τὸν ἑαυτόν των ἀπὸ τὴν σωτηρίαν κατὰ τὸν
ὑπόλοιπον χρόνον τῆς ζωῆς των.

Τὸ πρῶτον λοιπὸν καὶ μέγιστον ποὺ ἔχομεν νὰ εἴπω-
μεν διὰ τὴν προσευχὴν εἶναι, ὅτι κάθε ἄνθρωπος ποὺ προ-
σεύχεται, συνομιλεῖ μὲ τὸν Θεόν. Πόσον δὲ μέγα πρᾶγμα
εἶναι νὰ εἶσαι ἄνθρωπος καὶ νὰ συνομιλῇς μὲ τὸν Θεόν,
οὐδεὶς τὸ ἀγνοεῖ. Καὶ εἶναι ἀδύνατον νὰ παραστήσῃ κα-
νεὶς μὲ τὸν λόγον αὐτὴν τὴν τιμήν. Διότι αὐτὴ ἡ τιμὴ ὑ-
περβαίνει καὶ τὴν μεγαλοπρέπειαν τῶν ἀγγέλων. 784 Α
Πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον ἐκεῖνοι γνωρίζουν καλῶς καὶ ὅλοι πα-
ρουσιάζονται ἀπὸ τοὺς προφήτας νὰ ἀναπέμπουν τοὺς ὕ-
μνους καὶ τὰς λατρείας πρὸς τὸν Κύριον μὲ πολὺν φόβον,
καλύπτοντες καὶ τὰ πρόσωπα καὶ τοὺς πόδας μὲ μεγά-
λην εὐλάβειαν, ἐνῷ δεικνύουν τὸν μεγάλον των φόβον μὲ
τὴν πτῆσιν καὶ τὴν διαρκῆ κίνησίν των. Καὶ νομίζω, ὅτι
παροτρύνουν καὶ ἡμᾶς νὰ λησμονῶμεν, κατὰ τὴν ὥραν
τῆς προσευχῆς, τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν μας καὶ συνεχόμε-
νοι ἀπὸ τὴν εὐλάβειαν καὶ τὸν φόβον νὰ μὴ βλέπωμεν τί-
ποτε ἀπὸ τὰ παρόντα, ἀλλὰ νὰ ἔχωμεν τὴν αἴσθησιν ὅτι
ἱστάμεθα ἐν μέσῳ τῶν ἀγγέλων καὶ ἐπιτελοῦμεν τὴν ἰδίαν
λατρείαν μὲ ἐκείνους. Βεβαίως εἰς ὅλα τὰ ἄλλα ὑπάρχει
μεγάλη ἀπόστασις μεταξὺ ἡμῶν καὶ ἐκείνων, εἰς τὴν φύ-
σιν π.χ., τὸν τρόπον τῆς ζωῆς, τὴν σοφίαν καὶ τὴν σύνε-

σιν καὶ γενικῶς εἰς ὅ,τι δύναταί τις νὰ εἴπη. **B** Τὸ καθῆ-
κον ὅμως τῆς προσευχῆς εἶναι κοινὸν τῶν ἀγγέλων μαζὶ
καὶ τῶν ἀνθρώπων. Καὶ εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ εἰς τὴν προσευχὴν
δὲν ὑπάρχει τίποτε ποὺ νὰ χωρίζη τὰς διαφορετικὰς
φύσεις.
Ἡ προσευχὴ σὲ ξεχωρίζει ἀπὸ τὰ ἄλογα ζῶα, καὶ σὲ
συνδέει μὲ τοὺς ἀγγέλους. Καὶ ἐκεῖνος ποὺ εἰς ὅλην του
τὴν ζωὴν ἀφιερώνεται μὲ θέρμην εἰς τὰς προσευχὰς καὶ
τὴν λατρείαν τοῦ Θεοῦ, ταχέως θὰ μετατεθῆ εἰς τὴν πο-
λιτείαν τῶν ἀγγέλων, τὴν ζωὴν καὶ τὸν τρόπον διαβιώ-
σεως ἐκείνων, μὲ τὴν τιμὴν καὶ τὴν εὐγένειαν καὶ τὴν σο-
φίαν καὶ τὴν σύνεσιν. Διότι τί δύναται νὰ εἶναι ὁσιώτε-
ρον ἀπὸ τοὺς συναναστρεφομένους μὲ τὸν Θεόν; Τί δι-
καιότερον; Τί κοσμιώτερον; Τί σοφώτερον; Διότι, ἐὰν
οἱ ὁμιλοῦντες μὲ σοφοὺς ἀνθρώπους, μὲ τὴν συνεχῆ συν-
αναστροφὴν μὲ αὐτούς, γίνονται ταχέως ὅμοιοί των ὡς
πρὸς τὴν φρόνησιν, τότε τί πρέπει νὰ εἴπωμεν **C** δι' ἐκεί-
νους ποὺ ὁμιλοῦν μὲ τὸν Θεὸν καὶ προσεύχονται; Μὲ πό-
σην σοφίαν, μὲ πόσην ἀρετήν, μὲ πόσην σύνεσιν καὶ κα-
λοκαγαθίαν, καὶ σωφροσύνην καὶ πραότητα, τοὺς γεμίζει
ἡ προσευχὴ καὶ ἡ δέησις; Ὥστε δὲν θὰ σφάλη κανεὶς ἂν
ἐξέφραζε τὴν γνώμην, ὅτι ἡ προσευχὴ εἶνα ἀφετηρία κά-
θε ἀρετῆς καὶ δικαιοσύνης καὶ κανένα ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ συν-
τελοῦν εἰς τὴν εὐσέβειαν δὲν δύναται νὰ εἰσέλθη εἰς ψυ-
χήν, ἡ ὁποία εἶναι ἔρημος ἀπὸ προσευχὴν καὶ ἀπὸ δέη-
σιν. Ἀλλὰ ὡσὰν ἀνοχύρωτος πόλις εὐκόλως δύναται νὰ
ὑποταγθῆ εἰς τοὺς ἐχθροὺς ἀπὸ ἔλλειψιν παντὸς ἐμπο-
δίου. Τὸ ἴδιον λοιπὸν καὶ ψυχήν, ποὺ δὲν εἶναι ὠχυρωμένη
μὲ προσευχάς, εὐκόλως ὁ διάβολος τὴν ὑποτάσσει καὶ τὴν
γεμίζει εὐχερῶς μὲ κάθε ἁμαρτίαν.
D Πρῶτον μέν, ὅταν ἴδη ψυχὴν θωρακισμένην μὲ προ-
σευχάς, δὲν τολμᾷ νὰ τὴν πλησιάση, διότι φοβεῖται τὴν
ἰσχὺν καὶ τὴν δύναμιν, τὴν ὁποίαν παρέχουν αἱ προσευ-
χαί, αἱ ὁποῖαι τρέφουν τὴν ψυχὴν περισσότερον ἀπὸ ὅσον
ἡ τροφὴ τρέφει τὸ σῶμα. Ἔπειτα ὅσοι προσεύχονται μὲ
ἀφοσίωσιν δὲν ἀνέχονται νὰ ὑποστοῦν τίποτε ἀνάξιον τῆς
προσευχῆς, ἀλλὰ ἐπειδὴ ἐντρέπονται τὸν Θεόν, μὲ τὸν
ὁποῖον μόλις ἐπεκοινώνησαν, ἀποκρούουν ἀμέσως κάθε
δόλον τοῦ πονηροῦ. Καὶ τοῦτο διότι διαλογίζονται πόσον
κακὸν εἶναι, ἕνας ποὺ μόλις πρὸ ὀλίγου ὡμίλησε πρὸς τὸν
Θεὸν καὶ τὸν παρεκάλεσε νὰ τοῦ χαρίζη σωφροσύνην καὶ
ἁγιότητα, νὰ μεταπέση ἀμέσως εἰς τὸν διάβολον **E** καὶ
νὰ δεχθῆ εἰς τὴν ψυχήν του τὰς αἰσχρὰς ἡδονὰς καὶ νὰ

ἐπιτρέψη εἰς τὸν πειρασμὸν νὰ εἰσδύση εἰς τὴν διάνοιάν
του, τὴν ὁποίαν πρὸ ὀλίγου ἐπεσκέφθη ὁ Θεός, καὶ νὰ ἐ-
πιτρέψη εἰς τοὺς δαίμονας νὰ εἰσχωρήσουν εἰς ψυχάς, διὰ
τὰς ὁποίας ἡ χάρις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος **785 A** ἐπέδειξε
μεγάλην φιλανθρωπίαν καὶ πρόνοιαν. Καὶ ἄκουσε πῶς.
Εἶναι ἀδύνατον εἰς τὸν ἄνθρωπον νὰ κατορθώση νὰ ἐπι-
κοινωνήση μὲ τὸν Θεὸν χωρὶς τὴν ἐπενέργειαν τοῦ Ἁγί-
ου Πνεύματος, ἀλλὰ πρέπει μὲ τὴν παρουσίαν της καὶ τὴν
συναρωγήν της εἰς τοὺς ἁγίους ἀγῶνας νὰ προσέλθωμεν
καὶ νὰ κλίνωμεν τὰ γόνατα καὶ νὰ παρακαλέσωμεν καὶ νὰ
προσευχηθῶμεν. Ἐπειδὴ δηλαδή, εἶναι κάτι ποὺ ὑπερ-
βαίνει τὴν δύναμιν τοῦ ἀνθρώπου νὰ ὁμιλήση πρὸς τὸν
Θεόν, πρέπει νὰ ἔλθη εἰς ἡμᾶς ἡ χάρις τοῦ Ἁγίου Πνεύ-
ματος καὶ νὰ μᾶς ἐνδυναμώση καὶ νὰ μᾶς ἐνθαρρύνη καὶ
νὰ μᾶς διδάξη τὸ μέγεθος τῆς τιμῆς. Ὅταν λοιπὸν ἐννο-
ήσης, ὅτι ἐπικοινωνεῖς μὲ τὸν Θεὸν καὶ ἐδέχθης τὴν ἐπε-
νέργειαν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ὅταν πρόκειται νὰ προ-
σευχηθῆς, δὲν θὰ ἐπιτρέψης εἰς τὸν διάβολον καμμίαν εἴ-
σοδον εἰς τὴν ψυχήν σου, ἡ ὁποία εἶναι ἡγιασμένη ἀπὸ τὸ
Ἅγιον Πνεῦμα. Διότι, ὅπως ἀκριβῶς ὅσοι συνωμίλησαν μὲ
τὸν βασιλέα καὶ ἐχάρησαν μίαν συζήτησιν φιλικὴν καὶ τιμη-
τικήν, δὲν καταδέχονται νὰ συναναστρέφωνται μὲ ἐπαί-
τας καὶ ἄλλους ἀποβλήτους, **B** τὸ ἴδιον καὶ ἐκεῖνος ποὺ
ὡμίλησε μὲ τὸν Θεὸν καὶ προσηυχήθη, δὲν θὰ καταδεχθῆ
τὴν συναναστροφὴν μὲ τὸν πονηρὸν καὶ τὸν ἀσεβῆ. Καὶ πρά-
γματι ὅποιος εἶναι δοῦλος τῶν ἡδονῶν, συναναστρέφεται
καὶ δαίμονας καὶ ἁμιλλᾶται πρὸς τὴν ἀφροσύνην ἐκείνων,
ὅπως ἀκριβῶς ὁ σώφρων ποὺ ἀσκεῖ τὴν δικαιοσύνην, συγ-
κατοικεῖ μὲ τοὺς ἀγγέλους καὶ ἁμιλλᾶται πρὸς τὴν μεγα-
λοπρέπειαν ἐκείνων. Καὶ νομίζω, ὅτι ἂν εἴπη κανεὶς ὅτι
αἱ προσευχαὶ εἶναι τὰ νεῦρα τῆς ψυχῆς, θὰ εἴπη τὴν ἀλή-
θειαν. Ὅπως δηλαδὴ τὸ σῶμα συγκρατεῖται μὲ τὰ νεῦρα
καὶ τρέχει καὶ ἵσταται καὶ ζῇ καὶ συναθροῦται στερεῶς,
καὶ ἂν κανεὶς τὰ κόψη, καταστρέφει ὅλην τὴν ἁρμονίαν
τοῦ σώματος, ἔτσι καὶ αἱ ψυχαὶ ἀποκτοῦν μὲ τὰς ἁγίας
προσευχὰς ἁρμονικὴν σύστασιν **C** καὶ τρέχουν μὲ εὐχέρει-
αν εἰς τὸν δρόμον τῆς εὐσεβείας. Ἂν δὲ ἀποστερήσης
τὸν ἑαυτόν σου ἀπὸ τὴν προσευχήν, εἶναι τὸ ἴδιον ὡσὰν
νὰ βγάλης τὸ ψάρι ἔξω ἀπὸ τὸ νερό. Ὅπως διὰ τὸ ψάρι
ζωὴ εἶναι τὸ νερό, τὸ ἴδιον εἶναι διὰ σὲ ἡ προσευχή. Μὲ
αὐτὴν δύνασαι, τρόπον τινὰ διὰ μέσου τοῦ ὕδατος, νὰ
πετάξης καὶ νὰ ὑπερβῆς τοὺς οὐρανοὺς καὶ νὰ ἔλθης πλη-
σίον τοῦ Θεοῦ.

Καὶ αὐτὰ ποὺ εἶπα εἶναι ἱκανὰ νὰ δείξουν τὴν δύναμιν τῆς ἁγίας προσευχῆς. Ἴσως ὅμως εἶναι καλύτερον νὰ ἔλθωμεν καὶ εἰς τὰς θείας Γραφὰς καὶ νὰ μάθωμεν ἀπὸ τοὺς λόγους τοῦ Χριστοῦ τὸν πλοῦτον, τὸν ὁποῖον ἀποθησαυρίζουν αἱ προσευχαὶ εἰς ἐκείνους ποὺ θέλουν νὰ διάγουν ὅλην των τὴν ζωὴν μὲ τὰς προσευχάς. **D** «Ἔλεγεν δὲ πρὸς τοὺς μαθητάς του καὶ παραβολὴν διὰ τὸ ὅτι πρέπει πάντοτε νὰ προσεύχωνται. Ὑπῆρχε εἰς μίαν πόλιν ἕνας δικαστής, ὁ ὁποῖος δὲν ἐφοβεῖτο τὸν Θεόν, καὶ δὲν ἐντρέπετο ἄνθρωπον. Ὑπῆρχε ἐπίσης εἰς ἐκείνην τὴν πόλιν μία χήρα, ἡ ὁποία ἤρχετο πρὸς αὐτὸν καὶ τοῦ ἔλεγε. «Δός μου τὸ δίκαιόν μου ἀπέναντι εἰς τὸν ἀντίδικόν μου». Καὶ δὲν ἤθελεν ἐπὶ ἀρκετὸν χρόνον (νὰ ἀποδώσῃ τὸ δίκαιον εἰς τὴν χήραν ὁ δικαστής). Ἔπειτα εἶπε μέσα του: «Ἂν δὲν φοβοῦμαι τὸν Θεὸν καὶ δὲν ἐντρέπομαι ἄνθρωπον, ἐπειδὴ ἡ χήρα αὐτὴ μὲ ἐνοχλεῖ, θὰ τῆς ἀποδώσω τὸ δίκαιον, διὰ νὰ μὴ ἔρχεται συνεχῶς καὶ μὲ ταλαιπωρεῖ». Εἶπε δὲ ὁ Κύριος, ἀκούσατε τί λέγει ὁ ἄδικος κριτής. **E** Καὶ ὁ Θεὸς δὲν θὰ ἀποδώσῃ τὸ δίκαιον εἰς τοὺς ἐκλεκτοὺς αὐτοῦ, οἱ ὁποῖοι φωνάζουν πρὸς αὐτὸν ἡμέραν καὶ νύκτα, καὶ δεικνύει δι' αὐτοὺς ὑπομονὴν καὶ ἐπιείκειαν; Σᾶς λέγω ὅτι γρήγορα θὰ τοὺς ἀποδώσῃ τὸ δίκαιον».[1] Ἂν ἐννοήσωμεν, ἀδελφοί, τὴν σοφίαν, ἡ ὁποία κρύπτεται εἰς τοὺς λόγους τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ ἂς τὴν διερευνήσωμεν μὲ τὴν ἰδικήν μας δύναμιν, ὄχι ὅση εἶναι, ἀλλὰ ὅσην δυνάμεθα νὰ προσεγγίσωμεν. **786 A** Ὅσοι ἐργάζονται εἰς τὴν θάλασσαν, κατερχόμενοι εἰς αὐτὸν τὸν βυθόν, φέρουν εἰς τοὺς ἀνθρώπους τῆς ξηρᾶς τοὺς πολυτίμους λίθους. Ἡμεῖς δὲ διὰ νὰ ἀνερευνήσωμεν τὸ πέλαγος τῶν θείων Γραφῶν, ἂς κατέλθωμεν ὅσον εἶναι δυνατὸν εἰς τὸν βυθὸν τῆς πνευματικῆς σοφίας, διὰ νὰ σᾶς φέρωμεν ἀγαθὸν θησαυρόν, ὁ ὁποῖος στολίζει τὰς ψυχὰς καλύτερον ἀπὸ στεφάνους στολισμένους μὲ πολυτίμους λίθους, ποὺ κοσμοῦν τὰς κεφαλὰς τῶν βασιλέων. Διότι τὸ κάλλος ἐκείνων περιορίζεται εἰς τὴν παροῦσαν ζωήν, ἐνῷ ἐκεῖνος ποὺ στεφανώνει τὴν ψυχὴν μὲ τοὺς λόγους τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ τὴν παροῦσαν ζωὴν διέρχεται μὲ ἀσφάλειαν καὶ μετὰ θάνατον προσέρχεται εἰς τὸ βῆμα τοῦ Χριστοῦ μὲ θάρρος, πλήρης ἀρετῆς καὶ καθαρὸς ἀπὸ κάθε κακίαν.

B Ποῖον λοιπὸν θησαυρὸν σᾶς φέρομεν ἀπὸ τὸν βυθὸν τῶν Γραφῶν, χωρὶς νὰ ψαύσωμεν τὸν ἴδιον τὸν βυθὸν

1. Λουκ. 18, 1 - 8.

τῆς σοφίας, ἀλλὰ κατελθόντες εἰς τόσον βάθος, ὅσον ἐπιτρέπεται (ἀπὸ τὰς δυνάμεις μας;). Ὁδηγῶν ὁ Χριστὸς τοὺς ἀνθρώπους εἰς τὴν προσευχὴν καὶ θέλων νὰ παραστήσῃ εἰς τὰς ψυχάς μας τὴν ὠφέλειαν ποὺ προκύπτει ἀπὸ αὐτήν, παρουσιάζει ἕνα πονηρὸν καὶ ἀδίστακτον δικαστήν, ὁ ὁποῖος ἀπέρριψεν ἀπὸ τοὺς ὀφθαλμούς του κάθε ἐντροπὴν καὶ ἀπέβαλεν ἀπὸ τὴν ψυχήν του τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ. Καὶ βεβαίως ἦτο ἀρκετὸν νὰ προβάλῃ εἰς τὴν παραβολήν του ἕνα δίκαιον καὶ ἐλεήμονα ἄνθρωπον καὶ συγκρίνων τὴν δικαιοσύνην ἐκείνου μὲ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ, νὰ δείξῃ τὴν δύναμιν τῆς δεήσεως. **C** Διότι, ἐὰν ἕνας ἄνθρωπος ἀγαθὸς καὶ πρᾶος δέχεται μὲ ἀγαθότητα ὅσους τὸν παρακαλοῦν, πόσον μᾶλλον ὁ Θεός, τοῦ ὁποίου τὸ μέγεθος τῆς φιλανθρωπίας ὄχι μόνον ὑπερβαίνει τὴν ἰδικήν μας σκέψιν, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ; Ἔφθανε, λοιπόν, καθὼς εἶπα, νὰ προβάλῃ ἕνα πρόσωπον δικαίου δικαστοῦ. Τώρα ὅμως παρουσιάζει ὠμὸν καὶ ἀσεβῆ καὶ μισάνθρωπον κριτήν, ἔναντι μὲν τῶν ἄλλων σκληρόν, ἀλλὰ πρὸς τοὺς παρακαλοῦντας αὐτὸν καλὸν καὶ πρᾶον, διὰ νὰ μάθῃ, ὅτι κάθε παράκλησις καὶ πονηρὰν φύσιν τὴν σύρει εὐκόλως εἰς οἶκτον καὶ συμπάθειαν. Διὰ ποῖον λόγον λοιπὸν τὸ ἔκανε αὐτὸ ὁ Χριστός; Διὰ νὰ μὴ ἀγνοῇ κανεὶς ἀπολύτως τὴν δύναμιν τῆς προσευχῆς. **D** Διὰ τοῦτο παρουσίασε τὴν χήραν ἐμπρὸς εἰς δικαστὴν πονηρότατον ἐξ ὅλων καί, δεικνύων αὐτὸν παρὰ τὴν φύσιν του φιλάνθρωπον, μετέφερε τὴν εἰκόνα ἀπὸ τὸν πονηρὸν δικαστὴν εἰς τὸν ἰδικόν του Πατέρα, τὸν ἀγαθόν, τὸν πρᾶον τὸν ἥμερον, τὸν φιλάνθρωπον, ποὺ παραβλέπει τὰς ἀνομίας, ποὺ συγχωρεῖ πολλὰς ἁμαρτίας, ποὺ βλασφημεῖται κάθε ἡμέραν καὶ τὸ ὑπομένει, ὁ ὁποῖος ἀνέχεται νὰ βλέπῃ νὰ τιμῶνται οἱ δαίμονες, αὐτὸς δὲ νὰ ὑβρίζεται, ὁ Υἱὸς νὰ βλασφημῆται, ἄπειρα ἄλλα δεινά, ρητὰ καὶ ἄρρητα. Ἀφοῦ λοιπὸν ἀνέχεται μὲ τόσην πραότητα τὰς βλασφημίας, δὲν θὰ μᾶς ἐλεήσῃ ἀμέσως, ἐὰν μᾶς ἴδῃ νὰ προσπίπτωμεν μὲ τὸν προσήκοντα φόβον; «Ἀκούσατε», λέγει «τί λέγει ὁ δικαστὴς τῆς ἀδικίας. **E** Ἂν καὶ δὲν φοβοῦμαι τὸν Θεὸν καὶ δὲν ἐντρέπομαι ἄνθρωπον, ἐπειδὴ μὲ ἐνοχλεῖ, θὰ τῆς δώσω τὸ δίκαιόν της». Τί λέγεις; Αὐτὸ ποὺ δὲν ἐπέτυχεν ὁ φόβος, τὸ ἐπέτυχεν ἡ δέησις; Καὶ ἡ ἀπειλὴ μὲν καὶ ὁ φόβος τῆς τιμωρίας δὲν ἔφερε τὸν ἄνθρωπον εἰς τὴν δικαιοσύνην. Ἡ χήρα ὅμως ποὺ παρουσιάσθη μὲ παρακλήσεις, τὸν ἄγριον τὸν ἡμέρωσε. Τί πρέπει λοιπὸν νὰ συμπεράνωμεν, διὰ τὸν φιλάνθρωπον Θεόν, ἀφοῦ αὐ-

τὸν τὸν σκληρὸν τὸν κατέστησεν ἡ χήρα τόσον πρᾶον μὲ
τὰς δεήσεις της; 787 A Πόσην καλωσύνην, πόσην φιλαν-
θρωπίαν θὰ δείξη πρὸς ἡμᾶς ὁ Θεός, ὁ ὁποῖος θέλει πάν-
τοτε μόνον νὰ ἐλεῆ καὶ ποτὲ νὰ τιμωρῆ; Ὁ ὁποῖος καὶ
τὰς τιμωρίας ἐπισείει καθ' ἡμῶν διὰ τὴν μεγάλην του φι-
λανθρωπίαν, καὶ προετοίμασε δι' ἡμᾶς μεγάλας τιμάς,
ὥστε καὶ ὁ φόβος καὶ ἡ προσδοκία τῆς τιμῆς, ἡ μὲν
προσδοκία τῆς τιμῆς νὰ μᾶς κινῆ πρὸς τὴν ἀρετήν, ὁ δὲ
φόβος νὰ μᾶς ἐμποδίζη ἀπὸ τὰς πονηρὰς πράξεις; Δὲν
δύναμαι νὰ ἀπομακρύνω τὴν σκέψιν μου ἀπὸ τὸν δικαστὴν
τῆς ἀδικίας, διότι βλέπω εἰς τὴν παρὰ φύσιν πραότητα ἐ-
κείνου τὴν ἀπερίγραπτον φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ.

Διότι, ἐὰν ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς ποὺ δὲν ἠθέλησε ποτὲ
νὰ δείξη κανένα καλόν, αἰφνιδίως μετεβλήθη καὶ εὐσπλαγ-
χνίσθη τὴν χήραν ποὺ τὸν παρεκάλει, πόσην ἐξ οὐρανοῦ
φροντίδα θὰ φέρουν εἰς ἡμᾶς αἱ προσευχαί; B Δύναταί τις
νὰ ἐννοήση τὴν ἰσχὺν καὶ τὴν δύναμιν τῶν ἁγίων προσευ-
χῶν, ἂν ἀναλογισθῆ καὶ παρατηρήση πόσα ἀγαθὰ ἀπο-
λαμβάνουν κάθε ἡμέραν καὶ ὥραν αὐτοὶ ποὺ προσπίπτουν
πάντοτε εἰς τὸν Θεόν. Διότι, ποῖος δὲν γνωρίζει, ὅτι καὶ
τὸ φῶς τοῦ ἡλίου καὶ τῆς σελήνης καὶ τῶν ἄστρων καὶ
τοὺς καλοὺς καιροὺς καὶ τὰς παντοειδεῖς τροφάς, καὶ τὸν
πλοῦτον καὶ τὴν ζωὴν καὶ ἄπειρα ἀγαθὰ χαρίζει ὁ Θεὸς
ὁμοίως εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, καὶ εἰς δικαίους καὶ εἰς
ἀσεβεῖς διὰ τὴν μεγάλην του φιλανθρωπίαν, τὴν ὁποίαν ἔ-
χει πρὸς ἡμᾶς; Ἐὰν λοιπὸν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐλεῆ
καὶ ἀνακουφίζη καθημερινῶς αὐτοὺς ποὺ δὲν τὸν παρακα-
λοῦν οὔτε τοῦ τὸ ζητοῦν, πόσα ἀγαθὰ εἶναι εὔλογον νὰ
ἀπολαύσουν αὐτοὶ ποὺ διέρχονται ὅλην τὴν ζωήν των μὲ
προσευχὰς καὶ δεήσεις;

C Ἂς σᾶς ἀναφέρω τώρα πόσοι δίκαιοι ἠδυνήθησαν
μὲ τὰς προσευχὰς νὰ σώσουν καὶ ἔθνη καὶ πόλεις καὶ ὅ-
λην τὴν οἰκουμένην. Καὶ ἀφοῦ ὁ λόγος περὶ προσευχῆς,
πρῶτος ἀξιομνημόνευτος εἶναι ὁ Παῦλος, ὁ ὁποῖος ἦτο ἄ-
πληστος εἰς τὴν λατρείαν τοῦ Θεοῦ, αὐτὸς ὁ κοινὸς πα-
τὴρ καὶ πρόγονος τῶν δούλων τοῦ Χριστοῦ. Ἐκεῖνος λοι-
πὸν ὁ φύλαξ τῆς οἰκουμένης, διέσωσε ὅλα τὰ ἔθνη μὲ τὴν
προσευχὴν καὶ τὴν συνεχῆ δέησιν, λέγων πάντοτε πρὸς
ἡμᾶς: «Δι' αὐτὸν τὸν λόγον γονατίζω προσευχόμενος
πρὸς τὸν Πατέρα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἀπὸ
τὸν ὁποῖον λαμβάνει τὸ ὄνομά του κάθε γένος εἰς τὸν οὐ-
ρανὸν καὶ τὴν γῆν, διὰ νὰ σᾶς δώση κατὰ τὸν πλοῦτον
τῆς χάριτος αὐτοῦ νὰ ἐνισχυθῆτε διὰ τοῦ D Πνεύματος

αὐτοῦ εἰς τὸν ἐσωτερικόν σας ἄνθρωπον καὶ διὰ τῆς πί-
στεως νὰ κατοικήση ὁ Χριστὸς εἰς τὰς καρδίας σας».[2] Βλέ-
πεις πόσον ἰσχύει ἡ προσευχὴ καὶ ἡ δέησις; Καθιστᾶ τοὺς
ἀνθρώπους ναοὺς τοῦ Χριστοῦ. Καὶ ὅπως ὁ χρυσὸς καὶ οἱ
πολύτιμοι λίθοι καὶ τὰ μάρμαρα κάμνουν τοὺς οἴκους τῶν
βασιλέων, ἔτσι καὶ ἡ προσευχὴ κάμνει ναοὺς τοῦ Χριστοῦ.
«Νὰ κατοικήση», λέγει, «ὁ Χριστὸς εἰς τὰς καρδίας σας».
Τί μεγαλύτερον ἐγκώμιον τῆς προσευχῆς δύναται νὰ ὑ-
πάρξη ἀπὸ αὐτό, ὅτι δηλαδὴ κατασκευάζει ναοὺς τοῦ
Θεοῦ; Αὐτός, τὸν ὁποῖον δὲν χωροῦν οἱ οὐρανοί, εἰσέρχε-
ται εἰς ψυχήν, ἡ ὁποία ζῆ μέσα εἰς τὰς προσευχάς. «Ὁ οὐ-
ρανός», λέγει, «εἶναι θρόνος μου καὶ ἡ γῆ εἶναι ὑποπόδιον
τῶν ποδῶν μου E Ποῖον οἶκον θὰ μοῦ οἰκοδομήσετε, λέγει
ὁ Κύριος, ἢ ποῖος ὁ τόπος τῆς διαμονῆς μου;»[3] Ποῖον οἶκον
οἰκοδομεῖ ὁ Παῦλος μὲ τὰς ἁγίας εὐχάς; «Γονατίζω προσευ-
χόμενος», λέγει, «πρὸς τὸν Πατέρα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰη-
σοῦ Χριστοῦ, διὰ νὰ κατοικήση ὁ Χριστὸς διὰ τῆς πίστε-
ως εἰς τὰς καρδίας σας».

Ἀκόμη καὶ ἐκ τούτου δύναταί τις νὰ ἴδη τὴν δύναμιν
τῶν ἁγίων προσευχῶν, ἐκ τοῦ ὅτι ὁ Παῦλος 788 A ἐνῷ δι-
έτρεχεν ὅλην τὴν οἰκουμένην ὡς πτερωτὸς καὶ ἐκλείετο
εἰς τὴν φυλακήν, καὶ ὑπέμενε μαστιγώσεις καὶ ἐφόρει ἁλυ-
σίδας καὶ ἔζη μέσα εἰς τὸ αἷμα καὶ τοὺς κινδύνους, καὶ ἐ-
ξεδίωκε δαίμονας καὶ ἀνέσταινε νεκροὺς καὶ κατέπαυε νό-
σους, εἰς οὐδὲν ἐκ τούτων ἐστήριζε τὴν σωτηρίαν τῶν ἀν-
θρώπων, ἀλλὰ ἐτείχισε τὴν γῆν μὲ προσευχὰς καὶ μετὰ
τὰ θαύματα καὶ τὴν ἀνάστασιν τῶν νεκρῶν, ἔτρεχεν εἰς
τὰς προσευχάς, ὡσὰν ἀθλητὴς εἰς τὴν παλαίστραν μετὰ
τὴν νίκην. Διότι καὶ τῆς ἀναστάσεως τῶν νεκρῶν καὶ ὅλων
τῶν ἄλλων χορηγὸς ὑπῆρξεν ἡ προσευχή. Αἱ προσευχαὶ
ἀσκοῦν εἰς τὴν ζωὴν τῶν ἁγίων τὴν ἰδίαν ἐπίδρασιν ποὺ
ἀσκοῦν τὰ ὕδατα εἰς τὰ δένδρα. Κατὰ τὴν νύκτα ἐκείνην
ὁ Παῦλος ποτίζων τὴν ψυχήν του μὲ τὴν προσευχὴν
ὑπέμεινεν εὐκόλως ὅλα τὰ δεινά, παρέχων τὰ νῶ-
τα εἰς τὰς μαστιγώσεις, ὡς νὰ ἦτο ἄγαλμα.[4] Ἔ-
τσι εἰς τὴν Μακεδονίαν ἔσεισε τὸ δεσμωτήριον, ἔ-
τσι ἔσπασε τὰ δεσμὰ ὡς λέων, μὲ τὰς προσευχάς. Ἔ-
τσι ἐλύτρωσεν ἀπὸ τὴν πλάνην τὸν φύλακα τοῦ δεσμωτη-

2. Ἐφεσ. 3, 14 - 17.
3. Ἠσαΐ. 66, 1.
* Ἐννοεῖ τὴν νύκτα τῆς φυλακίσεως τοῦ Παύλου καὶ τοῦ Σίλα εἰς Φιλίππους τῆς Μακεδονίας.
4. Πρβλ. Πράξ. 16.

ρίου. Ἔτσι κατέλυσε τὴν τυραννίαν τῶν δαιμόνων. B Καὶ γνωρίζομεν ἀκόμη ἐκεῖνα ποὺ γράφει εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους: «Νὰ ἐπιμένετε σταθερὰ εἰς τὴν προσευχήν, νὰ ἀγρυπνᾶτε εἰς αὐτὴν μὲ εὐχαριστίαν προσευχόμενοι συγχρόνως δι' ἐμὲ νὰ μοῦ δοθῇ λόγος καὶ ἀνοίξω τὸ στόμα μου νὰ ὁμιλῶ μὲ παρρησίαν, διὰ νὰ κηρύξω τὸ μυστήριον τοῦ Εὐαγγελίου».[5] Τί λέγεις; Τόσην παρρησίαν μᾶς δίδουν αἱ προσευχαί, ὥστε νὰ τολμῶμεν νὰ ἱκετεύωμεν τὸν Θεὸν ὑπὲρ τοῦ Παύλου. Ποῖος στρατιώτης τολμᾷ νὰ παρακαλέσῃ τὸν βασιλέα ὑπὲρ τοῦ μεγάλου στρατηγοῦ; Καὶ βεβαίως κανεὶς στρατηγὸς δὲν εἶναι τόσον φίλος μὲ τὸν βασιλέα, ὅσον εἶναι ὁ Παῦλος μὲ τὸν Θεόν. C Ἀλλ' ὅμως αἱ προσευχαὶ μᾶς ὁδηγοῦν εἰς τοιαύτην τιμήν, ὥστε νὰ τολμῶμεν νὰ ἱκετεύωμεν τὸν Θεὸν ὑπὲρ τοῦ Παύλου.

Ἐπίσης καὶ ὁ μέγας Πέτρος, ὁ λαμπρότερος τοῦ οὐρανοῦ, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον διέφυγε τὴν φυλακήν* κυρίως βεβαίως διὰ τὴν ἰδικήν του ἀρετὴν καὶ τὴν κοινὴν σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ ἔπειτα καὶ ἡ προσευχὴ τῆς Ἐκκλησίας ἤνοιξε ταχέως τὰς κλειστὰς θύρας τῆς φυλακῆς. Διότι δὲν ἔγραψεν ἄνευ λόγου ὁ Λουκᾶς ὅτι ἦτο διαρκὴς ἡ προσευχὴ ὅλης τῆς Ἐκκλησίας ὑπὲρ τοῦ Πέτρου,[6] ἀλλὰ διὰ νὰ μάθωμεν ἡμεῖς πόσην ἰσχὺν ἔχουν αἱ προσευχαὶ εἰς τοὺς οὐρανούς, ὥστε νὰ ἀπαλλάσσουν ἀπὸ κινδύνους καὶ τὸν Παῦλον καὶ τὸν Πέτρον, τοὺς στύλους τῆς Ἐκκλησίας, τοὺς κορυφαίους τῶν ἀποστόλων, τοὺς περιφήμους εἰς τὸν οὐρανόν, τὸ τεῖχος τῆς οἰκουμένης, D τὸ κοινὸν φρούριον ὅλης τῆς γῆς καὶ τῆς θαλάσσης.

Εἰπέ μου, πῶς ὁ Μωυσῆς διέσωσε τὸν λαὸν τοῦ Ἰσραὴλ εἰς τοὺς πολέμους; Δὲν παρέδωσε τὰ ὅπλα καὶ τὴν στρατιὰν εἰς τὸν μαθητὴν καὶ αὐτὸς παρέταξεν εἰς τὰ πλήθη τῶν ἀντιπάλων τὰς προσευχάς; Καὶ μᾶς διδάσκει, ὅτι αἱ προσευχαὶ τῶν δικαίων ἔχουν πολὺ μεγαλυτέραν δύναμιν καὶ ἀπὸ τὰ ὅπλα καὶ τοὺς ἵππους καὶ τὰ χρήματα καὶ ἀπὸ τοὺς στρατούς. Διὰ τοῦτο καὶ ὅλος ὁ στρατὸς καὶ πολλαὶ μυριάδες ἐστήριζαν τὴν ἐλπίδα τῆς σωτηρίας εἰς τὴν προσευχὴν τοῦ προφήτου. Διότι ἐν ὅσῳ ὁ Μωυσῆς προσηύχετο,[7] ἐνίκων οἱ Ἰουδαῖοι, ὅταν ὅμως ἐσταμάτα τὴν

5. Κολ. 4, 2 - 3.
* Πρόκειται διὰ τὴν φυλάκισιν τοῦ Πέτρου ὑπὸ τοῦ Ἡρώδου μετὰ τὸ μαρτύριον τοῦ Ἰακώβου.
6. Πρβλ. Πράξ. 12, 5.
7. Πρβλ. Ἐξοδ. 17, 10 - 11.

προσευχήν, ἡττῶντο ἀπὸ τοὺς ἀντιπάλους.[8] E Ἔτσι λοιπὸν καὶ ἡμεῖς μὲ τὴν προσευχὴν εὐκόλως θὰ νικήσωμεν τὸν διάβολον, ἐνῷ μὲ τὴν ἀδιαφορίαν ἀσκοῦμεν τὸν διάβολον ἐναντίον μας. Ἀκόμη καὶ τὸν λαόν, ὅταν ἠσέβησε, μὲ μόνην τὴν προσευχὴν διέσωσεν ὁ Μωϋσῆς, καὶ τὰ θεῖα ὁράματα καὶ τὰ ἄπειρα ἀγαθὰ μὲ αὐτὴν μόνον τὰ ἐπέτυχε. 789 A Αὐτὴ κατέστησε καὶ τὴν ζωήν του παραπλησίαν πρὸς τὴν ζωὴν αὐτῶν ποὺ κατοικοῦν τὸν οὐρανόν. Ἡ προσευχὴ ἐνίκησε τὴν δύναμιν τοῦ πυρὸς καὶ ἡμέρωσε καὶ τοὺς λέοντας. Τὸν μὲν λέοντα ἡμέρωσεν εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Δανιήλ,[9] τὸ δὲ πῦρ ἐνίκησεν εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν τριῶν παίδων. Μὲ αὐτά, νομίζω, κατέστησε φανερὸν εἰς ὅλους, ὅτι ὅλους ὅσους εὕρῃ εἰς τοὺς κινδύνους, τοὺς ἀπαλλάσσει ἀπὸ τὰ δεινὰ ποὺ τοὺς ἐπαπειλοῦν.

Ἡ προσευχὴ γίνεται ἀφορμὴ τῆς σωτηρίας μας καὶ πρόξενος τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς, εἶναι τὸ ἀρραγὲς τεῖχος τῆς Ἐκκλησίας, ἀκλόνητον φρούριον, φοβερὸν μὲν εἰς τοὺς δαίμονας, σωτήριον δὲ δι' ἡμᾶς τοὺς εὐσεβεῖς. Αὐτὴ ἐγέννησε τὸν ἅγιον προφήτην Σαμουήλ.[10] B Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἡ φύσις ἀπέκλειεν εἰς τὴν τὴν μητέρα του τὰς γέννας, μόλις ἐφάνη ἡ προσευχή, ἐπανόρθωσεν ἀμέσως τὸ ἐλάττωμα τῆς φύσεως. Τοιοῦτος εἶναι ὁ καρπὸς τῆς προσευχῆς, τοιοῦτον προφήτην ἐγέννησεν ἡ προσευχή. Δι' αὐτὸ ὁ Σαμουὴλ ἔγινε περίφημος εἰς τοὺς οὐρανούς, ζηλωτὴς τῶν ἀγγέλων, ἀνώτερος ἀπὸ ὅ,τι θὰ ἠδύνατο ἄνθρωπος. Διότι ἔπρεπε, νομίζω, νὰ ἀναδειχθῇ τοιοῦτος ὁ στάχυς τῆς προσευχῆς, νὰ νικᾷ τοὺς ἄλλους εἰς τὴν καλοκαγαθίαν καὶ εἰς τὰς ἀρετὰς τῶν τρόπων καὶ νὰ ὑπερβῇ τόσον πολὺ τοὺς πρὸ αὐτοῦ ἁγίους, ὅσον ὑπερέχουν οἱ ἀκμαῖοι στάχυες τῶν ἄλλων εἰς ἀθερίστους ἀγρούς. Μὲ αὐτὴν ὁ Δαυῒδ διεξήγαγε νικηφόρως τόσους καὶ τοιούτους πολέμους, χωρὶς νὰ κινῇ ὅπλα οὔτε νὰ σείῃ δόρυ, οὔτε νὰ σύρῃ ξίφος, ἀλλὰ ὀχυρούμενος μὲ προσευχάς. C Μὲ τὴν προσευχὴν ὁ Ἐζεκίας[11] ἔτρεψε ταχέως εἰς φυγὴν τὸ πλῆθος τῶν Περσῶν. Καὶ ἐκεῖνοι μὲν ἔφεραν πλησίον τοῦ τείχους πολεμικὰς μηχανάς, ἐνῷ αὐτὸς ὠχύρωσε τὸ τεῖχος μὲ τὰς προσευχάς. Καὶ ἐτελείωσεν ὁ πόλεμος χωρὶς ὅπλα, μὲ τὴν προσευχήν, δίχως νὰ ἠχήσῃ σάλπιγξ, μὲ τὸν στρα-

8. Πρόκειται περὶ τῶν Ἀμαληκιτῶν κατὰ τὴν εἰς Ραφιδὶν μάχην.
9. Πρβλ. Δανιὴλ 6, 14 κέξ.
10. Πρβλ. Α' Βασιλ. 1.
11. Πρβλ. Δ' Βασιλ. 18.

τὸν ἡσυχάζοντα, δίχως νὰ κινοῦνται τὰ ὅπλα, δίχως νὰ
βραχῆ μὲ αἵματα ἡ γῆ. Ἤρκεσε μόνον ἡ προσευχὴ νὰ ἐμ-
πνεύσῃ τὸν φόβον εἰς τοὺς ἀντιπάλους. Ἡ προσευχὴ διέ-
σωσε καὶ τοὺς Νινευΐτας,[12] καὶ ἀπέκρουσε ταχέως τὴν ὀρ-
γήν, ἡ ὁποία ἤρχετο ἀπὸ τὸν οὐρανόν, καὶ ἐπανώρθωσε
ταχέως μίαν ζωὴν διεφθαρμένην. **D** Τόσην ἰσχὺν καὶ τόσην
δύναμιν ἔχει, ὥστε ἐνῷ ἔζησαν οἱ Νινευΐται ὅλην των τὴν
ζωὴν αἰσχρῶς καὶ πονηρῶς, ὅταν εἰσῆλθεν εἰς τὴν πόλιν
ἡ προσευχὴ ταχέως μετέβαλε τὰ πάντα καὶ ἔφερεν εἰς
αὐτὴν καὶ σωφροσύνην καὶ δικαιοσύνην καὶ φιλίαν καὶ ὁ-
μόνοιαν καὶ φροντίδα διὰ τοὺς πτωχοὺς καὶ γενικῶς ὅλα
τὰ ἀγαθά. Ὅπως δηλαδή, ἐὰν μία βασίλισσα εἰσέλθῃ εἰς
τὴν πόλιν, κατ' ἀνάγκην τὴν ἀκολουθῇ καὶ ὅλος ὁ πλοῦ-
τος, ἔτσι καὶ ὅταν εἰσέλθῃ ἡ προσευχὴ εἰς τὴν ψυχήν, εἰσ-
έρχεται μαζὶ καὶ κάθε ἀρετή. Ὅ,τι εἶναι διὰ τὴν οἰκίαν
τὸ θεμέλιον, τὸ ἴδιον εἶναι διὰ τὴν ψυχὴν ἡ προσευχή. Καὶ
πρέπει αὐτὴν πρῶτα νὰ στερεώσωμεν εἰς τὴν ψυχήν, ὡς
βάσιν καὶ θεμέλιον, καὶ νὰ οἰκοδομοῦμεν ἐπάνω της μὲ ἐ-
πιμέλειαν **E** καὶ τὴν σωφροσύνην καὶ τὴν πραότητα, καὶ
τὴν δικαιοσύνην, καὶ τὴν φροντίδα διὰ τοὺς πτωχούς, καὶ
ὅλους τοὺς νόμους τοῦ Χριστοῦ, διὰ τοῦ ὁποίου καὶ μετὰ
τοῦ ὁποίου δόξα καὶ δύναμις εἰς τὸν Πατέρα μαζὶ καὶ τὸ
Ἅγιον Πνεῦμα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

---

12. Πρβλ. Ἰων. 3.

Ο ΠΕΤΡΟΣ ΕΙΣ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΝ*

A ΟΤΑΝ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΗΝ ΣΥΝΑΞΙΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΝΕΑΝ
ΕΚΚΛΗΣΙΑΝ ΣΥΝΗΝΤΗΘΗ ΜΕΤΑ ΤΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ, ΕΞΕΦΩΝΗΣΕ ΤΟΝ
ΛΟΓΟΝ ΑΥΤΟΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΑΛΑΙΑΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΝ, ΜΕ ΘΕΜΑ ΤΗΝ
ΠΕΡΙΚΟΠΗΝ ΤΟΥ ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ: «ΟΤΑΝ ΔΕ ΗΛΘΕΝ Ο ΠΕΤΡΟΣ ΕΙΣ
ΤΗΝ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΝ, ΕΠΙ ΠΑΡΟΥΣΙΑ ΤΟΥ ΑΝΤΕΣΤΗΝ ΚΑΙ ΔΙΕΦΩΝΗ-
ΣΑ ΠΡΟΣ ΑΥΤΟΝ».[1] ΚΑΙ ΑΠΟΔΕΙΚΝΥΕΙ, ΟΤΙ ΤΟ ΓΕΓΟΝΟΣ ΑΥΤΟ ΔΕΝ
ΑΠΕΤΕΛΕΙ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΗΝ ΔΙΑΦΩΝΙΑΝ ΚΑΙ ΣΥΓΚΡΟΥΣΙΝ, ΑΛΛΑ ΕΡ-
ΓΟΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΤΟΥ ΘΕΟΥ ΠΡΟΣ ΟΙΚΟΔΟΜΗΝ.

Μίαν ἡμέραν ἔλειψα ἀπὸ κοντά σας καὶ κατειχόμην
διαρκῶς ἀπὸ ἕνα αἴσθημα λύπης καὶ ἀδημονίας, ὡσὰν νὰ
σᾶς εἶχα ἀποχωρισθῆ ὁλόκληρον ἔτος. Καὶ ὅτι αὐτὸ εἶναι
ἀληθές, τὸ γνωρίζετε καὶ ἀπὸ τὰ αἰσθήματα, ποὺ ἐδοκι-
μάσατε καὶ σεῖς. Ὅπως δηλαδὴ τὸ βρέφος, ποὺ θηλάζει,
ἂν ἀποσπασθῇ ἀπὸ τὴν θηλὴν τοῦ μητρικοῦ μαστοῦ, ὁ-
πουδήποτε καὶ ἂν μεταφερθῇ, **B** στρέφεται συνεχῶς ἐδῶ
καὶ ἐκεῖ καὶ παρατηρεῖ πάντοτε τὴν μητέρα του, ἔτσι καὶ
ἐγὼ ἀπομακρυνθεὶς ἀπὸ τοὺς μητρικοὺς κόλπους, συχνὰ
ἐκοίταζα γύρω μου καὶ ἀνεζήτουν τὴν ἁγίαν αὐτὴν σύνο-
δόν σας. Ἀλλὰ δι' ὅλα αὐτὰ εἶχα μίαν σημαντικὴν παρη-
γορίαν, τὸ γεγονὸς ὅτι ὑπέφερα ὅλα αὐτὰ ὑπακούων εἰς
φιλόστοργον πατέρα[2] καὶ ὅτι μισθὸς αὐτῆς τῆς ὑπακοῆς
ἦταν τὸ ὅτι ἀπέκλειε τὴν ἀμεριμνησίαν ἀπὸ αὐτὸν τὸν
χωρισμόν. Τὸ γεγονὸς αὐτό, δηλαδὴ τὸ ὅτι περιεφερόμην
παντοῦ μαζὶ μὲ τὸν γεννήτορα, ἦτο δι' ἐμὲ λαμπρότερον
ἀπὸ οἱονδήποτε διάδημα καὶ ἐνδοξότερον ἀπὸ οἱονδήπο-
τε στέφανον. Αὐτὸ εἶναι δι' ἐμὲ καὶ στολισμὸς καὶ ἀσφά-
λεια. **C** Στολισμὸς μέν, διότι τόσον τὸν κατέκτησα καὶ
ἀπέκτησα τὴν ἀγάπην του, ὥστε ποτὲ πουθενὰ νὰ μὴ ἀ-
νέχεται νὰ ἐμφανίζεται χωρὶς τὸν υἱόν. Ἀσφάλεια δέ, δι-

---

* Ἐλέχθη εἰς τὴν Παλαιὰν ἀποστολικὴν ἐκκλησίαν τῆς Ἀντιοχείας, εἰς συγκέντρωσιν πραγματοποιηθεῖσαν μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ Χρυσοστόμου ἐκ τῆς ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου ἀπασχολήσεώς του.

1. Γαλ. 2, 11.
2. Ἐννοεῖ τὸν ἐπίσκοπον.

ὅτι βλέπων αὐτὸν νὰ ἀγωνίζεται ὅπου εὑρίσκομαι, εἶμαι βέβαιος, ὅτι θὰ μᾶς παράσχῃ τὴν βοήθειάν του κατὰ τὰς προσευχάς. Καὶ ὅπως τὸ πλοῖον τὸ ὁδηγοῦν μὲ ἀσφάλειαν εἰς τὸν λιμένα τὰ χέρια τῶν κυβερνητῶν καὶ τὸ τιμόνι καὶ ἡ πνοὴ τοῦ ζεφύρου,[3] ἔτσι καὶ ἡ εὔνοια αὐτοῦ καὶ ἡ ἀγάπη καὶ ἡ βοήθεια τῶν εὐχῶν κατευθύνουν τὸν λόγον μας καλύτερον καὶ ἀπὸ τὸν ζέφυρον καὶ ἀπὸ τὸν κυβερνήτην.

D Ἀλλὰ ἐμένα μὲ ἐπαρηγοροῦσε ἐπὶ πλέον καὶ τὸ γεγονός, ὅτι σεῖς ἀπολαύσατε τότε μίαν λαμπρὰν τράπεζαν καὶ εἴχατε ἕναν ἑστιάτορα φιλότιμον καὶ πολυτελῆ. Καὶ γνωρίζομεν τοῦτο ὄχι μόνον ἐξ ἀκοῆς, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν ἰδίαν τὴν πεῖραν μας. Διότι ὑπῆρξαν ἄνθρωποι, ποὺ μετέφεραν εἰς ἡμᾶς τὰ λεχθέντα καὶ ἀπὸ τὰ ὀλίγα ποὺ μᾶς εἶπαν ἠμπορέσαμε νὰ φαντασθῶμεν ὁλόκληρον τὴν εὐωχίαν. Ἐπήνεσα μὲν αὐτὸν ποὺ σᾶς προσέφερε αὐτὴν τὴν εὐωχίαν καὶ τὸν ἐθαύμασα διὰ τὴν πολυτέλειαν καὶ τὸν πλοῦτον, ἀλλὰ ἐμακάρισα καὶ σᾶς διὰ τὴν εὔνοιαν καὶ τὴν ἐπιμέλειάν σας, ποὺ μὲ τόσην προσοχὴν διατηρεῖτε εἰς τὴν μνήμην σας ὅσα ἐλέχθησαν, ὥστε νὰ τὰ μεταδώσετε καὶ εἰς ἄλλους. Διὰ τοῦτο καὶ ἡμεῖς ὁμιλοῦμεν μὲ προθυμίαν πρὸς τὴν ἰδικήν σας ἀγάπην. 363 **A** Διότι ἐκεῖνος ποὺ ρίπτει τοὺς σπόρους εἰς τοιοῦτον ἔδαφος, δὲν πετᾶ τοὺς σπόρους εἰς τὸν δρόμον, οὔτε τοὺς σκορπίζει εἰς τὰς ἀκάνθας, οὔτε σπείρει εἰς τὴν πέτραν.[4] Διότι ὁ ἰδικός σας ἀγρὸς εἶναι τόσον παχὺς καὶ εὔφορος, ὥστε ὅλους τοὺς σπόρους, ποὺ δέχεται εἰς τοὺς κόλπους του, τοὺς πολλαπλασιάζει. Ἀλλὰ τὴν μεγάλην προθυμίαν καὶ τὸ ἐνδιαφέρον ποὺ ἐδείξατε διὰ τὴν ἀκρόασιν εἰς ὅλας τὰς περιπτώσεις, τὴν ἰδίαν σᾶς παρακαλῶ νὰ ἐπιδείξητε καὶ σήμερον πρὸς χάριν μου. Διότι δὲν πρόκειται νὰ ὁμιλήσωμεν διὰ πράγματα συνηθισμένα, ἀλλὰ διὰ σπουδαῖα ζητήματα. Δι' αὐτὸ χρειάζομαι ὀφθαλμοὺς ὀξυδερκεῖς, νοῦν ἄγρυπνον, ὑψηλὸν φρόνημα, σκέψιν προσεκτικήν, **B** ψυχὴν ἀνήσυχον καὶ ἄγρυπνον. Διότι ἠκούσατε ὅλοι τὸ ἀποστολικὸν ἀνάγνωσμα. Καὶ ὅποιος ἤκουσε τὰ ἀναγνωσθέντα μὲ προσοχήν, γνωρίζει ὅτι σήμερον εὑρίσκονται μπροστά μας μεγάλοι ἀγῶνες καὶ ἱδρῶτες. «Ὅταν ἦλθεν ὁ Πέτρος εἰς τὴν Ἀντιόχειαν», λέγει, «ἐπὶ παρουσίᾳ του

3. Ἄνεμος πνέων ἐκ δυσμῶν, κυρίως κατὰ τὸ καλοκαῖρι, κοινῶς πονέντες λεγόμενος.
4. Πρβλ. Λουκ. 8, 4 ἑξῆς.

ἀντέστην καὶ διεφώνησα πρὸς αὐτόν».[5]

Ἆρά γε καθέναν ποὺ τὸ ἀκούει αὐτὸ δὲν τὸν ἀνησυχεῖ, ὅτι δηλαδὴ ὁ Παῦλος ἀντέστη καὶ διεφώνησε πρὸς τὸν Πέτρον, ὅτι οἱ στῦλοι τῆς Ἐκκλησίας συγκρούονται καὶ πίπτει ὁ εἷς ἐπάνω εἰς τὸν ἄλλον. Διότι πράγματι αὐτοὶ εἶναι στῦλοι, οἱ ὁποῖοι συγκρατοῦν καὶ βαστάζουν τὴν ὀροφὴν τῆς πίστεως, εἶναι καὶ στῦλοι καὶ προμαχῶνες καὶ ὀφθαλμοὶ τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας, καὶ πηγαὶ τῶν ἀγαθῶν, **C** καὶ θησαυροὶ καὶ λιμένες καὶ ὅ,τι δήποτε ἂν εἴπῃ κανείς, θὰ ὑπολείπεται τῆς μεγάλης ἀξίας των. Ἀλλὰ ὅσον μεγαλύτερα εἶναι τὰ ἐγκώμια αὐτῶν, τόσον μεγαλύτερος εἶναι καὶ ὁ ἰδικός μας ἀγών. Συγκεντρώσατε λοιπὸν τὴν προσοχήν σας. Διότι ὁ λόγος εἶναι περὶ πατέρων, ὥστε ν' ἀποκρούσωμεν τὰς κατηγορίας, αἱ ὁποῖαι ἐκτοξεύονται ἐναντίον ἐκείνων ἀπὸ τοὺς εἰδωλολάτρας καὶ τοὺς ἐχθροὺς τῆς πίστεως. «Ὅταν δὲ ἦλθεν ὁ Πέτρος εἰς τὴν Ἀντιόχειαν, ἐπὶ παρουσίᾳ του ἀντέστην καὶ διεφώνησα πρὸς αὐτόν, διότι ἦτο ἀξιοκατάκριτος». Καὶ ἐπακολουθεῖ ἡ αἰτία τῆς κατακρίσεως. «Καὶ ἦτο ἀξιοκατάκριτος, διότι προτοῦ νὰ ἔλθουν μερικοὶ ἀπὸ τοὺς Χριστιανοὺς τῶν Ἱεροσολύμων, ὅπου ὁ Ἰάκωβος ἦτο ἐπίσκοπος, συνέτρωγε μὲ τοὺς ἐξ ἐθνῶν Χριστιανούς. Ὅταν ὅμως ἦλθον οὗτοι, ἀπέφευγε καὶ ἀπεχωρίζετο, φοβούμενος μήπως σκανδαλίσῃ τοὺς ἐξ Ἰουδαίων Χριστιανούς. **D** Καὶ ὑπεκρίθησαν μαζί του καὶ οἱ λοιποὶ ἐν Ἀντιοχείᾳ ἐξ Ἰουδαίων Χριστιανοί, ὥστε συμπαρεσύρθη εἰς τὴν ὑποκρισίαν των ἐκείνην καὶ αὐτὸς ἀκόμη ὁ Βαρνάβας. Ἀλλὰ ὅταν εἶδα ὅτι δὲν βαδίζουν ὀρθῶς ὡς πρὸς τὴν ἀλήθειαν τοῦ Εὐαγγελίου, εἶπα εἰς τὸν Πέτρον ἐμπρὸς εἰς ὅλους». Καὶ ἀνωτέρω λέγει «κατὰ πρόσωπον» καὶ ἐδῶ λέγει «μπροστὰ εἰς ὅλους». Προσέχετε πολὺ αὐτὸ τὸν «μπροστὰ εἰς ὅλους». «Ἐὰν σύ, καίτοι εἶσαι ἐκ γενετῆς Ἰουδαῖος, ζῇς καὶ πολιτεύεσαι τώρα, ποὺ ἔγινες μαθητὴς τοῦ Χριστοῦ, ὅπως οἱ ἐξ ἐθνικῶν Χριστιανοὶ καὶ ὄχι ὅπως οἱ Ἰουδαῖοι, διατί μὲ αὐτὸ ποὺ κάνεις τώρα, ἀναγκάζεις τοὺς ἐξ ἐθνῶν Χριστιανοὺς νὰ ἀκολουθοῦν τὰ ἔθιμα καὶ τὰς παραδόσεις τῶν Ἰουδαίων;».[6] Ἴσως ἐπαινέσατε τὸν Παῦλον διὰ τὴν παρρησίαν, διότι δὲν ἐσεβάσθη τὸ κῦρος τοῦ προσώπου καὶ **E** διὰ τὴν ἀλήθειαν τοῦ Εὐαγγελίου δὲν ἐντράπηκε τοὺς παρόντας. Ἀλλὰ αὐτό, ἂν καὶ εἶναι ἐγκώμιον τοῦ Παύλου,

5. Γαλ. 2, 11.
6. Γαλ. 2, 11–14.

γίνεται δμως ἰδική μας αἰσχύνη. Πῶς δμως γίνεται, ἐὰν ὁ
Παῦλος ἐνήργησε καλῶς; Ἀλλὰ ὁ Πέτρος ἐνήργει κακῶς,
ἐφ' δσον δὲν ἐβάδιζε τὴν ὀρθὴν ὁδόν. Ποῖον λοιπὸν εἶναι
τὸ ὄφελος δι' ἐμέ, ὅταν χωλαίνῃ ὁ ἕνας ἀπὸ τοὺς δύο
ἵππους τῆς ἁμάξης; Διότι ἡ μάχη δὲν εἶναι πρὸς τὸν Παῦ-
λον, ἀλλὰ πρὸς τοὺς ἀπίστους. Διὰ τοῦτο, σᾶς παρακα-
λῶ νὰ προσέξετε. Πραγματικά, ἐγὼ θὰ αὐξήσω τὴν κατη-
γορίαν καὶ θὰ τὴν μεγαλοποιήσω, διὰ νὰ ἐπιτείνω τὴν
προθυμίαν σας. Διότι αὐτὸς ποὺ κατέχεται ἀπὸ ἀγωνίαν
μένει ἄγρυπνος καὶ ὁ φοβούμενος διὰ τὸν πατέρα προσέ-
χει. Ὅποιος ἀκούει τὴν κατηγορίαν, ἐπιθυμεῖ νὰ ἀκούσῃ
καὶ τὴν ὑπεράσπισιν. 364 A Ἂν λοιπὸν ἀρχίσω νὰ ἐπαυ-
ξάνω τὴν κατηγορίαν, μὴ νομίσετε, ὅτι τὰ λεγόμενα πη-
γάζουν ἀπὸ τὴν ἰδικήν μου σκέψιν. Καθ' ὅσον μὲ τὸν λό-
γον αὐτὸν βαθύνω τὴν σκέψιν σας, σκάπτω τὸν νοῦν σας,
ὥστε καταθέτων τὰς σκέψεις μου εἰς τὸ βάθος τῆς ψυχῆς
σας, νὰ καταστήσω ἀσφαλῆ τὴν διατήρησίν των. Ἀλλὰ
καὶ ἐγκώμιον τῆς πόλεώς σας ἀποτελοῦν αὐτὰ ποὺ θὰ λε-
χθοῦν. Ἀφοῦ αὐτὴ ἐδέχθη τὸν ἀγῶνα, τὴν μάχην, μᾶλλον
ὄχι τὴν μάχην, ἀλλὰ τὴν φαινομενικὴν μάχην, ἡ ὁποία ὅ-
μως εἶναι χρησιμωτέρα ἀπὸ οἱανδήποτε εἰρήνην. Διότι τὰ
μέλη μας δὲν συγκρατοῦνται τόσον σφιχτὰ μεταξύ των μὲ
τὴν σύνδεσιν τῶν νεύρων, ὅσον ἦσαν συνδεδεμένοι μετα-
ξύ των οἱ ἀπόστολοι μὲ τὰ δεσμὰ τῆς ἀγάπης.

B Ἐπαινέσατε τὸν Παῦλον; Ἀκούσατε δμως πῶς αὐ-
τὰ ποὺ εἴπαμε ἀποτελοῦν κατηγορίαν κατὰ τοῦ Παύλου,
ἂν δὲν ἀναζητήσωμεν νὰ συλλάβωμεν τὴν βαθυτέραν ἔν-
νοιαν ποὺ εἶναι κρυμμένη εἰς τοὺς λόγους. Τί λέγεις, ὦ
Παῦλε; Ἐπετίμησες τὸν Πέτρον, ὅταν τὸν εἶδες νὰ μὴ βα-
δίζῃ τὴν ὀρθὴν ὁδὸν τοῦ Εὐαγγελίου; Καλῶς ἔπραξες.
Ἀλλὰ διὰ ποῖον λόγον «κατὰ πρόσωπον;». Καὶ διὰ ποῖον
λόγον «ἔμπρὸς εἰς ὅλους;». Δὲν ἔπρεπε ὁ ἔλεγχος νὰ μὴ
γίνῃ δημοσίᾳ; Σὺ ὅμως πῶς ἐγκαθιδρύεις δημόσιον δικα-
στήριον καὶ καθιστᾷς πολλοὺς μάρτυρας τῆς κατηγορίας;
Καὶ πῶς δύνασαι νὰ ἐμποδίσῃς τὸν ἄλλον νὰ εἴπῃ, ὅτι τὸ
κάμνεις αὐτὸ ἀπὸ μῖσος, ἀπὸ φθόνον καὶ ἐριστικότητα;
Δὲν ἦσουν σὺ ποὺ ἔλεγες: «ἔγινα εἰς τοὺς ἀσθενεῖς κατὰ
τὴν πίστιν καὶ τὴν γνῶσιν Χριστιανοὺς σὰν ἀσθενής, διὰ
νὰ τοὺς φέρω εἰς τὸν Χριστόν;».[7] Τί σημαίνει δὲ «εἰς τοὺς
ἀσθενεῖς σὰν ἀσθενής». Σημαίνει νὰ τοὺς φέρεσαι μὲ συγ-
κατάβασιν καὶ νὰ καλύπτῃς, λέγει, τὰ τραύματά των καὶ

7. Α' Κορινθ. 9, 22.

νὰ μὴ τοὺς ἀφίνῃς νὰ ἐκπέσουν εἰς ἀναισχυντίαν. Σὺ λοι-
πὸν ποὺ ἦσουν τόσον προσεκτικὸς καὶ φιλάνθρωπος ἀπέ-
ναντι εἰς τοὺς μαθητάς σου, ἐφάνης ἀπάνθρωπος εἰς τὸν
συναπόστολόν σου; Δὲν ἤκουσες τὸν Χριστὸν νὰ λέγῃ:
«ἐὰν σοῦ πταίσῃ εἰς κάτι ὁ ἀδελφός σου, πήγαινε καὶ ὑ-
πόδειξέ του τὸ πταίσιμόν του αὐτὸ ἰδιαιτέρως, μεταξὺ
σοῦ καὶ αὐτοῦ, χωρὶς νὰ εἶναι παρὼν κανένας ἄλλος;».[8]
Καὶ σὺ καὶ δημοσίᾳ τὸν ἐλέγχεις καὶ ὑπερηφανεύεσαι δι'
αὐτὸ τὸ πρᾶγμα; «Ὅταν ἦλθεν ὁ Πέτρος εἰς τὴν Ἀντει-
όχειαν», λέγει, «ἐπὶ παρουσίᾳ του ἀντέστην καὶ διεφώνη-
σα πρὸς αὐτόν».[9] Καὶ δὲν τὸν ἐλέγχεις μόνον δημοσίᾳ,
ἀλλὰ καὶ ἐχάραξες τρόπον τινὰ εἰς στήλην μὲ γράμματα
D τὴν διαφωνίαν αὐτὴν καὶ κατέστησες ἀθάνατον τὴν μνή-
μην της, ὥστε ὄχι μόνον οἱ τότε παρόντες, ἀλλὰ καὶ ὅλοι
οἱ κάτοικοι τῆς οἰκουμένης, νὰ μάθουν τὸ γεγονὸς αὐτὸ
μὲ τὴν ἐπιστολήν. Ἔτσι σοῦ ἐφέρθησαν οἱ ἀπόστολοι εἰς
τὰ Ἱεροσόλυμα, ὅταν μετὰ δεκατέσσαρα ἔτη ἀνέβης νὰ
ἀνακοινώσῃς εἰς αὐτοὺς τὸ Εὐαγγέλιον; Δὲν λέγεις σὺ ὁ
ἴδιος, ὅτι «μετὰ δεκατέσσαρα ὅλα ἔτη ἀνέβην πάλιν εἰς
Ἱεροσόλυμα καὶ ἀνεκοίνωσα εἰς τοὺς Χριστιανοὺς τῶν Ἱε-
ροσολύμων τὸ Εὐαγγέλιον, ποὺ κηρύττω μεταξὺ τῶν ἐ-
θνικῶν, ἰδιαιτέρως δὲ ἐξέθεσα τοῦτο εἰς τοὺς ἐπισήμους
καὶ περιφανεῖς ἐκ τῶν Ἀποστόλων;».[10] Τί λοιπόν; Ἐνῷ
ἤθελες νὰ τὸ ἐκθέσῃς ἰδιαιτέρως, σὲ ἐμπόδισαν νὰ τὸ
πράξῃς καὶ τὸ ἔφεραν εἰς τὴν μέσην καὶ τὸ κατέστησαν
φανερὸν εἰς ὅλους; Δὲν δύνασαι νὰ τὸ ἰσχυρισθῇς. Ἐνῷ
λοιπὸν σὺ ἀνακοινώνεις ἰδιαιτέρως καὶ κανεὶς δὲν σοῦ φέ-
ρει ἀντίρρησιν, E τὸν ἀπόστολον τὸν διαπομπεύεις;

Ἆρά γε εἰς ἐκείνην μόνον τὴν περίπτωσιν ἀπήλαυσες
τῆς εὐνοίας τῶν ἀποστόλων; Ἀλλὰ καὶ ὅταν ἦσαν τόσαι
μυριάδες Ἰουδαίων, δὲν σὲ ἐχειρίσθησαν μὲ τόσην σοφί-
αν; Δὲν σὲ ἔλαβαν ἰδιαιτέρως καὶ σοῦ ἔλεγαν: «Βλέπεις,
ἀδελφέ, πόσον μεγάλος εἶναι ὁ ἀριθμὸς τῶν Ἰουδαίων ποὺ
ἔχουν πιστεύσει εἰς τὸν Κύριον. Καὶ ὅλοι αὐτοὶ μὲ ζῆλον
ὑπερασπίζονται τὸ κῦρος τοῦ νόμου. Ἐπληροφορήθησαν
δὲ καὶ ἐσχημάτισαν τὴν πεποίθησιν διὰ σέ, ὅτι διδάσκεις
ὅλους τοὺς Ἰουδαίους, ποὺ εἶναι διεσπαρμένοι καὶ ἐγκα-
τεστημένοι μεταξὺ τῶν ἐθνικῶν, νὰ ἀποστατήσουν ἀπὸ
τὸν Μωσαϊκὸν νόμον. Τί πρέπει λοιπὸν νὰ γίνῃ τώρα;

8. Ματθ. 18, 15.
9. Γαλ. 2, 11.
10. Γαλ. 2, 1—2.

Κάμε λοιπὸν αὐτὸ ποὺ σοῦ λέγομεν. Ἔχομεν τέσσαρας ἄνδρας, ποὺ ἔχουν τάξιμον ἐπὶ τοῦ ἑαυτοῦ των καὶ διατηροῦν τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς των, διὰ νὰ τὰς ἀφιερώσουν εἰς τὸ θυσιαστήριον καὶ ἐγκρατεύονται. 365 A Ἀφοῦ τοὺς παραλάβῃς μαζί σου, φρόντισε νὰ ξυρίσουν οἱ ἄνθρωποι τὰς κεφαλάς των καὶ κάμε καὶ σὺ μαζὶ μὲ αὐτοὺς τοὺς ὡρισμένους ὑπὸ τοῦ νόμου ἐξαγνισμούς, διὰ νὰ μάθουν τότε ὅλοι, ὅτι ἐκεῖνα ποὺ ἔχουν πληροφορηθῆ διὰ σὲ εἶναι ἀνυπόστατα».[11] Εἶδες πῶς φροντίζουν διὰ τὴν ὑπόληψίν σου; Εἶδες πῶς σὲ καλύπτουν μὲ τὴν μεθόδευσιν ἐκείνου τοῦ προσωπείου, μὲ τὴν θυσίαν, μὲ τοὺς ἐξαγνισμούς; Διατί καὶ σὺ δὲν ἐπέδειξες ἀνάλογον φροντίδα;

Ἀλλά, ἐὰν αὐτὰ ποὺ συνέβησαν, ἀποτελοῦσαν πραγματικὰ μάχην καὶ φιλονικίαν, θὰ εἶχαν κάποιον λόγον αἱ κατηγορίαι αὐταί. Τώρα ὅμως δὲν πρόκειται περὶ μάχης, ἀλλὰ φαίνεται μὲν ὅτι εἶναι μάχη, ἀλλὰ εἶναι μία σύγκρουσις, ποὺ δεικνύει τὴν μεγάλην σοφίαν τοῦ Παύλου καὶ τοῦ Πέτρου καὶ τὴν μεταξύ των ἀγάπην. Ἀλλὰ ἂς ἀκούσωμεν αὐτὴν τὴν φαινομενικὴν κατηγορίαν: «Ὅταν ἦλθεν ὁ Πέτρος εἰς τὴν Ἀντειόχειαν, ἐπὶ παρουσίᾳ του ἀντέστην καὶ διεφώνησα πρὸς αὐτόν».[12] Διατί; B «Διότι ἦτο ἀξιοκατάκριτος». Καὶ ποῖον ἦτο τὸ εἶδος τῆς κατακρίσεως; «Καὶ ἦτο ἀξιοκατάκριτος, διότι προτοῦ νὰ ἔλθουν μερικοὶ ἀπὸ τοὺς Χριστιανοὺς τῶν Ἱεροσολύμων, ὅπου ὁ Ἰάκωβος ἦτο ἐπίσκοπος, συνέτρωγε μὲ τοὺς ἐξ ἐθνικῶν Χριστιανούς. Ὅταν ὅμως ἦλθον οὗτοι, ἀπέφευγε καὶ ἀπεχωρίζετο, φοβούμενος μήπως σκανδαλίσῃ τοὺς ἐξ Ἰουδαίων Χριστιανούς».[13] Τί λέγεις; Ὥστε ὁ Πέτρος ἦτο δειλὸς καὶ ἄνανδρος; Δὲν ὠνομάσθη λοιπὸν Πέτρος διὰ τοῦτο ἀκριβῶς, ἐπειδὴ ἦτο ἀκλόνητος εἰς τὴν πίστιν του; Τί κάμνεις, ἄνθρωπε. Σεβάσου τὴν ὀνομασίαν ποὺ ἔδωσεν ὁ Κύριος εἰς τὸν μαθητήν.[14] Δειλὸς ὁ Πέτρος καὶ ἄνανδρος; Καὶ ποῖος θὰ σὲ ἀνεχθῇ νὰ λέγῃς αὐτά; Ἀλλὰ αὐτὰ δὲν τὰ ἐπιβεβαιώνουν δι' αὐτὸν τὰ Ἱεροσόλυμα καὶ τὸ πρῶτον ἐκεῖνο θέατρον καὶ ἡ Ἐκκλησία, εἰς τὴν ὁποίαν εἰσῆλθε πρῶτος καὶ πρῶτος ἐξέβαλε τὴν μακαρίαν ἐκείνην φωνὴν καὶ εἶπε: C «Τοῦτον τὸν Ἰησοῦν ἀνέστησεν ὁ Θεὸς καὶ ἔλυσε τὰς λύπας ποὺ τοῦ ἐπροξένησεν ὁ θάνατος».[15] Καὶ πάλιν: «Διότι ὁ Δαυῒδ δὲν ἀνέβη εἰς τοὺς οὐρανούς. Λέγει ὅμως ὁ ἴδιος: Εἶπεν ὁ Κύριος εἰς τὸν Μεσσίαν, ὁ ὁποῖος εἶναι μὲν ἀπόγονός μου ὡς ἄνθρωπος, ἀλλὰ συγχρόνως εἶναι καὶ Κύριός μου ὡς Θεός: Κάθισε εἰς τὰ δεξιά μου διὰ νὰ ἀπολαμβάνῃς καὶ ὡς ἄνθρωπος θείας καὶ μοναδικὰς τιμάς, ἕως ὅτου ὑποτάξω τελείως εἰς σὲ τοὺς ἐχθρούς σου καὶ τοὺς κάμω στήριγμα, ἐπάνω εἰς τὸ ὁποῖον θὰ πατοῦν τὰ πόδια σου».[16]

11. Πράξ. 21, 20—24.
12. Γαλατ. 2, 11.
13. Αὐτόθ. 2, 12.
14. Πρβλ. Ἰωάν. 1, 43.

Πές μου, λοιπόν, αὐτὸς εἶναι δειλὸς καὶ ἄνανδρος, ὁ ὁποῖος μέσα εἰς τόσον φόβον καὶ τόσους κινδύνους εἰσῆλθε μὲ τόσην παρρησίαν πρὸς τοὺς αἱμοβόρους ἐκείνους σκύλους, ποὺ ἔβραζαν ἀπὸ θυμὸν καὶ ἀνέπνεον ἀκόμη τὸν φόνον, καὶ τοὺς εἶπεν, ὅτι ὁ Χριστὸς ποὺ ἐσταυρώθη ἀπὸ αὐτοὺς καὶ ἀνεστήθη καὶ εὑρίσκεται εἰς τοὺς οὐρανούς, καὶ κάθεται εἰς τὰ δεξιὰ τοῦ Πατρὸς καὶ περιβάλλει τοὺς ἐχθρούς του μὲ ἀμέτρητα κακά; D Τὸ ὅτι εἶχε τὴν δύναμιν νὰ λύσῃ τὸ στόμα του, νὰ ἀνοίξῃ τὰ χείλη του, νὰ σηκωθῇ καὶ νὰ ἐμφανισθῇ μεταξὺ ἐκείνων ποὺ τὸν ἐσταύρωσαν, πές μου, δι' ὅλα αὐτὰ δὲν τὸν θαυμάζεις καὶ δὲν τὸν στεφανώνεις; Διότι ποῖος λόγος, ποῖος νοῦς θὰ δυνηθῇ νὰ παραστήσῃ τὴν παρρησίαν ποὺ ἐπέδειξε κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν καὶ τὴν ἐλευθεροστομίαν του; Κανένας ἀπολύτως. Ἐὰν πρὸ τοῦ πάθους συνώμοσαν οἱ Ἰουδαῖοι νὰ κηρύξουν ἀποσυνάγωγον αὐτὸν ποὺ θὰ ὁμολογήσῃ πίστιν εἰς τὸν Χριστόν,[17] μετὰ τὴν σταύρωσιν καὶ τὴν ταφήν, ὅταν τὸν ἤκουον, ὄχι μόνον νὰ ὁμολογῇ τὴν πίστιν του εἰς τὸν Χριστόν, E ἀλλὰ καὶ νὰ κηρύττῃ μὲ ὅλον τὸ σθένος καὶ τὴν σταθερότητα τὴν χριστιανικὴν διδασκαλίαν, δὲν ἦσαν ἱκανοὶ νὰ τὸν διαμελίσουν αὐτὸν ποὺ πρῶτος ἀπὸ ὅλους ἐτόλμησε νὰ προκαλέσῃ τὴν μανίαν των;

Διότι τὸ πλέον σημαντικὸν ἦτο τοῦτο, ὄχι τὸ ὅ,τι ὡμολόγησε πίστιν εἰς τὸν Χριστόν, ἀλλὰ τὸ ὅ,τι πρὶν ἀπὸ ὅλους τοὺς ἄλλους, ἐνῷ οἱ Ἰουδαῖοι ἐμαίνοντο καὶ ἦσαν φουντωμένοι ἀπὸ τὸν φόνον, ὡμολόγησε τὴν πίστιν του μὲ παρρησίαν. Ὅπως λοιπὸν εἰς τὸν πόλεμον ἐν ὥρᾳ μάχης, ὅπου ἡ ἐχθρικὴ φάλαγξ εἶναι ἁρματωμένη, θαυμάζομεν κυρίως ἐκεῖνον ποὺ ὁρμᾷ πρὸ τῶν ἄλλων 366 A καὶ προκαλεῖ ῥῆγμα εἰς τὸ ἐχθρικὸν μέτωπον (διότι αὐτὸς εἶναι ὁ αἴτιος ὄχι μόνον τοῦ ἰδικοῦ του κατορθώματος, ἀλ-

15. Πράξ. 2, 24.
16. Πράξ. 2, 34 - 35, Ψαλμ. 109, 1
17. Πρβλ. Ἰωάν. 9, 22.

λὰ καὶ τῶν κατορθωμάτων τῶν ἄλλων ποὺ ἀκολουθοῦν αὐτόν, αὐτὸς ποὺ ἔκαμε τὴν ἀρχὴν καὶ ἤνοιξε τὸν δρόμον καὶ εἰς τοὺς ἄλλους), ἔτσι πρέπει νὰ σκεπτώμεθα καὶ διὰ τὸν Πέτρον, διότι πρῶτος αὐτὸς εἰσῆλθεν εἰς τὴν μάχην, διέρρηξε τὴν Ἰουδαϊκὴν φάλαγγα καὶ μὲ τὴν μακρὰν του ἐκείνην δημηγορίαν, ἔδωσε θάρρος καὶ εἰς τοὺς ἄλλους ἀποστόλους νὰ εἰσέλθουν εἰς τὴν μάχην.[18] Καὶ ἂν ὁ Ἰωάννης ἢ ὁ Ἰάκωβος ἢ ὁ Παῦλος ἢ ὁποιοσδήποτε ἄλλος μετέπειτα φαίνεται, ὅτι πράττει κάτι σημαντικόν, ἀπὸ ὅλους ὑπερέχει αὐτός, ὁ ὁποῖος ἤνοιξεν εἰς αὐτοὺς πρῶτος τὸν δρόμον μὲ τὴν παρρησίαν του, διηύρυνε τὴν εἴσοδον καὶ ἐπέτρεψεν εἰς αὐτοὺς νὰ εἰσέλθουν εἰς τὴν μάχην μὲ πολλὴν ἄνεσιν **B** καὶ εἰς ὁρμητικὸν ποταμόν, ὁ ὁποῖος παρασύρει ὅσους ἐναντιώνονται εἰς τὴν ὁρμήν του, ἐνῷ ἀρδεύει συνεχῶς τὰς ψυχὰς ἐκείνων ποὺ ἀκούουν μὲ συμπάθειαν τὴν διδασκαλίαν. Αὐτὸς λοιπὸν ποὺ ὑπῆρξε τοιοῦτος μετὰ τὴν σταύρωσιν, δὲν ἦτο ἆρά γε πρὸ τῆς σταυρώσεως ὁ θερμότερος ἀπὸ ὅλους; Δὲν ἦτο αὐτὸς τὸ στόμα τῶν ἀποστόλων; Δὲν ἦτο αὐτὸς ποὺ ὡμίλει, ὅταν ὅλοι ἐσιώπων; «Ποῖος νομίζουν οἱ ἄνθρωποι, ὅτι εἶμαι ἐγώ, ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου;»,[19] λέγει ὁ Χριστός. Καὶ ἄλλοι μὲν ἔλεγον, ὅτι ἦτο ὁ Ἠλίας, ἄλλοι ὅτι ἦτο ὁ Ἱερεμίας, ἄλλοι ὅτι ἦτο ἕνας ἐκ τῶν προφητῶν. «Σεῖς δὲ ποῖος λέγετε, ὅτι εἶμαι;» Ἀπεκρίθη μετὰ ὁ Πέτρος καὶ εἶπε: «Σὺ εἶσαι ὁ Χριστός, ὁ φυσικὸς καὶ μονογενὴς υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ποὺ δὲν εἶναι νεκρὸς σὰν τὰ εἴδωλα, ἀλλὰ ζῇ παντοτεινά».[20] «Σεῖς», εἶπε ὁ Χριστός, καὶ ἐξ ὀνόματος ὅλων ὡμίλησεν αὐτός. **C** Ὅπως δηλαδὴ τὸ στόμα ὁμιλεῖ διὰ λογαριασμὸν ὅλου τοῦ σώματος, ἔτσι καὶ ὁ Πέτρος ἦταν ἡ γλῶσσα τῶν ἀποστόλων καὶ ἀπεκρίθη αὐτὸς διὰ λογαριασμὸν ὅλων.

Ἆρά γε μόνον εἰς αὐτὴν τὴν περίστασιν ὑπῆρξε τοιοῦτος, εἰς ἄλλας δὲ περιπτώσεις χαμηλώνει τὸν ζῆλον του; Καθόλου. Ἀλλὰ παντοῦ καὶ πάντοτε ἐμφανίζει τὴν ἰδίαν θέρμην. Καὶ πράγματι, ὅταν ὁ Χριστὸς εἶπε «θὰ παραδώσουν τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου καὶ θὰ τὸν μαστιγώσουν καὶ θὰ τὸν σταυρώσουν»,[21] αὐτὸς λέγει: «Ὁ Θεὸς νὰ σὲ φυλάξῃ ἀπὸ αὐτό, Κύριε. Δὲν πρέπει εἰς σὲ τὸν Μεσσίαν νὰ γίνῃ αὐτὸ ποὺ εἶπες».[22] Καὶ ἂς μὴ περάσῃ ἀ-

18. Πρβλ. Πράξ. 2, 14 - 47.
19. Ματθ. 16, 13.
20. Ματθ. 16, 15. 16.
21. Πρβλ. Μάρκ. 10, 33. 34.
22. Ματθ. 16, 22.

πὸ τὸν νοῦν μας, ὅτι ἡ ἀπόκρισις ἦταν ἀπερίσκεπτος, ἀλλὰ προήρχετο ἀπὸ γνήσιον καὶ φλογερὸν πόθον. Πάλιν ἀνέβη εἰς τὸ ὄρος καὶ μετεμορφώθη. **D** Καὶ ἔγιναν ὁρατοὶ ἐκεῖ ὁ Ἠλίας καὶ ὁ Μωϋσῆς, μὲ τοὺς ὁποίους συνωμίλει. Καὶ ἐκεῖ πάλιν ὁ Πέτρος λέγει: «Ἐὰν θέλῃς, ἂς κάμωμεν ἐδῶ τρεῖς σκηνάς».[23]

Καὶ πρόσεχε νὰ ἴδῃς πῶς ἠγάπα τὸν διδάσκαλον καὶ πρόσεξε τὴν ἐπιμέλειαν καὶ τὴν σύνεσίν του. Ἐπειδὴ δηλαδὴ τότε ἀπεκρίθη ἁπλῶς καὶ ἀπεστομώθη, ἐδῶ ἀναθέτει τὸ πρᾶγμα εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ διδασκάλου λέγων «ἐὰν θέλῃς». Διότι, λέγει, τρόπον τινά, εἶναι δυνατὸν νὰ συμβῇ καὶ τώρα νὰ ὁμιλήσω ἀπερισκέπτως κινούμενος ἀπὸ τὸν πόθον. Διὰ νὰ μὴ ἀντιμετωπίσῃ τὴν ἰδίαν ἐπιτίμησιν, λέγει «ἐὰν θέλῃς». Ἔπειτα ἦταν πάλιν ἐκεῖνο τὸ ἅγιον καὶ φρικτὸν συμπόσιον. Καὶ τότε, ὅταν εἶπε ὁ Ἰησοῦς, **E** «Ἕνας ἀπὸ σᾶς θὰ μὲ παραδώσῃ μὲ προδοσίαν εἰς τοὺς ἐχθρούς μου»,[24] πάλιν ὁ Πέτρος, ἐξ αἰτίας τῆς προηγουμένης ἐπιτιμήσεως, δὲν ἐτόλμησε νὰ ἐρωτήσῃ τὸν διδάσκαλον. Ἀπὸ τὸν πόθον ὅμως, τὸν ὁποῖον εἶχε, δὲν ἠνέχθη νὰ σιωπᾷ. Ἀλλὰ ἐφρόντισε καὶ νὰ μάθῃ, ἀλλὰ καὶ νὰ μὴ φανῇ ὅτι εἶναι προπετὴς καὶ ἀπερίσκεπτος. Πῶς λοιπὸν καὶ τὴν ἐπιθυμίαν του ἐξεπλήρωσε καὶ ἐπρονόησε διὰ τὴν ἀσφάλειάν του; Μὲ τὸ νὰ θελήσῃ νὰ μάθῃ ἔδειξε τὸν ἀσυγκράτητον πόθον του, ἀλλὰ μὲ τὸ γεγονὸς ὅτι αὐτὸ δὲν τὸ ἔπραξε ὁ ἴδιος, ἀλλὰ ἐπρόβαλε ἄλλον, ἔδειξε τὴν εὐλάβειάν του καὶ ὅλην του τὴν μετριοφροσύνην. 367 **A** Ὅλα γύρω μου μὲ πνίγουν, λέγει. Ὁ λόγος εἶναι περὶ προδοσίας τοῦ Κυρίου. Ὁ κίνδυνος εἶναι μέγας, ὁ κρημνὸς καὶ ἀπὸ τὰς δύο πλευράς. Ἂν σιωπήσω, ἡ ἀγωνία μοῦ κατατρώγει τὴν ψυχήν. Ἂν ὁμιλήσω, φοβοῦμαι μήπως δεχθῶ νέαν ἐπιτίμησιν. Ἠκολούθησε λοιπὸν μέσην ὁδὸν καὶ αὐτὸς ποὺ παντοῦ ἐπήδα πρῶτος, τότε ἐχρειάζετο τὴν παρρησίαν τοῦ Ἰωάννου,[25] ὥστε νὰ μάθῃ τὸ λεγόμενον. Διότι τίποτε ἄλλο δὲν ἀνέπνεε καὶ τίποτε ἄλλο δὲν εἶχε διαρκῶς εἰς τὴν ψυχήν του, παρὰ τὸν διδάσκαλον μόνον. Διὰ τοῦτο ὑπέμεινε μὲ θάρρος καὶ φυλακὰς καὶ μυρίους θανάτους κατόπιν καὶ κατεγέλα τὴν παροῦσαν ζωήν. Χάριν ἐκείνου καὶ ὅταν ἐμαστιγώθη καὶ εἶχε μώλωπας εἰς τὴν πλάτην, ἔλεγε πρὸς τοὺς μαστιγωτάς του: **B** «Διότι

23. Ματθ. 17, 4.
24. Ματθ. 26, 21.
25. Πρβλ. Ἰωάν. 13, 23—24.

δὲν δυνάμεθα ἡμεῖς ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα μὲ βεβαιότητα γνωρίζομεν περὶ τοῦ Ἰησοῦ καὶ τὰ ὁποῖα εἴδαμε μὲ τὰ μάτια μας καὶ ἠκούσαμε μὲ τὰ αὐτιά μας, νὰ μὴ τὰ κηρύττωμεν».[26] Εἶδες ἀδούλωτον φρόνημα; Εἶδες παρρησίαν ἀκατάβλητον; Εἶδες ψυχὴν γεμάτην οὐράνιον πόθον καὶ ἔρωτα; Πῶς λοιπόν, τολμᾷς νὰ ἰσχυρισθῇς, ὅτι ἀπέφευγε τοὺς ἄλλους καὶ ἀπεχωρίζετο, φοβούμενος μήπως σκανδαλίσῃ τοὺς ἐξ Ἰουδαίων Χριστιανούς; Καὶ πολλὰ ἄλλα ἠδυνάμεθα νὰ εἴπωμεν διὰ τὸν Πέτρον, δεικνύοντα τὴν θερμότητα αὐτοῦ καὶ τὴν ἀνδρείαν του, καὶ τὸν πόθον ποὺ εἶχε διὰ τὸν Χριστόν. Ἀλλὰ ἀρκούμεθα εἰς αὐτὰ διὰ νὰ μὴ ἐπιμηκύνωμε τὸν λόγον ἀκαίρως, οὔτε σκοπός μας εἶναι σήμερον νὰ πλέξωμεν τὸ ἐγκώμιον αὐτοῦ, C ἀλλὰ νὰ λύσωμεν τὸ θέμα ποὺ ἐρευνῶμεν καὶ νὰ τὸ φέρωμεν εἰς πέρας.

Σὺ τώρα ἐξέτασε τὸ θέμα καὶ ἀπὸ ἄλλην πλευράν, διὰ νὰ ἰδῇς πῶς δὲν εἶναι λογικὴ ἡ κατηγορία. Διότι τότε, εἰς τὴν ἀρχήν, ὅταν ἔλεγε «αὐτὸν τὸν Ἰησοῦν, τὸν ὁποῖον σεῖς ἐσταυρώσατε, ἀνέστησεν ὁ Θεὸς καὶ ἔλυσε τὰς λύπας, ποὺ τοῦ ἐπροξένησεν ὁ θάνατος»,[27] εὑρίσκετο μεταξὺ ἐχθρῶν, οἱ ὁποῖοι ἀκόμη ἀνέπνεον φόνον, οἱ ὁποῖοι ἔβραζαν ἀπὸ θυμόν, οἱ ὁποῖοι ἤθελαν νὰ κατασπαράξουν τοὺς μαθητάς. Διότι τὸ πάθος των ἦταν ἀκόμη εἰς τὴν ἀκμήν του καὶ ἡ ψυχή των ἦταν φουντωμένη ἀπὸ τὸν θυμόν. D Τώρα ὅμως, ὅταν ἔγραφεν αὐτὰ ὁ Παῦλος, ἦταν τὸ δέκατον ἕβδομον ἔτος ἀφ' ὅτου ἤρχισε τὸ κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου. Διότι, ὅταν εἶπε «μετὰ τρία ἔτη ἀνέβην εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα»,[28] λέγει πάλι «μετὰ δεκατέσσαρα ἔτη ἀνέβην εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα».[29] Αὐτὸς λοιπὸν ποὺ τότε, εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ κηρύγματος, δὲν ἐφοβήθη, φοβεῖται τώρα, ὕστερα ἀπὸ τόσον χρόνον; Αὐτὸς ποὺ δὲν ἐφοβήθη εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα, ἐφοβήθη εἰς τὴν Ἀντειόχειαν; Αὐτός, ποὺ δὲν ἐφοβήθη τότε, ποὺ τὸν ἐκύκλωσαν οἱ ἐχθροί, τώρα ποὺ δὲν εἶναι παρόντες ἐχθροί, ἀλλὰ πιστοὶ μαθηταί, ἀγωνιᾷ καὶ φοβεῖται καὶ δὲν βαδίζει τὴν ὀρθὴν ὁδόν; Καὶ πῶς δύνανται νὰ συμβιβασθοῦν λογικῶς αὐτά, νὰ ἐπιδεικνύῃ μεγάλην τόλμην, ὅταν ἡ πυρὰ εἶναι ἀναμμένη καὶ ὑψώνῃ τὰς φλόγας της, καὶ ὅταν αὐτὴ ἔχῃ σβήσει καὶ μεταβληθῆ εἰς τέφραν, νὰ φοβῆται καὶ νὰ τρέμῃ;

26. Πράξ. 4, 20.
27. Πράξ. 2, 24.
28. Γαλ. 1, 18.
29. Γαλ. 2, 1.

E Ἐὰν ὁ Πέτρος ἦτο δειλὸς καὶ ἄνανδρος, θὰ ἐδείκνυε τὸν φόβον του κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ κηρύγματος εἰς τὴν μητρόπολιν τῶν Ἰουδαίων, ὅπου οἱ πάντες ἦσαν ἐχθροί, καὶ ὄχι ὕστερα ἀπὸ τόσον χρόνον εἰς τὴν χριστιανικωτάτην ἐκείνην πόλιν, ὅπου ἦσαν παρόντες φίλοι καὶ οἰκεῖοι. Ὥστε οὔτε ἡ περίστασις, οὔτε ὁ τόπος, οὔτε ἡ ποιότης τῶν προσώπων μᾶς ἐπιτρέπουν νὰ πιστεύσωμεν εἰς τὰ λεγόμενα, καθ' ὃν τρόπον ἐλέχθησαν, καὶ νὰ κατακρίνωμεν τὸν Πέτρον διὰ δειλίαν.

Ἐγκρίνατε αὐτὰ ποὺ ἐλέχθησαν; 368 A Καὶ ὅμως εἰς τὴν ἀρχὴν ἐθαυμάζατε τὸν Παῦλον καὶ ἐμένατε κατάπληκτοι μὲ τὴν παρρησίαν του. Ἰδοὺ λοιπὸν ὁ λόγος ἀντέστρεψε τὴν κατηγορίαν. Ἀλλά, ὅπως ἔλεγα εἰς τὴν ἀρχήν, ὅτι δὲν ὑπάρχει κανένα ὄφελος, ἐὰν ὁ Παῦλος ἔκαμνε καλὰ καὶ ἀποδειχθῇ ὅτι δὲν ἔκαμνε καλὰ ὁ Πέτρος (διότι αἱ κατηγορίαι καὶ ἡ εἰς βάρος μας καταισχύνη παραμένει εἴτε ὁ ἕνας εἴτε ὁ ἄλλος ἔσφαλε), ἔτσι καὶ τώρα ἐπαναλαμβάνω τὸ ἴδιον, ὅτι δὲν ἔχομεν κανένα ὄφελος, ἂν ἀνασκευάσωμεν τὴν κατηγορίαν εἰς βάρος τοῦ Πέτρου μὲ ἀποτέλεσμα νὰ φανῇ, ὅτι ὁ Παῦλος κατηγόρησε τὸν συναπόστολόν του μὲ θρασύτητα καὶ ἀπερισκεψίαν. Ἐμπρός, λοιπόν, ἂς ἀπαλλάξωμεν καὶ αὐτὸν ἀπὸ τὰς κατηγορίας. Διότι τί νόημα ἔχει; Ὁ μὲν Πέτρος ἦτο τοιοῦτος, ὁ δὲ Παῦλος δὲν ἦτο; Καὶ ποῖος ἦτο θερμότερος ἀπὸ τὸν Παῦλον, ὁ ὁποῖος ἀπέθνῃσκε διὰ τὸν Χριστὸν κάθε ἡμέραν; B Ἀλλὰ τώρα ὁ λόγος δὲν εἶναι περὶ ἀνδρείας (διότι τί ρόλον παίζει τοῦτο διὰ τὸ θέμα μας;), ἀλλὰ ἐὰν ἔτρεφε μῖσος πρὸς τὸν ἀπόστολον, ἢ ἂν αὐτὴ ἡ διαμάχη προήρχετο ἀπὸ καμμίαν κενοδοξίαν ἢ ἐριστικὴν διάθεσιν. Ἀλλὰ οὔτε αὐτὸ εἶναι δυνατὸν νὰ εἴπωμεν, μὴ γένοιτο. Διότι ὁ Παῦλος ἦτο δοῦλος ὄχι μόνον τοῦ Πέτρου, τοῦ κορυφαίου ἐκείνου τῶν ἁγίων, ἀλλὰ καὶ γενικῶς ὅλων τῶν ἀποστόλων καίτοι ὑπερεῖχε ὅλων εἰς τοὺς μόχθους. Ἐν τούτοις, ὅμως ἐθεώρει τὸν ἑαυτόν του ἔσχατον ὅλων. «Διότι ἐγὼ εἶμαι ὁ πιὸ μικρὸς ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀποστόλους, ποὺ δὲν εἶμαι ἄξιος νὰ λέγωμαι ἀπόστολος»,[30] λέγει. C Ὄχι μόνον ἀπὸ τοὺς ἀποστόλους, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ὅλους τοὺς ἁγίους. «Διότι εἰς ἐμέ», λέγει, «τὸν πιὸ ἐλάχιστον ἀπὸ ὅλους τοὺς Χριστιανοὺς ἐδόθη ἡ χάρις αὐτή».[31]

30. Α' Κορινθ. 15, 9.
31. Ἐφεσ. 3, 8.

Εἶδες ψυχὴν συντετριμμένην; Εἶδες πῶς τοποθετεῖ τὸν ἑαυτόν του εἰς τὴν κατωτέραν θέσιν ἀπὸ ὅλους τοὺς ἁγίους, ὄχι μόνον ἀπὸ τοὺς ἀποστόλους; Αὐτὸς λοιπὸν ποὺ ἐτοποθετεῖτο κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἔναντι ὅλων, ἐγνώριζε καὶ πόσην διακριτικὴν τιμὴν ἔπρεπε νὰ ἀπολαμβάνῃ ὁ Πέτρος, καὶ τὸν ἐσέβετο περισσότερον ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους καί, ὅπως ἀκριβῶς ἦτο ἄξιος. Ἔτσι καὶ τὸν ἔβλεπε. Ὅλη ἡ οἰκουμένη εἶχε ἐστραμμένα τὰ βλέμματά της εἰς αὐτόν. Αἱ φροντίδες τῶν Ἐκκλησιῶν εἰς ὅλα τὰ σημεῖα τῆς γῆς ἦσαν ἐξηρτημέναι ἀπὸ τὴν ψυχὴν ἐκείνου, D ἐμερίμνα δι' ἀναριθμήτους ὑποθέσεις κάθε ἡμέραν, ἀπὸ παντοῦ τὸν ἐκύκλωναν κηδεμονίαι, καθοδηγήσεις, διορθώσεις, συμβουλαί, παραινέσεις, διδασκαλίαι, ἡ διευθέτησις μυρίων ὑποθέσεων. Καὶ ἄφησε ὅλα αὐτὰ καὶ ἀπῆλθεν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα, καὶ δὲν ὑπῆρχε κανένας ἄλλος λόγος διὰ τὸ ταξίδιον παρὰ μόνον νὰ ἴδῃ τὸν Πέτρον, καθὼς λέγει ὁ ἴδιος: «Ἀνέβην εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα, διὰ νὰ γνωρίσω τὸν Πέτρον».[32] Τόσον πολὺ τὸν ἐτίμα καὶ τὸν ἐθεώρει ἀνώτερον ἀπὸ ὅλους. Τί λοιπόν; Ἀφοῦ τὸν εἶδε, ἀνεχώρησεν ἀμέσως; Καθόλου. Ἀλλὰ ἔμεινε πλησίον του δεκαπέντε ἡμέρας. E Πές μου, λοιπόν, ἐὰν ἴδῃς στρατηλάτην γενναῖον καὶ θαυμαστόν, τὴν στιγμὴν ποὺ ὁ πόλεμος ἐκηρύχθη, οἱ στρατοὶ παρετάχθησαν ἀντιμέτωποι, ἡ μάχη ἔβραζε, ἄπειρα προβλήματα πανταχόθεν τὸν ἐκάλουν νὰ εὑρίσκεται ἐκεῖ, νὰ ἀφίνῃ τὸν στρατὸν καὶ νὰ μεταβαίνῃ πρὸς ἐπίσκεψιν ἑνὸς φίλου, ζητεῖ μήπως ἄλλην μεγαλυτέραν ἀπὸ αὐτὴν ἀπόδειξιν τῆς ἀγάπης του πρὸς τὸν ἄνθωπον ἐκεῖνον; Ἐγὼ βεβαίως, δὲν νομίζω. Τὸ ἴδιον λοιπὸν φαντάσου καὶ διὰ τὸν Παῦλον καὶ τὸν Πέτρον. Διότι καὶ εἰς τὴν περίπτωσίν μας εἶχε κηρυχθῆ σκληρὸς πόλεμος καὶ ὑπῆρχε καὶ στρατὸς καὶ μάχη ὄχι μόνον πρὸς ἀνθρώπους 369 A ἀλλὰ πρὸς τὰς ἀρχάς, πρὸς τὰς ἐξουσίας, πρὸς τοὺς κοσμοκράτορας τοῦ σκότους εἰς τὴν ἐποχήν μας,[33] καὶ μάχη διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων. Ἀλλὰ τόσον ἐσέβετο τὸν Πέτρον, ὥστε, ἐνῷ ὑπῆρχε τόσον κατεπείγουσα ἀνάγκη, ἐξέδραμε δι' ἐκεῖνον εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα καὶ ἔμεινε πλησίον του δεκαπέντε ἡμέρας, καὶ μετὰ ἐπέστρεψε. Ἐγνωρίσατε τὴν ἀνδρείαν τοῦ Πέτρου, μάθετε τώρα καὶ τὴν φιλοφροσύνην τοῦ Παύλου πρὸς ὅλους τοὺς ἀποστόλους, ἰδιαιτέρως ἐκείνην πρὸς τὸν Πέ-

32. Γαλ. 1, 18.
33. Πρβλ. Ἐφεσ. 6, 12.

τρον. Πρέπει ὅμως νὰ ἔλθωμεν πλέον εἰς τὴν λύσιν τοῦ ζητήματος. Διότι ἐὰν καὶ αὐτὸς ἠγάπα τὸν Πέτρον, καὶ ἐκεῖνος δὲν ἦτο πάλι δειλὸς καὶ ἄνανδρος, καὶ ἡ φιλονικία καὶ ἡ ἀντίστασις δὲν ἐπήγαζεν ἀπὸ τὴν ψυχήν των, B τί νόημα ἔχει τέλος πάντων τὸ χωρίον αὐτὸ καὶ ἀπὸ ποίαν σκοπιμότητα αὐτὰ συνέβησαν ἔτσι;

Ἐδῶ προσέξατε καὶ προσηλώσατε τὸν νοῦν σας καὶ συγκεντρώσατε ὅλας σας τὰς πνευματικὰς δυνάμεις, ὥστε νὰ ἐννοήσετε σαφῶς τὴν ἀπολογίαν. Διότι εἶναι ἄτοπον ἐγὼ μὲν ποὺ σκάπτω τὸ ὀρυχεῖον νὰ ὑπομένω τόσον μόχθον, σεῖς δὲ ποὺ πρόκειται μὲ ἄνεσιν νὰ ἴδητε τὸ χρυσίον, νὰ χάσετε αὐτὸ τὸ κέρδος ἀπὸ ἀμέλειαν. Εἶναι ὅμως ἀνάγκη νὰ κάμωμε μίαν μικρὰν ἀναδρομήν, ὥστε ἡ διδασκαλία μας νὰ γίνῃ περισσότερον σαφής. Ὅταν δηλαδὴ ὁ Ἰησοῦς ἀνῆλθεν εἰς τοὺς οὐρανούς, ἀφοῦ ἐξεπλήρωσε τὴν ἀποστολήν του χάριν ἡμῶν, ἐνεπιστεύθη τὴν διάδοσιν τῆς διδασκαλίας του εἰς τοὺς ἀποστόλους του, καθὼς λέγει ὁ Παῦλος: C «ἀφοῦ ἀνέθεσεν εἰς ἡμᾶς τὸ κήρυγμα τῆς συμφιλιώσεως».[34] Καὶ πάλιν: «Ἀντιπροσωπεύοντες λοιπὸν τὸν Χριστὸν ἐνεργοῦμεν σὰν ἀπεσταλμένοι του καὶ σὰν πρεσβευταί του. Διότι ὁ Θεὸς παρακαλεῖ διὰ μέσου ἡμῶν»,[35] δηλαδὴ ἀντὶ τοῦ Χριστοῦ. Τότε λοιπὸν ποὺ αὐτοὶ ἐκήρυτταν εἰς ὅλην τὴν οἰκουμένην, δὲν ὑπῆρχε καμμία αἵρεσις. Ὅλη δὲ ἡ ἀνθρωπότης εἶχε τὰ δύο αὐτὰ δόγματα, τὸ ἕνα ὑγιὲς καὶ τὸ ἄλλο διεφθαρμένον. Διότι ὅλοι οἱ κάτοικοι τῆς γῆς ἦσαν ἢ εἰδωλολάτραι ἢ Ἰουδαῖοι. Δὲν ὑπῆρχε δὲ οὔτε ὁ Μανιχαῖος, οὔτε ὁ Μαρκίων, οὔτε ὁ Βαλεντῖνος, οὔτε κανεὶς ἄλλος γενικῶς. Διότι δὲν ὑπάρχει οὐδεὶς λόγος ν' ἀναφέρω ὅλας τὰς αἱρέσεις. Καὶ πράγματι, μετὰ τὸν σῖτον, D τότε ἐσπάρησαν τὰ ζιζάνια, ἡ ποικίλη διαφθορὰ τῶν αἱρέσεων.

Τοὺς μὲν Ἰουδαίους λοιπὸν τοὺς ἀνέθεσεν εἰς τὸν Πέτρον, ἐνῷ διὰ τοὺς εἰδωλολάτρας ὥρισεν ὁ Χριστὸς τὸν Παῦλον. Καὶ τοῦτο δὲν τὸ λέγω αὐθαιρέτως, ἀλλὰ δύνασθε νὰ τὸ ἀκούσετε ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν Παῦλον ποὺ λέγει: «Διότι ὁ αὐτὸς Κύριος, ὁ ὁποῖος ἔκαμε ἄξιον τὸν Πέτρον νὰ εἶναι ἀπόστολος εἰς τοὺς περιτμημένους Ἰουδαίους, ἀξίωσε καὶ ἐμὲ νὰ ἀποσταλῶ εἰς τοὺς ἐθνικούς».[36] Ὅταν λέγῃ «περιτομὴν» ἐννοεῖ τὸ ἴδιον τὸ Ἰουδαϊκὸν ἔθνος.

34. Β' Κορινθ. 5, 19.
35. Β' Κορινθ. 5, 20.
36. Γαλ. 2, 8.

Καὶ ἀπὸ ποῦ γίνεται φανερόν; Ἀπὸ τὴν συνέχειαν. Διότι, ἀφοῦ εἶπε «ὁ αὐτὸς Κύριος, ὁ ὁποῖος ἔκαμε ἄξιον τὸν Πέτρον νὰ εἶναι ἀπόστολος εἰς τοὺς περιτμημένους Ἰουδαίους», συνεχίζει, «ἀξίωσε καὶ ἐμὲ νὰ σταλῶ εἰς τοὺς ἐθνικούς». Αὐτὸ δεικνύει σαφῶς ὅτι ἀναφέρει τὴν «περιτομήν», εἰς ἀντιδιαστολὴν πρὸς τοὺς ἐθνικούς. Πρὸς ἀντιδιαστολὴν τῶν ἐθνῶν ὅμως δὲν εἶναι «περιτομή», ἀλλὰ Ἰουδαῖοι, τοὺς ὁποίους ὑπηνίχθη μὲ τὴν «περιτομήν». **E** Ὡσὰν νὰ ἔλεγε: «ὁ αὐτὸς Κύριος, ὁ ὁποῖος ἔκαμε ἄξιον τὸν Πέτρον νὰ εἶναι ἀπόστολος εἰς τοὺς Ἰουδαίους, ἀξίωσε καὶ ἐμὲ νὰ σταλῶ εἰς τοὺς ἐθνικούς». Ὅπως δηλαδὴ ἕνας σοφὸς βασιλεύς, ποὺ γνωρίζει μὲ ἀκρίβειαν τὸν κατάλληλον διὰ κάθε θέσιν, ἀναθέτει εἰς ἄλλον τοὺς ἱππεῖς καὶ εἰς ἄλλους τὴν ἀρχηγίαν τῶν πεζῶν, ἔτσι καὶ ὁ Χριστός, ἀφοῦ ἐχώρισε τὸν στρατόν του εἰς τὰ δύο αὐτὰ μέρη, τοὺς μὲν Ἰουδαίους τοὺς ἀνέθεσεν εἰς τὸν Πέτρον, τοὺς δὲ εἰδωλολάτρας εἰς τὸν Παῦλον. 370 **A** Ἂν οἱ στρατοὶ εἶναι διαφορετικοί, ὁ βασιλεὺς ὅμως εἶναι ἕνας. Ὅπως δηλαδὴ εἰς τοὺς στρατοὺς ἡ διαφορὰ εὑρίσκεται εἰς τὸν διαφορετικὸν ὁπλισμὸν καὶ ὄχι εἰς τὴν φύσιν τῶν ἀνθρώπων, ἔτσι καὶ ἐδῶ ἡ διαφορὰ ἔγκειται εἰς μικρόν τι σχῆμα τῆς σαρκὸς (τὴν περιτομήν) καὶ ὄχι εἰς τὴν διαφορὰν τῆς οὐσίας, δηλαδὴ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως.

Καθὼς ἔλεγα λοιπόν, καὶ οἱ δύο ἦσαν ἐπίτροποι εἰς τὰ δύο αὐτὰ στρατόπεδα. Καὶ ἂν δὲν νομίζετε, ὅτι παρατείνω πολὺ τὴν ὁμιλίαν μου, ἂν δὲν ἐκουράσθητε δηλαδή, θὰ σᾶς εἰπῶ καὶ διὰ ποῖον λόγον εἰς τὸν ἕνα ἐνεπιστεύθη τοὺς Ἰουδαίους καὶ εἰς τὸν ἄλλον τοὺς ἐθνικούς. Καὶ πράγματι, εἶναι ἄξιον ἐρεύνης, διατί τέλος πάντων ὁ Παῦλος, ὁ ὁποῖος ἐδιδάχθη μὲ τόσην ἀκρίβειαν τὸν πατρῷον νόμον, ὁ ὁποῖος ἐμαθήτευσεν εἰς τὸν Γαμαλιήλ, ὁ ὁποῖος εἰς τὴν δικαιοσύνην ποὺ ἀπορρέει ἀπὸ τὸν νόμον ὑπῆρξεν ἄμεμπτος, δὲν ἐπιφορτίζεται μὲ τὴν ἀποστολὴν εἰς τοὺς Ἰουδαίους, ἀλλὰ εἰς τοὺς εἰδωλολάτρας; **B** Καὶ ὁ ἁλιεύς, ὁ ἀγράμματος, ὁ Πέτρος ποὺ δὲν ἐγνώριζε καθόλου τόσον πολλά, ἐπεφορτίσθη μὲ τὴν ἀποστολὴν εἰς τοὺς Ἰουδαίους; Διότι συντελεῖ εἰς τὴν λύσιν τοῦ ζητουμένου αὐτὸ ποὺ λέγεται, ἂν δυνηθῶμεν νὰ τὸ ἀποδώσωμεν καλῶς. Διότι δὲν δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν τοῦτο, ὅτι δηλαδὴ ἐπειδὴ εἶδε τὸν Παῦλον διστακτικὸν καὶ ἀποφεύγοντα ν' ἀναλάβῃ τὴν ἀποστολὴν εἰς τοὺς Ἰουδαίους, δὲν ἠθέλησε νὰ τὸν πιέσῃ καὶ νὰ τὸν ἐξαναγκάσῃ. Ἀπεναντίας, ἐπέδειξεν ἀπολύτως ἀντίθετον διάθεσιν. Ὄχι μόνον δὲν ἀπέφυγε τὴν

ἀποστολὴν εἰς τοὺς Ἰουδαίους, ἀλλὰ καὶ πρῶτος ὥρμησε καί, ἐνῷ ὁ Χριστὸς τὸν διέτασσε νὰ ἀπέλθῃ εἰς τοὺς ἐθνικούς, αὐτὸς ἀξιώνει νὰ τοῦ ἐμπιστευθῇ τὴν ἀποστολὴν εἰς τοὺς Ἰουδαίους. **C** Καὶ ἐνῷ εἰς πολλὰ μέρη ὑπέφερε μύρια δεινὰ ἀπὸ αὐτοὺς καὶ ἐνῷ ἦτο ἐντεταλμένος διὰ τὴν διδασκαλίαν τῶν ἐθνικῶν, δὲν παύει νὰ παρακαλῇ ὑπὲρ τῶν Ἰουδαίων καὶ νὰ λέγῃ, ἄλλοτε μὲν «θὰ ηὐχόμην δὲ ἐγώ, τὸν ὁποῖον τίποτε δὲν θὰ ἠμποροῦσε νὰ χωρίσῃ ἀπὸ τὸν Χριστόν, νὰ χωρισθῶ ἀπὸ αὐτὸν διὰ παντός, ἐὰν ἦτο δυνατὸν νὰ γίνῃ αὐτὸ χάριν τῶν ἀδελφῶν μου Ἰουδαίων, οἱ ὁποῖοι εἶναι συγγενεῖς μου ἐκ σαρκικῆς καταγωγῆς».[37] Καὶ ἄλλοτε: «Παρ' ὅλον ὅμως, ἀδελφοί, ποὺ οἱ Ἰσραηλῖται ἀπίστησαν καὶ ἀπεξενώθησαν ἀπὸ τὴν σωτηρίαν τοῦ Μεσσίου, ἡ μὲν σφοδρὰ ἐπιθυμία καὶ εὐαρέσκεια τῆς καρδίας μου καὶ ἡ δέησις ποὺ ἀπευθύνω πρὸς τὸν Θεόν, εἶναι ὑπὲρ τῶν Ἰσραηλιτῶν διὰ νὰ ἐπιτύχουν τὴν σωτηρίαν».[38]

Διὰ ποῖον λόγον, λοιπόν, ἐνῷ αὐτὸς ἤθελε καὶ ἐπεθύμει νὰ διδάξῃ ἐκείνους, δὲν τὸν ἄφησε νὰ κηρύξῃ εἰς αὐτούς, ἀλλὰ ἀντὶ ἐκείνων τὸν ἔστειλε διδάσκαλον εἰς τοὺς ἐθνικούς; Ἂς ἀκούσωμεν λοιπὸν τὸν ἴδιον τὸν Χριστὸν νὰ λέγῃ καὶ τὸν Παῦλον νὰ διηγῆται ὅλον τὸ θέμα: «Ὅταν δὲ κατόπιν ἐπέστρεψα εἰς τὴν Ἱερουσαλὴμ καὶ εἰς ὥραν ποὺ προσηυχόμην εἰς τὸ ἱερόν, μοῦ συνέβη νὰ περιέλθω εἰς ἔκστασιν, εἰς κατάστασιν δηλαδὴ ποὺ οἱ αἰσθήσεις τοῦ σώματός μου ἔπαυσαν νὰ ἐνεργοῦν καὶ ἀπεξενώθην ἀπὸ τὸν ὑλικὸν κόσμον, ὁ νοῦς μου ὅμως καὶ ἡ ψυχή μου ἔβλεπον καὶ ἀντελαμβάνοντο καὶ ἦσαν ἐκτάκτως διαυγεῖς. Εἰς τὴν κατάστασιν αὐτὴν τὸν εἶδον νὰ μοῦ λέγῃ: **D** Σπεῦσε καὶ φῦγε γρήγορα ἀπὸ τὴν Ἱερουσαλήμ, διότι δὲν θὰ παραδεχθοῦν τὴν μαρτυρίαν, ποὺ θὰ δίδῃς δι' ἐμέ».[39] Καὶ εἶπε τὴν αἰτίαν τῆς ἀποδημίας. Θὰ σὲ μισήσουν, λέγει, καὶ θὰ σὲ ἀποστραφοῦν. Διὰ τοῦτο δὲν θὰ σὲ ἀνεχθοῦν νὰ τοὺς διδάσκῃς. Καὶ ὅμως τὸ γεγονὸς αὐτὸ ἦταν ἱκανὸν νὰ τὸν καταστήσῃ ἀξιόπιστον διδάσκαλον εἰς τοὺς Ἰουδαίους, καὶ ἱκανὸν νὰ πείσῃ ἐκείνους ὅτι ἡ μεταστροφή του δὲν ἦταν πρᾶξις ἀνθρωπίνη. Διότι δὲν θὰ κατώρθωνε ποτὲ ἄνθρωπος, ἕνα λαὸν ποὺ εὑρίσκετο εἰς τὸ ἀποκορύφωμα τῆς μανίας του, ποὺ ἔβραζε ἀπὸ θυμόν, ποὺ ἔπνεε φόνον, ποὺ δὲν ἐπίστευσεν εἰς τὸν Χριστόν, ποὺ ἐθαυμα-

37. Ρωμ. 9, 3.
38. Ρωμ. 10, 1.
39. Πράξ. 22, 17—18.

τούργει, οὔτε εἰς τοὺς ἀποστόλους ἐκείνου, οἱ ὁποῖοι ἀ-
νέστησαν νεκρούς, εἰς τὴν ἔξαψιν λοιπὸν τῆς μανίας του
δὲν θὰ κατώρθωνε νὰ τὸν μεταπείσῃ, ἀκόμη καὶ ἂν τὸν
φανατισμὸν ποὺ ἐπέδειξεν ἐναντίον τοῦ κηρύγματος, **E** ὅ-
λον αὐτὸν καὶ πολὺ περισσότερον ἂν ἐπιδείξῃ διὰ νὰ πεί-
σῃ πάλιν ὑπὲρ τῆς χριστιανικῆς πίστεως. Αὐτό, λοιπόν,
ἦταν ἀδύνατον, δι' αὐτὸ ἡ μεταστροφὴ καὶ μεταβολὴ τοῦ
Παύλου ὑπὲρ τοῦ κηρύγματος ἦτο ἔργον θείας δυνάμεως.

Πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον καὶ ὁ Παῦλος, ὅταν ἐπεθύμει νὰ
ἀναλάβῃ τὴν διδασκαλίαν τῶν Ἰουδαίων, ἐπρόβαλλε πρὸς
τὸν Ἰησοῦν λέγων: «Κύριε, γνωρίζουν καλὰ αὐτοὶ οἱ ἴδιοι,
ὅτι ἐγὼ ἐπὶ πολὺν καιρόν, ἐφυλάκιζα καὶ ἔδερνα ἀπὸ τὴν
μίαν συναγωγὴν εἰς τὴν ἄλλην, ἐκείνους ποὺ ἐπίστευαν
εἰς σέ. Καὶ ὅταν ἐχύνετο τὸ αἷμα τοῦ Στεφάνου, τοῦ μάρ-
τυρός σου, καὶ ἐγὼ ὁ ἴδιος ἤμουν τότε παρὼν καὶ εὐχαρι-
στούμην διὰ τὸν φόνον του καὶ ἐπεδοκίμαζα αὐτόν».[40] 371
A Καὶ ἡ μεγάλη ἐκείνη μανία ἀποτελεῖ ἐγγύησιν διὰ τὴν
ἀπότομον μεταβολήν, ὅτι αὐτὴ δὲν εἶναι μία ἀνθρωπίνη
ἐκδήλωσις, ἀλλὰ θεία, ἡ ὁποία ἐξεπορεύθη ἀπὸ τοὺς οὐ-
ρανούς. Τί εἶπε λοιπὸν ὁ Χριστός; «Πήγαινε, διότι ἐγὼ
θὰ σὲ στείλω εἰς ἔθνη μακράν».[41] Ὅλ' αὐτὰ λοιπὸν δὲν εἶ-
ναι ἱκανά, λέγει, νὰ πείσουν καὶ τοὺς πλέον ἀναισθήτους,
ὅτι τοῦτο τὸ κήρυγμα δὲν εἶναι ἀνθρώπινον, ἀλλὰ ὅτι ὅλα
ὅσα ἔγιναν, ὑπερβαίνουν τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν καὶ ὅτι ὄντως
ὁ Θεὸς εἶναι αὐτὸς ποὺ ἐπέφερεν αὐτὴν τὴν μεταβολήν;
Εἶναι βεβαίως ἱκανά, ὦ μακάριε Παῦλε, ἂν ἐξετάσῃς τὴν
ἰδίαν τὴν φύσιν τῶν πραγμάτων. Ἀλλὰ οἱ Ἰουδαῖοι εἶναι
οἱ ἀφρονέστεροι ὅλων, διότι δὲν ἐξετάζουν τὴν φύσιν τῶν
πραγμάτων, **B** δὲν σκέπτονται τὸ εὔλογον καὶ τὸ ἀναγ-
καῖον, ἀλλὰ ἀποβλέπουν εἰς ἕνα μόνον, νὰ ἱκανοποιήσουν
τὴν ἰδικήν των φιλονικίαν.

Καὶ σὺ μὲν βλέπεις τὴν λογικὴν τῶν πραγμάτων εἰς
μίαν διαδοχικὴν σειράν, ἐνῷ ὁ Θεὸς γνωρίζει τὰ μυστικὰ
τῆς ψυχῆς των. Διὰ τοῦτο λέγει: «Πήγαινε, διότι ἐγὼ θὰ
σὲ στείλω εἰς ἔθνη μακράν», ὥστε καὶ μὲ τὴν ἀπόστασιν
νὰ κατευνάσῃ τὸ μῖσος. Διὰ τοῦτο ὁ Παῦλος, ὅταν ἔγρα-
φε πρὸς ὅλους τοὺς ἄλλους, προσέθετεν εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς
ἐπιστολῆς τὸ ὄνομά του, ἐνῷ ὅταν ἔγραφε πρὸς τοὺς Ἑ-
βραίους, δὲν ἔκαμε κάτι τέτοιο, ἀλλὰ ἁπλῶς χωρὶς νὰ εἴ-
πῃ ποῖος εἶναι ἢ πρὸς ποίους ἀπευθύνεται, ὅπως συνήθιζε

40. Πράξ. 22, 19—20.
41. Πράξ. 22, 21.

νὰ κάμνῃ, ἤρχισεν ὡς ἑξῆς: **C** «Πολλὰς φορὰς καὶ μὲ πολ-
λοὺς τρόπους κατὰ τὸν πρὸ Χριστοῦ παλαιότερον χρό-
νον ὡμίλησεν ὁ Θεὸς εἰς τοὺς προγόνους μας».[42] Καὶ τοῦ-
το ἐπίσης εἶναι ἔκφρασις τῆς σοφίας τοῦ Παύλου. Δηλαδὴ
διὰ νὰ μὴ ἐκδηλωθῇ τὸ μῖσος των καὶ εἰς τὰς ἐπιστολάς,
κρύπτει τὸν ἑαυτόν του μὲ τὴν ἀφαίρεσιν τοῦ ὀνόματος,
σὰν μὲ προσωπεῖον τρόπον τινά, καὶ ἔτσι χωρὶς νὰ φαί-
νεται, τοὺς παρέχει τὸ φάρμακον τῆς παραινέσεως. Διότι,
ὅταν κάποιος μᾶς εἶναι δυσάρεστος, καὶ ὅταν λέγῃ κάτι
ὀρθόν, δὲν δεχόμεθα τὰ λεγόμενά του, οὔτε προθύμως, οὔ-
τε μὲ εὐχαρίστησιν. Καὶ ἀκριβῶς διὰ νὰ μὴ συμβῇ καὶ τό-
τε αὐτό, ἀφήρεσε τὸ ὄνομά του ἀπὸ τὴν ἐπιστολήν, ὥστε
τοῦτο νὰ μὴ ἐμποδίσῃ τὴν ἀκρόασιν τῆς ἐπιστολῆς. Δι-
ότι ὄχι μόνον οἱ ἄπιστοι Ἰουδαῖοι, **D** ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ ποὺ
ἐπίστευσαν τὸν ἐμίσουν καὶ τὸν ἀπεστρέφοντο. Ὅταν λοι-
πὸν ἀνῆλθεν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα, ἄκουσε τί τοῦ λέγει ὁ Ἰ-
άκωβος καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι: «Βλέπεις, ἀδελφέ, πόσον μεγά-
λος εἶναι ὁ ἀριθμὸς τῶν Ἰουδαίων, ποὺ ἔχουν πιστεύσει
εἰς τὸν Κύριον. Καὶ ὅλοι αὐτοὶ μετὰ ζήλου ὑπερασπίζον-
ται τὸ κῦρος τοῦ νόμου. Ἐπληροφορήθησαν δὲ καὶ ἐσχη-
μάτισαν τὴν πεποίθησιν διὰ σέ, ὅτι διδάσκεις ὅλους τοὺς
Ἰουδαίους ποὺ εἶναι διεσπαρμένοι καὶ ἐγκατεστημένοι με-
ταξὺ τῶν ἐθνικῶν, νὰ ἀποστατήσουν ἀπὸ τὸν Μωσαϊκὸν
νόμον».[43] Διὰ τοῦτο τὸν ἐμίσουν πάρα πολὺ καὶ τὸν ἀπε-
στρέφοντο.

Αὐτὴ λοιπὸν ἦτο ἡ αἰτία, διὰ τὴν ὁποίαν ὁ Παῦλος
δὲν ἐπωμίσθη τὴν διδασκαλίαν τῶν Ἰουδαίων, ἀλλὰ τῶν
ἐθνικῶν. Ἀναλαβὼν λοιπὸν τὴν διδασκαλίαν ἐκείνων δὲν
τοὺς καθωδήγει πρὸς τὴν πίστιν καθ' ὅμοιον τρόπον μὲ
τὸν Πέτρον, οὔτε διὰ τῆς ἰδίας ὁδοῦ, **E** ἀλλὰ δι' ἄλλης.
Ὅταν ἀκούῃς ἄλλην ὁδόν, μὴ νομίσῃς ὅτι πρόκειται πε-
ρὶ διαφορᾶς εἰς τὴν οὐσίαν τῆς διδασκαλίας. Διότι καὶ οἱ
δύο ἐκήρυττον τὰ ἴδια καὶ εἰς τοὺς εἰδωλολάτρας καὶ εἰς
τοὺς Ἰουδαίους. Παραδείγματος χάριν, ὅτι ὁ Χριστὸς εἶ-
ναι Θεός, ὅτι ἐσταυρώθη καὶ ἐτάφη καὶ ἀνεστήθη καὶ εὑ-
ρίσκεται εἰς τὰ δεξιὰ τοῦ Πατρός, ὅτι πρόκειται νὰ κρίνῃ
ζῶντας καὶ νεκροὺς καὶ τὰ παρόμοια. Αὐτὰ λοιπὸν τὰ ἴδια
ἐκήρυττε καὶ ὁ Παῦλος καὶ ὁ Πέτρος. Εἰς τί συνίστατο τό-
τε ἡ διαφορά; Εἰς τὴν παρατήρησιν τῶν τροφῶν, εἰς τὴν
περιτομὴν καὶ τὰ ἄλλα Ἰουδαϊκὰ ἔθιμα. Ὁ Πέτρος δηλα-

42. Ἑβρ. 1, 1.
43. Πράξ. 21, 20—21.

δή, δὲν ἐτόλμα νὰ εἰπῇ ἀπεριφράστως εἰς τοὺς μαθητάς του ὅτι πρέπει νὰ τὰ ἐγκαταλείψουν διὰ μιᾶς. 732 A Διότι ἐφοβεῖτο μήπως, ἐπιθυμῶν νὰ ἐκριζώσῃ προώρως τὴν συνήθειαν αὐτήν, συμπαρασύρῃ μαζὶ καὶ τὴν πίστιν εἰς τὸν Χριστόν, διότι ἡ ψυχὴ τῶν Ἰουδαίων δὲν ἠνείχετο ἀκόμη νὰ ἀκούῃ παρομοίους λόγους ἐξ αἰτίας τῆς μακροχρονίου διαπαιδαγωγήσεως εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ μωσαϊκοῦ νόμου. Διὰ τοῦτο ὁ μακάριος Πέτρος ἠνείχετο νὰ ἰουδαΐζουν. Καὶ ὅπως ἕνας ἄριστος γεωργός, ποὺ ἔχει φυτεύσει ἕνα τρυφερὸν δένδρον πλησίον ἑνὸς γερασμένου, δὲν τολμᾷ, οὔτε ἀνέχεται νὰ ἐκριζώσῃ τὸ γερασμένον δένδρον, διότι φοβεῖται μήπως, καθὼς ἀνασπῶνται αἱ ρίζαι ἐκείνου, συμπαρασυρθῇ καὶ τὸ νεόφυτον, ἀλλὰ περιμένει πρῶτα νὰ δυναμώσῃ καλὰ καὶ νὰ ριζώσῃ εἰς τοὺς κόλπους τῆς γῆς, B καὶ τότε ἀνασπᾷ ἀφόβως τὸ παλαιὸν δένδρον, χωρὶς πλέον νὰ φοβῆται τίποτε διὰ τὸ νεοφυτευμένον. Ἔτσι λοιπὸν ἔκανε καὶ ὁ μακάριος Πέτρος. Ἐπερίμενε νὰ στερεωθῇ καλὰ εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ἀκροατῶν ἡ πίστις, ποὺ ἦτο νεοφυτευμένη, ὥστε, ἀφοῦ ριζώσῃ αὐτή, νὰ ἐκριζώσῃ εἰς τὸ ἑξῆς μὲ ἄνεσιν κάθε Ἰουδαϊκὴν πρόληψιν.

Ἀλλὰ ὁ Παῦλος δὲν ἠκολούθει αὐτὴν τὴν τακτικήν. Καὶ τοῦτο, διότι ἦτο ἀπηλλαγμένος ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀνάγκην, διότι ἀπηυθύνετο πρὸς εἰδωλολάτρας, οἱ ὁποῖοι ποτὲ δὲν εἶχον σχέσιν μὲ τὸν Μωσαϊκὸν νόμον, οὔτε εἶχαν ἀκούσει διὰ ἰουδαϊκὰς παρατηρήσεις ἐπὶ τῶν τροφῶν. Τὸ ὅτι ἠκολούθουν ἕκαστος ἰδίαν τακτικήν, ὄχι διότι εὑρίσκοντο εἰς ἀντίθεσιν ἐπὶ τῆς οὐσίας τῆς διδασκαλίας, C ἀλλὰ ἀπὸ συγκατάβασιν πρὸς τὴν ἀνωριμότητα τῶν μαθητῶν, καταφαίνεται ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι τὰ ἴδια πράγματα ἐπέτρεπε καὶ ὁ Παῦλος ὁμοίως μὲ τὸν Πέτρον, καὶ δὲν τὰ ἐπέτρεπε μόνον, ἀλλὰ καὶ ὁ ἴδιος συνήργει, καὶ ὁ Πέτρος πάλι καθιέρωνε τὴν ἰδίαν ἐλευθερίαν, τὴν ὁποίαν ἠκολούθει καὶ ὁ Παῦλος εἰς ὅλους τοὺς ἐθνικούς. Καὶ ποῦ εἶναι δυνατὸν νὰ τὰ ἴδωμεν αὐτὰ καὶ τὰ δύο νὰ ἐφαρμόζωνται; Εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα. Αὐτὸς λοιπὸν ὁ Παῦλος, ὁ διδάσκαλος τῶν ἐθνῶν, καὶ ἐξυρίσθη καὶ ἐθυσίασε καὶ ἐτέλεσεν ἐξαγνισμόν. Διότι αὐτὸ ἐπέβαλλαν αἱ περιστάσεις καὶ τὸ γεγονὸς ὅτι παρευρίσκοντο πολλοὶ Ἰουδαῖοι. Διότι λέγει: «Βλέπεις, ἀδελφέ, πόσον μεγάλος εἶναι ὁ ἀριθμὸς τῶν Ἰουδαίων, ποὺ ἔχουν συγκεντρωθῆ, καὶ ὅλοι αὐτοὶ μετὰ ζήλου ὑπερασπίζουνται τὸ κῦρος τοῦ νόμου. Ἐπληροφορήθησαν δὲ καὶ ἐσχημάτισαν τὴν πεποίθησιν διὰ σέ, ὅτι διδάσκεις ὅλους τοὺς Ἰουδαίους, ποὺ εἶναι διεσπαρμένοι καὶ ἐγκατεστημένοι μεταξὺ τῶν ἐθνικῶν, νὰ ἀποστατήσουν ἀπὸ τὸν Μωσαϊκὸν νόμον».[44]

D Ἐκεῖνος λοιπὸν ἀπὸ τὴν ἀνάγκην τῆς συγκαταβάσεως ἰουδάϊζε. Ἀλλὰ ἡ στάσις αὐτὴ δὲν ἐπήγαζε ἀπὸ τὴν ψυχήν του, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἀνάγκην ἐξοικονομήσεως τῶν πραγμάτων. Ὁ Πέτρος πάλιν, ὁ διδάσκαλος τῶν Ἰουδαίων, καὶ παντοῦ ἐπέτρεπε τὴν περιτομὴν καὶ τὰς Ἰουδαϊκὰς παρατηρήσεις, ἐξ αἰτίας τῆς ἀδυναμίας τῶν μαθητῶν του. Καὶ ὅταν εἶδε, ὅτι ἔφθασε καιρὸς ποὺ τὸν ἀπήλλασσεν ἀπὸ τὴν ἀνάγκην αὐτήν, καὶ δὲν ἦταν ἀσφαλὲς νὰ συνεχίζῃ πλέον τὴν συγκατάβασιν, ἀλλὰ ἦτο καιρὸς νὰ προβληθοῦν καθαρὰ τὰ δόγματα καὶ ὁ νόμος, ἄκουσε τί λέγει. Ὅταν ἀνέβησαν ἀπὸ τὴν Ἀντιόχειαν ὁ Παῦλος καὶ ὁ Βαρνάβας, διὰ νὰ μάθουν τὴν ἀκριβῆ ἀλήθειαν δι᾽ αὐτά, ὅταν ἔγινε μεγάλη συζήτησις, ἐσηκώθη ὁ Πέτρος καὶ εἶπε: E «Ἄνδρες ἀδελφοί, σεῖς γνωρίζετε, ὅτι πρὸ πολλοῦ χρόνου ὁ Θεὸς ἐξέλεξε μεταξὺ ἡμῶν τῶν Ἀποστόλων ἐμέ, διὰ νὰ ἀκούσουν διὰ τοῦ κηρύγματός μου οἱ ἐθνικοὶ τὸν λόγον τοῦ Εὐαγγελίου καὶ νὰ πιστεύσουν».[45] Ἔπειτα εἶπε καὶ μερικὰ ἄλλα καὶ προσέθεσε: «Διατί προκαλεῖτε καὶ θέτετε εἰς δοκιμασίαν τὸν Θεόν, ὡσὰν νὰ μὴν εἶχεν ἐκφράσει σαφῶς τὸ θέλημά του καὶ διατί ζητεῖτε νὰ ἀποσπάσετε ἀπ᾽ αὐτοῦ ἄλλην νεωτέραν καὶ καταπληκτικωτέραν ἐκδήλωσιν τοῦ θελήματός του; Ζητεῖτε ν᾽ ἀλλάξῃ γνώμην ὁ Θεός, διὰ νὰ ἐπιβάλλετε εἰς τὸν τράχηλον τῶν μαθητῶν τὸν ζυγὸν τῆς τηρήσεως τοῦ νόμου καὶ ὅλων τῶν τελετῶν καὶ τυπικῶν διατάξεών του, τὸν ὁποῖον ζυγὸν οὔτε οἱ προπάτορές μας, οὔτε ἡμεῖς ἠμπορέσαμε νὰ τὸν βαστάσωμεν; Ἀλλὰ πιστεύομεν, ὅτι καὶ ἡμεῖς οἱ Ἰουδαῖοι θὰ σωθῶμεν μὲ τὴν πίστιν εἰς τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, κατὰ τὸν ὁποῖον θὰ σωθοῦν καὶ ἐκεῖνοι, ἤτοι οἱ ἐθνικοί».[46] Βλέπεις, ὅτι ὅταν ἦταν καιρὸς συγκαταβάσεως, ἰουδάϊζε καὶ ὁ Παῦλος. Ὅταν ὅμως δὲν ἦταν καιρὸς συγκαταβάσεως, 373 A ἀλλὰ ἔπρεπε νὰ τηρηθοῦν τὰ δόγματα καὶ οἱ ἱεροὶ νόμοι, καὶ ὁ Πέτρος ἀπηλλάγη ἀπὸ ἐκείνην τὴν συγκατάβασιν καὶ παρέδιδε καθαρὰ καὶ ἀκέραια τὰ δόγματα. Καὶ ἐνῷ ἐλέγοντο αὐτά, ὁ Παῦλος ἦταν παρὼν καὶ ἤκουε καὶ ὁ ἴδιος παρέλαβε τὴν ἐπιστολὴν καὶ τὴν μετέφερε παντοῦ καὶ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εἴπωμεν,

44. Πράξ. 21, 20—21.
45. Πράξ. 15, 7.
46. Πράξ. 15, 10—11.

ὅτι ἠγνόει τὴν γνώμην τοῦ ἀποστόλου. Διὰ ποῖον λόγον λοιπὸν τώρα τὸν κατηγορεῖ λέγων, «φοβούμενος μήπως σκανδαλίσῃ τοὺς ἐξ Ἰουδαίων Χριστιανούς;».[47]

Διὰ νὰ γνωρίσετε τὴν ἱστορίαν τῶν λεγομένων, θὰ σᾶς διηγηθῶ συντόμως ἀπὸ παλαιὰ τὸ πρᾶγμα. Ἀλλά, παρακαλῶ, προσέχετε. Διότι ἐφθάσαμεν εἰς αὐτὸ τὸ βάθος τῆς λύσεως τοῦ ζητήματός μας. **B** Ἐπίσκοπος εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῶν Ἱεροσολύμων ἦτο τότε, εἰς τὴν ἀρχήν, ὁ Ἰάκωβος ὁ ἀδελφὸς τοῦ Κυρίου, ὁ ὁποῖος προΐστατο καὶ ὅλων τῶν ἐξ Ἰουδαίων Χριστιανῶν. Συνέβαινε δὲ νὰ ὑπάρχουν καὶ εἰς τὴν Ἀντιόχειαν Ἰουδαῖοι, οἱ ὁποῖοι ἐπίστευσαν εἰς τὸν Χριστόν, διότι εὑρίσκοντο μακρὰν τῶν Ἱεροσολύμων, καὶ νὰ βλέπουν πολλοὺς πιστούς, προερχομένους ἐξ ἐθνικῶν, οἱ ὁποῖοι ἔζων ἀφόβως καὶ χωρὶς τὰς Ἰουδαϊκὰς παρατηρήσεις. Ἔτσι ὀλίγον κατ' ὀλίγον καὶ ἡσύχως παρεσύροντο καὶ αὐτοὶ εἰς τὴν ἀπομάκρυνσιν ἀπὸ τὴν Ἰουδαϊκὴν συνήθειαν καὶ ἐτήρουν καθαρὰν καὶ ἀνόθευτον τὴν διδασκαλίαν τῆς πίστεως. Ὅταν κατέβη λοιπὸν ὁ Πέτρος καὶ εἶδε ὅτι δὲν ὑπῆρχε καμμία ἀνάγκη συγκαταβάσεως, ἔζη τοῦ λοιποῦ κατὰ τὸν τρόπον τῶν ἐθνικῶν. **C** Ὅταν λέγῃ ὁ Παῦλος, ὅτι ἔζη κατὰ τὸν τρόπον τῶν ἐθνικῶν, ἐννοεῖ τοῦτο, ὅτι δηλαδὴ ἔζη χωρὶς νὰ τηρῇ τὰς Ἰουδαϊκὰς συνηθείας, δὲν ἐτήρει κανένα ἀπὸ τὰ ἔθιμα ἐκεῖνα, π.χ. τὴν περιτομὴν ἢ τὸ Σάββατον ἢ ἄλλο τι παρόμοιον.

Ἐνῷ λοιπὸν ὁ Πέτρος ἔζη κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, κατῆλθον μερικοὶ Ἰουδαῖοι ἀπὸ τὴν ἐπισκοπὴν τοῦ Ἰακώβου, δηλαδὴ ἀπὸ τὰ Ἱεροσόλυμα, οἱ ὁποῖοι ἐπειδὴ διέμεναν συνεχῶς εἰς τὴν μητρόπολιν καὶ δὲν ἔβλεπαν κανένα νὰ ζῇ ἔξω ἀπὸ τὰς Ἰουδαϊκὰς συνηθείας, διετήρουν ἀκόμη κάποιον σεβασμὸν πρὸς τὸν Ἰουδαϊκὸν νόμον καὶ πολλὰς ἀπὸ τὰς παρατηρήσεις ἐκείνας τὰς ἐσέβοντο καὶ μετὰ τὴν πίστιν των εἰς τὸν Χριστόν. Αὐτούς, ὅταν τοὺς εἶδε ὁ Πέτρος, αὐτοὺς δηλαδὴ ποὺ εἶχαν κατεβῆ ἀπὸ τὰ Ἱεροσόλυμα, ἀπὸ τὴν ἐπισκοπὴν τοῦ Ἰακώβου καὶ ἦσαν ἀκόμη ἀνώριμοι καὶ ἀσθενεῖς εἰς τὴν πίστιν των, φοβηθεὶς μήπως σκανδαλισθοῦν καὶ ἀποσκιρτήσουν, **D** ἤλλαξε πάλι τακτικὴν καὶ ἐγκαταλείψας τὸν τρόπον ζωῆς τῶν ἐθνικῶν, ἐπανῆλθεν εἰς τὴν προηγουμένην συγκατάβασιν καὶ ἐφύλαττε τὰς παρατηρήσεις εἰς τὴν τροφὴν ποὺ συνήθιζαν οἱ Ἰουδαῖοι. Ὅταν εἶδαν τώρα οἱ Ἰουδαῖοι ποὺ ἔμεναν μονίμως εἰς τὴν

47. Γαλάτ. 2, 12.

Ἀντιόχειαν, ὅτι ἔκαμνε τέτοιο πρᾶγμα, ἐπειδὴ δὲν ἐγνώριζαν τὰ βαθύτερα κίνητρα ποὺ τὸν ὤθουσαν νὰ πράττῃ αὐτά, παρεσύρθησαν καὶ αὐτοὶ καὶ ἠναγκάζοντο νὰ ἰουδαΐζουν ἐξ αἰτίας τοῦ διδασκάλου. Καὶ τοῦτο εἶναι ποὺ κατηγορεῖ ὁ Παῦλος. Καὶ διὰ νὰ γίνω σαφέστερος εἰς αὐτὸ ποὺ λέγω, θὰ σᾶς ἀναγνώσω τὰ ἴδια τὰ ἀποστολικὰ κείμενα: «Ὅταν ἦλθεν ὁ Πέτρος εἰς τὴν Ἀντιόχειαν, ἐπὶ παρουσίᾳ του ἀντέστην καὶ διεφώνησα πρὸς αὐτόν, διότι ἦτο ἀξιοκατάκριτος. **E** Καὶ ἦτο ἀξιοκατάκριτος, διότι προτοῦ νὰ ἔλθουν μερικοὶ ἀπὸ τοὺς Χριστιανοὺς τῶν Ἱεροσολύμων, ὅπου ὁ Ἰάκωβος ἦτο ἐπίσκοπος, συνέτρωγε μὲ τοὺς ἐξ ἐθνῶν Χριστιανούς. Ὅταν ἦλθαν ὅμως μερικοὶ νομομαθεῖς ἀπὸ τὰ Ἱεροσόλυμα, ἀπέφευγε καὶ ἀπεχωρίζετο, φοβούμενος μήπως σκανδαλίσῃ τοὺς ἐξ Ἰουδαίων Χριστιανούς».[48] Ποίους; Αὐτοὺς ποὺ κατέβησαν ἀπὸ τὴν ἐπισκοπὴν τοῦ Ἰακώβου. «Καὶ παρεσύρθησαν μαζὶ μὲ αὐτὸν καὶ οἱ λοιποὶ Ἰουδαῖοι». Ποῖοι Ἰουδαῖοι; Αὐτοὶ ποὺ διέμεναν εἰς τὴν Ἀντιόχειαν, πρὶν νὰ ἔλθουν οἱ ἄλλοι ἀπὸ τὰ Ἱεροσόλυμα, καὶ οἱ ὁποῖοι δὲν ἐτήρουν καμμίαν Ἰουδαϊκὴν παρατήρησιν. «Ὥστε συμπαρεσύρθη εἰς τὴν ὑποκρισίαν των ἐκείνην καὶ αὐτὸς ὁ Βαρνάβας».[49] 374 **A** Καὶ αὐτὸ εἶναι ποὺ ἀποτελεῖ τὴν κατηγορίαν.

Ἐὰν τώρα θέλετε, ἀφοῦ ἐκθέσω τὰς ἐξηγήσεις ποὺ ἔχουν ἐπινοηθῆ ἀπὸ ἄλλους, τότε θὰ προσπαθήσω νὰ σᾶς ἀναπτύξω καὶ τὴν ἰδικήν μου ἑρμηνείαν, ὥστε νὰ δυνηθῆτε νὰ κρίνετε σεῖς, ἀφοῦ τὰ ἀκούσετε ὅλα. Πῶς ἔλυσαν λοιπὸν μερικοὶ τὸ ζήτημα αὐτό; Δὲν ἦταν, λέγουν, αὐτὸς ὁ Πέτρος ὁ ἴδιος μὲ τὸν γνωστὸν κορυφαῖον τῶν ἀποστόλων, εἰς τὸν ὁποῖον ὁ Κύριος ἐνεπιστεύθη τὰ πρόβατα, ἀλλὰ κάποιος ἄλλος ἀσήμαντος καὶ εὐτελής, ἕνας ἀπὸ τοὺς πολλούς. Ἀπὸ ποῦ γίνεται φανερὸν τοῦτο: Ὅταν εἶπε ὁ Παῦλος, ὅτι «συμπαρεσύρθησαν μὲ αὐτὸν οἱ λοιποὶ Ἰουδαῖοι», συνέχισε, «ὥστε συμπαρεσύρθη εἰς τὴν ὑποκρισίαν των ἐκείνην καὶ αὐτὸς ὁ Βαρνάβας». **B** Αὐτὴ ἡ φράσις «ὥστε καὶ αὐτὸς ὁ Βαρνάβας», δηλώνει ὅτι τοῦτο ἦταν πολὺ θαυμαστότερον καὶ ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι παρεσύρθη ὁ Πέτρος. Ὁ τρόπος, μὲ τὸν ὁποῖον ὡμίλησε, τοποθετεῖ τὸν Βαρνάβαν ὑψηλότερον, ὡσὰν νὰ λέγῃ ὄχι μόνον ὁ Πέτρος, ἀλλὰ καὶ ὁ Βαρνάβας. Ἀλλὰ ὁ Βαρνάβας δὲν ἦταν σημαντικώτερος ἀπὸ τὸν Πέτρον ἐκεῖνον. Ἀλλὰ

48. Γαλ. 2, 11.
49. Γαλ. 2, 13.

τὸ πρᾶγμα δὲν ἔχει ἔτσι, ὄχι. Διότι δὲν θαυμάζει μᾶλλον, ἐπειδὴ ὁ Βαρνάβας ἦτο σημαντικώτερος, ἀλλὰ διὰ ποίαν αἰτίαν; Διότι ἐκεῖνος εἶχε ἀποστολὴ νὰ διδάξη τοὺς Ἰουδαίους, ἐνῷ ὁ Βαρνάβας μαζὶ μὲ τὸν Παῦλον ἐκήρυττε εἰς τὰ ἔθνη καὶ πανταῦ ἀναφέρεται μαζὶ μὲ τὸν Παῦλον. Ὅπως λοιπὸν ἀλλοῦ λέγει: «Ἢ μήπως μόνος ἐγὼ καὶ ὁ Βαρνάβας δὲν ἔχομεν δικαίωμα νὰ μὴ ἐργαζώμεθα ἐπάγγελμα βιοποριστικὸν διὰ νὰ κερδίζωμεν ἀπὸ αὐτὸ τὰ ἔξοδά μας;».[50] Καὶ πάλιν ἀλλοῦ: «Ἀνέβην εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα μαζὶ μὲ τὸν Βαρνάβαν».[51] Καὶ πανταῦ τὸν βλέπεις νὰ διδάσκη μαζὶ μὲ τὸν Παῦλον. Δὲν θαυμάζει λοιπὸν διότι εἶναι σημαντικώτερος ἀπὸ τὸν Πέτρον καὶ ἐν τούτοις συμπαρεσύρθη καὶ αὐτός, ἀλλὰ θαυμάζει ὅτι συμπαρεσύρθη καὶ αὐτός, ὁ ὁποῖος, κηρύττων πάντοτε μαζὶ μὲ τὸν Παῦλον, δὲν εἶχε κανένα κοινὸν μὲ τοὺς Ἰουδαίους, διότι ἐδίδασκε τοὺς ἐθνικούς. Ὅτι τώρα αὐτός, διὰ τὸν ὁποῖον τὰ λέγει ὅλα αὐτά, εἶναι ὁ Πέτρος, γίνεται φανερὸν καὶ ἀπὸ τὰ προηγούμενα, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὰ ἑπόμενα. Διότι τὸ γεγονός, ὅτι εἶπε «ἐπὶ παρουσίᾳ του ἀντέστην καὶ διεφώνησα» καὶ τὸ θεωρεῖ πολὺ σπουδαῖον, δὲν φανερώνει ἄλλο παρὰ ὅτι δὲν ἐσεβάσθη τὸ κῦρος τοῦ προσώπου. D Ἐὰν ὡμίλει δι' ἄλλον, δὲν θὰ τὸ ἐθεώρει τόσον σημαντικὸν τὸ ὅτι «ἐπὶ παρουσίᾳ του ἀντέστην καὶ διεφώνησα». Πάλι ἐὰν ἐπρόκειτο περὶ ἄλλου Πέτρου, δὲν θὰ εἶχε τόσην δύναμιν ἡ ἀλλαγὴ τῆς στάσεώς του, ὥστε νὰ παρασύρη τοὺς λοιποὺς Ἰουδαίους. Διότι οὔτε παρήνεσε κάτι οὔτε συνεβούλευσε, ἀλλὰ μόνον «ἀπέφευγε καὶ ἀπεχωρίζετο». Καὶ ἠδυνήθη αὐτὴ ἡ ἀποφυγὴ καὶ ὁ ἀποχωρισμὸς νὰ παρασύρη ὅλους τοὺς μαθητὰς ἐξ αἰτίας τοῦ κύρους τοῦ προσώπου.

Ὅτι αὐτὸς ἦταν ὁ Πέτρος, φαίνεται ἀπὸ αὐτά. Τώρα, ἂν θέλετε, θὰ εἴπωμεν καὶ τὴν ἄλλην ἀπάντησιν, ποὺ δίδουν μερικοί. Ποία εἶναι αὐτή; E Καλῶς, λέγουν, ὁ Παῦλος ἐπετίμησε τὸν Πέτρον, διότι ἐπροχώρησε πολὺ πέραν ἀπὸ τὸ ἐπιβαλλόμενον μέτρον εἰς τὴν συγκατάβασίν του. Διότι, καθ' ὃν τρόπον αὐτός, ὅταν ἦταν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα, ἔκαμε συγκατάβασιν πρὸς τοὺς Ἰουδαίους, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον ἔπρεπε καὶ ἐκεῖνος, ὅταν ἦλθεν εἰς τὴν Ἀντιόχειαν, νὰ μὴ καθορίση τὴν στάσιν του μὲ βάσιν τοὺς Ἰουδαίους, ἀλλὰ τοὺς ἐθνικούς. Ὅπως δηλαδὴ τότε ποὺ

50. Α' Κορινθ. 9, 6.
51. Γαλ. 2, 1.

ὅλοι ἦσαν Ἰουδαῖοι, ἠναγκάσθη καὶ ὁ Παῦλος νὰ ἰουδαΐζη, ἔτσι καὶ ἐδῶ ποὺ περισσότεροι ἦσαν οἱ ἐθνικοὶ καὶ ἡ πόλις δὲν εἶχε καμμίαν ἀνάγκην ἀπὸ συγκατάβασιν, δὲν ἔπρεπε χάριν τῶν ὀλίγων Ἰουδαίων νὰ σκανδαλίση τόσους Χριστιανοὺς προερχομένους ἐξ ἐθνικῶν. 375 A Ἀλλὰ αὐτὸ δὲν ἀποτελεῖ ἀπάντησιν καὶ λύσιν τοῦ ζητήματος, ἀλλὰ μεγαλυτέραν περιπλοκήν του. Ὅπως εἶπα καὶ εἰς τὴν ἀρχήν, τὸ ζήτημά μας δὲν εἶναι ν' ἀποδείξωμεν, ὅτι καλῶς τὸν κατηγόρησε ὁ Παῦλος. Διότι ἔτσι τὸ ζήτημα θὰ παραμείνη ἄλυτον. Καὶ θὰ φανῆ, ὅτι εἶναι ὑπεύθυνος ὁ Πέτρος διὰ τὴν εἰς βάρος του κατάκρισιν. Ἐνῷ τὸ ζητούμενον εἶναι ν' ἀπαλλάξωμεν τῶν κατηγοριῶν καὶ τὸν ἕνα καὶ τὸν ἄλλον. Πῶς ὅμως θὰ γίνη τοῦτο; Ἂν κατανοήσωμεν τὰ βαθύτερα κίνητρα, ποὺ ὤθησαν τὸν ἕνα νὰ ἐπιτιμήση τὸν ἄλλον καὶ τὰ διερευνήσωμεν.

Ποία λοιπὸν ἦτο ἡ βασικὴ ἰδέα αὐτῆς τῆς ἐνεργείας; Ἐπεθύμει σφόδρα ὁ Πέτρος ν' ἀπαλλάξη ἀπὸ τὴν ἰουδαϊκὴν παρατήρησιν B καὶ αὐτοὺς ποὺ κατέβησαν ἀπὸ τὰ Ἱεροσόλυμα, ἀπὸ τὴν ἐπισκοπὴν τοῦ Ἰακώβου. Ἀλλὰ ἐὰν ὁ ἴδιος εἰσηγεῖτο αὐτὴν τὴν ἄποψιν καὶ ἐνεφανίζετο καὶ ἔλεγε «παύσατε ν' ἀκολουθῆτε τὰ ἰουδαϊκὰ ἔθιμα», θὰ ἐσκανδάλιζε τοὺς μαθητάς, διότι θὰ εἰσηγεῖτο ἀντίθετα πρὸς τὸν ἑαυτόν του καὶ πρὸς ὅλα ὅσα ὁ ἴδιος ἔπραξε κατὰ τὸν προηγούμενον χρόνον. Ἐὰν πάλι ἀπηύθυνε πρὸς αὐτοὺς τὴν σύστασιν αὐτὴν ὁ Παῦλος, οὔτε θὰ ἔδιδαν καμμίαν προσοχήν, οὔτε κἂν θὰ ἠνείχοντο νὰ τὸν ἀκούσουν. Διότι αὐτοὶ ποὺ καὶ χωρὶς αὐτὸ ἐμίσουν τὸν Παῦλον καὶ τὸν ἀπεστρέφοντο διὰ τὴν φήμην ποὺ εἶχε διαδοθῆ εἰς βάρος του, ἐὰν τὸν ἤκουον καὶ νὰ τοὺς συμβουλεύη τοιαῦτα πράγματα, θὰ ἀποσκιρτοῦσαν. Τί γίνεται λοιπόν; Τοὺς Ἰουδαίους ποὺ εἶχαν ἔλθει ἀπὸ τὸν Ἰάκωβον, δὲν τοὺς ἐπετίμα κανεὶς ἀπὸ αὐτούς, C δέχεται ὅμως τὴν ἐπιτίμησιν ὁ Πέτρος ἀπὸ τὸν Παῦλον, ὥστε κατακρινόμενος ἀπὸ τὸν συναπόστολον, νὰ ἔχη εἰς τὸ ἑξῆς δικαιολογημένην παρρησίαν νὰ ἐπιπλήξη καὶ τοὺς μαθητάς. Καὶ ἔτσι ἐπιτιμᾶται μὲν ὁ Πέτρος, διορθώνονται ὅμως οἱ μαθηταί. Τὸ ἴδιον συμβαίνει καὶ εἰς τὰς συναλλαγάς μας εἰς τὴν ζωήν. Διότι ὅταν ὡρισμένοι ὀφείλουν μερικὰ ὑπόλοιπα δημοσίων φόρων καὶ αὐτοὶ ποὺ πρόκειται νὰ τοὺς εἰσπράξουν ἐντρέπονται νὰ ἐπιδείξουν μεγάλην αὐστηρότητα, θέλοντες νὰ εὕρουν μεγαλυτέραν ἀφορμὴν καὶ εὐχέρειαν νὰ ἐπιδείξουν αὐστηρότητα, συνεννοοῦνται μὲ ἄλλους ἐκ τῶν συστρατιωτῶν των νὰ τοὺς γυμνώσουν,

νὰ τοὺς ὑβρίσουν καὶ νὰ τοὺς ὑποβάλουν εἰς μύρια ἄλλα δεινὰ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἐκείνων, **D** ὥστε ὕστερα ἀπὸ αὐτά, νὰ φαίνωνται ὅτι ἐπιτίθενται σφοδρότερον ἐναντίον τῶν ὀφειλετῶν, ὄχι ἀπὸ ἰδικήν των διάθεσιν, ἀλλὰ ἀπὸ ἀνάγκην, τὴν ὁποίαν ἐπέβαλλαν ἄλλοι. Καὶ ἔτσι ἡ ὕβρις τῶν ἄλλων γίνεται δι' αὐτοὺς δικαιολογία πρὸς τοὺς ὑπευθύνους ἔναντι αὐτῶν.

Τὸ ἴδιον συνέβη καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Παύλου καὶ τοῦ Πετρου. Ὤφειλαν δηλαδὴ μερικὰ ὑπόλοιπα οἱ Ἰουδαῖοι. Ποῖα λοιπόν, ἦσαν αὐτά; Ἡ πλήρης ἀπομάκρυνσις ἀπὸ τὸν Ἰουδαϊσμόν. Ὁ Πέτρος ἤθελε νὰ εἰσπράξῃ αὐτὰ τὰ ὑπόλοιπα μὲ μεγαλυτέραν αὐστηρότητα καὶ νὰ γίνῃ τελείως καθαρὰ καὶ ἀκεραία ἡ πίστις των. **E** Θέλων λοιπὸν νὰ λάβῃ μεγαλυτέραν εὐχέρειαν καὶ ἀφορμὴν δι' αὐτὴν τὴν εἴσπραξιν τῆς καθαρᾶς πίστεως, ἐφρόντισεν, ὥστε ὁ Παῦλος νὰ τὸν ἐπιτιμήσῃ μὲ αὐστηρότητα καὶ νὰ τὸν ἐπιπλήξῃ, ὥστε αὐτὴ ἡ ἐπίπλαστος ἐπιτίμησις νὰ τοῦ παρέχῃ μίαν δικαίαν πρόφασιν καὶ ἀφορμὴν νὰ ἐπιδείξῃ παρρησίαν πρὸς ἐκείνους. Διὰ τοῦτο καὶ λέγει ἀπὸ τὴν ἀρχήν: «ἐπὶ παρουσίᾳ του ἀντέστην καὶ διεφώνησα πρὸς αὐτόν». Καὶ πάλιν ἐδῶ: «Εἶπα εἰς τὸν Πέτρον ἐμπρὸς εἰς ὅλους». Ἐὰν μὲν ἤθελε νὰ διορθώσῃ τὸν ἀπόστολον, θὰ τὸ ἔκαμνε κατ' ἰδίαν. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν ἦτο αὐτὸς ὁ σκοπός του (διότι ἐγνώριζε τὴν σκέψιν του, μὲ βάσιν, τὴν ὁποίαν ἐνήργει ἔτσι), ἀλλὰ ἐπεδίωκε νὰ στηρίξῃ ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἐπὶ πολὺ χωλαίνουν καὶ δι' αὐτὸ κάμνει τὴν ἐπιτίμησιν ἐμπρὸς εἰς ὅλους. 376 **A** Ὁ Πέτρος ἀνέχεται τὴν ἐπιτίμησιν καὶ σιωπᾷ, καὶ δὲν φέρει ἀντίρρησιν. Διότι ἐγνώριζε διὰ ποῖον λόγον τὸν ἐπετίμα ὁ Παῦλος. Καὶ κατώρθωσε τὸ πᾶν ὁ Πέτρος μὲ τὴν σιωπήν. Διότι ἡ σιγὴ τούτου ὑπῆρξε διδασκαλία διὰ τοὺς Ἰουδαίους νὰ μὴ ἀκολουθοῦν πλέον τὰ ἰουδαϊκὰ ἔθιμα. Διότι ὁ διδάσκαλος, ἐσκέπτοντο, δὲν θὰ ἐσίγα, ἐὰν δὲν ἐγνώριζε καλῶς ὅτι ὁ Παῦλος τὸν ἐπιτιμᾷ δικαίως. Ἀλλά, ἂν θέλῃς, ἂς ἀκούσωμεν καὶ τὴν ἰδίαν τὴν ἐπιτίμησιν: «Εἶπα εἰς τὸν Πέτρον ἐμπρὸς εἰς ὅλους: Ἐὰν σύ, καίτοι εἶσαι ἐκ γενετῆς Ἰουδαῖος, ζῇς καὶ πολιτεύεσαι τώρα ποὺ ἔγινες μαθητὴς τοῦ Χριστοῦ, ὅπως οἱ ἐξ ἐθνικῶν Χριστιανοὶ καὶ ὄχι ὅπως οἱ Ἰουδαῖοι».[52] Βλέπε σύνεσιν. Δὲν τοῦ εἶπε, ὅτι πράττει κακῶς ποὺ ζῇ κατὰ τὸν Ἰουδαϊκὸν τρόπον, **B** ἀλλὰ τὸν ἐλέγχει διὰ τὴν παλαιάν του ἰουδαϊκὴν ἀνατροφήν, ὥστε ἡ

52. Γαλ. 2, 13.

παραίνεσις καὶ ἡ συμβουλὴ νὰ φανῇ, ὅτι δὲν προέρχεται ἀπὸ τὴν γνώμην τοῦ Παύλου, ἀλλὰ ὅτι εἰσφέρεται ἀπὸ τὴν κρίσιν τοῦ Πέτρου, ποὺ ἔχει ἤδη ἐκφρασθῆ. Διότι, ἐὰν ἔλεγε, ὅτι κάνεις κακὰ ποὺ τηρεῖς τὸν Ἰουδαϊκὸν νόμον, θὰ τὸν ἐπετίμων οἱ μαθηταὶ τοῦ Πέτρου. Τώρα ὅμως ποὺ ἤκουσαν ὅτι ἡ παραίνεσις καὶ ἡ διόρθωσις αὐτὴ δὲν προήρχετο ἀπὸ τὴν γνώμην τοῦ Παύλου, ἀλλὰ ὅτι ὁ ἴδιος ὁ Πέτρος συνήθιζε νὰ ζῇ ἔτσι καὶ εἶχεν εἰς τὴν ψυχήν του αὐτὰ τὰ δόγματα, ἑκόντες ἄκοντες ἡσύχαζον. Διὰ τοῦτο οὔτε ὁ Πέτρος εἰσηγεῖται αὐτὴν τὴν γνώμην, ἀλλὰ ἀνέχεται νὰ ἐλέγχεται ἀπὸ ἄλλον, δηλαδὴ ἀπὸ τὸν Παῦλον, καὶ σιωπᾷ, ὥστε ἡ διδασκαλία νὰ γίνῃ εὐκόλως παραδεκτή.

C Ὄχι μόνον ἀπὸ αὐτὴν τὴν περίπτωσιν εἶναι δυνατὸν νὰ κατανοήσωμεν τὴν σύνεσιν τοῦ Παύλου, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὰ ἀκόλουθα ποὺ εἶπε. Διότι δὲν εἶπε «ἐὰν σύ, καίτοι εἶσαι ἐκ γενετῆς Ἰουδαῖος, ἔ ζ η ς κ α ὶ ἐ π ο λ ι τ ε ύ ε σ ο, ὅπως οἱ ἐξ ἐθνικῶν Χριστιανοὶ καὶ ὄχι οἱ ἐξ Ἰουδαίων», ἀλλὰ τοῦ εἶπε, ὅτι «ζῇς καὶ πολιτεύεσαι». Ὥστε καὶ τώρα ἔχεις τὴν ἰδίαν γνώμην. Ἀλλὰ τὴν μεγάλην του σύνεσιν δεικνύουν τὰ ἀκόλουθα. Διότι, ὅταν εἶπε «ζῇς καὶ πολιτεύεσαι, ὅπως οἱ ἐξ ἐθνικῶν Χριστιανοί, ἐνῷ εἶσαι Ἰουδαῖος ἐκ γενετῆς», δὲν προσέθεσε «διατί ἀναγκάζεις τοὺς ἐξ Ἰουδαίων Χριστιανοὺς νὰ ἰουδαΐζουν», ἀλλὰ τί λέγει; «Διατί ἀναγκάζεις τοὺς ἐξ ἐθνικῶν Χριστιανοὺς νὰ ἰουδαΐζουν, ὥστε μὲ τὸ νὰ φαίνεται, ὅτι προασπίζει τοὺς ἰδικούς του μαθητὰς καὶ μὲ τὸ πρόσχημα τῆς κηδεμονίας τῶν ἐξ ἐθνικῶν Χριστιανῶν, νὰ πείσῃ τοὺς Ἰουδαίους νὰ ἐγκαταλείψουν τὰς παλαιὰς συνηθείας.

Ὅτι αἱ κατηγορίαι εἶναι πλασταί, εἶναι φανερὸν ἀπὸ αὐτὰ ποὺ ἐλέχθησαν. **D** Διότι, ἐνῷ ἀνωτέρω λέγει «συμπαρεσύρθησαν μαζί του καὶ οἱ λοιποὶ Ἰουδαῖοι», ἐδῶ λέγει «διατί ἀναγκάζεις τοὺς ἐξ ἐθνικῶν Χριστιανοὺς νὰ ἰουδαΐζουν;». Καὶ ὅμως ἔπρεπε νὰ εἴπῃ: «Διατί, ἀναγκάζεις τοὺς ἐξ Ἰουδαίων Χριστιανοὺς νὰ ἰουδαΐζουν;». Διότι αὐτοὶ ποὺ συμπαρεσύρθησαν δὲν ἦταν οἱ ἐξ ἐθνικῶν Χριστιανοί, ἀλλὰ οἱ ἐξ Ἰουδαίων. Ἀλλὰ ἐὰν τὸ ἔλεγε αὐτό, θὰ ἐφαίνετο ὁ λόγος τραχὺς καὶ ἀνάρμοστος δι' αὐτόν. Διότι ἦτο διδάσκαλος τῶν ἐθνικῶν καὶ τώρα, μὲ τὸ πρόσχημα τοῦ ἐνδιαφέροντος διὰ τοὺς ἰδικούς του μαθητάς, κάμνει μίαν ἐλευθέραν καὶ ἀνεύθυνον ἐπιτίμησιν. Καὶ διὰ νὰ μάθετε, ὅτι τὰ λεγόμενά του δὲν ἦσαν ἐπιτίμησις κατὰ τοῦ Πέτρου, ἀλλὰ ἦσαν παραίνεσις καὶ διδασκαλία πρὸς τοὺς Ἰουδαίους, ὑπὸ τὴν μορφὴν τῆς ἐπιτιμήσεως

κατὰ τοῦ Πέτρου, ἀκούσατε καὶ τὰ ἑξῆς: E «Ἡμεῖς εἴμεθα ἐκ γενετῆς Ἰουδαῖοι καὶ δὲν εἴμεθα ἐθνικοί, ποὺ ἀγνοοῦν τὸν ἀληθινὸν Θεὸν καὶ δουλεύουν εἰς τὴν ἁμαρτίαν».[53] Αὐτὰ δεικνύουν ἄνθρωπον ποὺ διδάσκει καὶ δὲν περιορίζει τὸ πᾶν εἰς τὸν Πέτρον, ἀλλὰ γενικεύει τὸν λόγον. Διότι, ἐὰν ἐνεφανίζετο ἐξ ἀρχῆς ὡς διδάσκων, δὲν θὰ τὸν ἠνείχοντο οἱ Ἰουδαῖοι. Τώρα ὅμως ποὺ τὸ πρᾶγμα ἤρχισε μὲ ἐπιτίμησιν καὶ ἄφησε τὴν ἐντύπωσιν, ὅτι δικαίως ἐπιτιμᾷ τὸν Πέτρον, ὅτι παρέσυρε τοὺς ἐξ ἐθνικῶν Χριστιανοὺς πρὸς τὴν διατήρησιν τῶν παλαιῶν συνηθειῶν, 377 A μεταβαίνει λοιπὸν ἀφόβως εἰς τὴν παραίνεσιν καὶ τὴν συμβουλήν, ὅτι δῆθεν ἡ ἰδία ἡ ἀκολουθία τῶν λόγων τὸν ὡδήγει ἐκεῖ. Γιὰ νὰ μὴν ἀκούσῃ λοιπὸν κανένας ὅτι «ἀναγκάζεις τοὺς ἐξ ἐθνικῶν Χριστιανοὺς νὰ ἰουδαΐζουν» καὶ νομίσῃ, ὅτι μόνον εἰς ἐκείνους δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ἰουδαΐζουν, ἐνῷ εἰς τοὺς Ἰουδαίους ἐπιτρέπεται, περιορίζει τὸν λόγον εἰς τοὺς ἰδίους τοὺς διδασκάλους. Ὡσὰν νὰ λέγῃ, τί ὁμιλῶ περὶ ἐθνικῶν καὶ περὶ Ἰουδαίων; Ἀφοῦ ἡμεῖς οἱ διδάσκαλοι καὶ ἡμεῖς οἱ ἀπόστολοι δὲν ἔχομεν αὐτὸ τὸ δικαίωμα. Καὶ ὄχι μόνον ἡμεῖς οἱ διδάσκαλοι καὶ οἱ ἀπόστολοι, ἀλλὰ καὶ οἱ καταγόμενοι ἀπὸ προγόνους Ἰουδαίους ἀπεμακρύνθημεν ἅπαξ διὰ παντὸς ἀπὸ τὸν μωσαϊκὸν νόμον. Ποίαν δικαιολογίαν λοιπὸν ἔχομεν, ὅταν παρασύρωμεν ἄλλους εἰς τοῦτο; Βλέπεις πόσον λανθανόντως ἐπιτιμᾷ καὶ τοὺς Ἰουδαίους B καὶ συνθέτει μίαν ὡλοκληρωμένην διδασκαλίαν; Ὅταν εἶπε δηλαδὴ «ἡμεῖς εἴμεθα ἐκ γενετῆς Ἰουδαῖοι καὶ δὲν εἴμεθα ἐθνικοί, ποὺ ἀγνοοῦν τὸν ἀληθινὸν Θεὸν καὶ δουλεύουν εἰς τὴν ἁμαρτίαν»[54] προσθέτει καὶ τὴν εὔλογον αἰτίαν, διὰ τὴν ὁποίαν ἀπεμακρύνθησαν ἀπὸ τὸν Ἰουδαϊσμόν. «Διότι ἐμάθαμε ἀπὸ τὴν προσωπικήν μας πεῖραν, ὅτι δὲν γίνεται δίκαιος ὁ ἄνθρωπος μὲ τὴν τήρησιν τῶν τυπικῶν διατάξεων τοῦ μωσαϊκοῦ νόμου, ἀλλὰ μόνον διὰ μέσου τῆς πίστεως εἰς τὸν Ἰησοῦν Χριστόν, καὶ ἡμεῖς ἐπιστεύσαμεν εἰς τὸν Ἰησοῦν Χριστόν, διὰ νὰ γίνωμεν δίκαιοι ἀπὸ τὴν πίστιν εἰς τὸν Χριστον καὶ ὄχι ἀπὸ τὰ ἔργα τοῦ μωσαϊκοῦ νόμου. Διότι, καθὼς ἀναφέρεται καὶ εἰς τοὺς ψαλμούς, διὰ τῶν ἔργων τοῦ νόμου δὲν θὰ δικαιωθῇ κανένας ἄνθρωπος, παρὰ διὰ τῆς πίστεως εἰς τὸν Ἰησοῦν Χριστόν».[55]

53. Γαλ. 2, 15.
54. Γαλ. 2, 15.
55. Γαλ. 2, 16. Ψαλμ. 142, 2.

Βλέπεις πῶς μνημονεύει συνεχῶς καὶ τὴν ἀδυναμίαν τοῦ μωσαϊκοῦ νόμου καὶ τὴν δικαίωσιν ἀπὸ τὴν πίστιν εἰς τὸν Χριστόν; Καὶ συχνὰ συμπλέκει τὰ ὀνόματα αὐτά, C πρᾶγμα ποὺ προσιδιάζει εἰς ἄνθρωπον ποὺ δὲν ἐπιτιμᾷ, ἀλλὰ διδάσκει καὶ συμβουλεύει. Ἀλλά, ὅπως ἔλεγα, ἐὰν ἔλεγεν αὐτὰ ἀπευθυνόμενος πρὸς τοὺς Ἰουδαίους, θὰ εἶχε χαθῆ τὸ πᾶν, διότι ἐκεῖνοι δὲν ἠνείχοντο τὴν διδασκαλίαν του. Ἐπειδὴ ὅμως ἔστρεψε τὸν λόγον πρὸς τὸν Πέτρον, κατὰ τρόπον λανθάνοντα ἐκαρποῦντο ἐκεῖνοι τὴν ὠφέλειαν, ἐφ' ὅσον ὁ Πέτρος ἐπετιμᾶτο καὶ ἐσίγα, καὶ ἀπεκαλύπτετο ὅλη ἡ γνώμη του ὄχι ἀπὸ τὸν ἴδιον, ἀλλὰ ἀπὸ τὸν συναπόστολον καὶ ἤρχετο εἰς τὴν μέσην ἡ προτέρα του στάσις. Ἔπειτα διὰ νὰ μὴ λέγουν μεταξύ των, τί νὰ κάμωμεν λοιπὸν ἡμεῖς, ἀφοῦ ὁ Πέτρος καὶ ὁ Παῦλος κακῶς ἔπραξαν, προσθέτει δικαίας καὶ ἀναμφισβητήτους αἰτίας, D διὰ τὰς ὁποίας πρέπει νὰ μὴ συνεχίζωμεν τὰ ἰουδαϊκὰ ἔθιμα. Αὐταὶ εἶναι τὸ ὅτι δὲν δύναται ὁ μωσαϊκὸς νόμος νὰ μᾶς κάμῃ δικαίους, ἀλλὰ μόνον ἡ πίστις εἰς τὸν Χριστόν. Καὶ ἐδῶ χρησιμοποιεῖ τὸν λόγον κάπως ἠπιώτερα. Καὶ καθὼς προχωρεῖ γίνεται ὀξύτερος καὶ σφοδρότερος. «Ἀλλ' ἐὰν ὑποθέσωμεν, ὅτι ἡ τήρησις τοῦ νόμου εἶναι ἐπιβεβλημένη καὶ συνεπῶς ἡμεῖς, ποὺ ἀφήσαμε τὸν νόμον, ἡμαρτήσαμε καὶ εὑρέθημεν ἁμαρτωλοί, μόνον καὶ μόνον διότι ἐζητοῦμεν νὰ δικαιωθῶμεν διὰ τῆς πίστεως καὶ κοινωνίας μας μὲ τὸν Χριστόν, τότε γεννᾶται τὸ ἄτοπον ἐρώτημα: «Ἆρά γε ὁ Χριστὸς εἶναι ὑπηρέτης ἁμαρτίας, ἀφοῦ αὐτὸς συνετέλεσε νὰ ἀφήσωμεν τὸν νόμον;».[56] Καὶ αὐτὸ ποὺ λέγει, ἔχει τὴν ἑξῆς ἔννοιαν. Ἡ πίστις εἰς τὸν Χριστὸν σὲ καθιστᾷ δίκαιον καὶ δι' αὐτὸ διατάσσει ν' ἀπομακρυνθῶμεν ἀπὸ τὰ Ἰουδαϊκὰ ἤθη, ὡς κατηργημένα πλέον. Διότι ἐὰν ἰσχύῃ ἀκόμη ὁ μωσαϊκὸς νόμος καὶ ἔχει κῦρος, καὶ αὐτὸς ποὺ τὸν ἀγνοεῖ κρίνεται ἔνοχος παραβάσεώς του, E τότε θὰ εὑρεθῇ ὁ Χριστός, ποὺ μᾶς διέταξε νὰ τὸν ἐγκαταλείψωμε, ὅτι ὑπῆρξεν ὁ αἴτιος τῆς παραβάσεώς του καὶ ἀπὸ ἡμᾶς, καὶ ὅτι ὄχι μόνον δὲν μᾶς ἀπήλλαξε ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν, ἀλλὰ καὶ μᾶς ἐνέβαλεν εἰς τὴν ἁμαρτίαν. Διότι ἐὰν ἐγκαταλείψαμε τὸ νόμον διὰ τὴν πίστιν εἰς τὸν Χριστόν, καὶ ἡ ἐγκατάλειψις τοῦ νόμου συνιστᾷ ἁμάρτημα, τότε ἡ πίστις, χάριν τῆς ὁποίας ἐγκατελείψαμε τὸν μωσαϊκὸν νόμον, αὐτὴ ὑπῆρξεν αἰτία τῆς ἁμαρτίας μας. Καὶ ἐπειδὴ ἡ λογικὴ αὐτὴ ὡδήγησε εἰς ἕνα ἄτοπον συμπέρασμα,

56. Γαλ. 2, 17.

δι' αὐτὸ δὲν ἐχρειάσθη κἂν μίαν ἐπιχειρηματολογίαν διὰ νὰ τὸ ἀνατρέψη, ἀλλὰ ἠρκέσθη ἁπλῶς εἰς τὸ «μὴ γένοιτο», διότι τὸ ἄτοπον ἦταν πασίδηλον. 378 A «Διότι», λέγει, «ἐὰν ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα κατήργησα καὶ ἠθέτησα ὡς ἀνωφελῆ, δηλαδὴ τὰς τυπικὰς διατάξεις τοῦ νόμου, ταῦτα πάλιν τηρῶ ὡς ἀναγκαῖα καὶ ἀπαραίτητα διὰ τὴν σωτηρίαν, μὲ τὴν ἐπάνοδόν μου αὐτὴν εἰς τὴν τήρησιν τοῦ νόμου ἀποδεικνύω παραβάτην τὸν ἑαυτόν μου, διότι βεβαιῶ ἐμπράκτως, ὅτι κακῶς πρότερον ἠθέτησα τὸν νόμον καὶ ἡμάρτησα, ὅταν ἐπροτίμησα τὴν διὰ τοῦ Χριστοῦ σωτηρίαν».[57] Ἔτσι λοιπὸν ἀντέστρεψε τὸν λόγον καὶ ἀπέδειξεν, ὅτι ὄχι ἡ παράβασις τοῦ νόμου, ἀλλὰ ἡ μὴ ἐγκατάλειψις τοῦ νόμου, αὐτὸ κάμνει τὸν παραβάτην. Καὶ ὁμιλῶν πάλιν διὰ τὸν ἑαυτόν του εἰς πρῶτον πρόσωπον, ὑπαινίσσεται τὸν Πέτρον. Ἀλλὰ πῶς κατήργησε τὴν παρατήρησιν ἐπὶ τῶν τροφῶν ὁ Πέτρος, ὁ ὁποῖος ἀπεφάσισε νὰ ζῆ κατὰ τὸν τρόπον τῶν ἐξ ἐθνικῶν Χριστιανῶν; Διότι, ὅταν ἐπανῆλθε πρὸς τοὺς Ἰουδαίους καὶ ζῆ τώρα μαζὶ μὲ αὐτούς, θὰ εὑρεθῆ νὰ ἐπανέρχεται εἰς ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα κατέλυσε.

Βλέπεις πῶς παντοῦ καθάπτεται τοῦ Πέτρου καὶ ἀποκαλύπτει τὴν προηγουμένην του στάσιν, διὰ νὰ μὴ φαίνεται ὅτι οἱ Ἰουδαῖοι δέχονται τὴν παραίνεσιν ἀπὸ τὴν γλῶσσαν τοῦ Παύλου, B ἀλλὰ ἀπὸ τὴν γνώμην τοῦ Πέτρου, τὴν ὁποίαν ἐνεφάνισεν ἐμπράκτως; Διὰ τοῦτο λέγει «φοβούμενος μήπως σκανδαλίση τοὺς ἐξ Ἰουδαίων χριστιανοὺς» καὶ ὅτι «ἦτο ἀξιοκατάκριτος» καὶ ὅτι «δὲν βαδίζει ὀρθῶς ὡς πρὸς τὴν ἀλήθειαν τοῦ Εὐαγγελίου». Ὄχι διότι πράγματι ἔτσι συνέβαινε, «μὴ γένοιτο», διότι αὐτὸ τὸ ἀπεδείξαμε πολλαπλῶς. Ἀλλά, ὅπως τότε τὸν ἐπετίμα ὁ Παῦλος καὶ ὁ Πέτρος ἤκουε τὴν ἐπιτίμησιν καὶ ἐσίγα, διὰ νὰ μὴ ἀνατρέψη τὴν ἐπιδίωξιν τοῦ Παύλου καὶ συγκατένευε νὰ δεχθῆ τὴν ἐπίπληξιν, ὅτι τάχα δὲν ἔπραττε ὀρθῶς, διὰ νὰ ἀποτελέση αὐτὸ δικαιολογία του πρὸς τοὺς μαθητάς, ἔτσι καὶ αὐτὸς τώρα μὲ τὴν ἰδίαν γνώμην μὲ τὴν ὁποίαν ἐπετίμησε τὸν Πέτρον, γράφει αὐτά, C τὰ ὁποῖα ἔγραψεν εἰς τοὺς Γαλάτας. Διότι, ἐὰν τότε τὸ νὰ ἐπιτιμηθῆ ὁ Πέτρος καὶ νὰ σιγήση, ἦτο χρήσιμον εἰς τοὺς Ἰουδαίους, πολὺ περισσότερον θὰ ἦτο χρήσιμον νὰ λεχθοῦν καὶ τώρα αὐτὰ διὰ τοὺς διεφθαρμένους ἐκ τῶν Γαλατῶν. Ὅπως δηλαδὴ αὐτοὶ ποὺ ἔμεναν τότε εἰς τὴν Ἀντιόχειαν, βλέποντες τὸν Πέτρον νὰ ἐπιτιμᾶται μὲ αὐστηρότητα καὶ νὰ σιω-

57. Γαλ. 2, 18.

πᾶ, διωρθώνοντο μὲ τὴν κατάκρισιν τοῦ διδασκάλου καὶ τὴν σιωπήν του, ἔτσι καὶ τώρα οἱ Γαλάτα, ποὺ ὑπέφερον ἀπὸ τὴν ἰδίαν νόσον μὲ τοὺς Ἰουδαίους, ἀκούοντες τὸν Παῦλον νὰ λέγη ὅλα αὐτὰ δι' αὐτόν, ὅτι δηλαδὴ «ἦτο ἀξιοκατάκριτος» καὶ ὅτι «δὲν ἐβάδισεν ὀρθῶς ὡς πρὸς τὴν ἀλήθειαν τοῦ Εὐαγγελίου» καὶ ὅτι ἐπετιμήθη δι' ὅλα αὐτὰ καὶ ἐσιώπησε, ἐλάμβανον D μεγίστην διδασκαλίαν ἀπὸ τὴν κατάκρισιν αὐτὴν εἰς τὸ νὰ μὴ προσέχουν πλέον τὰ ἰουδαϊκὰ ἔθιμα.

Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος καὶ τότε ἐπετίμησε καὶ τώρα κάμνει μνείαν τῆς ἐπιπλήξεως ἐκείνης. Καὶ δὲν πρέπει νὰ θαυμάσωμεν ὀλιγώτερον τούτου τὸν Πέτρον, ὁ ὁποῖος ἐδέχθη ἀδιαμαρτυρήτως ὅλα τὰ λεχθέντα. Διότι αὐτὸς ποὺ κατώρθωσε τὸ πᾶν ἦταν αὐτὸς ὁ ἴδιος, ὁ ὁποῖος ἠνέχθη νὰ κατηγορηθῆ καὶ νὰ σιγήση. Αὐτὸ εἶναι τὸ κέρδος τῆς οἰκονομίας τῶν πραγμάτων. Ἔτσι λοιπὸν καθένας ἀπὸ τοὺς δυὸ ἀποστόλους εἶναι ἀπηλλαγμένος ἀπὸ τὰς κατηγορίας καὶ εἶναι ἄξιος μυρίων ἐγκωμίων, διότι ἔμαθε νὰ λέγη καὶ νὰ ἀκούη ὅλα διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν ἄλλων. Ἡμεῖς δὲ τώρα ἂς παρακαλέσωμεν τὸν Θεὸν τοῦ Παύλου E καὶ τοῦ Πέτρου, ὁ ὁποῖος συνέδεσεν ἐκείνους μεταξύ των μὲ τοὺς δεσμοὺς τῆς ὁμονοίας, νὰ συσφίγξη περισσότερον καὶ ἡμᾶς εἰς τὴν ἀγάπην μεταξύ μας. Ὥστε ἔχοντες μεταξύ μας τὴν ὁμόνοιαν ποὺ πηγάζει ἀπὸ τὴν πίστιν εἰς τὸν Θεόν, νὰ κριθῶμεν ἄξιοι νὰ ἴδωμεν τοὺς ἁγίους ἐκείνους καὶ νὰ εὑρεθῶμεν εἰς τὰς αἰωνίους αὐτῶν σκηνὰς μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, διὰ τοῦ ὁποίου καὶ μετὰ τοῦ ὁποίου εἰς τὸν Πατέρα καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ δύναμις, ἡ τιμὴ καὶ προσκύνησις, τώρα καὶ πάντοτε, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΤΙ ΟΙ ΔΑΙΜΟΝΕΣ ΔΕΝ ΔΙΟΙΚΟΥΝ ΤΑ ΑΝΘΡΩΠΙΝΑ

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΛΕΓΟΝΤΑΣ, ΟΤΙ ΔΑΙΜΟΝΕΣ ΤΑ ΑΝΘΡΩΠΙΝΑ ΔΙΟΙΚΟΥΝ ΚΑΙ ΑΓΑΝΑΚΤΟΥΝΤΑΣ ΔΙΑ ΤΑΣ ΤΙΜΩΡΙΑΣ ΤΟΥ ΘΕΟΥ ΚΑΙ ΣΚΑΝΔΑΛΙΖΟΜΕΝΟΥΣ ΔΙΑ ΤΗΝ ΕΥΗΜΕΡΙΑΝ ΤΩΝ ΦΑΥΛΩΝ ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΤΥΧΙΑΝ ΤΩΝ ΔΙΚΑΙΩΝ.*

Α Ἐγὼ πράγματι ἐφοβούμην, ὅτι ἐξ αἰτίας τῆς παρατεταμένης ὁμιλίας μου, θὰ σᾶς εἶχε καταλάβει ἕνα αἴσθημα χορτασμοῦ ἀπὸ τοὺς λόγους μου. Βλέπω ὅμως ὅτι συμβαίνει τὸ ἀντίθετον, ὅτι ὄχι μόνον δηλαδὴ δὲν αἰσθάνεσθε χορτασμό, ἀλλὰ αὐξάνεται ὁ πόθος τῆς ἀκροάσεως, ὄχι μόνον δὲν αἰσθάνεσθε χορτασμόν, ἀλλὰ ἀπόλαυσιν. Καὶ συμβαίνει μὲ σᾶς τὸ ἴδιον ποὺ συμβαίνει μὲ τοὺς οἰνοπότας εἰς τὰ συμπόσια. 247 **Α** Καὶ πράγματι, ἐκεῖνοι, ὅσον περισσότερον γνήσιον οἶνον πίνουν, τόσον περισσότερον ἐξάπτουν τὴν δίψαν. Καὶ εἰς σᾶς, ὅσον περισσότερον ἡ διδασκαλία ἀντηχεῖ εἰς τὰ ὦτά σας, τόσον περισσότερον θερμαίνομεν τὴν ἐπιθυμίαν, καθιστῶμεν μεγαλυτέραν τὴν ὄρεξιν καὶ σφοδρότερον τὸν ἔρωτα τῆς ἀκροάσεως. Διὰ τοῦτο, ἂν καὶ ἔχω αἴσθημα μεγάλης πτωχείας, δὲν παύω νὰ μιμοῦμαι τοὺς γενναιοδώρους ἐκείνους ἑστιάτορας καὶ νὰ παραθέτω συνεχῶς φαγητὰ εἰς τὴν τράπεζαν καὶ νὰ διατηρῶ γεμᾶτον τὸ ποτήριον τῆς διδασκαλίας. Διότι βλέπω, ὅτι ἀφοῦ, τὸ ἀδειάσετε, ἀναχωρεῖτε πάλιν διψασμένοι. Καὶ τοῦτο ἔγινε φανερὸν ἀπὸ ὅλας τὰς περιστάσεις, πρὸ παντὸς ὅμως ἀπὸ τὴν παρελθοῦσαν Κυριακήν. **Β** Ὅτι πράγματι σεῖς ἀκοῦτε μὲ ἀχόρταστον δίψαν τὸν θεῖον λόγον, τὸ ἀπέδειξε κυρίως ἐκείνη ἡ ἡμέρα κατὰ τὴν ὁποίαν ἔλεγον, ὅτι δὲν πρέπει νὰ κακολογοῦμεν ὁ ἕνας τὸν ἄλλον, ὁπότε σᾶς προσέφερα μίαν ἀσφαλεστάτην

* Ἡ ὁμιλία αὐτὴ τοῦ Χρυσοστόμου πραγματεύεται τὸ θέμα τῆς δυνάμεως, τὴν ὁποίαν διαθέτουν οἱ δαίμονες εἰς τὸν κόσμον. Ὑπάρχουν μερικοί, πού, ἀδυνατοῦντες νὰ δώσουν μίαν ἐξήγησιν εἰς τὰς δοκιμασίας τῆς ζωῆς, σκανδαλίζονται καὶ ὑποστηρίζουν ὅτι αὐταὶ προέρχονται ἀπὸ τοὺς δαίμονας, οἱ ὁποῖοι κυβερνοῦν τὸν κόσμον. Ἐπίσης καὶ τὸ γεγονὸς ὅτι πολλάκις οἱ φαῦλοι καὶ οἱ ἁμαρτωλοὶ εὐημεροῦν, ἐνῷ οἱ δίκαιοι δυστυχοῦν, ἀποτελεῖ ἕτερον λόγον σκανδαλισμοῦ. Ἐπ' αὐτοῦ ἀπαντᾷ ἡ παροῦσα ὁμιλία τοῦ ἱεροῦ ἡμῶν Πατρός.
Ἡ ὁμιλία ἐξεφωνήθη εἰς τὴν Ἀντιόχειαν περὶ τὸ 388 (ὅρα καὶ ἑπομένην ὁμιλίαν).

εὐκαιρίαν κατηγορίας, ὅταν δηλαδὴ σᾶς συνεβούλευα νὰ κατακρίνετε τὰ ἰδικά σας ἁμαρτήματα καὶ νὰ μὴ ἀσχολεῖσθε μὲ τὰ ξένα. Τότε σᾶς ἔφερα ὡς παράδειγμα τοὺς ἁγίους, οἱ ὁποῖοι κατηγόρουν τὸν ἑαυτόν των καὶ ἔδειχναν φειδὼ ἔναντι τῶν ἄλλων. Καὶ πρῶτα τὸν Παῦλον, ὁ ὁποῖος ἔλεγε «ὅτι εἶμαι πρῶτος ἐκ τῶν ἁμαρτωλῶν καὶ ὅτι, ἐνῷ ἤμην βλάσφημος καὶ διώκτης καὶ ὑβριστής, ὁ Θεὸς μὲ ἐλυπήθην»,[1] ἀπεκάλει τὸν ἑαυτόν του ἔκτρωμα **C** καὶ ἐπίστευε, ὅτι δὲν ἦτο ἄξιος τῆς προσηγορίας τῶν ἀποστόλων».[2] Ἔπειτα τὸν Πέτρον, ὁ ὁποῖος ἔλεγε: «Ἔξελθε ἀπὸ ἐμέ, διότι εἶμαι ἄνθρωπος ἁμαρτωλός».[3] Τὸν Ματθαῖον, ὁ ὁποῖος ἀπεκάλει τὸν ἑαυτόν του τελώνην καὶ μάλιστα κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀποστολῆς.[4] Τὸν Δαυΐδ, ὁ ὁποῖος ἐφώναζε καὶ ἔλεγε: «Αἱ ἀνομίαι μου ὑπερυψώθησαν τῆς κεφαλῆς μου. Ὡσὰν βαρὺ φορτίον βαρύνουν ἐπάνω μου».[5] Καὶ τὸν Ἡσαΐαν ὁ ὁποῖος ἔκλαιε καὶ ὠδύρετο λέγων «εἶμαι ἀκάθαρτος καὶ ἔχω ἀκάθαρτα χείλη».[6] Τοὺς τρεῖς παῖδας μέσα εἰς τὴν κάμινον τοῦ πυρὸς νὰ ἐξομολογοῦνται καὶ νὰ λέγουν, ὅτι ἡμάρτησαν καὶ παρενόμησαν καὶ δὲν ἐφύλαξαν τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ. **D** Ἐπίσης τὸν Δανιὴλ νὰ θρηνῇ καὶ αὐτὸς διὰ τὸν ἴδιον λόγον.

Ὅταν, μετὰ τὸν κατάλογον τῶν ἁγίων αὐτῶν, ἀπεκάλεσα καὶ μυίας τοὺς κατηγόρους καὶ ἠτιολόγησα τὴν νομιμότητα τῆς παρομοιώσεως λέγων, ὅτι καθὼς ἐκεῖναι ἐπικάθηνται εἰς τὰ ξένα τραύματα, ἔτσι καὶ οἱ φιλοκατήγοροι δαγκώνουν τὰ ξένα ἁμαρτήματα καὶ ἀποκομίζουν ἀρρώστιαν τὴν ὁποίαν μεταδίδουν εἰς αὐτοὺς μὲ τοὺς ὁποίους συναναστρέφονται, καὶ τοὺς ἄλλους οἱ ὁποῖοι πράττουν τὰ ἀντίθετα τοὺς ὠνόμαζον μελίσσας, αἱ ὁποῖαι δὲν προκαλοῦν νοσήματα, ἀλλὰ παρασκευάζουν κηρία μεγίστου σεβασμοῦ καὶ δι' αὐτὸ πετοῦν εἰς τὸ λιβάδι τῆς ἀρετῆς τῶν ἁγίων. Τότε λοιπόν, τότε ἐδείξατε τὴν ἄσβεστον δίψαν τῆς ἀκροάσεως. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ὁ λόγος μας ἐπεξετάθη **Ε** καὶ εἰς μῆκος πολύ, ὅσον οὐδέποτε, πολλοὶ ἐφοβοῦντο μήπως ἐκλείψῃ ἡ προθυμία σας ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν λεγομένων, συνέβαινε ὅμως τὸ ἀντίθετον. Διότι ἡ καρδία σας ἐθερμαίνετο περισσότερον καὶ περισσότερον ὁ πό-

1. Α' Τιμόθ. 15 καὶ 13.
2. Πρβλ. Α' Κορ. 15, 9.
3. Λουκ. 5, 8.
4. Ματθ. 10, 3.
5. Ψαλμ. 37, 5.
6. Ἠσ. 6, 5.

θος ηὔξανε. Καὶ ἀπὸ ποῦ τοῦτο κατεφάνη; Τὰ κατὰ τὸ τέλος τῆς ὁμιλίας χειροκροτήματα ἦσαν ἐντονώτερα, αἱ φωναὶ ἱκανοποιήσεως σαφέστεραι. Καὶ συνέβαινε τὸ ἴδιον ποὺ συμβαίνει μὲ τὰς καμίνους. Καθὼς δηλ. ἐκεῖ κατὰ τὴν ἀρχὴν ἡ λάμψις τῆς φωτιᾶς δὲν εἶναι πολὺ φωτεινή, 248 A ὅταν ὅμως ἡ φλὸξ ἁπλωθῇ εἰς ὅλα τὰ ξύλα ποὺ εἶναι ἐπισωρευμένα, τότε ἡ λάμψις ὑψώνεται εἰς μέγα ὕψος, ἔτσι ἀκριβῶς συνέβη καὶ τότε κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην. Ἀρχικῶς δηλαδὴ ἡ συνάθροισις αὐτὴ δὲν μοῦ ἐφαίνετο νὰ εἶχε συγκινηθῇ πολύ. Ὅταν ὅμως ὁ λόγος μου παρετάθη καὶ ἀνεφέρθη εἰς ὅλα τὰ θέματα καὶ ἡ διδασκαλία κατέστη ἐκτενεστέρα, τότε ἀκριβῶς, τότε ἄρχισε νὰ αὐξάνεται ἡ ἐπιθυμία τῆς ἀκροάσεως καὶ τὰ χειροκροτήματα ἐγένοντο σφοδρότερα. Διὰ τοῦτο, ἂν καὶ εἶχα προετοιμασθῆ διὰ νὰ εἴπω ὀλιγώτερα ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ ἀνέπτυξα, τότε ὑπερέβην τὸ μέτρον· ἢ μᾶλλον ἐγὼ ποτὲ δὲν ὑπερέβην τὸ μέτρον. B Διότι συνηθίζω νὰ μετρῶ τὴν ποσότητα τῆς διδασκαλίας ὄχι ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν λόγων, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν διάθεσιν τῶν ἀκροατῶν. Ὅταν κανεὶς ἔχῃ ἀκροατὰς κατεχομένους ἀπὸ ναυτίαν, καὶ ἂν περιορίσῃ τὴν διδασκαλίαν, φαίνεται ἐνοχλητικός. Ἐκεῖνος ὅμως ποὺ ἀπευθύνεται εἰς ἀκροατὰς ποὺ ἔχουν θερμανθῆ καὶ ἔχει διεγερθῆ τὸ ἐνδιαφέρον τους καὶ εἶναι προσηλωμένοι εἰς τὸν ὁμιλητήν, καὶ ἂν παρατείνῃ τὴν ὁμιλίαν, οὔτε τότε χορταίνει τὴν ἐπιθυμίαν των. Ἀλλ' ἐπειδὴ συμβαίνει εἰς τόσον πλῆθος νὰ ὑπάρχουν καὶ μερικοὶ ἀδύνατοι, ποὺ δὲν δύνανται νὰ παρακολουθήσουν τὸν μακρὸν αὐτὸν λόγον, θέλω νὰ τοὺς συμβουλεύσω τὸ ἑξῆς, ἀφοῦ ἀκούσουν ὅσα εἶναι εἰς θέσιν νὰ δεχθοῦν καὶ λάβουν αὐτὰ ποὺ δι' αὐτοὺς εἶναι ἀρκετά, νὰ ἀναχωρήσουν. C Κανεὶς δὲν τοὺς ἐμποδίζει, οὔτε κανεὶς τοὺς ὑποχρεώνει νὰ παραμένουν πέραν τῆς ἀντοχῆς των. Καὶ ἂς μὴ μᾶς ἀναγκάζουν νὰ τελειώσωμεν τὸν λόγον πρὶν ἀπὸ τὴν κατάλληλον στιγμὴν καὶ τὸν ἀπαιτούμενον χρόνον. Σὺ ἐχόρτασες, ἀλλὰ ὁ ἀδελφός σου πεινᾷ ἀκόμη. Καὶ σὺ ἐμέθυσες ἀπὸ τὸ πλῆθος τῆς διδασκαλίας, ἀλλὰ ὁ ἀδελφός σου διψᾷ ἀκόμη καὶ θέλει νὰ πίῃ. Μήτε ἐκεῖνος πάλι νὰ σὲ ἀναγκάζῃ νὰ ἀκούῃς περισσότερα ἀπὸ τὴν ἀντοχήν σου καὶ νὰ καταπιέζῃ τὴν ἀδυναμίαν σου, μήτε σὺ νὰ ἐπηρεάζῃς τὴν ἐπιθυμίαν ἐκείνου, ἐμποδίζων αὐτὸν νὰ λάβῃ ὅλα ὅσα δύναται νὰ δεχθῇ. Τὸ ἴδιον συμβαίνει καὶ μὲ τὰ κοσμικὰ συμπόσια. D Ἄλλοι χορταίνουν ἐνωρίτερον καὶ ἄλλοι ἀργότερον καὶ οὔτε αὐτοὶ κατηγοροῦν ἐκείνους, οὔτε ἐκεῖνοι καταδικάζουν τοὺς ἄλλους. Ἀλλὰ εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν συμποσίων εἶναι ἐπαινετὸν ν' ἀποσυρθῇ κανεὶς τὸ ταχύτερον, εἰς τὴν περίπτωσίν μας ὅμως δὲν εἶναι ἐπαινετὸν ν' ἀποχωρήσῃ κανεὶς τὸ ταχύτερον, εἶναι ὅμως ἄξιον συγγνώμης. Ἐκεῖ τὸ νὰ ἀποσυρθῇ κανεὶς ἀργότερον, ἐπισύρει τὴν κατηγορίαν καὶ τὴν μομφήν, ἐδῶ τὸ νὰ ἀποχωρήσῃ ἀργότερον, ἀποσπᾷ τὸν ἔπαινον καὶ τὴν μεγίστην ἐπιδοκιμασίαν. Διατί αὐτό; Διότι ἐκεῖ μὲν ἡ βραδύτης προέρχεται ἐκ πολυφαγίας, ἐνῷ ἐδῶ ἡ παραμονὴ καὶ ἡ καρτερία πηγάζει ἀπὸ πνευματικὴν ἐπιθυμίαν καὶ θείαν ὄρεξιν. Ἀλλὰ ἀρκετὰ διὰ τὰ προοίμια. Τώρα θὰ προχωρήσωμεν εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ χρέους ἐκείνου, E τὸ ὁποῖον ἔμεινεν ἀνεκτέλεστον ἀπὸ ἐκείνην τὴν ἡμέραν.

Τί ἐλέγαμε λοιπὸν τότε; Ὅτι ὅλοι οἱ ἄνθρωποι εἶχαν μίαν γλῶσσαν, ὅπως μία εἶναι καὶ ἡ φύσις, καὶ δὲν ὑπῆρχε κανεὶς ἑτερόφωνος ἢ ἑτερόγλωσσος. Ἀπὸ ποῦ λοιπὸν προῆλθεν ἡ τόση ποικιλία τῶν γλωσσῶν; Ἀπὸ τὴν ἀδιαφορίαν τῶν ἀνθρώπων ποὺ ἔλαβαν τὸ δῶρον. Τότε ὡμιλήσαμε καὶ διὰ τὰ δύο, ἀπεδείξαμε δηλαδὴ διὰ τῆς ὁμογλωσσίας τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου καὶ διὰ τῆς πολυγλωσσίας τὴν ἀνοησίαν τῶν δούλων. Ἐκεῖνος μέν, ἂν καὶ ἐγνώριζεν ἐκ τῶν προτέρων, ὅτι θὰ χάσωμεν τὸ δῶρον, ἐν τούτοις τὸ ἔδωσε. 249 A Ἐκεῖνοι δὲ εἰς τοὺς ὁποίους τὸ ἐνεπιστεύθη, ἐφάνησαν κακοὶ εἰς τὴν διαφύλαξιν τῆς παρακαταθήκης. Αὐτὸς λοιπὸν εἶναι ἕνας τρόπος ἀπολογίας, ὅτι δηλαδὴ δὲν μᾶς ἐστέρησεν ὁ Θεὸς ἀπὸ τὸ δῶρον ἐκεῖνο, ἀλλὰ ἡμεῖς μόνοι ἐχάσαμε αὐτὰ ποὺ μᾶς ἐδόθησαν. Δεύτερος δὲ τρόπος ἀπολογίας μετὰ ἀπὸ ἐκεῖνον εἶναι ὁ ἑξῆς: Ὅτι αὐτὰ ποὺ μᾶς ἐδόθησαν ὕστερον καὶ τὰ ἐλάβαμε εἶναι σημαντικώτερα ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ ἐχάσαμε. Ἀντὶ προσκαίρων μόχθων μᾶς ἐτίμησε μὲ αἰώνιον ζωήν, ἀντὶ ἀκανθῶν καὶ τριβόλων, ἐφρόντισε νὰ βλαστήσῃ εἰς τὰς ψυχάς μας ὁ καρπὸς τοῦ Πνεύματος. Τίποτε δὲν ἦτο εὐτελέστερον τοῦ ἀνθρώπου, καὶ τίποτε δὲν ἔγινε ἐνδοξότερον ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον. Αὐτὸς ἦτο τὸ τελευταῖον μέρος εἰς τὴν σειρὰν τῆς δημιουργίας. Ἀλλὰ οἱ πόδες ἔγιναν κεφαλὴ καὶ ὑψώθησαν εἰς τὸν βασιλικὸν θρόνον διὰ τῆς ἀπαρχῆς (δηλαδὴ τοῦ Χριστοῦ). B Ὅπως δηλαδὴ ἀκριβῶς ἕνας ἄνθρωπος γενναιόδωρος καὶ μεγαλόκαρδος, ποὺ εἶδε κάποιον, ὁ ὁποῖος διέφυγε τὸ ναυάγιον καὶ ἠδυνήθη νὰ σώσῃ ἀπὸ τὰ κύματα μόνον τὸ γυμνὸν σῶμά του, τὸν ὑποδέχεται μὲ τὰ χέρια του ἁπλωμένα, τὸν ἐνδύει λαμπρὰν στολὴν καὶ τὸν περιβάλλει μὲ ὑψίστην τιμήν, τὸ ἴδιον ἔκαμε καὶ ὁ Θεὸς εἰς τὴν ἰδικήν μας φύσιν. Ὁ ἄνθρωπος τὰ ἀπέβαλε ὅλα

ὅσα εἶχε, τὸ θάρρος, τὴν ἐπικοινωνίαν μὲ τὸν Θεόν, τὴν διαμονήν του εἰς τὸν Παράδεισον, τὸν ἀταλαίπωρον βίον καὶ ὡσὰν ναυαγὸς ἐξῆλθεν ἀπὸ ἐκεῖ γυμνός. Ἀλλὰ ὁ Θεὸς τὸν ὑπεδέχθη ἀμέσως καὶ τὸν ἐφρόντισε καὶ ὀλίγον κατ' ὀλίγον κρατῶντας τον ἀπὸ τὸ χέρι τὸν ὡδήγησε πρὸς τὸν οὐρανόν. **C** Καίτοι δὲν ἦτο τὸ ναυάγιον αὐτὸ ἄξιον συγγνώμης. Διότι ὅλος αὐτὸς ὁ κλυδωνισμὸς δὲν προῆλθεν ἀπὸ τὴν ἰσχυρὰν πνοὴν τῶν ἀνέμων, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἀδιαφορίαν τοῦ ἰδίου τοῦ πλέοντος. Ἀλλὰ δὲν ἐστάθη εἰς αὐτὸ τὸ σημεῖον ὁ Θεός, ἀλλὰ τὸν ἐλυπήθη διὰ τὸ μέγεθος τῆς συμφορᾶς καὶ αὐτὸν ποὺ ἐναυάγησε μέσα εἰς τὸν λιμένα, τὸν ὑπεδέχθη ὁ Θεὸς μὲ τόσην φιλοφρόνησιν, ὡσὰν νὰ εἶχε ναυαγήσει εἰς τὸ μέσον τοῦ πελάγους. Διότι τὸ νὰ ὀλισθήσῃ καὶ νὰ πέσῃ εἰς τὸν παράδεισον εἶναι ὡσὰν νὰ ναυαγήσῃ εἰς τὸν λιμένα.

Διατί λοιπόν; Διότι, ἐνῷ οὔτε ἡ θλῖψις ἀκόμη, οὔτε ἡ φροντίς, οὔτε πόνοι καὶ μόχθοι, οὔτε τὰ ἀμέτρητα κύματα τῆς ἐπιθυμίας δὲν εἶχαν ἐφορμήσει ἀκόμη εἰς τὴν ἰδικήν μας φύσιν, αὐτὸς ἀνετράπη καὶ κατέπεσε. **D** Καὶ καθὼς οἱ λησταὶ τῆς θαλάσσης πολλὰς φορὰς μὲ μικρὸν σίδηρον διατρυποῦν τὸ πλοῖον καὶ κάνουν νὰ εἰσβάλῃ διὰ τῆς ὀπῆς μέσα εἰς τὸ πλοῖον ὅλη ἡ θάλασσα, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ τότε ὁ διάβολος, ὅταν εἶδε τὸ πλοῖον τοῦ Ἀδάμ, δηλαδὴ τὴν ψυχήν του γεμάτην ἀπὸ πολλὰ ἀγαθά, ἐπλησίασε καὶ μὲ γυμνὴν τὴν φωνὴν ὡσὰν μὲ μικρὸν σίδηρον τὸ διετρύπησε καὶ ἄδειασε ὅλον τὸν πλοῦτον του καὶ ἐβύθισε καὶ τὸ ἴδιον τὸ σκάφος. Ἀλλὰ ὁ Θεὸς ἔκαμε ὥστε τὸ κέρδος ν' ἀποβῇ μεγαλύτερον ἀπὸ τὴν ζημίαν καὶ ἀνύψωσε τὴν ἰδικήν μας φύσιν εἰς τὸν βασιλικὸν θρόνον. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος διακηρύττει καὶ λέγει: **E** «Μᾶς συνήγειρε καὶ μᾶς ἔβαλε ὅλους μαζὶ νὰ καθήσωμε εἰς τὰ δεξιά του ἐπάνω εἰς τὸν οὐρανὸν διὰ νὰ δείξῃ εἰς τοὺς ἐπερχομένους αἰῶνας τὸν ὑπερβολικὸν πλοῦτον τῆς χάριτος αὐτοῦ ποὺ ἐκδηλώνεται μὲ τὴν καλωσύνην του πρὸς ἡμᾶς.[7] Ἀλλὰ τί λέγεις; Αὐτὸ τὸ πρᾶγμα ἔχει γίνει καὶ ἔχει λάβει τέλος, καὶ σὺ λέγεις «διὰ νὰ δείξῃ εἰς τοὺς ἐπερχομένους αἰῶνας;». Δὲν τὸ ἔδειξε δηλαδή; Βεβαίως τὸ ἔδειξεν ἤδη, ἀλλὰ ὄχι εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, παρὰ μόνον εἰς ἐμὲ τὸν πιστόν. Ὁ ἄπιστος δὲν εἶδε ἀκόμη τὸ θαῦμα. Τότε δέ, κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν, ὅλη ἡ ἀνθρωπότης θὰ ἔλθῃ εἰς τὸ μέσον καὶ θὰ θαυμάσῃ τὸ γεγονός, ἐξ ἄλλου καὶ εἰς ἡμᾶς

7. Ἐφεσ. 2, 6, 7.

τότε θὰ γίνῃ σαφέστερον τὸ πρᾶγμα. Πιστεύομεν βεβαίως καὶ τώρα, ἀλλὰ τὸ θαῦμα δὲν τὸ ἐκφράζει κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον ἡ ἀκοὴ καὶ ἡ ὅρασις. 250 **A** Ἀλλὰ ὅμως διὰ τοὺς βασιλεῖς, ὅταν ἀκούωμεν ὅτι φοροῦν τὴν βασιλικὴν πορφύραν καὶ τὸ διάδημα καὶ τὰ χρυσᾶ ἱμάτια καὶ κάθονται εἰς τὸν βασιλικὸν θρόνον, θαυμάζομεν βεβαίως, ἀλλὰ θαυμάζομεν περισσότερον, καὶ πάσχομεν δι' αὐτὸ ὅταν ἀνοίξῃ ἡ αὐλαία καὶ τὸν ἴδωμεν νὰ κάθηται ἐπὶ τοῦ ὑψηλοῦ βήματος, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον συμβαίνει καὶ μὲ τὸν Μονογενῆ. Ὅταν ἴδωμεν νὰ σύρωνται τὰ παραπετάσματα τῶν οὐρανῶν καὶ τὸν βασιλέα τῶν ἀγγέλων νὰ καταβαίνῃ ἀπὸ ἐκεῖ ἀκολουθούμενον ἀπὸ τὰς οὐρανίους δυνάμεις, τότε τὸ θαῦμα ἐμφανίζεται πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν μας σαφέστερον. Σκέψου δηλαδὴ τί πρᾶγμα εἶναι νὰ ἴδῃς τὴν ἰδικήν μας φύσιν νὰ φέρεται **B** ἐπάνω εἰς τὰ Χερουβὶμ καὶ νὰ περιβάλλεται ἀπὸ ὅλην τὴν δύναμιν τῶν ἀγγέλων.

Σκέψου ἐπίσης καὶ τὴν σοφίαν τοῦ Παύλου διὰ νὰ ἴδῃς πόσα ὀνόματα χρησιμοποιεῖ διὰ νὰ παραστήσῃ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ. Διότι δὲν εἶπεν ἁπλῶς «τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ», οὔτε ἁπλῶς «τὸν πλοῦτον», ἀλλὰ τί εἶπε; «Τὸν ὑπερβολικὸν πλοῦτον τῆς χάριτος ποὺ ἐκδηλώνεται εἰς τὴν καλωσύνην του εἰς ἡμᾶς».[8] Ἀλλὰ καὶ πάλιν ὑπελείφθη τῆς πραγματικότητος. Καὶ ὅπως τὰ ὀλισθηρὰ σώματα, ἂν καὶ κρατοῦνται ἀπὸ ἀμέτρητα χέρια, διαφεύγουν τὴν λαβὴν καὶ διολισθαίνουν εὐκόλως, τὸ ἴδιον καὶ ἡ φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ, μὲ ὅσα ὀνόματα καὶ ἂν τὴν παραστήσωμεν, **C** δὲν δυνάμεθα νὰ τὴν περιλάβωμεν, ἀλλὰ πάντοτε τὸ μέγεθος αὐτῆς ὑπερβαίνει τὴν ἀδυναμίαν τοῦ πλήθους τῶν λέξεων, ποὺ ἡμεῖς χρησιμοποιοῦμεν. Τὸ ἴδιον ἔπαθε καὶ ὁ Παῦλος καὶ βλέπων, ὅτι ἡ δύναμις τῶν λέξεων ἦτο πάντοτε κατωτέρα ἀπὸ τὸ μέγεθος αὐτῆς, ἠρκέσθη τελικῶς νὰ εἴπῃ μίαν μόνον λέξιν. Ποία εἶναι αὐτή; Χάρις εἰς τὸν Θεὸν διὰ τὴν «ἀνεκδιήγητον»[9] αὐτοῦ δωρεάν. Διότι κανεὶς λόγος, καὶ κανεὶς νοῦς θὰ δυνηθῇ νὰ παραστήσῃ τὴν πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ. Διὰ τοῦτο ἐδῶ λέγει ὅτι αὐτὴ εἶναι «ἀνεκδιήγητος», ἀλλοῦ λέγει, ὅτι ὑπερβαίνει τὸν νοῦν μας. Λέγει δηλαδή: «Ἡ εἰρήνη τοῦ Θεοῦ, ποὺ ὑπερέχει πᾶσαν διάνοιαν, θὰ φρουρήσῃ τὰς καρδίας μας».[10]

Ἀλλὰ ὅπως ἔλεγα, ἕως τώρα ἔχουν εὑρεθῆ δύο τρό-

8. Ἐφεσ. 2, 7.
9. Β' Κορινθ. 9, 15.
10. Φιλιππησ. 4, 7.

ποι ἀπαντήσεως. D ὁ εἷς εἶναι ὅτι δὲν μᾶς ἐξεδίωξε ὁ Θεός, ἀλλὰ ἡμεῖς ἐξ ἰδίας ἀνοησίας ἐχάσαμε τὸν παράδεισον. Δεύτερος τρόπος εἶναι ὅτι τὰ ἀγαθὰ ποὺ μᾶς ἐδόθησαν εἶναι περισσότερα καὶ μεγαλύτερα ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ ἐχάσαμε. Θέλω τώρα νὰ ἀναφέρω καὶ ἕναν τρίτον. Ὅτι δηλαδὴ ἂν καὶ ὅσα μᾶς ἔδωσε κατόπιν, δὲν εἶναι μεγαλύτερα ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ ἐχάσαμε, ἀλλὰ πάντως ἀφαίρεσε μόνον ὅσα μᾶς εἶχαν δοθῆ, καὶ ἡμεῖς ὑπήρξαμεν οἱ αἴτιοι τούτου (πρέπει νὰ προστεθῆ αὐτό). Καὶ μόνον τοῦτο εἶναι ἱκανὸν νὰ δείξη τὴν πρόνοιαν αὐτοῦ δι' ἡμᾶς. Διότι ὄχι μόνον τὸ γεγονὸς ὅτι μᾶς ἔδωσε, ἀλλὰ καὶ τὸ γεγονὸς ὅτι μᾶς ἀφήρεσε αὐτὰ ποὺ μᾶς ἔδωσε, εἶναι δεῖγμα τῆς μεγίστης φιλανθρωπίας του. Καὶ ἂν θέλετε ἂς ἀναφέρωμεν τὸν λόγον εἰς τὸν παράδεισον, διὰ νὰ τὸ ἀποδείξωμεν.

Ὁ Θεὸς μᾶς ἐχάρισε τὸν παράδεισον. Τοῦτο εἶναι ἔργον τῆς εὐνοίας του. Ἡμεῖς ἐφάνημεν ἀνάξιοι αὐτῆς τῆς δωρεᾶς. Τοῦτο εἶναι ἔργον τῆς ἀχαριστίας μας. Καὶ καθὼς ὑπήρξαμεν ἀνάξιοι, μᾶς ἀφήρεσε τὴν δωρεάν. Τοῦτο ὑπῆρξεν ἔργον τῆς ἀγαθότητός του. Καὶ τί ἀγαθότης εἶναι αὐτή, θὰ εἴπη τις, νὰ σοῦ ἀφαιρέση τὴν δωρεάν; Περίμενε καὶ θὰ τὸ ἀκούσης πλήρως. Σκέψου τί ἐπρόκειτο νὰ γίνη ὁ Κάϊν, ἂν παρέμενεν εἰς τὸν παράδεισον μετὰ τὸν μισητὸν φόνον. Διότι, ἂν καὶ μετὰ τὴν ἔκπτωσιν ἀπὸ τὸν παράδεισον, καίτοι εἶχε καταδικασθῆ εἰς τὸν πόνον καὶ τὸν μόχθον καὶ ἔβλεπε τὴν ἀπειλὴν τοῦ θανάτου νὰ ἐπικρέμεται ἐναντίον του· 251 A ἂν λοιπὸν ἐνῷ εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν τὴν συμφορὰν τοῦ πατρὸς καὶ ἐκράτει ἀκόμη εἰς τὰς χεῖράς του τὰ ἴχνη τῆς ὀργῆς τοῦ Θεοῦ καὶ περιεστοιχίζετο ἀπὸ τόσα κακά, ἂν παρ' ὅλα αὐτὰ ἔφθασεν εἰς τοιοῦτον σημεῖον κακίας, ὥστε νὰ ἀγνοήση τὴν φύσιν, νὰ λησμονήση τὰς κοινὰς ὠδῖνας ποὺ ἐγέννησαν αὐτὸν καὶ τὸν ἀδελφόν του καὶ νὰ σφάξη ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος εἰς οὐδὲν ἠδίκησε, νὰ χύση ἀδελφικὸν αἷμα καὶ νὰ μολύνη τὴν δεξιάν του καί, ἐνῷ ὁ Θεὸς τὸν προέτρεπε, νὰ μὴν ἀνέχεται νὰ ἡσυχάζη, ἀλλὰ ὑβρίση τὸν δημιουργὸν καὶ νὰ ἀτιμάση τοὺς γονεῖς του, σκέψου εἰς ποίαν κακίαν θὰ εἶχε προχωρήσει αὐτὸς ἂν ἔμενεν εἰς τὸν παράδεισον. Διότι ἂν μὲ τόσους πειρασμούς, ἐτόλμησε θανασίμους ἐπαναστάσεις, B ἂν εἶχαν γκρεμισθῆ καὶ τὰ τειχία αὐτά, ποῦ δὲν θὰ ἐκρήμνιζε τὸν ἑαυτόν του;

Θέλεις νὰ μάθης καὶ ἀπὸ τὴν μητέρα του πόσον ἀγαθὸν ὑπῆρξεν ἡ ἐκδίωξις ἀπὸ τὴν διαμονὴν εἰς τὸν παράδεισον; Ἐξέτασε ποία ἦτο ἡ Εὔα πρὸ τῆς πτώσεως καὶ ποία ὑπῆρξε μετὰ τὴν πτῶσιν. Πρὸ τῆς πτώσεως λοιπὸν ἐνόμισεν, ὅτι ὁ ἀπατεὼν διάβολος, ὁ πονηρὸς ἐκεῖνος δαίμων, ἦτο ἀξιοπιστότερος ἀπὸ τὰς προσταγὰς τοῦ Θεοῦ καὶ κατεπάτησε τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ μὲ τὴν ἁπλῆν θέαν τοῦ δένδρου. Ὅταν δὲ ἐξεδιώχθη ἀπὸ τὸν παράδεισον, σκέψου νὰ ἴδης πῶς ἔγινε καλυτέρα καὶ σωφρονεστέρα. Διότι ὅταν ἐγέννησε υἱόν, λέγει: «Ἀπέκτησα ἄνθρωπον διὰ τοῦ Θεοῦ».[11] Κατέφυγεν ἀμέσως εἰς τὸν Κύριον αὐτή, C ἡ ὁποία προηγουμένως εἶχε καταφρονήσει τὸν Κύριον καὶ δὲν ἀποδίδει τὸ πρᾶγμα εἰς τὴν φύσιν, οὔτε ἑρμηνεύει τὸν τοκετὸν ὡς νόμιμον καρπὸν τοῦ γάμου. Ἀλλὰ γνωρίζει τὸν Κύριον τῆς φύσεως καὶ ἀναγνωρίζει χάριτας εἰς αὐτὸν διὰ τὴν γέννησιν τοῦ παιδίου. Καὶ αὐτὴ ποὺ πρότερον εἶχε ἀπατήσει τὸν ἄνδρα, κατόπιν ἐμόρφωσε καὶ τὸ παιδίον καὶ τοῦ ἔθεσεν ὄνομα, τὸ ὁποῖον νὰ ἐνθυμίζη τὴν δωρεὰν τοῦ Θεοῦ. Καὶ πάλιν γεννᾷ δεύτερον καὶ λέγει: «Μοῦ ἐχάρισεν ὁ Θεὸς σπέρμα ἀντὶ τοῦ Ἄβελ, τὸν ὁποῖον ἐφόνευσεν ὁ Κάϊν».[12] Ἐνθυμεῖται τὴν συμφορὰν ἡ γυνὴ καὶ δὲν ἀγανακτεῖ, ἀλλὰ εὐχαριστεῖ πάλιν τὸν Θεόν, καὶ δίδει εἰς τὸ παιδίον ὄνομα ποὺ ἐνθυμίζει τὴν δωρεὰν τοῦ Θεοῦ D καὶ παρέχει εἰς αὐτὸ διαρκῶς εὐκαιρίας διδαχῆς. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, ὁ Θεὸς καὶ μὲ αὐτὴν τὴν ἀφαίρεσιν ἐχάρισε περισσότερα ἀγαθά. Ἐξεδιώχθη ἡ γυνὴ ἀπὸ τὸν παράδεισον, ἀλλὰ διὰ τῆς τιμωρίας αὐτῆς ἐβοηθήθη νὰ ὁδηγηθῆ εἰς τὴν θεογνωσίαν, ὥστε ὠφελήθη περισσότερον ἀπὸ αὐτὸ ποὺ ἔχασε.

E Ἀλλὰ θὰ εἴπη τις, ἐὰν ἦτο χρήσιμος ἡ ἐκδίωξις ἀπὸ τὸν παράδεισον, διὰ ποῖον λόγον ἔδωσεν ὁ Θεὸς τὸν παράδεισον εἰς τὴν ἀρχήν; Πρὸς τὸ καλόν μας ἔγινε τοῦτο, ἄνθρωπε, διὰ τὴν ἰδικήν μας ἀδιαφορίαν. Διότι ἐὰν ἐκεῖνοι ἦσαν προσεκτικοὶ καὶ ἐνεθυμοῦντο διαρκῶς τὸν Κύριον καὶ ἐγνώριζον νὰ εἶναι σώφρονες καὶ μετριόφρονες, θὰ διετήρουν τὴν τιμὴν ἐκείνην. Ἐπειδὴ ὅμως ἐφάνησαν ἀνάξιοι τῆς δωρεᾶς ἐκείνης, τότε ἦτο πλέον χρήσιμον νὰ ἐκδιωχθοῦν. Διὰ ποῖον λόγον ἔδωσεν ὁ Θεὸς εἰς αὐτοὺς τὴν δωρεὰν ἐκείνην; Διὰ νὰ δείξη τὴν ἰδικήν του φιλανθρωπίαν καὶ διότι ὁ Θεὸς ἐσκόπευε νὰ μᾶς ἐξυψώνη ὁλοένα καὶ εἰς μεγαλυτέραν τιμήν. Ἡμεῖς ὅμως ὑπήρξαμεν αἴτιοι τῶν τιμωριῶν καὶ τῶν κολασμῶν εἰς ὅλας τὰς περι-

11. Γεν. 4, 1.
12. Γεν. 4, 25.

πτώσεις, ἀποξενωθέντες ἐξ αἰτίας τῆς ἀδιαφορίας μας ἀπὸ τὰ ἀγαθὰ ποὺ μᾶς εἶχαν δοθῆ.

Καὶ ὅπως ἕνας φιλόστοργος πατὴρ εἰς τὴν ἀρχὴν ἀφίνει τὸν υἱόν του νὰ μένη εἰς τὴν οἰκίαν καὶ νὰ ἀπολαμβάνη ὅλα τὰ πατρικὰ ἀγαθά. Ὅταν ὅμως τὸν ἴδη μὲ τὴν τιμὴν αὐτὴν νὰ γίνεται κακός, τὸν ἀποδιώκει ἀπὸ τὴν τράπεζαν καὶ δὲν θέλει νὰ τὸν βλέπη εἰς τὰ μάτια του, πολλάκις μάλιστα τὸν ἐκδιώκει καὶ ἀπὸ αὐτὴν τὴν πατρικὴν οἰκίαν. 252 A Καὶ τοῦτο μὲ τὸν σκοπὸν νὰ βελτιωθῆ μετὰ τὴν ἐκδίωξιν, μὲ αὐτὰς τὰς προσβολὰς καὶ τοὺς ἐξευτελισμούς, καὶ νὰ καταστῆ ἄξιος νὰ ἐπανέλθη εἰς τὴν οἰκίαν καὶ νὰ διαδεχθῆ τὴν πατρικὴν κληρονομίαν. Τὸ ἴδιον ἔπραξε καὶ ὁ Θεός. Ἐχάρισεν εἰς τὸν ἄνθρωπον τὸν παράδεισον. Ὅταν ἀπεδείχθη ἀνάξιος, τὸν ἐξεδίωξε διὰ νὰ βελτιωθῆ ζῶν ἔξω τοῦ παραδείσου εἰς τὴν ταπείνωσιν καὶ νὰ γίνη σωφρονέστερος καὶ νὰ καταστῆ ἄξιος τῆς ἐπανόδου. Ὅταν λοιπὸν ὕστερ' ἀπὸ ὅλας αὐτὰς τὰς τιμωρίας ἐβελτιώθη, τὸν ἐπαναφέρει πάλιν καὶ τοῦ λέγει: «Σήμερον θὰ εἶσαι μαζί μου εἰς τὸν παράδεισον».[13] Βλέπεις, ὅτι ὄχι μόνον ἡ δωρεὰ τοῦ παραδείσου, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐκδίωξις ἀπὸ αὐτὸν ἦτο ἔργον τῆς μεγίστης προνοίας τοῦ Θεοῦ; B Διότι ἐὰν δὲν ἐξεδιώκετο ἀπὸ τὸν παράδεισον, δὲν θὰ ἀνεδεικνύετο πάλιν ἄξιος τοῦ παραδείσου.

Αὐτὴν τὴν συλλογιστικήν, ἂς τὴν ἔχωμεν πάντοτε εἰς τὸν νοῦν μας καί, ἂν θέλετε, ἂς ἀναφέρωμεν τὸν λόγον εἰς τὸ θέμα μας. Ἔδωσε λοιπὸν ὁ Θεὸς εἰς ὅλους μίαν γλῶσσαν. Τοῦτο ὑπῆρξεν ἔργον τῆς φιλανθρωπίας του. Ἐκεῖνοι δὲν ἔκαμαν τὴν πρέπουσαν χρῆσιν τοῦ δώρου αὐτοῦ, ἀλλὰ ἐξετράπησαν εἰς μεγάλην ἀνοησίαν. Καὶ ἀφήρεσε πάλιν τὸ δῶρον ὁ Θεός. Ἐὰν λοιπόν, ἐπειδὴ εἶχαν μίαν γλῶσσαν, ἐξέπεσαν εἰς τοιαύτην ἀνοησίαν, ὥστε νὰ θελήσουν νὰ οἰκοδομήσουν καὶ πύργον ποὺ νὰ φθάνη ἕως τὸν οὐρανόν, ἂν δὲν ἐτιμωροῦντο ἀμέσως, ἆρά γε δὲν θὰ ἐπεθύμουν νὰ φθάσουν καὶ εἰς αὐτὴν τὴν κορυφὴν τοῦ οὐρανοῦ; Ἀλλὰ πῶς; Ἂν καὶ τὸ πρᾶγμα πρακτικῶς ἦτο ἀδύνατον, ἀλλ' ὅμως ἡ ἀσέβειά των ἐξεδηλώθη ἤδη μὲ τὴν πρόθεσίν των. C Αὐτὰ ὅλα προβλέπων ὁ Θεός, ἐπειδὴ δὲν ἐχρησιμοποίησαν τὴν ὁμογλωσσίαν πρεπόντως, τοὺς διήρεσε μὲ τὴν πολυγλωσσίαν. Καὶ πρόσεχε, σὲ παρακαλῶ, νὰ ἴδης τὴν φιλανθρωπίαν αὐτῆς τῆς ἐνεργείας. «Ἰδού, λέγει, μία γλῶσσα δι' ὅλους καὶ ἄρχισαν νὰ τὸ ἐφαρμόζουν».[14] Διὰ ποῖον λόγον δὲν ἐπροχώρησεν ἀμέσως εἰς τὸν χωρισμὸν τῆς γλώσσης, ἀλλὰ πρῶτα ἀπολογεῖται, ὡσὰν νὰ ἐπρόκειτο νὰ κριθῆ εἰς δικαστήριον; Ἂν καὶ οὐδεὶς θὰ τοῦ εἴπη «τί ἔκαμες;», διότι ἔχει ἐξουσίαν νὰ κάμη ὅλα ὅσα θέλει. Ἀλλὰ ὅμως, ὡσὰν νὰ ἐπρόκειτο νὰ λογοδοτήση, ἀπολογεῖται διδάσκων κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἡμᾶς νὰ εἴμεθα ἥμεροι καὶ φιλάνθρωποι. Διότι ἐὰν ὁ Κύριος ἀπολογεῖται εἰς τοὺς δούλους, D καὶ μάλιστα εἰς δούλους ποὺ ἔχουν ἀδικήσει, πολὺ περισσότερον πρέπει ἡμεῖς νὰ ἀπολογούμεθα ὁ εἷς πρὸς τὸν ἄλλον, ἀκόμη καὶ ἂν ἔχωμεν τὰ μέγιστα ἀδικηθῆ. Πρόσεχε λοιπὸν νὰ ἴδης πῶς ἀπολογεῖται: «Ἰδοὺ χεῖλος ἓν καὶ μία γλῶσσα δι' ὅλους», εἶπε, «καὶ ἄρχισαν νὰ τὸ ἐφαρμόζουν».[15] Ὡσὰν νὰ ἔλεγε: Κανεὶς ἂς μὴ μὲ κατηγορήση ποὺ βλέπει ὅτι ἡ γλῶσσα ἔχει διαιρεθῆ, κανεὶς μὴ νομίση ὅτι αὐτὴ ἡ πολυγλωσσία εἶχε ἐξ ἀρχῆς καθιερωθῆ εἰς τοὺς ἀνθρώπους. «Ἰδοὺ χεῖλος ἓν καὶ μία γλῶσσα δι' ὅλους». Ἀλλὰ δὲν ἔκαμαν τὴν ἁρμόζουσαν χρῆσιν αὐτῆς τῆς δωρεᾶς. Καὶ διὰ νὰ μάθης, ὅτι δὲν τιμωρεῖ τόσον αὐτὸ ποὺ ἔγινε, E ὅσον προσπαθεῖ νὰ διορθώση αὐτὸ ποὺ ἐπρόκειτο νὰ ἀκολουθήση, ἄκουσε τὴν συνέχειαν: «Καὶ τώρα δὲν θὰ λείψουν ἀπὸ αὐτοὺς ὅλα ὅσα ἂν ἐπιχειρήσουν νὰ κάμουν».[16] Καὶ αὐτὸ σημαίνει, ὅτι ἐὰν δὲν τιμωρηθοῦν τώρα καὶ δὲν ἀναχαιτισθοῦν ἀπὸ τὴν πρώτην ἀρχὴν τῆς ἁμαρτίας, δὲν θὰ σταματήσουν πουθενὰ τὴν κακίαν των. Αὐτὸ ἐννοεῖ, ὅταν λέγη: «Δὲν θὰ λείψουν ἀπὸ αὐτοὺς ὅλα ὅσα ἂν ἐπιχειρήσουν νὰ κάμουν». Ὡσὰν νὰ ἔλεγε, ὅτι θὰ προσθέσουν καὶ ἄλλα μεγαλύτερα ἁμαρτήματα. Αὐτὸ εἶναι τὸ χαρακτηριστικὸν τῆς πονηρίας. Ὅταν ἀρχίση νὰ ἐκδηλώνεται χωρὶς νὰ ἐμποδισθῆ, 253 A ὅπως ἡ φωτιά, ποὺ ἁπλώνεται εἰς τὸ δάσος, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον ἀνέρχεται εἰς ὕψος ἀπερίγραπτον. Βλέπεις, ὅτι καὶ ἡ ἀφαίρεσις τῆς ὁμογλωσσίας ὑπῆρξεν ἔργον μεγάλης φιλανθρωπίας; Τοὺς ἔρριψεν εἰς τὴν πολυγλωσσίαν, διὰ νὰ μὴ ἐκπέσουν εἰς μεγαλυτέραν κακίαν. Αὐτὴν τὴν ἰδέαν νὰ τὴν διατηρῆτε σταθερὰ εἰς τὴν μνήμην σας καὶ νὰ μένη ἀμετάθετος καὶ καρφωμένη πάντοτε μέσα σας, ὅτι δηλαδὴ ὁ Θεὸς εἶναι ἀγαθὸς καὶ φιλάνθρωπος ὄχι μόνον ὅταν μᾶς εὐεργετῆ, ἀλλὰ καὶ ὅταν μᾶς τιμωρῆ.

13. Λουκ. 23, 43

14. Γεν. 11, 6.
15. Ἔνθ' ἀνωτ.
16. Ἔνθ' ἀνωτ.

Καὶ πράγματι, οἱ κολασμοὶ καὶ αἱ τιμωρίαι αὐτοῦ ἀποτελοῦν μέγιστον μέρος τῆς εὐεργεσίας, μεγίστην ἐκδήλωσιν προνοίας. Ὅταν λοιπὸν ἴδῃς νὰ ἐμφανίζεται πεῖνα καὶ ἐπιδημίαι, καὶ ξηρασίαι, καὶ πλημμύραι, καὶ ἀσυνήθιστος πνοὴ ἀνέμων, ἢ ἄλλο κάτι ἀπὸ αὐτὰ **B** ποὺ τιμωροῦν τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, μὴ δυσανασχετήσῃς, οὔτε ν' ἀπογοητευθῇς, ἀλλὰ προσκύνησε αὐτὸν ποὺ τὰ προκαλεῖ, θαύμασε αὐτὸν διὰ τὴν φροντίδα του. Διότι ἐκεῖνος τὰ κάμνει αὐτὰ καὶ τιμωρεῖ τὸ σῶμα, διὰ νὰ σωφρονίσῃ τὴν ψυχήν. Καὶ ὁ Θεὸς τὰ κάμνει αὐτὰ τὰ πράγματα; θὰ εἴπῃ τις. Ναί, ὁ Θεὸς τὰ κάμνει. Καὶ μπροστὰ εἰς ὅλην τὴν πόλιν καὶ εἰς ὁλόκληρον τὴν οἰκουμένην, δὲν θὰ διστάσω νὰ τὸ εἴπω. Μακάρι ἡ φωνή μου νὰ ἦτο ἰσχυροτέρα καὶ ἀπὸ τὴν σάλπιγγα καὶ νὰ ἠδυνάμην νὰ σταθῶ εἰς ἕνα ὑψηλὸν μέρος καὶ νὰ φωνάξω εἰς ὅλους καὶ νὰ διακηρύξω ὅτι αὐτὰ τὰ κάμνει ὁ Θεός. Καὶ δὲν τὰ λέγω αὐτὰ ἀπὸ ἀλαζονείαν, ἀλλ' ἔχω συμπαραστάτην τὸν προφήτην, ὁ ὁποῖος φωνάζει καὶ λέγει μαζί μου, ὅτι «δὲν ὑπάρχει εἰς τὴν πόλιν "κακία", τὴν ὁποίαν δὲν ἐπροκάλεσεν ὁ Κύριος;».[17] Εἶναι βεβαίως ἡ «κακία» ὄνομα ὁμόηχον **C** καὶ θέλω νὰ μάθετε σεῖς τὴν σημασίαν καθεμιᾶς ἀπὸ τὰς δύο ὁμωνύμους ἐννοίας τῆς «κακίας», διὰ νὰ μὴ συγχέετε τὴν φύσιν τῶν πραγμάτων ἐξ αἰτίας τῆς ὁμωνυμίας καὶ καταλήξετε εἰς βλασφημίαν κατὰ τοῦ Θεοῦ.

Κακία λοιπὸν εἶναι ἡ πραγματικὴ κακία, π.χ., ἡ πορνεία, ἡ μοιχεία, ἡ πλεονεξία καὶ τὰ ἀμέτρητα δεινά, ποὺ εἶναι ἄξια μεγίστης κατακρίσεως καὶ τιμωρίας. Πάλιν εἶναι «κακία», μᾶλλον δὲν εἶναι, **D** ἀλλὰ λέγεται, ἡ πεῖνα, ἡ ἐπιδημία, ὁ θάνατος, ἡ ἀρρώστια καὶ τὰ παρόμοια. Αὐτὰ βεβαίως δυνατὸν νὰ μὴ εἶναι κακά. Διὰ τοῦτο εἶπα, ὅτι λέγονται μόνον «κακά». Τί λοιπόν; Ἂν ἦσαν κακά, δὲν θὰ ἐγίνοντο δι' ἡμᾶς αἴτια ἀγαθῶν, ὅταν σωφρονίζουν τὴν ἀλαζονείαν, ἐκριζώνουν τὴν ἀδιαφορίαν καὶ μᾶς ἐπαναφέρουν εἰς τὴν ἀνήσυχον φροντίδα καὶ μᾶς καθιστοῦν περισσότερον προσεκτικούς. «Διότι ὅταν», λέγει, «τοὺς ἐφόνευε, τότε τὸν ἀνεζήτουν καὶ ἐπέστρεφον πρὸς αὐτὸν καὶ ἤρχοντο πρὸς τὸν Θεὸν ἀπὸ βαθέος ὄρθρου».[18] Κακίαν λοιπὸν αὐτὴν ἐννοεῖ, αὐτὴν ἡ ὁποία μᾶς σωφρονίζει, μᾶς καθιστᾷ λαμπρούς, αὐτὴν ποὺ μᾶς ὑποχρεώνει νὰ γινώμεθα ἐπιμελέστεροι, ποὺ μᾶς ἐπαναφέρει εἰς τὴν χρι-

17. Ἀμὼς 3, 6.
18. Ψαλμ. 77, 34.

στιανικὴν διδασκαλίαν, δὲν ἐννοεῖ τὴν ἄλλην τὴν διαβλητὴν κακίαν καὶ ἀξίαν κατακρίσεως. **E** Διότι ἐκείνη δὲν εἶναι ἔργον τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' εὕρημα τῆς ἰδικῆς μας θελήσεως καὶ ἀποβλέπει εἰς τὴν ἀναίρεσιν ἐκείνης. Κακίαν λοιπὸν ὁ Θεὸς ἐννοεῖ τὴν «κάκωσιν», ἡ ὁποία προκαλεῖται εἰς ἡμᾶς ἀπὸ τὰς τιμωρίας, ὀνομάζων αὐτὴν οὕτως ὄχι ἀπὸ τὸν χαρακτῆρά της, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν γνώμην τῶν ἀνθρώπων. Ἐπειδὴ δηλαδὴ συνηθίζομεν νὰ ὀνομάζωμεν «κακίαν» ὄχι μόνον τὰς κλοπὰς καὶ τὰς μοιχείας, ἀλλὰ καὶ τὰς συμφοράς, ἐκάλεσε τὸ πρᾶγμα μὲ τὸ ὄνομα αὐτὸ ἀπὸ τὴν ἐκτίμησιν ποὺ κάνουν οἱ ἄνθρωποι. Αὐτὸ λοιπόν, ἐννοεῖ ὁ προφήτης, ὅταν λέγῃ, ὅτι, **234 A** «δὲν ὑπάρχει εἰς τὴν πόλιν «κακία», τὴν ὁποίαν δὲν ἐπροκάλεσεν ὁ Κύριος».[19] Τοῦτο ἐφανέρωσεν ὁ Θεὸς καὶ διὰ τοῦ Ἡσαΐου, ὅταν εἶπεν: «Ἐγὼ εἶμαι ὁ Θεός, ποὺ κάμνω εἰρήνην καὶ δημιουργῶ «κακά».[20] Κακὰ πάλιν ἐδῶ ἀποκαλεῖ τὰς συμφοράς. Τὴν ἰδίαν «κακίαν» ὑπαινίσσεται καὶ ὁ Χριστὸς εἰς τὰ Εὐαγγέλια, ὅταν λέγῃ εἰς τοὺς μαθητάς του τὰ ἑξῆς: «Ἀρκεῖ διὰ τὴν ἡμέραν ἡ "κακία" αὐτῆς»,[21] δηλαδὴ ἡ κάκωσις, ἡ ταλαιπωρία. Ἀπὸ παντοῦ λοιπὸν γίνεται φανερόν, ὅτι «κακίαν» ἐδῶ ὀνομάζει τὰς τιμωρίας, τὰς ὁποίας ἐκφέρει ἐναντίον μας, ὡς μεγίστην ἐκδήλωσιν προνοίας.

Καὶ πράγματι, καὶ ὁ ἰατρὸς δὲν εἶναι ἀξιοθαύμαστος μόνον ὅταν ὁδηγῇ τὸν ἀσθενῆ εἰς κήπους καὶ λιβάδια, οὔτε ὅταν τὸν φέρῃ εἰς λουτρὰ καὶ κολυμβήθρας, **B** οὔτε ὅταν τοῦ παραθέτῃ πλουσίαν τράπεζαν, ἀλλὰ εἶναι ἐξ ἴσου ἰατρὸς καὶ ὅταν τὸν προστάζῃ νὰ μένῃ νῆστις καὶ ὅταν ὑποφέρῃ ἀπὸ τὴν πεῖναν, καὶ βασανίζεται ἀπὸ τὴν δίψαν, ὅταν τὸν καθηλώνῃ εἰς τὴν κλίνην καὶ μετατρέπει τρόπον τινὰ τὴν οἰκίαν εἰς φυλακὴν καὶ τὸν ἀποστερεῖ καὶ ἀπὸ αὐτὸ τὸ φῶς, συσκοτίζων τὴν αἴθουσαν ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη μὲ παραπετάσματα, καὶ ὅταν κάμνῃ χειρουργικὴν ἐπέμβασιν, καὶ ὅταν καυτηριάζῃ, καὶ ὅταν τοῦ προσφέρῃ πικρὰ φάρμακα. Πῶς λοιπὸν δὲν εἶναι ἄτοπον, ἐκεῖνον μὲν ποὺ τοῦ προκαλεῖ τόσα κακά, νὰ τὸν ὀνομάζωμεν ἰατρόν, καὶ τὸν Θεόν, ἂν καμμιὰ φορὰ προκαλέσῃ ἕνα ἀπὸ αὐτά, π.χ., ἐπιδημίαν ἢ θάνατον, νὰ τὸν βλασφημοῦμε καὶ νὰ τοῦ ἀρνούμεθα τὴν πρόνοιαν διὰ τὸ σύμπαν; Καὶ ὅμως ὁ ἀληθὴς ἰατρὸς μόνον αὐτὸς εἶναι, ἰατρὸς ψυχῶν καὶ σω-

19. Ἀμὼς 3, 6.
20. Ἡσ. 45, 7.
21. Ματθ. 6, 34.

μάτων.

C Διὰ τοῦτο πολλὰς φορὰς παραλαμβάνει τὸν ἄνθρωπον, ὅταν σκιρτᾷ ἀπὸ εὐημερίαν καὶ προκαλεῖ πυρετὸν ἁμαρτημάτων, καὶ μὲ τὴν ἔνδειαν καὶ τὴν πεῖναν καὶ μὲ τὸν θάνατον καὶ μὲ ἄλλας συμφορὰς καὶ μὲ ἄλλα φάρμακα ποὺ γνωρίζει αὐτός, τὸν ἀπαλλάσσει ἀπὸ τὰ νοσήματα. Ἀλλὰ θὰ εἴπῃ τις, τὴν πεῖναν τὴν αἰσθάνονται μόνον οἱ πτωχοί. Ὁ Θεὸς ὅμως δὲν τιμωρεῖ μόνον μὲ πεῖναν, ἀλλὰ καὶ μὲ ἀναρίθμητα ἄλλα μέσα. Τὸν πτωχὸν πολλὰς φορὰς τὸν ἐσωφρόνισε μὲ τὴν πεῖναν, τὸν πλούσιον καὶ τὸν εὔπορον γενικῶς μὲ τοὺς κινδύνους, τὰ νοσήματα, μὲ προώρους θανάτους. Διότι εἶναι ἐπινοητικὸς καὶ ἔχει ποικίλα φάρμακα διὰ τὴν σωτηρίαν μας. Τὸ ἴδιον κάμνουν καὶ οἱ δικασταί. Δὲν τιμοῦν μόνον, οὔτε στεφανώνουν τοὺς κατοίκους τῶν πόλεων, οὔτε παρέχουν μόνον δῶρα, D ἀλλὰ καὶ τιμωροῦν πολλὰς φοράς. Διὰ τοῦτο καὶ ξίφος ἀκονίζεται δι' αὐτοὺς καὶ βάραθρον τοὺς ἀναμένει, καὶ τροχός, καὶ πάσσαλοι, καὶ δήμιοι, καὶ ἀναρίθμητα ἄλλα εἴδη κολασμοῦ. Αὐτὸ ποὺ εἶναι ὁ δήμιος εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν δικαστῶν, διὰ τὸν Θεὸν εἶναι ὁ λιμός, ὁ ὁποῖος ὡς δήμιος μᾶς σωφρονίζει καὶ μᾶς ἀπομακρύνει ἀπὸ τὴν κακίαν. Τὸ ἴδιον δυνάμεθα νὰ ἴδωμεν καὶ εἰς τοὺς γεωργούς. Διότι δὲν περιποιοῦνται μόνον τὴν ρίζαν τῆς ἀμπέλου, οὔτε τὴν περιφράσσουν, ἀλλὰ καὶ περικόπτουν αὐτὴν καὶ κόπτουν πολλοὺς βλαστούς. Διὰ τοῦτο δὲν ἔχουν μόνον ἀξίνην, ἀλλὰ καὶ δρέπανα κατάλληλα νὰ κόπτουν. Ἀλλὰ δὲν τοὺς κατηγοροῦμεν καὶ αὐτοὺς δι' ὅλ' αὐτά. Καὶ μάλιστα τότε τοὺς θαυμάζομεν, ὅταν τοὺς βλέπομεν νὰ ἀποκόπτουν πολλὰ ἄχρηστα. E ὥστε μὲ τὴν ἀποκοπὴν τῶν περιττῶν νὰ ἐξασφαλισθῇ ἡ βεβαία σωτηρία τῶν ἄλλων. Πῶς λοιπὸν δὲν εἶναι παράλογον, τὸν μὲν πατέρα, καὶ τὸν ἰατρόν, καὶ τὸν δικαστήν, καὶ τὸν γεωργὸν νὰ τοὺς ἐπιδοκιμάζωμεν καὶ μήτε ἐκεῖνον, ὅταν ἐκδιώκῃ τὸν υἱόν του ἀπὸ τὴν οἰκίαν, οὔτε τὸν ἰατρὸν ὅταν βασανίζῃ τὸν ἀσθενῆ, οὔτε τὸν δικαστήν, ὅταν τιμωρῇ, οὔτε τὸν γεωργὸν ὅταν κλαδεύῃ, νὰ ἐπικρίνωμεν καὶ νὰ κατηγοροῦμεν, 255 A καὶ τὸν Θεόν, ἂν θελήσῃ καμμιὰ φορά, ποὺ εἴμεθα ἀποκαρωμένοι, νὰ μᾶς κάνῃ νὰ συνέλθωμεν ἀπὸ τὴν πολλὴν μέθην, ὡς τὴν γεννᾷ ἡ κακία, νὰ τὸν ἐπικρίνωμεν καὶ νὰ βάλλωμεν ἐναντίον του μὲ ἀναριθμήτους κατηγορίας; Δὲν εἶναι ἴδιον τῆς μεγίστης ἀνοησίας νὰ μὴ ἐπιτρέπωμεν εἰς τὸν Κύριον ἴσην δικαιολογίαν πρὸς ἐκείνην, ποὺ ἀναγνωρίζομεν εἰς τοὺς συνδούλους

μας;

Αὐτὰ τὰ λέγω ἀπὸ πρόνοιαν διὰ τοὺς ἰδίους τοὺς κατηγόρους, ὥστε λακτίζοντες πρὸς κέντρα νὰ μὴ αἱματώνουν οἱ πόδες των, οὔτε ρίπτοντες λίθους πρὸς τὸν οὐρανὸν νὰ δεχθοῦν τραύματα εἰς τὴν κεφαλήν των. Δύναμαι ἀκόμη νὰ ἀναφέρω καὶ ἄλλο βαρύτερον ἀκόμη. B Ἂς παραλείψω νὰ ἐξετάσω (συμβατικῶς τὸ λέγω), ἂν ὁ Θεὸς μᾶς ἀφήρεσε τὰ δοθέντα πρὸς ὠφέλειάν μας. Λέγω ὅμως τοῦτο μόνον, ὅτι, ἂν ἔλαβε αὐτὰ ποὺ ἔδωσε, καὶ πάλιν δὲν ἠδύνατο νὰ τὸν ἐπικρίνῃ κανεὶς δι' αὐτό. Διότι ἦτο κύριος τῶν ἰδικῶν του. Μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων, ὅταν δίδουν χρήματα, ὡς παρακαταθήκην ἢ δανείζουν, συνηθίζουν νὰ χρεωστοῦν εὐγνωμοσύνην οἱ λαβόντες διὰ τὸν χρόνον ποὺ ἐκράτησαν τὰ δανεικὰ καὶ δὲν ἀγανακτοῦν, ὅταν ἔρχεται ἡ στιγμὴ νὰ τὰ στερηθοῦν. Ὅταν λοιπὸν ὁ Θεὸς θέλῃ νὰ λάβῃ ὀπίσω τὰ ἰδικά του, θὰ τὸν κατηγορήσωμεν; Εἰπέ μου; Καὶ πῶς μία τοιαύτη ἀντίληψις δὲν ἀποτελεῖ μεγάλην ἀνοησίαν; Ἀλλὰ ὁ μέγας καὶ γενναῖος Ἰὼβ δὲν ἐνήργει κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον. Οὐχὶ μόνον ὅταν ἐλάμβανεν, ἀλλὰ καὶ ὅταν ἀπεστερεῖτο, ἀνεγνώριζε μεγάλην χάριν C καὶ ἔλεγε τὰ ἑξῆς: «Ὁ Κύριος τὰ ἔδωσε, ὁ Κύριος πάλιν τὰ ἀφήρεσεν. Ἂς εἶναι εὐλογημένον τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου εἰς τοὺς αἰῶνας».[39] Ἐὰν τώρα καὶ διὰ τὰ δύο αὐτὰ ἀπολύτως πρέπει νὰ εὐχαριστοῦμεν τὸν Θεόν, καὶ διὰ τὸ καθένα χωριστά, καὶ ἂν ἡ ἀφαίρεσις δὲν εἶναι ὀλιγώτερον ὠφέλιμος ἀπὸ τὴν χορήγησιν, εἰπέ μου, ποῖος θὰ μᾶς συγχωρήσῃ, ἂν αὐτὸν τὸν τόσον ἐπιεικῆ καὶ φιλάνθρωπον καὶ κηδεμόνα μας, τὸν σοφώτερον ἀπὸ κάθε ἰατρόν, φιλοστοργότερον ἀπὸ κάθε πατέρα, τὸν δικαιότερον ἀπὸ κάθε δικαστήν, αὐτὸν ὁ ὁποῖος φροντίζει διὰ τὰς ψυχάς μας μὲ μεγαλυτέραν ἐπιμέλειαν ἀπὸ κάθε γεωργόν, ἡμεῖς τὸν ἀνταμείβωμεν μὲ τὰ ἀντίθετα καὶ ἂν δυσανασχετοῦμεν ἐναντίον αὐτοῦ, τὸν ὁποῖον πρέπει νὰ προσκυνῶμεν;

D Ἆρά γε δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἀπερισκεπτότερον καὶ ἀνοητότερον ἀπὸ ἐκεῖνο, ποὺ λέγουν μερικοί, ὅτι δηλαδὴ μέσα εἰς τόσην τάξιν καὶ ἁρμονίαν τοῦ σύμπαντος ἡμεῖς στερούμεθα τῆς προνοίας τοῦ Θεοῦ; Ὅπως δηλαδή, ἂν κανεὶς ὑποστηρίζῃ ὅτι ὁ ἥλιος εἶναι σκοτεινὸς καὶ ψυχρός, παρέχει μὲ τὴν γνώμην αὐτὴν δεῖγμα μεγάλης ἀνοησίας, τὸ ἴδιον καὶ ἂν κανεὶς ἀμφιβάλλῃ διὰ τὴν πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ, μαρτυρεῖ πολὺ μεγαλυτέραν ἀνοησίαν μὲ τὰς ἐπι-

39. Ἰὼβ 1, 21.

κρίσεις του. Οὔτε ὁ ἥλιος δὲν εἶναι τόσον φωτεινός, ὅσον σαφὴς εἶναι ἡ πρόνοια τοῦ Θεοῦ. Ἀλλὰ τολμοῦν μερικοὶ νὰ ὑποστηρίζουν, ὅτι τὰ ἀνθρώπινα τὰ κατευθύνουν δαίμονες. Τί νὰ κάνω; Ἔχεις Κύριον φιλάνθρωπον. Διότι προτιμᾷ μᾶλλον νὰ βλασφημῆται ἀπὸ σὲ μὲ τοὺς λόγους αὐτοὺς παρὰ νὰ σὲ παραδώσῃ εἰς τοὺς δαίμονας **E** καὶ νὰ σὲ πείσῃ ἐμπράκτως πῶς κυβερνοῦν οἱ δαίμονες. Τότε, μὲ τὴν πεῖραν αὐτήν, θὰ ἐμάνθανες καλῶς τὴν πονηρίαν των. Ἢ μᾶλλον καὶ τώρα εἶναι δυνατὸν νὰ σᾶς τὴν παραστήσω μὲ ἕνα μικρὸν παράδειγμα. Συνήντησαν τὸν Χριστὸν μερικοὶ δαιμονιζόμενοι, ἐξερχόμενοι ἀπὸ τοὺς τάφους, καὶ τὸν παρεκάλουν οἱ δαίμονες νὰ τοὺς ἐπιτρέψῃ νὰ εἰσέλθουν εἰς ἀγέλην χοίρων.[38] Καὶ τοὺς ἐπέτρεψε καὶ εἰσῆλθαν καὶ ἀμέσως τοὺς κατεκρήμνισαν ὅλους. Ἔτσι κυβερνοῦν οἱ δαίμονες. Καὶ μὲ τοὺς χοίρους δὲν εἶχαν κανένα ἰδιαίτερον λόγον, [256] **A** ἐνῷ πρὸς σὲ ὑπάρχει πάντοτε ἄσπονδος. πόλεμος καὶ ἀσυμφιλίωτος μάχη καὶ ἔχθρα ἀθάνατος. Ἐὰν τοὺς χοίρους, μὲ τοὺς ὁποίους δὲν εἶχον τίποτε κοινόν, δὲν τοὺς ἠνέχθησαν οὔτε μίαν ἐλαχίστην στιγμὴν τοῦ χρόνου, τί δὲν θὰ ἔκαναν, ἐὰν εἶχαν εἰς τὴν ἐξουσίαν των ἡμᾶς, ποὺ εἴμεθα ἐχθροί των καὶ συνεχῶς τοὺς δαγκώνομεν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Θεὸς τοὺς ἄφησε νὰ ἐφορμήσουν εἰς τὴν ἀγέλην τῶν χοίρων, διὰ νὰ γνωρίσῃς τὴν κακίαν των εἰς τὰ σώματα τῶν ἀλόγων ζώων. Καὶ εἶναι εἰς ὅλους φανερόν, ὅτι τὰ ἴδια θὰ εἶχαν κάνει καὶ εἰς τοὺς δαιμονιζομένους ἐκείνους, αὐτὰ δηλαδὴ ποὺ ἔκαμαν εἰς τοὺς χοίρους, ἂν οἱ δαιμονιζόμενοι καὶ μέσα εἰς τὴν τρέλλαν των δὲν ἦσαν ἀντικείμενον μεγάλης προνοίας ἀπὸ μέρους τοῦ Θεοῦ. **B** Καὶ τώρα λοιπόν, ἂν ἴδῃς ἄνθρωπον ταρασσόμενον ἀπὸ δαίμονα, προσκύνησε τον Κύριον καὶ μάθε τὴν κακίαν τῶν δαιμόνων.

Εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτῶν τῶν δαιμονιζομένων δύνασαι νὰ ἴδῃς καὶ τὰ δύο, καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ, δηλαδή, καὶ τὴν κακίαν τῶν δαιμόνων. Τὴν μὲν κακίαν τῶν δαιμόνων τὴν βλέπεις, ὅταν ταράσσουν καὶ ἀναστατώνουν τὴν ψυχὴν τοῦ δαιμονιζομένου. Τὴν δὲ φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ τὴν βλέπεις, ὅταν ἕνα τόσον ἄγριον δαίμονα, ποὺ κατοικεῖ μέσα του, τὸν συγκρατεῖ καὶ τὸν ἐμποδίζει καὶ δὲν τοῦ ἐπιτρέπει νὰ χρησιμοποιήσῃ ὅλην του τὴν δύναμιν, ἀλλὰ τοῦ ἐπιτρέπει νὰ δείξῃ τὴν δύναμίν του τόσον μόνον, ὅσον ἀρκεῖ καὶ τὸν ἄνθρωπον νὰ τὸν σωφρονίσῃ.

38. Πρβλ. Ματθ. 8, 28.

C καὶ νὰ καταστήσῃ φανερὰν τὴν ἰδικήν του κακίαν. Θέλεις πάλιν καὶ μὲ ἕνα ἄλλο παράδειγμα νὰ ἴδῃς πῶς κυβερνᾷ ὁ δαίμων, ὅταν ὁ Θεὸς τοῦ ἐπιτρέπῃ νὰ χρησιμοποιήσῃ τὴν δύναμίν του; Σκέψου τὰ βουκόλια, τὰ κοπάδια τοῦ Ἰώβ, πῶς τὰ κατέστρεψεν ὅλα εἰς μίαν μόνον στιγμήν, σκέψου τὸν θλιβερὸν θάνατον τῶν τεκνων του καὶ τὰς πληγάς, ποὺ ἐπροξένησεν εἰς τὸ σῶμά του. Καὶ τότε θὰ ἴδῃς τὴν ὠμότητα καὶ τὴν ἀπανθρωπίαν καὶ τὴν σκληρότητα τῆς κακίας τῶν δαιμόνων, καὶ ἀπὸ αὐτὸ θὰ κατανοήσῃς σαφῶς, ὅτι, ἐὰν ὁ Θεὸς ἄφινε τὸ πᾶν εἰς τὴν ἀπόλυτον ἐξουσίαν των, **D** θὰ συνέβαινε τὰ πάντα νὰ εὑρίσκοντο εἰς μίαν σύγχυσιν καὶ ταραχήν, καὶ θὰ ἔκαναν καὶ εἰς ἡμᾶς αὐτά, ποὺ ἔκαναν εἰς τοὺς χοίρους καὶ τὰ βουκόλια τοῦ Ἰώβ, καὶ δὲν θὰ ὑπελόγιζον τὴν ἰδικήν μας σω-νων εἰς τοὺς δαίμονας; **E** Διότι βλέπομεν τὸν ἥλιον ἐπὶ

Ἂν ἐκυβέρνων οἱ δαίμονες, δὲν θὰ εἴμεθα εἰς καθόλου καλυτέραν κατάστασιν ἀπὸ ἐκείνην τῶν δαιμονιζομένων, μᾶλλον θὰ εἴμεθα εἰς χειροτέραν κατάστασιν ἀπὸ ἐκείνους. Διότι καὶ ἐκείνους δὲν ἐγκατέλειψεν ὁ Θεὸς εἰς τὴν ἀπόλυτον τυραννίαν τῶν δαιμόνων, διότι τότε θὰ εἶχαν πάθει πολὺ χειρότερα ἀπὸ ὅσα πάσχουν τώρα. Ἐγὼ θὰ ἠρώτων νὰ μάθω καὶ τὸ ἑξῆς ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ τὰ λέγουν αὐτά. Ποίαν δηλαδὴ ἀταξίαν βλέπουν εἰς τὰ παρόντα, ὥστε νὰ ἀναθέτουν τὴν διοίκησιν ὅλων τῶν ἀνθρωπίνων εἰς τοὺς δαίμονας; **E** Διότι βλέπομεν τὸν ἥλιον τόσα ἔτη νὰ διαγράφῃ μὲ τάξιν τὴν τροχιάν του κάθε ἡμέραν, τὸν ποικίλον χορὸν τῶν ἄστρων νὰ ξ.ατηρῇ τὴν ἰδικήν του τάξιν, τὴν τροχιὰν τῆς σελήνης ἀπαρεμπόδιστον, τὴν διαδοχὴν τῆς νυκτὸς καὶ ἡμέρας νὰ συντελῆται μὲ ἀκρίβειαν, ὅλα, καὶ τὰ ἄνω καὶ τὰ κάτω, κινοῦνται ὡς ἕνας ἁρμονικὸς χορός, μᾶλλον περισσότερον καὶ ἀκριβέστερον ἀπὸ χορόν, διότι τὸ καθένα διατηρεῖ τὴν ἰδικήν του θέσιν καὶ δὲν ἐκτρέπεται ἀπὸ τὴν γενικὴν τάξιν, τὴν ὁποίαν καθώρισεν ὁ Θεὸς ἀπὸ τὴν ἀρχήν, ποὺ τὰ ἐδημιούργησε.

Ἀλλὰ θὰ εἴπῃ κανείς, τί τὸ ὄφελος, ὅταν ὁ οὐρανὸς μὲν καὶ ὁ ἥλιος καὶ ἡ σελήνη καὶ ὁ χορὸς τῶν ἄστρων καὶ ὅλα τὰ ἄλλα ἔχουν ζηλευτὴν τάξιν [257] **A** καὶ ἁρμονίαν, ἐνῷ τὰ ἀνθρώπινα εἶναι γεμᾶτα σύγχυσιν καὶ ἀταξίαν; Ἀπὸ ποίαν σύγχυσιν καὶ ἀταξίαν, ἄνθρωπέ μου; Ὁ μὲν πλουτίζει, λέγει, καὶ μετέρχεται βίαν, ἁρπάζει καὶ εἶναι πλεονέκτης, καταπίνει κάθε ἡμέραν τὰς περιουσίας τῶν πτωχῶν, καὶ δὲν πάσχει κανένα κακόν. Καὶ ὁ δέ, ποὺ ζῇ

μετριοπαθῶς, πού εἶναι κοσμημένος μὲ σωφροσύνην καὶ δικαιοσύνην καὶ μὲ ὅλα τὰ ἄλλα ἀγαθά, ὑποφέρει ἀπὸ τὴν πτωχείαν καὶ τὰς ἀσθενείας καὶ τὰ χειρότερα δεινά. Αὐτὰ λοιπὸν εἶναι πού σὲ σκανδαλίζουν; Ναί, λέγει, αὐτά. Ἐὰν λοιπὸν ἴδῃς καὶ πολλοὺς ἀπὸ τοὺς ἅρπαγας νὰ τιμωροῦνται, καὶ μερικοὺς ἐναρέτους ἢ καὶ ἀναριθμήτους νὰ ἀπολαμβάνουν τὰ ἀγαθά, διατί τότε δὲν ἐγκαταλείπεις αὐτὴν τὴν γνώμην καὶ δὲν ἀποδέχεσαι τὸν Κύριον; **B** Διότι αὐτὸ εἶναι πού μὲ σκανδαλίζει περισσότερον. Διατί μεταξὺ δύο πονηρῶν, ὁ μὲν ἕνας τιμωρεῖται, ἐνῷ ὁ ἄλλος ἀπέρχεται ἀπὸ τὸν κόσμον τοῦτον, ἀφοῦ διέφυγε τὴν τιμωρίαν, καὶ μεταξὺ δύο ἀγαθῶν, ὁ μὲν ἕνας τιμᾶται, ἐνῷ ὁ ἄλλος τιμωρεῖται εἰς ὅλην του τὴν ζωήν; Ἀλλὰ καὶ αὐτὸ εἶναι μέγιστον **C** ἔργον τῆς προνοίας τοῦ Θεοῦ. Διότι ἐὰν ὅλους τοὺς κακοὺς τοὺς ἐτιμώρει ἐδῶ, εἰς αὐτὴν τὴν ζωήν, καὶ ἤμειβεν ἐπίσης ἐδῶ ὅλους τοὺς καλούς, τότε θὰ ἦτο περιττὴ ἡ ἡμέρα τῆς κρίσεως. Καὶ πάλιν, ἐὰν δὲν ἐτιμώρει κανένα κακὸν καὶ δὲν ἐτίμα κανένα καλόν, τότε καὶ οἱ φαῦλοι θὰ ἐγίνοντο φαυλότεροι καὶ χειρότεροι, καθὼς καὶ περισσότερον ἀδιάφοροι ἀπὸ τοὺς καλούς. Καὶ αὐτοὶ πού ἔχουν τὴν τάσιν νὰ βλασφημοῦν, θὰ κατηγόρουν περισσότερον τὸν Θεὸν καὶ θὰ ἔλεγον, ὅτι τὰ ἀνθρώπινα στεροῦνται παντελῶς τῆς προνοίας τοῦ Θεοῦ. Διότι ἐὰν καὶ τώρα, πού τιμωροῦνται μερικοὶ πονηροὶ καὶ ἀμείβονται μερικοὶ ἀγαθοί, ἰσχυρίζονται, ὅτι τὰ ἀνθρώπινα εὑρίσκονται ἔξω ἀπὸ τὴν πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ, ἐὰν δὲν ἐγίνετο καὶ τοῦτο, καὶ τί δὲν θὰ ἔλεγον; Καὶ ποίας λέξεις δὲν θὰ ἐξεστόμιζαν; Διὰ τοῦτο ἄλλους μὲν ἀπὸ τοὺς πονηροὺς τιμωρεῖ καὶ ἄλλους δὲν τοὺς τιμωρεῖ, καὶ ἀπὸ τοὺς ἀγαθοὺς ἄλλους ἀμείβει καὶ ἄλλους δὲν ἀμείβει. Δὲν τιμωρεῖ βεβαίως ὅλους, διὰ νὰ σὲ πείσῃ, ὅτι ὑπάρχει ἀνάστασις. Τιμωρεῖ ὅμως μερικοὺς διὰ νὰ καταστήσῃ μὲ τὸν φόβον προσεκτικωτέρους τοὺς ἀμελεῖς, μὲ τὴν τιμωρίαν δηλαδὴ τῶν ἄλλων. Ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος, ἀμείβει μερικοὺς ἀπὸ τοὺς ἀγαθούς, ὥστε μὲ τὰς ἀμοιβὰς νὰ προσελκύσῃ καὶ ἄλλους εἰς τὸν ζῆλον τῆς ἀρετῆς. **D** Καὶ δὲν τοὺς ἀμείβει ὅλους, διὰ νὰ μάθῃς, ὅτι ὑπάρχει ἄλλος χρόνος, κατὰ τὸν ὁποῖον οἱ πάντες θὰ λάβουν τὸν μισθὸν τῶν ἔργων των.

Διότι ἐὰν εἰς αὐτὴν τὴν ζωὴν ἀπελάμβανον ὅλοι τὴν ἀνταξίαν ἀνταμοιβήν, δὲν θὰ ἐπίστευαν εἰς τὴν διδασκαλίαν τῆς ἀναστάσεως. Ἐὰν πάλι κανεὶς δὲν ἀπελάμβανε συμφώνως πρὸς τὴν ἀξίαν του, οἱ περισσότεροι θὰ ἐγίνοντο ἀδιάφοροι. Διὰ τοῦτο ἄλλους μὲν τιμωρεῖ, ἄλλους

δὲ δὲν τιμωρεῖ, ὠφελῶν οὕτω καὶ τοὺς τιμωρουμένους καὶ τοὺς μὴ τιμωρουμένους. Διότι τῶν πρώτων ἐκριζώνει τὴν κακίαν, ἐνῷ τοὺς δευτέρους τοὺς καθιστᾷ σωφρονεστέρους μὲ τὴν τιμωρίαν τῶν ἄλλων. **E** Καὶ τοῦτο εἶναι φανερὸν ἀπὸ ὅσα εἶπεν ὁ ἴδιος ὁ Χριστός. Ὅταν δηλαδὴ τοῦ ἀνήγγειλαν, ὅτι ἕνας πύργος, πού κατέπεσε, κατεπλάκωσε μερικοὺς ἀνθρώπους, εἶπε πρὸς αὐτούς: «Τί νομίζετε, ὅτι ἐκεῖνοι μόνον ἦσαν ἁμαρτωλοί; Ὄχι, σᾶς λέγω. Ἀλλὰ ἐὰν δὲν μετανοήσετε, θὰ πάθετε καὶ σεῖς τὰ ἴδια».[94] Εἶδες πῶς ἐχάθησαν καὶ ἐκεῖνοι διὰ τὰς ἁμαρτίας των, ἀλλὰ καὶ οἱ ἄλλοι πού διέφυγαν, δὲν διέφυγαν διὰ τὴν δικαιοσύνην των, ἀλλὰ διὰ νὰ γίνουν καλύτεροι διδασκόμενοι ἀπὸ τὰς τιμωρίας τῶν ἄλλων; Ἀλλά, θὰ εἴπῃς, ἀδικοῦνται οἱ τιμωρούμενοι. 258 **A** Διότι ἠδύναντο χωρὶς νὰ τιμωρηθοῦν νὰ γίνουν αὐτοὶ καλύτεροι ἀπὸ τὰς τιμωρίας τῶν ἄλλων. Ἀλλὰ ἐὰν ὁ Θεὸς ἐγνώριζεν, ὅτι αὐτοὶ θὰ ἐγίνοντο καλύτεροι μὲ τὴν μετάνοιαν, δὲν θὰ τοὺς ἐτιμώρει. Διότι ἐάν, ἐνῷ γνωρίζει ἐκ τῶν προτέρων ὅτι πολλοὶ δὲν θὰ ἐπωφεληθοῦν ἀπὸ τὴν μακροθυμίαν του, ἐν τούτοις δεικνύει μεγάλην ἀνεξικακίαν καὶ ἐκπληρώνει τὸ χρέος του καὶ τοὺς παρέχει τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἀνανήψουν καὶ νὰ συνέλθουν ἀπὸ τὴν ἀνοησίαν των, πῶς θὰ ἀπεστέρει ἀπὸ τὸ κέρδος τῆς μετανοίας ὅσους ἐπρόκειτο νὰ γίνουν καλύτεροι ἀπὸ τὴν τιμωρίαν τῶν ἄλλων; Ὥστε δὲν ἀδικοῦνται καθόλου, διότι καὶ ἡ κακία των ἐκριζώνεται μὲ τὴν τιμωρίαν καὶ ἡ κόλασις εἰς τὸν ἄλλον κόσμον θὰ εἶναι ἐλαφροτέρα, διότι ἐπρόλαβαν καὶ ὑπέφεραν πολλὰ ἐδῶ, εἰς αὐτὴν τὴν ζωήν.

B Ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος, ὅσοι δὲν ἐτιμωρήθησαν ἐδῶ, δὲν ἀδικοῦνται καθόλου. Διότι εἶχον τὴν δυνατότητα, ἐὰν ἤθελον, νὰ ἐπωφεληθοῦν ἀπὸ τὴν μακροθυμίαν τοῦ Θεοῦ, διὰ νὰ στραφοῦν πρὸς τὴν ἀρετὴν καὶ ἀφοῦ θαυμάσουν τὴν ἀνεξικακίαν νὰ σεβασθοῦν τὴν ὑπερβολικὴν ἀνοχὴν καὶ νὰ μεταστραφοῦν πρὸς τὴν ἀρετὴν καὶ ἀπὸ τὰς τιμωρίας τῶν ἄλλων νὰ κερδίσουν αὐτοὶ τὴν ἰδικήν των σωτηρίαν. Ἐὰν ὅμως ἐπιμένουν εἰς τὴν κακίαν των, δὲν εἶναι αἴτιος ὁ Θεός, ὁ ὁποῖος μακροθυμεῖ ἀκριβῶς διὰ τοῦτο, διὰ νὰ τοὺς ἀνακτήσῃ, ἀλλὰ οἱ ἴδιοι εἶναι ἀνάξιοι συγχωρήσεως, διότι δὲν ἐχρησιμοποίησαν δεόντως τὴν μακροθυμίαν τοῦ Θεοῦ. Καὶ εἶναι δυνατὸν νὰ παραθέσω ὄχι μόνον αὐτὸν τὸν λόγον, πού ἐξηγεῖ διατί δὲν τιμωροῦν-

94. Λουκ. 13, 4.

ται ἐδῶ ὅλοι οἱ κακοί, ἀλλὰ καὶ ἄλλον ὄχι μικροτέρας ἀξίας. Ποῖος εἶναι αὐτός; C Ὅτι, ἐὰν ὁ Θεὸς ἐτιμώρει ὅλους δι' ὅλα τὰ ἁμαρτήματά τους, ἀπὸ πολλοῦ θὰ εἶχε ἐξαφανισθῆ τὸ ἀνθρώπινον γένος καὶ δὲν θὰ διετήρει τὴν συνέχειάν του. Καὶ διὰ νὰ ἐννοήσῃς, ὅτι αὐτὸ εἶναι ἀληθές, ἄκουσε τὸν προφήτην ποὺ λέγει: «Ἐὰν λάβῃς ὑπ' ὄψιν τὰς ἀνομίας, Κύριε, ποῖος θὰ ἀνθέξῃ;».[25] Ἂν κρίνῃς ἀναγκαῖον ἂς βασανίσωμεν τὴν φράσιν αὐτήν. Ἂν ἐξετάσωμεν μὲ ἀκρίβειαν τὴν ζωήν μας (διότι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ γνωρίζωμεν τὴν ζωὴν ἑκάστου) καὶ φέρωμεν εἰς τὸ μέσον τὰς ἁμαρτίας ποὺ ὁμολογουμένως πράττομεν ὅλοι, θὰ καταστῇ φανερὸν εἰς ἡμᾶς, D ὅτι ἐὰν ἐτιμωρούμεθα δι' ἓν ἕκαστον ἀπὸ τὰ ἁμαρτήματά μας, θὰ εἴχαμεν ἀφανισθῆ πρὸ πολλοῦ.

Ὅστις ἐκάλεσε τὸν ἀδελφόν του ἀνόητον, εἶναι ἔνοχος εἰς τὴν γέενναν τοῦ πυρός, λέγει.[26] Ὑπάρχει λοιπὸν κανεὶς ἀπὸ ἡμᾶς, ποὺ δὲν ὑπέπεσεν εἰς αὐτὸ τὸ ἁμάρτημα; Τί λοιπόν, ἔπρεπεν ἀμέσως νὰ ἀναρπασθῇ; Τότε θὰ εἴχαμεν ἀναρπασθῆ καὶ ἀφανισθῆ ὅλοι ἀπὸ παλαιὰ καὶ ἀκόμη παλαιότερα. Πάλιν, λέγει, ὅστις ὁρκίζεται, καὶ ἂν ἀληθῶς ὁρκίζεται, κάμνει πράγματα ἐκ τοῦ πονηροῦ.[27] Ἀλλὰ ποῖος ὑπάρχει ποὺ δὲν ὡρκίσθη. Ἢ μᾶλλον ὑπάρχει κανεὶς ποὺ δὲν παρέβη τὸν ὅρκον του ποτέ; Ὅποιος, λέγει, κοιτάξῃ γυναῖκα μὲ ὀφθαλμοὺς ἀκολάστους, E εἶναι ἤδη μοιχός.[28] Καὶ αὐτῆς τῆς ἁμαρτίας δύναται νὰ εὕρῃ κανεὶς πολλοὺς ἐνόχους. Ὅταν λοιπὸν τὰ ἁμαρτήματα ποὺ ὁμολογοῦμεν εἶναι τοιούτου εἴδους, τόσον δηλαδὴ ἀνυπόφορα, καὶ ἕκαστον ἀπὸ αὐτὰ ἐπισύρει ἐναντίον μας τὴν ἀπαραίτητον τιμωρίαν, ἂν ἀναλογισθῶμεν καὶ ὅσα διεπράξαμεν κρυφίως, τότε κυρίως θὰ ἴδωμεν τὴν πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία δὲν μᾶς τιμωρεῖ διὰ κάθε ἁμάρτημα. Ὥστε, ὅταν ἴδῃς κάποιον νὰ εἶναι ἅρπαξ, πλεονέκτης καὶ νὰ μὴ τιμωρῆται, διερεύνησε καὶ σὺ τὴν συνείδησίν σου, ἀναλογίσου ὅλην σου τὴν ζωήν, 259 A ἐνθυμήσου τὰς ἁμαρτίας σου, καὶ θὰ μάθῃς καλῶς, ὅτι εἰς σὲ πρῶτον δὲν συμφέρει νὰ τιμωρηθῇς δι' ἓν ἕκαστον ἀπὸ τὰ ἁμαρτήματά σου. Διὰ τοῦτο οἱ πολλοὶ φωνάζουν ἀμέτρως, ἐπειδὴ δὲν ἐξετάζουν τὰ ἰδικά τους ἁμαρτήματα πρὶν ἀπὸ

25. Ψαλμ. 129, 3.
26. Ματθ. 5, 22.
27. Ματθ. 5, 37.
28. Ματθ. 5, 28.

τὰ ξένα, ἀλλὰ παραλείπομεν τὰ ἰδικά μας ὅλοι καὶ ἐξετάζομεν τὰ ἁμαρτήματα τῶν ἄλλων. Ἀλλὰ ἂς μὴ κάμνωμεν πλέον αὐτό, ἀλλὰ τὸ ἀντίθετον. Καὶ ἂν ἴδῃς κανένα δίκαιον νὰ τιμωρῆται, ἐνθυμήσου τὸν Ἰώβ. Καὶ δίκαιος νὰ εἶναι κανείς, δὲν θὰ εἶναι δικαιότερος ἀπὸ ἐκεῖνον, οὔτε κἂν θὰ τὸν πλησιάζῃ. Καὶ ἂν ὑποφέρῃ ἀμέτρητα κακά, ποτὲ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἔπαθεν ὅσα ἔπαθεν ἐκεῖνος.

B Τοῦτο λοιπὸν ἔχων εἰς τὸν νοῦν σου, παῦσε νὰ κατηγορῇς τὸν Κύριον, ἀφοῦ κατανοήσῃς, ὅτι ὁ Θεὸς δὲν ἀφίνει τὸν δίκαιον νὰ ὑποφέρῃ, διότι τὸν ἐγκαταλείπει, ἀλλὰ διότι θέλει νὰ τὸν στεφανώσῃ καὶ νὰ τὸν καταστήσῃ ἐνδοξότερον. Ἂν πάλιν ἴδῃς ἁμαρτωλὸν νὰ τιμωρῆται, ἐνθυμήσου τὸν παραλυτικόν, ὁ ὁποῖος ἐπὶ τριάκοντα ὀκτὼ ἔτη ἦτο κατάκοιτος εἰς τὴν κλίνην.[29] Ὅτι πράγματι καὶ ἐκεῖνος παρεδόθη τότε εἰς τὴν ἀρρώστιαν ἐκείνην διὰ τὰς ἁμαρτίας του, ἄκουσε τὸν Χριστόν, ποὺ τὸ λέγει: «Ἰδού, ἔγινες ὑγιής, μὴ ἁμαρτάνῃς πλέον, διὰ νὰ μὴ σοῦ συμβῇ κάτι χειρότερον».[30] Διότι ἢ πληρώνομεν τὰς ἁμαρτίας μας τιμωρούμενοι ἢ λαμβάνομεν εὐκαιρίαν διὰ νὰ στεφανωθῶμεν, ἄν, ἐνῷ ζῶμεν ἐναρέτως, ὑποφέρομεν. Ὥστε καὶ ἂν ζῶμεν μὲ δικαιοσύνην καὶ ἂν ζῶμεν εἰς τὴν ἁμαρτίαν, ἡ τιμωρία μᾶς εἶναι ὠφέλιμος, C διότι ἄλλοτε μὲν μᾶς καθιστᾷ λαμπροτέρους, ἄλλοτε σωφρονεστέρους καὶ ἐλαφρώνει τὴν μέλλουσαν τιμωρίαν. Ὅτι πράγματι, ὅταν τιμωρηθῶμεν εἰς αὐτὴν τὴν ζωὴν καὶ ὑπομείνωμεν εὐχαρίστως τὴν τιμωρίαν, συμβαίνει νὰ μᾶς ἀναμένῃ εἰς τὴν ἄλλην ζωὴν ἠπιωτέρα τιμωρία, ἄκουσε τὸν Παῦλον ποὺ τὸ λέγει: «Διὰ τοῦτο ὑπάρχουν μεταξύ σας πολλοὶ ἀδύνατοι καὶ ἄρρωστοι, καὶ ἀρκετοὶ νεκροί. Διότι, ἐὰν ἐκρίναμεν τὸν ἑαυτόν μας, δὲν θὰ ἐκρινόμεθα. Κρινόμενοι ὅμως ἀπὸ τὸν Κύριον τιμωρούμεθα διὰ νὰ μὴ καταδικασθῶμεν μὲ τὸν κόσμον».[31] Γνωρίζοντες λοιπὸν καλῶς ὅλα αὐτὰ καὶ ἐμβαθύνοντες γενικῶς εἰς τὸ θέμα τῆς προνοίας τοῦ Θεοῦ, νὰ ἀποστομώνωμεν αὐτούς, ποὺ ἀντιλέγουν.

D Καὶ ἂν ὑπάρχῃ κάτι ποὺ ὑπερβαίνει τὴν ἰδικήν μας σκέψιν, νὰ μὴ κρίνωμεν ἀπὸ αὐτὸ καὶ καταλήγωμεν εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι ὁ Θεὸς δὲν προνοεῖ διὰ τὰ ἀνθρώπινα, ἀλλὰ ἀφοῦ κατενοήσαμεν τὴν πρόνοιαν αὐτοῦ ἐν μέρει, εἰς τὰ σημεῖα, ποὺ παραμένουν ἀκατανόητα, ἂς ἀναλογι-

29. Ἰωάν. 5, 5.
30. Ἰωάν. 5, 14.
31. Α΄ Κορινθ. 11, 30-32.

σθῶμεν, ὅτι ἡ σοφία τοῦ Θεοῦ εἶναι ἀνεξερεύνητος. Διότι, ἐὰν ὁ ἀνίδεος δὲν δύναται νὰ κατανοήσῃ τὴν τέχνην ἀνθρώπου, πολὺ περισσότερον εἶναι ἀδύνατον ἡ ἀνθρωπίνη σκέψις νὰ κατανοήσῃ εἰς ὅλον τὸ βάθος τὸ ἄπειρον τῆς προνοίας τοῦ Θεοῦ. «Διότι αἱ κρίσεις του εἶναι ἀνεξερεύνητοι καὶ ἀνεξιχνίαστοι οἱ δρόμοι του».[32] Ἀλλ' ὅμως ἀπὸ τὰ ὀλίγα, ἀφοῦ λάβωμεν φανερὰν καὶ σαφῆ πίστιν, ἂς εὐχαριστῶμεν αὐτὸν δι' ὅλα ὅσα γίνονται. E Καὶ πράγματι, ὑπάρχει καὶ ἕνα ἄλλο ἐπιχείρημα, ποὺ δὲν ἐπιδέχεται ἀντίρρησιν, δι' ὅσους θέλουν νὰ φιλοσοφήσουν εἰς τὸ θέμα τῆς θείας προνοίας. Ἂς ἐρωτήσωμεν ὅσους ἀντιλέγουν: Ὑπάρχει ἆρά γε Θεός; Καὶ ἂν μᾶς εἴπουν, ὅτι δὲν ὑπάρχει, τότε νὰ μὴ τοὺς ἀπαντήσωμεν. Ὅπως δηλαδὴ δὲν ἀξίζει ν' ἀπαντῶμεν εἰς τοὺς παράφρονας, τὸ ἴδιον καὶ δι' ἐκείνους ποὺ ὑποστηρίζουν, ὅτι δὲν ὑπάρχει Θεός. Διότι, ἐὰν ἕνα πλοῖον, ποὺ ἔχει ὀλίγους ναύτας καὶ ἐπιβάτας, δὲν δύναται νὰ διανύσῃ σῷον οὐδὲ ἓν στάδιον, χωρὶς τὴν χεῖρα ποὺ τὸ κυβερνᾷ, 260 A πολὺ περισσότερον τόσον μέγας κόσμος, ποὺ περιέχει τόσα σώματα συγκείμενα ἀπὸ διάφορα στοιχεῖα, δὲν θὰ διεσώζετο ἐπὶ τόσον χρόνον, ἂν δὲν προΐστατο αὐτοῦ κάποια πρόνοια, ποὺ συγκρατεῖ τὸ σύμπαν καὶ διατηρεῖ τὴν συνέχειάν του διαρκῶς. Ἂν ὅμως ἐντραποῦν τὴν κοινὴν γνώμην ὅλων καὶ τὴν πεῖραν ποὺ μᾶς προσφέρουν τὰ ἴδια τὰ πράγματα καὶ ὁμολογήσουν ὅτι ὑπάρχει Θεός, ἂς τοὺς εἴπωμεν, ὅτι ἐὰν ὑπάρχῃ Θεός, ὅπως πράγματι ὑπάρχει, εἶναι ἑπόμενον νὰ εἶναι καὶ δίκαιος. Διότι ἐὰν δὲν εἶναι δίκαιος, δὲν εἶναι καὶ Θεός. Ἐὰν δὲ εἶναι δίκαιος, τότε ἀποδίδει εἰς τὸν καθένα μισθὸν ἀντάξιον πρὸς τὰ ἔργα του. Ἀλλὰ βλέπομεν, ὅτι ἐδῶ δὲν ἀπολαμβάνουν ὅλοι κατὰ τὴν ἀξίαν τῶν ἔργων των. B Ἑπομένως εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐλπίσωμεν, ὅτι ἐπιφυλάσσεται εἰς τὸ μέλλον μία ἄλλη ἀμοιβή, διὰ νὰ ἀμειφθῇ ἕκαστος κατὰ τὴν ἀξίαν τῶν ἔργων του καὶ φανῇ τὸ δίκαιον τοῦ Θεοῦ. Αὐτὴ λοιπὸν ἡ ἐπιχειρηματολογία μαζὶ μὲ τὴν βαθυτέραν ἐπεξεργασίαν τῆς διδασκαλίας διὰ τὴν θείαν πρόνοιαν, μᾶς εἰσάγει καὶ εἰς τὴν διδασκαλίαν περὶ τῆς ἀναστάσεως.

Ὅλ' αὐτὰ λοιπὸν γνωρίζοντες, καὶ ἡμεῖς οἱ ἴδιοι νὰ σκεπτώμεθα τὰ περὶ προνοίας καὶ ἀναστάσεως καὶ ἄλλους νὰ διαφωτίζωμεν καὶ νὰ καταβάλλωμεν κάθε προσπάθειαν νὰ ἀποστομώνωμεν τοὺς λυσσαλέους ἐχθροὺς τοῦ Κυ-

32. Ρωμ. 11, 33.

ρίου καὶ νὰ τὸν δοξάσωμεν εἰς ὅλα. Διότι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον θὰ τύχωμεν μεγαλυτέρας κηδεμονίας του καὶ μεγάλης βοηθείας C καὶ θὰ δυνηθῶμεν ν' ἀπαλλαγῶμεν ἀπὸ τὴν πραγματικὴν κακίαν καὶ νὰ ἐπιτύχωμεν τὰ μέλλοντα ἀγαθὰ μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, διὰ τοῦ ὁποίου καὶ μετὰ τοῦ ὁποίου ἡ δόξα εἰς τὸν Πατέρα, μαζὶ καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, τώρα καὶ πάντοτε, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΤΙ ΕΚ ΡΑΘΥΜΙΑΣ Η ΚΑΚΙΑ

ΟΤΙ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΔΙΑΦΟΡΙΑΝ ΠΡΟΕΡΧΕΤΑΙ Η ΚΑΚΙΑ, ΚΑΙ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑΝ ΠΗΓΑΖΕΙ Η ΑΡΕΤΗ C ΚΑΙ ΟΤΙ ΟΥΤΕ ΟΙ ΚΑΚΟΙ ΑΝΘΡΩΠΟΙ ΟΥΤΕ Ο ΙΔΙΟΣ Ο ΔΙΑΒΟΛΟΣ ΔΥΝΑΤΑΙ ΝΑ ΒΛΑΨΗ ΤΟΝ ΝΗΦΑΛΙΟΝ· ΚΑΙ Η ΑΠΟΔΕΙΞΙΣ ΑΥΤΟΥ ΠΑΡΕΧΕΤΑΙ ΚΑΙ ΑΠΟ ΠΟΛΛΑΣ ΑΛΛΑΣ ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΠΟ ΤΑ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΟΝ ΑΔΑΜ ΚΑΙ ΤΟΝ ΙΩΒ ΓΕΓΟΝΟΤΑ.*

Τὸ θέμα τῆς προχθεσινῆς ὁμιλίας μας πρὸς τὴν ἰδικήν σας ἀγάπην ἦταν περὶ τοῦ διαβόλου. Τὴν ἰδίαν ἡμέραν, ἐνῷ ἐδῶ συνεζητεῖτο αὐτοῦ τοῦ εἴδους τὸ θέμα, ἄλλοι καθήμενοι εἰς τὰ θέατρα, παρηκολούθουν τὴν πομπὴν τοῦ διαβόλου. Ἐκεῖνοι μετεῖχαν εἰς πορνικὰ ᾄσματα, ἐνῷ σεῖς μετείχατε εἰς πνευματικὰ ἀκροάματα. D Ἐκεῖνοι ἔτρωγαν τὰς διαβολικὰς ἀκαθαρσίας, σεῖς ἐτρέφεσθε μὲ πνευματικὸν μύρον. Ποῖος, λοιπόν, τοὺς παρεπλάνησε; Ποῖος τοὺς ἀπέκοψε ἀπὸ τὴν ἱερὰν ποίμνην; Ἆρά γε καὶ ἐκείνους τοὺς ἠπάτησεν ὁ διάβολος; Τότε, διατί δὲν ἐξηπάτησε καὶ σᾶς; Οἱ ἴδιοι ἄνθρωποι εἶσθε καὶ σεῖς καὶ ἐκεῖνοι, ὡς πρὸς τὴν φύσιν ἐννοῶ. Τὴν ἰδίαν ψυχὴν ἔχετε καὶ σεῖς καὶ ἐκεῖνοι, τὰς ἰδίας φυσικὰς ἐπιθυμίας. Διατί, λοιπόν, δὲν ὑπῆρξαν κοινὰ τὰ ἐνδιαφέροντά σας; Διότι ἡ ἰδική σας θέλησις δὲν ἦταν ἡ ἰδία μὲ τὴν θέλησιν ἐκείνων. Διὰ τοῦτο ἐκεῖνοι ἠπατήθησαν, ἐνῷ σεῖς δὲν ἠπατήθητε. Καὶ τὰ λέγω αὐτά, ὄχι διὰ νὰ ἀπαλλάξω ἀπὸ τὴν κατηγορίαν τὸν διάβολον, E ἀλλὰ διότι ἐπιθυμῶ νὰ σᾶς ἀπαλλάξω ἀπὸ τὰς ἁμαρτίας. Ὁ διάβολος εἶναι πονηρός, τὸ παραδέχομαι καὶ ἐγώ, ἀλλὰ διὰ τὸν ἑαυτόν του, ὄχι δι' ἡμᾶς, ἂν εἴμεθα νηφάλιοι. Τοιαύτη εἶναι ἡ φύσις τῆς κακίας. Εἶναι δηλ. ὀλεθρία δι' ἐκείνους ποὺ τὴν ἔχουν, ἐνῷ ἡ φύσις

* Ἡ ὁμιλία αὐτὴ τοῦ Χρυσοστόμου δίδει ἀπάντησιν πρὸς ἐκείνους ποὺ ἐπιρρίπτουν τὴν εὐθύνην τῆς ἁμαρτωλότητός των εἰς τὸν Θεόν, ἐπειδὴ ἀφήνει τὸν διάβολον νὰ ὑπάρχῃ εἰς τὸν κόσμον, νὰ πειράζῃ τοὺς ἀνθρώπους καὶ νὰ τοὺς παρασύρῃ εἰς τὸ κακόν. Αἴτιος δὲν εἶναι ὁ διάβολος, ἀλλὰ ἡ ἰδική μας ἀδιαφορία καὶ χλιαρότης.

Ἡ ὁμιλία ἐξεφωνήθη εἰς τὴν Ἀντιόχειαν περὶ τὰ 388. Ὅρα καὶ τὴν ἐν τόμῳ 29ῳ τῆς παρούσης σειρᾶς, σελ. 9 - 10, σχετικὴν εἰσαγωγὴν καὶ τὴν ἀκολουθοῦσαν ὁμιλίαν

τῆς ἀρετῆς εἶναι ἀντίθετος. Δὲν ὠφελεῖ μόνον ὅσους τὴν ἔχουν, ἀλλὰ δύναται νὰ ὠφελήσῃ καὶ τοὺς πλησίον. Καὶ διὰ νὰ ἐννοήσῃς, ὅτι ὁ κακὸς εἶναι κακὸς διὰ τὸν ἑαυτόν του, ἐνῷ ὁ καλὸς εἶναι καὶ διὰ τοὺς ἄλλους καλός, σοῦ προσφέρει μίαν παροιμιώδη ἀπόδειξιν. «Τέκνον», λέγει, «ἐὰν γίνῃς κακός, θὰ ὑπομείνῃς τὰ κακὰ μόνος σου, ἐνῷ, ἐὰν γίνῃς σοφός, θὰ εἶσαι σοφὸς καὶ διὰ τὸν ἑαυτόν σου καὶ διὰ τὸν πλησίον σου».[1] Ἐκεῖνοι ἠπατήθησαν εἰς τὰ θέατρα, 258 A ἀλλὰ σεῖς δὲν ἠπατήθητε. Αὐτὸ ἀποτελεῖ μεγίστην ἀπόδειξιν στηριζομένην εἰς τὰ γεγονότα, ἀπόδειξιν σαφῆ καὶ γνώμην ἀδιαμφισβήτητον, ὅτι παντοῦ ἀποφασιστικὸς παράγων εἶναι ἡ θέλησις. Αὐτὴν τὴν λογικὴν τῆς ἀποδείξεως νὰ χρησιμοποιῇς καὶ σύ. Καὶ ἂν ἴδῃς ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος ζῇ εἰς τὴν πονηρίαν καὶ δεικνύει κάθε εἴδους κακίαν, καὶ ἔπειτα κατηγορεῖ τὴν πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ καὶ λέγει, ὅτι παρέδωσε τὴν ἰδικήν μας φύσιν εἰς τὴν ἀνάγκην τῆς τύχης καὶ τοῦ πεπρωμένου καὶ εἰς τὴν τυραννίαν τῶν δαιμόνων, καὶ μὲ κάθε τρόπον ἀποσείει τὴν εὐθύνην ἀπὸ τὸν ἑαυτόν του διὰ νὰ τὴν ἐπιρρίψῃ εἰς τὸν δημιουργόν, ὁ ὁποῖος προνοεῖ διὰ τὸ πᾶν, φράξε του τὸ στόμα. Καὶ νὰ τὸ φράξῃς ὄχι μὲ λόγους, ἀλλὰ μὲ παραδείγματα ἀπὸ τὴν ζωήν, δεικνύων εἰς αὐτὸν ἄλλον συνάνθρωπόν του, ὁ ὁποῖος ζῇ εἰς τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν δικαιοσύνην.

Δὲν χρειάζονται λόγοι μακροί, B δὲν χρειάζονται περίπλοκοι συλλογισμοὶ ἀποδεικτικοί. Ἡ ἀπόδειξις γίνεται μὲ ἔργα. Εἰπὲ πρὸς αὐτόν. Καὶ σὺ εἶσαι δοῦλος, καὶ ἐκεῖνος εἶναι δοῦλος. Καὶ σὺ εἶσαι ἄνθρωπος, καὶ ἐκεῖνος εἶναι ἄνθρωπος. Κατοικεῖς εἰς τὸν ἴδιον κόσμον, κάτω ἀπὸ τὸν ἴδιον οὐρανόν, τρέφεσαι μὲ τὰς ἰδίας τροφάς. Πῶς σὺ ζῇς μέσα εἰς τὴν πονηρίαν, ἐνῷ ἐκεῖνος ζῇ εἰς τὴν ἀρετήν; Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Θεὸς ἄφησε τοὺς πονηροὺς νὰ εἶναι ἀνάμικτοι μὲ τοὺς ἀγαθούς, καὶ δὲν παρεχώρησεν ἄλλην γῆν εἰς τοὺς πονηρούς, οὔτε ἐγκατέστησε τοὺς ἀγαθοὺς εἰς ἄλλην οἰκουμένην, ἀλλὰ ἀνέμιξε τοὺς μὲν μὲ τοὺς δέ, ἐνεργῶν κατὰ τρόπον πολὺ ὠφέλιμον. Διότι οἱ ἀγαθοὶ φαίνονται γενναιότεροι, ὅταν ζοῦν ἐν μέσῳ ἐκείνων ποὺ τοὺς ἐμποδίζουν C νὰ διάγουν ἐναρέτως καὶ τοὺς προκαλοῦν εἰς τὴν κακίαν, καὶ ἐν τούτοις μένουν προσηλωμένοι εἰς τὴν ἀρετήν. «Διότι πρέπει», λέγει, «νὰ ὑπάρχουν μεταξύ σας καὶ αἱρέσεις, διὰ νὰ καταφανοῦν οἱ ἐνάρετοι».[2] Διὰ τοῦτο λοιπὸν

1. Παροιμ. 9, 12.
2. Α' Κορινθ. 11, 19.

άφησε τοὺς πονηροὺς νὰ ὑπάρχουν μεταξὺ τῶν ἐναρέτων, διὰ νὰ διαλάμπουν περισσότερον οἱ ἀγαθοί. Βλέπεις πόσον μεγάλο εἶναι τὸ κέρδος; Ὅμως τὸ κέρδος δὲν προέρχεται ἀπὸ τοὺς πονηρούς, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἀνδρείαν τῶν ἀγαθῶν. Διὰ τοῦτο θαυμάζομεν καὶ τὸν Νῶε, ὄχι ἐπειδὴ ἦταν δίκαιος, οὔτε μόνον ἐπειδὴ ἦταν τέλειος, ἀλλὰ ἐπειδὴ μέσα εἰς ἐκείνην τὴν διεφθαρμένην καὶ πονηρὰν γενεὰν διέσωσε τὴν ἀρετήν, τότε ποὺ δὲν εἶχε παράδειγμα ἀρετῆς, τότε ποὺ ὅλοι τὸν προεκάλουν πρὸς τὴν πονηρίαν. Καὶ ἐβάδισε τὴν ἀντίθετον πρὸς ἐκείνους ὁδόν, D ὡσὰν ἕνας ὁδοιπόρος, ὁ ὁποῖος βαδίζει ἀντιθέτως πρὸς τὸ ρεῦμα μεγάλου πλήθους κινουμένου εἰς τὴν ἰδίαν ὁδόν. Διὰ τοῦτο δὲν εἶπε ἁπλῶς «ὁ Νῶε εἶναι δίκαιος καὶ τέλειος»,[3] ἀλλὰ προσέθεσε καὶ τὸ «εἰς τὴν γενεάν του», τὴν διεστραμμένην, τὴν ἀπηλπισμένην, τότε ποὺ δὲν ὑπῆρχε καμμία προσφορὰ ἀρετῆς. Αὐτὸ λοιπὸν τὸ κέρδος εἶχαν οἱ ἀγαθοὶ ἀπὸ τοὺς πονηρούς. Καθ' ὅμοιον τρόπον καὶ τὰ δένδρα ποὺ τὰ δέρνουν οἱ ἄνεμοι γίνονται ἰσχυρότερα. Ἔχουν ἐπίσης κέρδος καὶ οἱ πονηροὶ ἀπὸ τὴν ἐπιμιξίαν μὲ τοὺς ἀγαθούς. Σέβονται, ἐντρέπονται, κοκκινίζουν μπροστὰ εἰς ἐκείνους, καὶ ἂν δὲν ἀπέχουν ἀπὸ τὴν κακίαν, ὅμως τολμοῦν νὰ πράξουν αὐτὰ ποὺ ἀποτολμοῦν κατὰ τρόπον ποὺ νὰ μὴ γίνωνται ἀντιληπτοί. Καὶ τοῦτο δὲν εἶναι ἀσήμαντον, νὰ μὴ εἶναι δηλαδὴ θρασεῖς εἰς τὰς παρανομίας των. Ἄκουσε λοιπὸν τί λέγουν διὰ τὸν δίκαιον: «Εἶναι ἐπαχθὴς εἰς ἡμᾶς καὶ μόνον νὰ τὸν βλέπωμεν».[4] Καὶ δὲν εἶναι αὐτό, τὸ ὅτι δηλαδὴ τοὺς κεντίζει ἡ παρουσία των, ἀσήμαντος αἰτία ποὺ ὁδηγεῖ εἰς τὴν διόρθωσίν των. Διότι, ἐὰν δὲν τοὺς ἐπείραζε ἡ παρουσία τοῦ δικαίου, δὲν θὰ ἔλεγαν αὐτοὺς τοὺς λόγους. Τὸ δὲ γεγονός, ὅτι θίγεται καὶ δοκιμάζεται ἡ συνείδησίς των ἀπὸ τὴν παρουσίαν ἐκείνου, δύναται ν' ἀποτελέση σημαντικὸν κώλυμα, ὥστε νὰ μὴ ἐκδηλώνη τὴν κακίαν του ἐλευθέρως. Εἶδες πόσον κέρδος ἔχουν καὶ οἱ ἀγαθοὶ ἀπὸ τοὺς πονηρούς, καὶ οἱ πονηροὶ ἀπὸ τοὺς ἀγαθούς; Διὰ τοῦτο δὲν τοὺς ἐχώρισε μεταξύ των ὁ Θεός, ἀλλὰ τοὺς ἄφησε νὰ ζοῦν μαζί.

269 A Τὸ ἴδιον λοιπὸν δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν καὶ διὰ τὸν διάβολον. Διότι καὶ αὐτὸν τὸν ἄφησαν ἐδῶ δι' αὐτὸν τὸν λόγον διὰ νὰ σὲ καταστήση ἰσχυρότερον, διὰ νὰ σὲ ἀναδείξη λαμπρότερον ἀθλητήν, διὰ νὰ εἶναι οἱ ἀγῶνες

3. Γεν. 6, 9.
4. Σοφ. Σολομ. 2, 14.

σημαντικώτεροι. Ὅταν λοιπὸν λέγη κανείς, διατί ἄφησεν ὁ Θεὸς τὸν διάβολον; νὰ τοῦ ἀπαντᾷς μὲ αὐτὰ τὰ λόγια. Ὅτι τοὺς νηφαλίους καὶ τοὺς προσεκτικοὺς ὄχι μόνον δὲν τοὺς παρέβλαψε καθόλου, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς ὠφέλησεν, ὄχι μὲ τὴν ἰδικήν του θέλησιν, διότι αὐτὴ εἶναι πονηρά, ἀλλὰ χάρις εἰς τὴν ἀνδρείαν ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι ἐχρησιμοποίησαν δεόντως τὴν πονηρίαν του. Διότι καὶ μὲ τὸν Ἰὼβ συνεπλάκη, ὄχι βέβαια διὰ νὰ τὸν καταστήση λαμπρότερον, ἀλλὰ διὰ νὰ τὸν ὑποσκελίση. Διὰ τοῦτο εἶναι πονηρός, B διότι πονηρὰ εἶναι ἡ πρόθεσις καὶ ἡ θέλησίς του. Καὶ ὅμως δὲν ἔβλαψε καθόλου τὸν δίκαιον, ἀλλὰ ἀπεναντίας καὶ ὠφελήθη ἐκεῖνος ἀπὸ τὴν μάχην, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἀπεδείξαμεν, καὶ ἐφανέρωσεν ὁ μὲν δαίμων τὴν πονηρίαν του, ὁ δὲ δίκαιος τὴν ἀνδρείαν του. Μὰ πολλοὺς τοὺς νικᾷ, λέγεις. Τοὺς νικᾷ βέβαια, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἰδικήν των ἀδυναμίαν καὶ ὄχι ἀπὸ τὴν ἰδικήν του ἰσχύν. Πρᾶγμα ποὺ ἀπεδείχθη ἤδη πολλαπλῶς.

Βάδιζε λοιπὸν τὴν ὁδὸν τῆς ἀρετῆς καὶ κανεὶς ποτὲ δὲν θὰ σὲ βλάψη, ἀλλὰ καὶ θὰ ὠφεληθῆς τὰ μέγιστα, ὄχι μόνον ἀπὸ τοὺς ἀγαθοὺς ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοὺς πονηρούς. Διότι δι' αὐτὸν τὸν λόγον, ὅπως εἶπα προηγουμένως, C ὁ Θεὸς ἄφησε τοὺς ἀνθρώπους νὰ ζοῦν μαζί, καὶ μάλιστα τοὺς καλοὺς μὲ τοὺς κακούς, διὰ νὰ ἐπαναφέρουν καὶ αὐτοὺς εἰς τὴν ἰδικήν των ἀρετήν. Ἄκουσε, λοιπόν, τί λέγει ὁ Χριστὸς εἰς τοὺς μαθητάς του: «ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν καὶ τὸ κήρυγμα αὐτῆς ὁμοιάζει πρὸς προζύμιον, τὸ ὁποῖον ἐπῆρε μία γυναῖκα καὶ τὸ ἔκρυψεν εἰς μεγάλην ποσότητα ἀλεύρου».[5] Ὥστε οἱ δίκαιοι ἔχουν τὴν δύναμιν τῆς ζύμης, διὰ νὰ προσελκύουν πρὸς τὴν ἰδικήν των ἀρετὴν τοὺς πονηρούς. Ἀλλὰ οἱ δίκαιοι εἶναι ὀλίγοι, μὰ καὶ ἡ ζύμη πράγματι εἶναι μικρά. Ἡ μικρὰ ὅμως ποσότης ἐκείνης δὲν παραβλάπτει καθόλου τὴν μάζαν, ἀλλὰ ἀπεναντίας ἡ μικρότης ἐκείνη διαφοροποιεῖ πρὸς τὴν ἰδικήν της ποιότητα ὅλο τὸ ἄλευρον, μὲ τὴν δύναμιν ποὺ ἐνυπάρχει εἰς αὐτήν. D Ἔτσι, λοιπόν, καὶ ἡ δύναμις τῶν δικαίων δὲν εὑρίσκεται εἰς τὴν ποσότητα τοῦ ἀριθμοῦ, ἀλλὰ εἰς τὴν χάριν τοῦ Πνεύματος. Δώδεκα ἦσαν οἱ ἀπόστολοι. Εἶδες πόσον μικρὰ εἶναι ἡ ζύμη; Ὅλη ἡ οἰκουμένη ἔζη εἰς τὴν ἀπιστίαν. Εἶδες πόσον μεγάλη ἦταν ἡ μᾶζα; Ἀλλὰ ἐκεῖνοι οἱ δώδεκα ἔφεραν πρὸς τὴν ἰδικήν των πίστιν ὁλόκληρον τὴν οἰκουμένην. Ἡ ζύμη καὶ ἡ μᾶζα ἦσαν τῆς ἰδίας φύσεως, ἀλ-

5. Ματθ. 13, 33.

λὰ δὲν ἦσαν τῆς ἰδίας ποιότητος. Διὰ τοῦτο ἄφησε μεταξὺ τῶν δικαίων τοὺς κακούς, ὥστε, καθὼς εἶναι ὅλοι τῆς ἰδίας φύσεως, νὰ γίνουν καὶ τῆς αὐτῆς ψυχικῆς διαθέσεως. Αὐτὰ νὰ ἔχετε πάντοτε εἰς τὸν νοῦν σας, μὲ αὐτὰ ν' ἀποστομώνετε τοὺς ἀδιαφόρους, τοὺς διαλυμένους, τοὺς ὀκνηρούς, Ε αὐτοὺς ποὺ ἀποφεύγουν τοὺς μόχθους τῆς ἀρετῆς, τοὺς κατηγόρους τοῦ κοινοῦ μας Δεσπότου. «Ἡμάρτησες», λέγει, «ἡσύχαζε».[6] Μὴ προσθέσης καὶ ἄλλην βαρυτέραν ἁμαρτίαν. Δὲν εἶναι τόσον βαρὺ ν' ἁμαρτήσης, ὅσον εἶναι, μετὰ τὴν ἁμαρτίαν, νὰ κατηγορῆς τὸν Κύριον. Φρόντισε νὰ γνωρίσης τὸν αἴτιον τῆς ἁμαρτίας καὶ θὰ εὕρης ὅτι αὐτὸς δὲν εἶναι κανεὶς ἄλλος παρὰ σὺ ποὺ ἡμάρτησες. Παντοῦ χρειάζεται ἀγαθὴ προαίρεσις. Τοῦτο τὸ ἀπέδειξα εἰς σᾶς ὄχι μόνον μὲ λογικὰ ἐπιχειρήματα, ἀλλὰ καὶ μὲ τὸ παράδειγμα συνανθρώπων ποὺ ζοῦν εἰς αὐτὸν τὸν κόσμον.

Αὐτὴν τὴν ἀπόδειξιν νὰ χρησιμοποιῆς καὶ σύ. Ἔτσι θὰ μᾶς κρίνῃ καὶ ὁ κοινός μας Δεσπότης. Μάθετε αὐτὸν τὸν τρόπον τῆς ἀποδείξεως καὶ δὲν θὰ δυνηθῇ κανεὶς νὰ σᾶς ἀντικρούσῃ. Ὑπάρχει κανεὶς ποὺ πορνεύει; 270 A Δεῖξε εἰς αὐτὸν ἄλλον ἐγκρατῆ. Ἄλλος εἶναι πλεονέκτης καὶ ἅρπαξ; Δεῖξε εἰς αὐτὸν ἐκεῖνον ποὺ δίδει ἐλεημοσύνην. Ζῇ κανεὶς εἰς τὴν κακεντρέχειαν καὶ τὸν φθόνον; Δεῖξε εἰς αὐτὸν ἄλλον ποὺ εἶναι καθαρὸς ἀπὸ τὸ πάθος αὐτό. Κυριαρχεῖται ἀπὸ τὴν ὀργήν; Φέρε εἰς τὸ μέσον τὸν ἄλλον ποὺ ζῇ εἰς τὴν φιλοσοφικὴν ἐγκαρτέρησιν. Διότι δὲν πρέπει νὰ ἀνατρέχωμεν μόνον εἰς τὰς παλαιὰς διηγήσεις, ἀλλὰ νὰ λαμβάνωμεν τὰ παραδείγματα ἀπὸ τὴν παροῦσαν ζωήν. Διότι καὶ σήμερον μὲ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ τὰ παραδείγματα τῆς ἀρετῆς δὲν εἶναι κατώτερα τῶν παλαιοτέρων. Εἶναι ἄπιστος καὶ νομίζει, ὅτι εἶναι ψευδεῖς καὶ Γραφαί; Δὲν πιστεύει, ὅτι ὁ Ἰὼβ ὑπῆρξεν αὐτὸς ποὺ ὑπῆρξεν. Δεῖξε εἰς αὐτὸν ἄλλον ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος μιμεῖται τὴν ζωὴν ἐκείνου τοῦ δικαίου. Ἔτσι θὰ μᾶς κρίνῃ καὶ ἡμᾶς ὁ Κύριος. B Συμπαρατάσσει συνδούλους μετὰ συνδούλων καὶ δὲν ἀποφασίζει κατὰ τὴν ἰδικήν του κρίσιν, διὰ νὰ μὴ ἀρχίσῃ ὁ καθένας πάλιν νὰ λέγῃ ὅπως ἐκεῖνος ὁ δοῦλος ποὺ τοῦ ἐνεπιστεύθη ὁ Κύριός του τὸ τάλαντον, καὶ ἀντὶ τοῦ ταλάντου ἀπήγγειλε μομφὴν κατὰ τοῦ Κυρίου, λέγων: «διότι εἶσαι σκληρός».[7] Ἐνῷ δηλαδὴ ἔπρεπε νὰ στενάζῃ, διότι δὲν ἐδιπλασίασε τὸ τάλαντον, αὐτὸς κατέστησε βαρυτέραν τὴν

6. Γεν. 4, 7, πρβλ. καὶ Σοφ. Σειρ. 21, 1.
7. Ματθ. 25, 24.

ἁμαρτίαν του, προσθέτων εἰς τὴν ἰδικήν του ἀδράνειαν καὶ τὴν κατηγορίαν ἐναντίον τοῦ Κυρίου του. Τί εἶπε δηλαδή; «Σὲ εἶδον ὅτι εἶσαι σκληρός». Ἄθλιε, καὶ ταλαίπωρε, καὶ ἀχάριστε, καὶ ὀκνηρέ. Ἐνῷ εἶχες χρέος νὰ κατακρίνῃς τὴν ἰδικήν σου ἀδράνειαν καὶ νὰ μετριάσῃς κάπως τὴν προηγουμένην ἁμαρτίαν σου, σὺ μετεβίβασες τὴν κατηγορίαν ἐναντίον τοῦ κυρίου σου καὶ ἀντὶ νὰ διπλασιάσῃς τὸ τάλαντον ἐδιπλασίασες τὴν ἁμαρτίαν.[8]

C Διὰ τοῦτο ὁ Θεὸς συμπαρατάσσει δούλους καὶ δούλους, διὰ νὰ κρίνουν αὐτοὶ ἐκείνους καὶ ἐκεῖνοι κρινόμενοι ἀπὸ αὐτοὺς νὰ μὴ δύνανται νὰ κατηγοροῦν τὸν Κύριον. Διὰ τοῦτο λέγει: «Ἔρχεται ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου περιβεβλημένος τὴν δόξαν τοῦ Πατρός του».[9] Πρόσεχε τὴν ταυτότητα τῆς δόξης. Δὲν εἶπεν «περιβεβλημένος δόξαν ὁμοίαν πρὸς τὴν δόξαν τοῦ Πατρός», ἀλλὰ εἶπεν «περιβεβλημένος τὴν δόξαν τοῦ Πατρὸς καὶ θὰ συνάξῃ ὅλους τοὺς λαούς». Εἶναι φοβερὸν αὐτὸ τὸ κριτήριον, ἀλλὰ φοβερὸν διὰ τοὺς ἁμαρτωλοὺς καὶ τοὺς ὑπολόγους. Διότι, δι' ὅσους ἔχουν συνείδησιν τοῦ ἐναρέτου βίου των, τὸ κριτήριον αὐτὸ εἶναι ποθητὸν καὶ εὐπροσήγορον. «Καὶ θὰ τοποθετήσῃ τὰ πρόβατα εἰς τὰ δεξιὰ καὶ τὰ ἐρίφια εἰς τὰ ἀριστερά.[10] Καὶ οἱ μὲν καὶ οἱ δὲ εἶναι ἄνθρωποι. Ἀλλὰ διατί ἐκεῖνοι εἶναι πρόβατα καὶ αὐτοὶ ἐρίφια;

Τοῦτο ὄχι διὰ νὰ μάθῃς τὴν διαφορὰν τῆς φύσεως, ἀλλὰ διὰ νὰ μάθῃς τὴν διαφορὰν τῆς ψυχικῆς διαθέσεως. Καὶ διατί αὐτοὶ ποὺ δὲν δίδουν ἐλεημοσύνην ἀποκαλοῦνται ἐρίφια; Διότι τὸ ζῶον αὐτὸ εἶναι ἄκαρπον καὶ δὲν παρέχει εἰς τὸν κτήτορά του οὔτε γάλα, οὔτε μικρά, οὔτε ἔριον, εἶναι δὲ ἀνίκανον δι' οἱανδήποτε προσφορὰν αὐτοῦ τοῦ εἴδους, λόγῳ τῆς μικρᾶς του ἡλικίας. Διὰ τοῦτο ἐκείνους ποὺ δὲν ἀποφέρουν κανέναν καρπὸν ἐλεημοσύνης τοὺς ὠνόμασε ἐρίφια, ἐνῷ τοὺς καθημένους εἰς τὰ δεξιά του τοὺς ὠνόμασε πρόβατα. Διότι αὐτὰ ἀποφέρουν σημαντικὸ εἰσόδημα, ἀπὸ τὸ ἔριον, ἀπὸ τὰ μικρά των, ἀπὸ τὸ γάλα. Τί λέγει λοιπὸν πρὸς αὐτούς; Μὲ εἴδατε νὰ πεινῶ καὶ μὲ ἐθρέψατε. Μὲ εἴδατε γυμνὸν καὶ μὲ ἐνεδύσατε. Ε ξένον καὶ μὲ ἐπεριμαζέψατε.[11] Εἰς τοὺς ἄλλους πάλι λέγει τὰ ἀντίθετα. Καὶ ὅμως τόσον ἐκεῖνοι, ὅσον καὶ αὐτοὶ ἦσαν ἄνθρω-

8. Πρβλ. Ματθ. 25, 14 - 30.
9. Ματθ. 16, 27.
10. Ματθ. 25, 33.
11. Πρβλ. Ματθ. 25, 35.

ποι, οἱ ὁποῖοι ἔλαβαν τὰς ἰδίας ἐπαγγελίας, καὶ οἱ μὲν καὶ οἱ δέ, εἶχαν ὁρισθῆ δι' ἀμφοτέρους τὰ ἴδια ἔπαθλα τῆς ἀρετῆς, ὁ ἴδιος ἐπῆγε καὶ πρὸς αὐτοὺς καὶ πρὸς ἐκείνους, ἐνεφανίσθη μὲ τὴν ἰδίαν γυμνότητα καὶ πρὸς τοὺς μὲν καὶ πρὸς τοὺς δέ, μὲ τὴν ἰδίαν πεῖναν, καὶ ξένος ὁμοίως. Ὅλα ἦσαν ἴσα καὶ δι' ἐκείνους καὶ διὰ τούτους. Ἀλλὰ διατὶ τὸ τέλος δὲν ὑπῆρξε παρόμοιον; Διότι δὲν ἄφησε ἡ ψυχικὴ διάθεσις. 271 A Αὐτὴ μόνη ἐπροκάλεσε τὴν διαίρεσιν. Διὰ τοῦτο ἐκεῖνοι μὲν ἀπέρχονται εἰς τὴν γέενναν, ἐνῷ οὗτοι μεταβαίνουν εἰς τὴν βασιλείαν. Ἐὰν ἦταν ὁ διάβολος αἴτιος τῶν ἁμαρτημάτων των, δὲν ἐπρόκειτο νὰ τιμωρηθοῦν αὐτοί, ἀφοῦ ἄλλος ἡμάρτησε καὶ τοὺς ἐξώθησε εἰς τὴν ἁμαρτίαν. Εἶδες ἐδῶ καὶ ὅσους ἡμάρτησαν καὶ τοὺς ἄλλους ποὺ ἔζησαν εἰς τὴν ἀρετήν; Εἶδες πῶς ἀπεστομώθησαν, ὅταν εἶδαν τοὺς συνδούλους των;

Ἄς φέρωμεν τὸν λόγον καὶ εἰς ἕνα ἄλλο παράδειγμα. Ἦσαν, λέγει, δέκα παρθένοι.[12] Καὶ εἰς τὸ προκείμενον παράδειγμα ἡ θέλησις εἶναι αὐτή, ἡ ὁποία εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν μὲν ἐνήργησε ὀρθῶς, ἐνῷ εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν δὲ ἔσφαλε, ὥστε δύνασαι νὰ ἴδῃς ἐκ παραλλήλου καὶ τὰ ἁμαρτήματα τούτων καὶ τὰ καλὰ ἔργα ἐκείνων. Διότι ἡ σύγκρισις τὰ καθιστᾷ σαφέστερα. B Καὶ αὗται παρθένοι καὶ ἐκεῖναι παρθένοι, καὶ αἱ πρῶται πέντε καὶ αἱ δεύτεραι πέντε. Ἐκράτουν λαμπάδας καὶ αὗται καὶ ἐκεῖναι καὶ ἐπερίμεναν ὅλαι τὸν νυμφίον. Πῶς ὅμως αἱ μὲν εἰσῆλθαν εἰς τὸν γάμον, αἱ δὲ δὲν εἰσῆλθαν; Διότι αὗται ἦσαν ἀπάνθρωποι, ἐνῷ ἐκεῖναι ἦσαν ἥμεροι καὶ φιλάνθρωποι. Βλέπεις λοιπὸν πάλιν, ὅτι αἰτία τοῦ τέλους εἶναι ἡ θέλησις καὶ ὄχι ὁ διάβολος; Εἶδες ὅτι ἡ κρίσις διεξάγεται ἐκ παραλλήλου καὶ ἡ ἀπόφασις συνάγεται ἐκ τῶν ὁμοίων; Σύνδουλοι θὰ κρίνουν συνδούλους.

Θέλεις τώρα νὰ σοῦ δείξω σύγκρισιν, ἡ ὁποία γίνεται ἐξ ἀνομοίων; Διότι γίνεται καὶ ἐξ ἀνομοίων, ὥστε ἡ κατάκρισις νὰ καθίσταται σαφεστέρα. «Ἄνδρες Νινευῖται», λέγει, «θὰ σηκωθοῦν καὶ θὰ καταδικάσουν αὐτὴν τὴν γενεάν».[13] Δὲν εἶναι πλέον ὅμοιοι οἱ κρινόμενοι. Διότι οἱ μὲν εἶναι βάρβαροι, ἐνῷ οἱ ἄλλοι εἶναι Ἰουδαῖοι. Οἱ μὲν Ἰουδαῖοι ἤκουσαν τὴν διδασκαλίαν τῶν προφητῶν, ἐνῷ οἱ Νινευῖται οὐδέποτε ἔλαβον μέρος εἰς θείαν ἀκρόασιν. Καὶ δὲν εἶναι μόνον αὐτὴ ἡ διαφορά, ἀλλὰ ἐπὶ πλέον ἐκεῖ μὲν μετέβη

12. Πρβλ. Ματθ. 25, 1 - 13.
13. Ματθ. 12, 41.

δοῦλος, ἐνῷ ἐδῶ, εἰς τοὺς Ἰουδαίους, ὁ Κύριος. Καὶ ἐκεῖνος, ὅταν ἔφθασε, ἐκήρυττε καταστροφήν, ἐνῷ ὁ Κύριος εὐηγγελίζετο τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Ποῖοι λοιπὸν ἦταν φυσικὸν νὰ πιστεύσουν περισσότερον, οἱ βάρβαροι καὶ ἀμόρφωτοι, οἱ ὁποῖοι ποτὲ δὲν μετέσχον εἰς θείαν διδασκαλίαν ἢ ἐκεῖνοι ποὺ ἀπὸ μικρὰν ἡλικίαν ἐμεγάλωσαν μὲ τὰ προφητικὰ βιβλία; Εἶναι φανερόν, ὅτι μᾶλλον οἱ Ἰουδαῖοι. Συνέβη ὅμως τὸ ἀντίθετον. Καὶ οἱ μὲν Ἰουδαῖοι δὲν ἐπίστευσαν εἰς τὸν Κύριον D ποὺ ἐκήρυττε τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ἐνῷ οἱ Νινευῖται ἐπίστευσαν εἰς τὸν σύνδουλον, ὁ ὁποῖος ἠπείλει καταστροφήν, διὰ νὰ φανῇ σαφέστερον καὶ ἐκείνων ἡ δικαιοσύνη καὶ τούτων ἡ πονηρία. Μήπως παρεμβαίνει κανένας δαίμων; Μήπως ὁ διάβολος; Μήπως ἡ τύχη; Μήπως ἡ εἱμαρμένη; Δὲν εἶναι καθένας ὑπεύθυνος διὰ τὴν κακίαν του ἢ τὴν ἀρετήν του; Διότι, ἂν δὲν ἐπρόκειτο νὰ φέρουν οἱ ἴδιοι τὴν εὐθύνην τῶν πράξεών των, δὲν θὰ ἔλεγεν, ὅτι «θὰ καταδικάσουν τὴν γενεὰν αὐτήν». Οὔτε θὰ ἔλεγεν, ὅτι ἡ βασίλισσα τοῦ Νότου ἐπρόκειτο νὰ καταδικάσῃ τοὺς Ἰουδαίους.[14] Διότι τότε δὲν θὰ καταδικάσουν μόνον λαοὶ λαούς, ἀλλὰ καὶ ἕνας ἄνθρωπος θὰ συμβῇ πολλάκις νὰ καταδικάσῃ ὁλόκληρον λαόν, E ὅταν αὐτοὶ ποὺ ἦταν μᾶλλον ἐνδεχόμενον νὰ ἀπατηθοῦν, φαίνεται ὅτι δὲν ἐξηπατήθησαν, ἐνῷ οἱ ἄλλοι, ποὺ ὤφειλαν μὲ κάθε τρόπον νὰ νικήσουν, ἐν τούτοις ἡττήθησαν.

Διὰ τοῦτο ἐκάμαμε μνείαν τοῦ Ἀδὰμ καὶ τοῦ Ἰώβ.[15] Καὶ εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐπανέλθωμεν εἰς τὸ θέμα ἐκεῖνο, ὥστε νὰ ἐξαντλήσωμεν καὶ τὸ ὑπόλοιπον μέρος τοῦ θέματος. Τὸν Ἀδὰμ τὸν ἐπείραζε μόνον μὲ λόγους, ἀλλὰ τὸν Ἰὼβ μὲ ἔργα. Καὶ τὸν Ἰὼβ τὸν ἐγύμνωσεν ἀπὸ ὅλον τὸν πλοῦτον του καὶ τὸν ἀπεστέρησεν ἀπὸ τὰ τέκνα του. Ἐνῷ ἀπὸ τὸν Ἀδὰμ δὲν ἀφήρησεν, οὔτε μικρὸν οὔτε μεγάλο ἀπὸ τὰ ὑπάρχοντά του. Ἄς ἐξετάσωμεν λοιπὸν καλύτερα τὰ λόγια ποὺ ἐχρησιμοποίησε 272 A καὶ γενικὰ τὸν τρόπον τῆς ἀπάτης. «Προσῆλθε», λέγει, «ὁ ὄφις καὶ εἶπεν εἰς τὴν γυναῖκα: Διατὶ σᾶς εἶπεν ὁ Θεὸς νὰ μὴ φάγητε ἀπὸ ὅλα τὰ δένδρα ποὺ ὑπάρχουν εἰς τὸν Παράδεισον;»[16] Εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς Εὔας ὄφις, εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Ἰὼβ ἡ σύζυγός του. Ὑπάρχει μεγάλη διαφορὰ μεταξὺ τῶν συμβού-

14. Πρβλ. Ματθ. 12, 42.
15. Περὶ αὐτῶν ἔκανε λόγον εἰς τὴν ὁμιλίαν του «Διατὶ δὲν ἀφανίζεται ὁ διάβολος...», τὴν ὁποίαν ὅρα ἐν τόμῳ 29ῳ τῆς παρούσης σειρᾶς, σελ. 11 ἑξῆς.
16. Γεν. 3, 1.

λων. Διότι ἐκεῖνος ἦταν δοῦλος, ἐνῷ αὐτὴ ἦταν κοινωνὸς τοῦ βίου του. Αὐτὴ ἦταν βοηθός του, ὁ ἄλλος ἦταν ὑποτακτικός. Εἶδες, ὅτι δὲν ὑπάρχει περιθώριον συγγνώμης; Διότι ἐκείνην τὴν ἠπάτησεν ὁ ὑποτακτικὸς καὶ δοῦλος, ἐνῷ ἐκεῖνον δὲν ἠδυνήθη νὰ τὸν ὑποσκελίση οὔτε ἡ σύζυγος καὶ βοηθός του εἰς τὴν ζωήν. Ἀλλὰ ἂς ἴδωμεν καὶ τί λέγει: «Διατὶ εἶπεν ὁ Θεὸς νὰ μὴ φάγητε ἀπὸ ὅλα τὰ δένδρα;» Καὶ ὅμως ὁ Θεὸς δὲν εἶπεν αὐτό, ἀλλὰ τὸ ἀντίθετο. Πρόσεχε λοιπὸν νὰ ἴδης τὴν πανουργίαν τοῦ διαβόλου. B Εἶπε αὐτὸ ποὺ δὲν ἐλέχθη, διὰ νὰ μάθη αὐτὸ ποὺ ἐλέχθη. Τί ἔκανε λοιπὸν ἡ γυναῖκα; Ἐνῷ ἔπρεπε νὰ τὸν ἀποστομώση, ἐνῷ ἔπρεπε νὰ μὴ τοῦ ἀνακοινώση τὸν λόγον, ἀπὸ ἀπερισκεψίαν, ἐκοινολόγησε τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου. Διὰ τοῦτο τοῦ προσέφερε ἰσχυρὸν στήριγμα.

Κοίταξε λοιπὸν πόσον μεγάλο κακὸν εἶναι νὰ παραδίδης ἀπερισκέπτως τὸν ἑαυτόν σου εἰς τοὺς δολίους ἐχθρούς. Διὰ τοῦτο ἔλεγεν ὁ Χριστός. «Μὴ δίδετε τὰ ἅγια εἰς τοὺς κύνας, οὔτε νὰ ρίψετε τοὺς μαργαρίτας σας μπροστὰ εἰς τοὺς χοίρους, διὰ νὰ μὴ στραφοῦν ἐναντίον σας καὶ σᾶς καταξεσχίσουν».[17] Τοῦτο συνέβη εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς Εὔας. Ἔδωσε τὰ ἅγια εἰς τὸν κύνα, εἰς τὸν χοῖρον. Κατεπάτησεν ἐκεῖνος τοὺς λόγους C καὶ ἐστράφη καὶ ἐξέσχισε τὴν γυναῖκα. Καὶ πρόσεχε νὰ ἴδης μὲ πόσην πανουργίαν ὁμιλεῖ. «Δὲν θὰ ἀποθάνετε μὲ θάνατον»,[18] τοὺς λέγει. Προσέχετε, σᾶς παρακαλῶ, εἰς αὐτὸ τὸ σημεῖον, διότι ἡ γυναῖκα ἠδύνατο νὰ ἐννοήση τὴν ἀπάτην. Διότι ἐκήρυττεν εὐθέως τὴν ἔχθραν καὶ τὸν πόλεμον πρὸς τὸν Θεόν, καὶ αὐτὴ τοῦ ἀπήντησεν ἀμέσως. Ἔστω, προηγουμένως ὡμίλησεν εἰς αὐτόν, διότι ἤθελε νὰ μάθη τὴν γνώμην τοῦ Θεοῦ. Ἔπειτα ὅμως, ὅταν ἐκεῖνος εἶπε τὰ ἀντίθετα, διατὶ τὸν ἠκολούθησεν; Ὁ Θεὸς εἶπεν: «θὰ ἀποθάνετε μὲ θάνατον». Ἐκεῖνος ἀντεῖπε μὲ τοὺς ἑξῆς λόγους: «Δὲν θὰ ἀποθάνετε μὲ θάνατον». Τί σαφέστερον ἀπὸ αὐτὸν τὸν πόλεμον; Ἀπὸ ποῦ ἀλλοῦ ἔπρεπε νὰ καταλάβη ὅτι ἦταν ἐχθρὸς καὶ πολέμιος παρὰ ἀπὸ τὸ γεγονὸς τοῦτο, ὅτι δηλαδὴ εἶπεν ἀντίθετα ἀπὸ ὅ,τι εἶπεν ὁ Θεός; D Ἔπρεπε λοιπὸν νὰ ἀποφύγη ἀμέσως τὸ δόλωμα, ἔπρεπε νὰ ὑπερπηδήση τὴν παγίδα. «Δὲν θὰ ἀποθάνετε», εἶπεν, «κάθε ἄλλο, σᾶς ἀπηγόρευσεν ὁ Θεὸς νὰ φάγετε ἀπὸ τὸ δένδρον αὐτό, διότι ἐγνώριζεν, ὅτι κατὰ τὴν ἡμέραν κατὰ τὴν ὁποίαν θὰ φά-

17. Ματθ. 7, 6.
18. Γεν. 3, 4.

γετε, θὰ ἀνοιχθοῦν τὰ μάτια σας καὶ θὰ εἶσθε καὶ σεῖς σὰν θεοί».[19] Μὲ τὴν ἐλπίδα τῆς μεγαλυτέρας ὑποσχέσεως, ἔχασε καὶ τὰ ἀγαθὰ ποὺ εἶχεν ἤδη εἰς τὰς χεῖρας. Ὑπεσχέθη ὅτι θὰ τοὺς κάμη θεοὺς καὶ τοὺς ἔρριψεν εἰς τὴν τυραννίαν τοῦ θανάτου. Πόθεν ὡρμήθης, λοιπόν, γυναῖκα, καὶ ἐπίστευσες εἰς τὸν διάβολον; Ποῖον ἀγαθὸν διέκρινες; Δὲν ἦταν ἀρκετὴ ἡ ἀξιοπιστία τοῦ νομοθέτου, ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι καὶ ποιητὴς καὶ δημιουργός, ἐνῷ ὁ διάβολος εἶναι καὶ ἐχθρός; Καὶ ἂς μὴ τὸν εἴπωμεν, ἔστω, ἀκόμη διάβολον. Ἂς δεχθῶμεν, ὅτι τὸν ἐνόμιζες ἁπλοῦν ὄφιν. E Ἔπρεπε λοιπόν, πές μου, νὰ θεωρήση τὸν ὄφιν ἄξιον νὰ ὁμιλήση μὲ τόσον κῦρος, ὥστε νὰ ἐξαγγείλη εἰς αὐτὸν καὶ δεσποτικὴν γνώμην; Βλέπεις ὅτι ἦταν δυνατὸν νὰ διακρίνη τὴν ἀπάτην, ἀλλ' αὐτὴ δὲν ἠθέλησεν.

Καὶ ὅμως, ὁ Θεὸς ἔδωσεν ἀρκετὰς ἀποδείξεις τῆς ἰδικῆς του εὐεργεσίας καὶ ἀπέδειξεν μὲ ἔργα τὴν πρόνοιάν του. Διότι ἔπλασε τὸν ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος δὲν ὑπῆρχε πρίν, καὶ τοῦ ἐνέπνευσε ψυχὴν καὶ τὸν ἔπλασε κατ' εἰκόνα του, τὸν κατέστησε ἄρχοντα ὅλων τῶν ἐπιγείων καὶ τοῦ ἐχάρισε καὶ βοηθὸν καὶ ἐφύτευσε τὸν Παράδεισον καὶ ἀφοῦ τοῦ ἐπέτρεψε τὴν χρῆσιν ὅλων τῶν λοιπῶν δένδρων,
273 A τοῦ ἀπηγόρευσε νὰ ἐγγίση ἕνα μόνον. Καὶ ἡ ἀπαγόρευσις αὐτὴ ἐτέθη πρὸς ὠφέλειάν του. Ἐνῷ ὁ διάβολος δὲν ἐπέδειξεν ἐμπράκτως κανένα ἀγαθόν, οὔτε μικρὸν ἢ μεγάλο, ἀλλὰ μὲ ἁπλᾶς μόνον λέξεις ἐφούσκωσε τὸ μυαλὸ τῆς γυναίκας, τῆς ἐνεφύσησε ματαίας ἐλπίδας καὶ ἔτσι τὴν ἐξηπάτησεν. Κι ἐκείνη ἐθεώρησε τὸν διάβολον ἀξιοπιστότερον ἀπὸ τὸν Θεόν, παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ Θεὸς τῆς ἐπέδειξε τὴν ἀγάπην του μὲ ἔργα. Ἡ γυναῖκα ἐπίστευσε τὸν διάβολον, ὁ ὁποῖος τῆς προσέφερεν ἁπλοῦς λόγους μόνον, καὶ τίποτε ἄλλο. Βλέπεις, ὅτι ἡ ἀπάτη ἔγινε ἀπὸ ἀφροσύνην καὶ ἀδιαφορίαν μόνον καὶ ὄχι ἀπὸ τὴν ἄσκησιν βίας; Καί, διὰ νὰ κατανοήσης σαφέστερον τὸ πρᾶγμα, ἄκουσε πῶς κατηγορεῖ τὴν γυναῖκα καὶ ἡ Γραφή. B Διότι δὲν λέγει, ὅτι ἡ γυναῖκα ἐξηπατήθη, ἀλλὰ «παρετήρησε προσεκτικώτερον τὸ ἀπηγορευμένον δένδρον, εἶδε τὸν καρπόν του ὡραῖον εἰς τὴν ὄψιν καὶ ἐσκέφθη ὅτι θὰ ἦτο εὐχάριστον νὰ τὸν δοκιμάση».[20] Ὥστε τὸ ἔγκλημα ἐκεῖνο ἐπήγασε ἀπὸ τὴν ἄπληστον θέαν αὐτῆς καὶ ὄχι μόνον ἀπὸ τὴν ἀπάτην τοῦ διαβόλου. Διότι ἡττήθη ἀπὸ τὴν ἰδικήν

19. Γεν. 3, 4-5.
20. Γεν. 3, 6.

της ἐπιθυμίαν καὶ ὄχι ἀπὸ τὴν κακίαν τοῦ δαίμονος. Διὰ τοῦτο καὶ δὲν τῆς ἐδόθη συγχώρησις, ἀλλὰ μόλις εἶπε «μὲ ἐξηπάτησεν ὁ ὄφις»,[21] ἐτιμωρήθη ἀμέσως μὲ τὴν ἐσχάτην τῶν ποινῶν. Διότι ἦταν εἰς τὸ χέρι της νὰ μὴ πέσῃ.[22]

Καὶ διὰ νὰ κατανοήσῃς σαφέστερον τὸ πρᾶγμα, ἂς φέρωμεν τὸν λόγον εἰς τὸν Ἰώβ, ἀπὸ τοὺς ἡττηθέντας εἰς τὸν νικήσαντα, ἀπὸ τοὺς νικημένους εἰς τὸν νικητήν. Καὶ πράγματι, αὐτὸς θὰ μᾶς δώσῃ περισσοτέραν προθυμίαν, ὥστε νὰ ἀντισταθῶμεν εἰς τὸν διάβολον. Εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς Εὔας αὐτὸς ποὺ ἠπάτησεν ἦταν ὄφις, καὶ ἐνίκησε. 'Εδῶ ἦταν γυναίκα καὶ δὲν ἐνίκησεν. Καὶ ἐν τούτοις ἦταν πολὺ περισσότερον πειστικὴ ἀπὸ ἐκεῖνον. C Καὶ ὁ πειρασμὸς ἐκινήθη κατὰ τοῦ Ἰὼβ μετὰ τὴν ἀπώλειαν τῶν χρημάτων του, μετὰ τὸν χαμὸν τῶν τέκνων του καὶ τὴν ἀπογύμνωσίν του ἀπὸ ὅλα τὰ ὑπάρχοντά του. Ἐνῷ μὲ τὴν Εὔαν δὲν συνέβαινε τίποτε ἀπὸ αὐτά. Δὲν ἔχασε παιδιά, δὲν ἔχασε χρήματα ὁ Ἀδάμ, δὲν ἐκάθητο ἐπὶ τῆς κοπρίας, ἀλλὰ ἐκατοικοῦσεν εἰς τὸν παράδεισον τῆς χαρᾶς καὶ ἀπελάμβανε τοὺς καρποὺς δένδρων ὅλων τῶν εἰδῶν, καὶ πηγὰς καὶ ποταμοὺς καὶ ὅλα τὰ ἄλλα ἀγαθά. Πουθενὰ μόχθος, πουθενὰ πόνος, οὔτε ἀθυμία καὶ φροντίδες, οὔτε ὀνειδισμὸς καὶ ὕβρεις, οὔτε τὰ ἀναρίθμητα κακὰ ποὺ ἐπέπεσαν εἰς τὸν Ἰώβ. Ὅμως, ἂν καὶ κανένα ἀπὸ αὐτὰ τὰ δεινὰ δὲν ὑπῆρχεν εἰς τὸν Ἀδάμ, ἐν τούτοις αὐτὸς κατέπεσε καὶ ὑπεσκελίσθη. D Δὲν εἶναι ὁλοφάνερον, ὅτι τὸ ἔπαθεν ἀπὸ ἀδιαφορίαν; Ὅπως ἐπίσης τὸ γεγονὸς ὅτι ἐκεῖνος ἀντεστάθη γενναίως εἰς τὰς ἐπιθέσεις καὶ τὰ πλήγματα ὅλων αὐτῶν τῶν πειρασμῶν καὶ δὲν κατέπεσε, δὲν εἶναι ὁλοφάνερον ὅτι ὀφείλεται εἰς τὴν νηφαλιότητα τῆς ψυχῆς του;

Καὶ ἀπὸ τὰς δύο λοιπὸν περιπτώσεις, ἀγαπητέ μου, φρόντισε νὰ ἀποκομίσῃς μέγιστον κέρδος καὶ ν' ἀποφύγῃς νὰ μιμηθῇς τὸν Ἀδάμ, τώρα ποὺ γνωρίζεις πόσα κακὰ πηγάζουν ἀπὸ τὴν ἀδιαφορίαν. Νὰ μιμηθῇς τὴν εὐλάβειαν τοῦ Ἰώβ, ἀφοῦ ἔμαθες πόσα καλὰ βλαστάνουν ἀπὸ τὴν ἄγρυπνον προθυμίαν. Αὐτὸν τὸν στεφανωμένον νικητὴν νὰ σκέπτεσαι πάντοτε καὶ θὰ ἔχῃς μεγάλην παραμυθίαν εἰς κάθε σου πόνον καὶ συμφοράν. Διότι ἐκεῖνος ὁ μακάριος καὶ γενναῖος, ὡσὰν νὰ ἵσταται εἰς τὸ κοινὸν θέατρον ὅλης τῆς οἰκουμένης, E ἀπευθύνεται εἰς ὅλους καί, μὲ τὰς συμφορὰς ποὺ ὑπέμενε, τοὺς παροτρύνει νὰ ὑποφέρουν μὲ γενναιότητα ὅσα τοὺς συμβαίνουν καὶ νὰ μὴν ὑποχωροῦν ἐμπρὸς εἰς κανένα ἀπὸ τὰ δεινὰ ποὺ ἐπέρχονται. Πραγματικὰ δὲν ὑπάρχει, δὲν ὑπάρχει καμμία ἀνθρωπίνη δοκιμασία, ποὺ νὰ μὴ δύναται νὰ λάβῃ παρηγορίαν ἀπὸ τὸ παράδειγμά του. Διότι ὅλαι αἱ συμφοραί, ποὺ εἶναι διεσπαρμέναι εἰς ὁλόκληρον τὴν οἰκουμένην, συνηνώθησαν ὅλαι μαζὶ καὶ ἐνέσκηψαν εἰς τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου ἐκείνου. Διότι ποία συγγνώμη εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπάρξῃ εἰς αὐτὸν ποὺ δὲν δύναται νὰ ὑπομείνῃ ἀγογγύστως ἕνας μέρος ἀπὸ τὰ δεινὰ ποὺ ἔπληξαν ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος ὄχι μόνον ἕνα μέρος, 274 A ἀλλὰ ὅλας τὰς συμφορὰς τῶν ἀνθρώπων ὑπέμεινεν;

Καὶ διὰ νὰ μὴ μὲ κατακρίνῃς ὅτι λέγω ὑπερβολάς, ἐμπρὸς ἂς ἐξετάσωμεν προχείρως ἕνα πρὸς ἕνα τὰ δεινὰ ποὺ ἐπῆλθαν κατεπάνω του καὶ ἂς καταστήσωμεν πιστευτὰ τὰ λεγόμενα. Καί, ἂν θέλῃς, ἂς φέρωμεν εἰς τὴν μέσην αὐτὸ ποὺ θεωρεῖται τὸ περισσότερον ἀφόρητον, ἐννοῶ τὴν πενίαν, καὶ τὴν ὀδύνην ποὺ προέρχεται ἀπὸ αὐτήν. Διότι παντοῦ ὅλοι οἱ ἄνθρωποι παραπονοῦνται καὶ θρηνολογοῦν ἐξ αἰτίας της. Ποῖος λοιπὸν ὑπῆρξε πτωχότερος ἀπὸ τὸν Ἰώβ, ὁ ὁποῖος ἦταν πτωχότερος καὶ ἀπὸ ἐκείνους ποὺ εὑρίσκουν καταφύγιον καὶ στέγην εἰς τὰ δημόσια λουτρά, καὶ ἀπὸ ἐκείνους ποὺ κοιμῶνται εἰς τὴν τέφραν, καὶ γενικῶς ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους; Διότι αὐτοὶ ἔχουν τοὐλάχιστον κάποιο ροῦχον, ἔστω καὶ σχισμένον, ἐνῷ ἐκεῖνος ἐκάθητο γυμνὸς καὶ B τὸ μοναδικὸν ἱμάτιον, ποὺ εἶχε ἀπὸ τὴν φύσιν, δηλαδὴ τὸ δέρμα τοῦ σώματος, καὶ αὐτὸ ὁ διάβολος τὸ κατέστρεψε πανταχόθεν μὲ φοβερὰς πληγάς. Αὐτοὶ οἱ πτωχοὶ ἐξ ἄλλου στεγάζονται ἢ κάτω ἀπὸ τὴν στέγην τῶν προπυλαίων τῶν δημοσίων λουτρῶν ἢ ἔστω κάτω ἀπὸ μίαν καλύβην. Ἐνῷ ἐκεῖνος ὅλον τὸν καιρὸν διενυκτέρευε εἰς τὸ ὕπαιθρον, χωρὶς νὰ ἔχῃ καὶ τὴν παρηγορίαν ποὺ προσφέρει ἡ ἁπλῆ στέγη. Καὶ τὸ σπουδαιότερον εἶναι ὅτι ἐκεῖνοι εἶχαν τὴν συνείδησιν βεβαρυμένην μὲ πολλὰ κακά, ἐνῷ ἐκεῖνος δὲν εἶχε κανένα τέτοιο βάρος. Καὶ ἐκεῖνο ποὺ διὰ κάθε μίαν συμφοράν του ἐπροξένει μεγαλύτερον ψυχικὸν πόνον, καὶ τὸν ἔφερε εἰς μεγαλύτερον ἀδιέξοδον, εἶναι τὸ γεγονὸς ὅτι δὲν ἐγνώριζε τὴν αἰτίαν ὅλων αὐτῶν τῶν συμφορῶν του. Οἱ ἄλλοι δηλαδή, ὅπως εἶπα, θὰ ἔχουν νὰ κατηγοροῦν τὸν ἑαυτόν των διὰ πολλά, C καὶ δὲν ἀποτελεῖ μικρὰν παρηγορίαν τῆς συμφορᾶς τοῦτο, τὸ νὰ ἔχῃς τὴν συνείδησιν ὅτι τιμωρεῖσαι δικαίως. Ἐνῷ ἐκεῖνος ἐστερεῖτο καὶ αὐτῆς τῆς παρηγορίας καί, ἐνῷ ἐπέδειξε βίον γεμᾶτον ἀρετήν, ὑπέμεινε τὴν τιμωρίαν ἡ ὁποία ἥρμοζεν εἰς ἐκείνους ποὺ ἀπετόλμησαν τὰ μεγαλύτερα ἐγ-

21. Ἀδτ. 3, 13.
22. Πρβλ. Ἀδτ. 3, 16.

κλήματα. Καὶ αὐτοὶ οἱ πτωχοί μας σήμερον, καθὼς τοὺς συνώθευε ἐξ ἀρχῆς ἡ πενία τους, προσηρμόσθησαν εἰς τὴν κατάστασίν των. Ἐκεῖνος ὅμως ὑπέμεινε πενίαν, διὰ τὴν ὁποίαν δὲν ἦταν προητοιμασμένος, διότι ἡ μεταβολὴ ἀπὸ τὸν πλοῦτον εἰς τὴν πενίαν ἔγινεν ἀποτόμως. Ὅπως λοιπὸν τὸ νὰ γνωρίζῃς τὴν αἰτίαν τῶν δεινῶν σου ἀποτελεῖ μεγίστην παρηγορίαν, ἔτσι καὶ ἡ ἄσκησις εἰς τὴν ἐν πενίᾳ διαβίωσιν δὲν ἀποτελεῖ μικροτέραν παρηγορίαν. Ἀλλὰ ὁ δίκαιος ἐκεῖνος εἶχε στερηθῆ καὶ τὰ δύο αὐτὰ καὶ πάλιν δὲν ἐκλονίζετο. Τὸν εἶδες ποὺ περιῆλθεν εἰς ἐσχάτην πενίαν, χειροτέραν τῆς ὁποίας εἶναι ἀδύνατον νὰ εὕρῃς; D Διότι ποῖος δύναται νὰ εἶναι πτωχότερος ἀπὸ τὸν γυμνὸν καὶ ἄστεγον. Μᾶλλον δὲν εἶχε τὸ δικαίωμα οὔτε ὀλίγον ἔδαφος νὰ χαρῇ, διότι δὲν ἐκάθητο ἐπάνω εἰς τὴν γῆν, ἀλλὰ ἐπάνω εἰς τὴν κοπρίαν. Ὅταν λοιπὸν σοῦ συμβῇ νὰ περιπέσῃς εἰς πενίαν, σκέψου τὴν συμφορὰν τοῦ δικαίου αὐτοῦ καὶ ἀμέσως θὰ ἀνορθωθῇς καὶ θὰ ἀποκρούσῃς κάθε σκέψιν ἀθυμίας.

Καὶ αὐτὴ ἡ μία συμφορά, δηλαδὴ ἡ πενία, θεωρεῖται ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους σὰν πηγὴ ὅλων τῶν ἄλλων δεινῶν. Δευτέρα δὲ μετὰ ἀπὸ ἐκείνην, ἢ μᾶλλον μεγαλυτέρα καὶ ἀπὸ ἐκείνην, ἦταν ἡ πληγὴ τοῦ σώματος. E Ποῖος λοιπὸν ὑπέφερε ἀπὸ τοιαύτην ἀσθένειαν; Ποῖος ἐδέχθη τοιαύτην πληγὴν ἢ εἶδεν ἄλλον νὰ ἐδέχθη; Κανεὶς ἀπολύτως. Τὸ σῶμα του ἐφθείρετο βαθμιαίως καὶ παντοῦ ἀπὸ τὰς σάρκας του ἔβγαιναν, σὰν ἀπὸ πηγή, σκουλήκια, καὶ ἡ ροὴ ἐκείνη ἦταν διαρκής, καὶ ἡ δυσωδία μεγάλη πανταχόθεν, καὶ τὸ σῶμα, καθὼς ἐφθείρετο ὀλίγον κατ' ὀλίγον καὶ ἔλειωνε εἰς αὐτὴν τὴν σῆψιν, ᾐσθάνετο ἀηδίαν πρὸς τὰς τροφὰς καὶ ὑπέφερεν ἀπὸ μίαν ἀσυνήθιστον καὶ ἀπίστευτον πεῖναν. Διότι δὲν ἠδύνατο νὰ λάβῃ τὴν τροφὴν καὶ ὅταν τοῦ προσεφέρετο αὐτὴ ἔλεγεν: «Σὰν βρώμην μὲ τὴν ὁποίαν τρέφονται τὰ ζῶα καὶ ὄχι ἄνθρωποι, βλέπω τὰς τροφάς μου».[23] 275 A Ὅταν, ἄνθρωπέ μου περιπέσῃς εἰς ἀσθένειαν, ἐνθυμήσου τὸ σῶμα ἐκείνου καὶ τὴν σάρκα του τὴν ἁγίαν. Διότι ἦταν καὶ ἁγία καὶ καθαρά, ἂν καὶ εἶχεν ὅλας αὐτὰς τὰς πληγάς. Καὶ ἂν κανεὶς εὑρίσκεται εἰς ἐκστρατείαν, καὶ ἐκεῖ ἀδίκως καὶ χωρὶς εὔλογον αἰτίαν κρεμασθῇ ἐπάνω εἰς ξύλον καὶ βλέπῃ τὰ πλευρά του νὰ ξεσχίζωνται, οὔτε νὰ θεωρῇ τὸ πρᾶγμα ἐντροπήν, οὔτε νὰ ἐνδίδῃ εἰς τὸν πόνον, σκεπτόμενος αὐτὸν τὸν ἅγιον ἄνθρωπον.

Ἀλλά, θὰ εἴπῃς, ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς ἤντλει μεγάλην

23. Ἰὼβ 6, 7.

παρηγορίαν ἀπὸ τὸ γεγονός, ὅτι ἐγνώριζεν ὅτι ὁ Θεὸς κατηύθυνεν ἐναντίον του ὅλα αὐτὰ τὰ δεινά. Μὰ ἐκεῖνο ποὺ τὸν ἐτάρασσε καὶ τὸν ἐθορύβει περισσότερον ἦταν τὸ ὅτι ἐνόμιζεν, ὅτι ὁ δίκαιος Θεός, τὸν ὁποῖος ὁ ἴδιος ἐλάτρευσε μὲ κάθε τρόπον, B πολεμεῖ ἐναντίον του. Καὶ δὲν ἠδύνατο νὰ εὕρῃ μίαν λογικὴν ἐξήγησιν τῶν γινομένων. Διότι, ὅταν ὕστερα ἔμαθε τὴν αἰτίαν, πρόσεξε νὰ ἴδῃς πόσην εὐλάβειαν ἐπέδειξε. Ὅταν δηλαδὴ τοῦ εἶπεν ὁ Θεός: «Νομίζεις ὅτι δι' ἄλλον λόγον ἐνήργησα ἐγὼ διὰ σέ, εἰμὴ μόνον διὰ νὰ ἀναδειχθῇς δίκαιος;»[24] Καὶ ἐκεῖνος κατάπληκτος ἀπήντησε: «Θὰ βάλω τὸ χέρι μου εἰς τὸ στόμα μου διὰ νὰ τὸ κλείσω καὶ νὰ σιωπήσω πλέον. Μίαν φορὰν ὡμίλησα κατὰ τρόπον ἀνόητον, δὲν πρέπει νὰ ὁμιλήσω κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ δευτέραν φοράν».[25] Καὶ πάλιν: «Μέχρι τώρα μὲ τὰ αὐτιά μου μόνον ἤκουον διὰ σὲ καὶ τὸ μεγαλεῖόν σου. Τώρα ὅμως σὲ εἶδα μὲ τὰ ἴδια μου τὰ μάτια. Διὰ τοῦτο ἐλεεινολόγησα καὶ ἐξουθένωσα τὸν ἑαυτόν μου, ἔλειωσα ἀπὸ ψυχικὴν συντριβήν, αἰσθάνομαι ὅτι εἶμαι πράγματι ἀπὸ χῶμα καὶ στάκτην».[26]

C Ἐὰν νομίζῃς, ὅτι αὐτὸ ἀρκεῖ πρὸς παρηγορίαν, θὰ δυνηθῇς καὶ σὺ ὁ ἴδιος νὰ ἔχῃς αὐτὴν τὴν παρηγορίαν. Καὶ ἂν πάθῃς κάτι φοβερόν, ὄχι ἐξ αἰτίας τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ ἐξ αἰτίας τῶν ἀνθρώπων, καὶ εὐχαριστήσῃς καὶ δὲν βλασφημήσῃς αὐτὸν ποὺ ἠδύνατο νὰ τὸ ἐμποδίσῃ, ἀλλὰ τὸ ἄφησε διὰ νὰ σὲ δοκιμάσῃ, τότε ὅπως στεφανώνονται αὐτοὶ ποὺ ὑπέστησαν δεινὰ διὰ τὸν Θεόν, ἔτσι καὶ σὺ θὰ ἐπιτύχῃς τὴν ἰδίαν ἀνταμοιβήν, διότι ὑπέμεινες μὲ γενναιότητα τὰς συμφοράς, αἱ ὁποῖαι κατηυθύνθησαν ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους ἐναντίον σου, καὶ διότι ηὐχαρίστησες ἐκεῖνον ποὺ ἠδύνατο νὰ τὰς ἐμποδίσῃ, ἀλλὰ δὲν ἠθέλησε νὰ τὸ πράξῃ. Ἰδοὺ λοιπὸν ἡ πενία καὶ ἡ νόσος, εἰς τὴν πλέον ἀκραίαν ἐκφανσίν των, ἐπέπεσαν εἰς τὸν δίκαιον Ἰώβ. Θέλεις τώρα νὰ σοῦ δείξω καὶ τὸν πόλεμον τῆς φύσεως, D ὁ ὁποῖος μὲ τόσην σφοδρότητα ἐξεδηλώθη ἐναντίον τοῦ γενναίου ἐκείνου;

Δέκα τέκνα ἔχασε, καὶ τὰ δέκα μαζὶ ταυτοχρόνως, καὶ τὰ δέκα εἰς τὸ ἄνθος τῆς ἡλικίας των, καὶ τὰ δέκα μὲ ἀρετήν, πρᾶγμα ποὺ τὸ εἶχαν ἀποδείξει, καὶ τὰ ἔχασε ὄχι συμφώνως πρὸς τὸν κοινὸν νόμον τῆς φύσεως, ἀλλὰ μὲ βίαιον καὶ ἀξιοθρήνητον θάνατον. Ποῖος δύναται νὰ ἀ-

24. Ἰὼβ 40, 8.
25. Αὐτ. 40, 4-5.
26. Αὐτ. 42, 5-6.

ναφέρη παρομοίαν συμφοράν; Οὐδείς. Ὅταν λοιπὸν χάσῃς υἱὸν καὶ θυγατέρα μαζί, κάμε μίαν ἀναδρομὴν πρὸς τὸν δίκαιον ἐκεῖνον, καὶ ὁπωσδήποτε θὰ εὕρῃς ἐκεῖ μεγάλην παρηγορίαν διὰ τὴν συμφοράν σου. Ἆρά γε μόνον αὐτὰ τὰ δεινὰ συνέβησαν εἰς αὐτόν; Ἡ ἐγκατάλειψις τῶν φίλων καὶ ἡ προδοσία, τὰ πειράγματα καὶ αἱ ὕβρεις, **E** ὁ χλευασμὸς καὶ ὁ γέλως καὶ ὁ διασυρμὸς ἀπὸ ὅλους ἦταν κάτι τὸ ἀφόρητον. Διότι συνήθως πληγώνουν τὴν ψυχήν μας, ὄχι τόσον ἡ φύσις τῶν συμφορῶν, ὅσον ἐκεῖνοι ποὺ μᾶς ὀνειδίζουν διὰ τὰς συμφοράς μας. Ὄχι μόνον δὲν ὑπῆρχεν ἕνας ποὺ νὰ τὸν παρηγορῇ, ἀλλὰ καὶ πολλοὶ τοῦ ἐπετίθεντο ἀπὸ ὅλας τὰς πλευρὰς καὶ τὸν ἐξύβριζον. Καὶ τὸν βλέπεις νὰ παραπονῆται δι' αὐτὸ τὸ πρᾶγμα καὶ νὰ λέγῃ: Ἐφορμᾶτε κατ' ἐμοῦ μὲ τοὺς ὀνειδισμούς σας.[27] Καὶ τοὺς ἀποκαλεῖ ἀσπλάγχνους καὶ λέγει: Μὲ ἀπηρνήθησαν οἱ συγγενεῖς μου καὶ οἱ δοῦλοι μου κατεφέροντο ἐναντίον μου καὶ ἐπροσκαλοῦσαν τοὺς υἱοὺς τῶν παλλακίδων μου καὶ αὐτοὶ ἔφευγαν μακράν.[28] Ἄλλοι, λέγει, μὲ ἔπτυον καὶ ἔγινα ὁ ἐμπαιγμὸς ὅλων καὶ ἡ ἰδία ἡ στολή μου μὲ ἔχει σιχαθῆ. Ὅλα αὐτὰ δὲν ὑπομένεις νὰ τὰ ἀκούῃς, πολὺ περισσότερον νὰ τὰ ὑποστῇς εἰς τὴν πρᾶξιν.
276 **A** Ἐσχάτη πενία, καὶ νόσος ἀφόρητος καὶ πρωτοφανέρωτη καὶ παράδοξη, ἀπώλεια τόσων καὶ τέτοιων τέκνων καὶ μὲ τέτοιον τρόπον. Ὀνειδισμοὶ καὶ ἐμπαιγμοὶ καὶ ὕβρεις ἀπὸ μέρους τῶν ἀνθρώπων. Ἄλλοι τὸν ἐχλεύαζαν, ἄλλοι τὸν ὠνείδιζαν, ἄλλοι τὸν κατεφρόνουν, ὄχι μόνον οἱ ἐχθροί, ἀλλὰ καὶ οἱ φίλοι. Καὶ ὄχι μόνον οἱ φίλοι, ἀλλὰ καὶ οἱ δοῦλοι. Καὶ δὲν τὸν ἐχλεύαζαν ἁπλῶς, οὔτε τὸν ὕβριζαν μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸν ἐσιχαίνοντο, καὶ ὅλ' αὐτὰ ὄχι ἐπὶ δύο καὶ τρεῖς καὶ δέκα ἡμέρας, ἀλλὰ ἐπὶ πολλοὺς μῆνας. Καί, πρᾶγμα ποὺ συνέβη εἰς αὐτὸν μόνον, δὲν εὕρισκεν οὔτε τὴν νύκτα παρηγορίαν, ἀλλὰ μετὰ τὰ δεινὰ τῆς ἡμέρας προσετίθεντο μεγαλυτέρα ἡ ἐμφάνισις τῶν νυκτερινῶν φόβων. **B** Ὅτι ὑπέφερε φοβερώτερα ἀκόμη κατὰ τὸν ὕπνον τὸ λέγει ὁ ἴδιος ὡς ἑξῆς: Ἐὰν κοιμηθῶ ὀλίγον, «διατί μὲ φοβίζεις μὲ τρομακτικὰ ἐνύπνια καὶ μὲ συντρίβεις μὲ φοβεροὺς ἐφιάλτες;».[29] Ποῖος σιδερένιος ἄνθρωπος, ποῖος ἀδάμας θὰ ἠδύνατο νὰ ὑπομείνῃ τόσα δεινά; Διότι ἂν καθ' ἕνα ἀπὸ αὐτὰ καὶ μόνον του εἶναι ἀφόρητον, σκέψου πόσον φόβον προκαλοῦν ὅλα μαζί. Ἀλλ'

27. Πρβλ. Ἰώβ, 19, 4-5.
28. Πρβλ. Αὐτ. 19, 15, 16, 17.
29. Αὐτ. 7, 14.

ὅμως ἐκεῖνος τὰ ὑπέμεινεν ὅλα αὐτὰ καὶ δὲν ἡμάρτησε δι' ὅλα ὅσα τοῦ συνέβησαν καὶ εἰς τὰ χείλη του δὲν ὑπῆρξε δόλος.

Ἂς γίνουν λοιπὸν τὰ παθήματα ἐκείνου φάρμακα διὰ τὰς ἰδικάς μας συμφορὰς καὶ ἡ φοβερὰ τρικυμία του ἂς γίνῃ λιμὴν τῶν ἰδικῶν μας συμφορῶν καὶ δι' ἕκαστον ἀπὸ τὰ δυσάρεστα ποὺ μᾶς συμβαίνουν, ἂς ἀναλογιζώμεθα τὸν ἅγιον αὐτόν. **C** Καὶ ὅταν βλέπωμεν, ὅτι ἕνα σῶμα ἐξήντλησεν ὅλα τὰ δεινὰ τῆς οἰκουμένης, τότε καὶ ἡμεῖς μὲ γενναιότητα θὰ ὑπομείνωμεν τὰ μερικώτερα κακά. Καὶ εἰς ὅλας τὰς περιστάσεις νὰ καταφεύγωμεν εἰς τὴν βίβλον, σὰν πρὸς φιλόστοργον μητέρα, ἡ ὁποία ἀπὸ παντοῦ ἁπλώνει τὰς χεῖρας καὶ δέχεται τὰ φοβισμένα παιδιὰ καὶ τὰ ἐνδυναμώνει. Καὶ ἂν ἐπέλθουν ἐναντίον μας τὰ ἀθλιώτερα κακά, θὰ λάβωμεν πάντοτε ἀρκετὴν παρηγορίαν ἀπὸ αὐτὴν καὶ μετὰ θὰ ἀπέλθωμεν. Ἐάν, πάλιν εἴπῃς, ὅτι ἐκεῖνος ἦταν Ἰὼβ καὶ διὰ τοῦτο ὑπέμεινε καὶ ἐγὼ δὲν εἶμαι σὰν ἐκεῖνον, νομίζω ὅτι κατηγορεῖς περισσότερον τὸν ἑαυτόν σου καὶ ἐπαινεῖς πάλι τὸν δίκαιον ἐκεῖνον. **D** Διότι εἶναι φυσικὸν νὰ ὑπομείνῃς περισσότερον σὺ παρὰ ἐκεῖνος. Διατί αὐτό; Διότι ἐκεῖνος τὰ ὑπέμεινεν ὅλα προτοῦ νὰ δοθῇ ἡ θεία χάρις καὶ ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ, τότε ποὺ δὲν ὑπῆρχε μεγάλη αὐστηρότης εἰς τὸν τρόπον τῆς ζωῆς, τότε ποὺ δὲν ἦταν τόσον μεγάλη ἡ χάρις τοῦ ἁγίου Πνεύματος, τότε ποὺ ἡ ἁμαρτία ἦταν δυσκαταμάχητος, τότε ποὺ ἐπεκράτει ἡ κατάρα, τότε ποὺ ὁ θάνατος ἦταν φοβερός. Τώρα ὅμως ἡ πάλη ἔγινε εὐκολωτέρα, διότι μὲ τὴν παρουσίαν τοῦ Χριστοῦ ὅλα αὐτὰ τὰ ἐμπόδια ἀνετράπησαν. Ὥστε δὲν ὑπάρχει πλέον δι' ἡμᾶς καμμία δικαιολογία, ὥστε νὰ μὴ δυνηθῶμεν νὰ φθάσωμεν εἰς τὸ ἴδιον μέτρον μὲ ἐκεῖνον, ὕστερα ἀπὸ τόσον χρόνον καὶ τόσην ἐπίδοσιν καὶ τόσας δωρεὰς ποὺ μᾶς ἐδόθησαν ἀπὸ τὸν Θεόν. Ἔχοντες λοιπὸν κατὰ νοῦν ὅλα αὐτά, ὅτι δηλαδὴ τὰ δεινὰ ποὺ ὑπέστη ἐκεῖνος ἦταν μεγαλύτερα καὶ ἀπεδύθη εἰς ἀγῶνα μὲ αὐτά, τότε ποὺ ὁ ἀγὼν ἦταν δυσκολώτερος, **E** ἂς ὑπομένωμεν μὲ γενναιότητα καὶ μεγάλην εὐχαριστίαν ὅλας τὰς συμφορὰς ποὺ μᾶς πλήττουν, διὰ νὰ δυνηθῶμεν νὰ ἐπιτύχωμεν τοὺς ἰδίους μὲ ἐκεῖνον στεφάνους, μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὰ τοῦ ὁποίου ἀνήκει ἡ δόξα εἰς τὸν Πατέρα μαζὶ καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα, τώρα καὶ πάντοτε, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΛΟΓΟΣ ΕΙΣ ΤΟΝ ΤΕΤΡΑΗΜΕΡΟΝ ΛΑΖΑΡΟΝ

646 **A** Πρὸ ὀλίγου, ἀγαπητοί μου, ὅταν ἐπλέκαμε πρὸς χάριν σας τὸν πολυανθῆ στέφανον τῆς ἀνοίξεως καὶ εἴδαμε τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς ἐποχῆς αὐτῆς τοῦ ἔτους μὲ τοὺς λόγους, ὡσὰν νὰ ἐσχεδιάζαμε ἕνα ζωγραφικὸν πίνακα, δὲν ἐδείξαμε μόνον θαλερὰ ἄλση καὶ ἀνθηρὰ λιβάδια καὶ αὔρας ζωογόνους, ἀλλὰ διετυπώναμε τὴν γνώμην ὅτι καὶ ἡ ἰδική μας φύσις κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἔχει πλασθῆ, ὥστε νὰ δέχεται τὰ σύμβολα τῆς ἀναστάσεως. Καί, καθὼς ἀνεζητοῦμεν μίαν εὐκαιρίαν κατάλληλον εἰς τὴν περίστασιν, ἐλάβαμε ὡς τοιαύτην τὸν Λάζαρον, ὁ ὁποῖος ἀνεστήθη. Ἀλλὰ ἐπειδὴ δὲν ἠδυνήθημεν νὰ ἐκπληρώσωμεν τὴν ὑπόσχεσίν μας, ἐτερματίσαμε τὸν λόγον εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς προσπαθείας μας. Καὶ κυρίως ἀνερευνῶντες διὰ ποῖον λόγον, **B** ἐνῷ ὑπὸ τῶν ἄλλων εὐαγγελιστῶν ἀποσιωπᾶται ἡ διήγησις περὶ τοῦ Λαζάρου, ἀναφέρεται μόνον ἀπὸ τὸν Ἰωάννην, ἐλέγαμεν ὅτι τὸ ἅγιον Πνεῦμα, διὰ νὰ ἀποτρέψῃ ἐκ τῶν προτέρων κάθε ὑποψίαν, ὅτι πρόκειται περὶ πλαστῆς ἱστορίας, ἐπέτρεψεν εἰς τοὺς εὐαγγελιστὰς νὰ ἀναγράψουν τὰ θαύματα τοῦ Σωτῆρος κατὰ τρόπον σύμφωνον μεταξύ των. Ταυτοχρόνως ὅμως ἐφρόντισεν ὥστε νὰ παραλείψουν ὁ εἷς τὸ ἕνα καὶ ὁ ἄλλος τὸ ἄλλο, προσφέρον δι' αὐτοῦ τοῦ τρόπου μίαν παραστατικὴν ἀπόδειξιν, ὅτι τὰ Εὐαγγέλια δὲν ἐγράφησαν δολίως, οὔτε ἐξ ἐπινοήσεως, οὔτε κατόπιν κοινῆς συμφωνίας, οὔτε ἁπλῶς πρὸς χάριν των, καὶ ἀκόμη, ὅταν κάτι ἔλειπε ἀπὸ κάποιον, ὅλα μαζὶ νὰ ἀποκαλύπτουν ζωηρὰν καὶ ἀδιαμφισβήτητον τὴν ἀλήθειαν. 647 **A** Ἀφοῦ λοιπὸν ὅλα αὐτὰ τότε τὰ ἀνεπτύξαμεν ἀρκετά, ἂς ἐξετάσωμεν τώρα ποία ἀνάγκη τῆς στιγμῆς ἐπέβαλε τὸ θαῦμα αὐτὸ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Λαζάρου διὰ τοὺς μαθητάς.

Ὁ Σωτὴρ πολλάκις ὁμιλῶν πρὸς τοὺς μαθητὰς διὰ τὸ πάθος του, τοὺς ἔβλεπε νὰ καταλαμβάνωνται ἀπὸ νάρκην καὶ νὰ αἰσθάνωνται ὀλίγην φρίκην ἀκούοντες αὐτά, καὶ νὰ θεωροῦν τὸ προαγγελλόμενον πάθος του ὡς ἔργον ἀδυναμίας μᾶλλον παρὰ θείας οἰκονομίας, καὶ νὰ συνταράσσωνται ἀκόμη ἀπὸ ἀνθρωπίνους λογισμοὺς καὶ νὰ τρέμουν. Διὰ τοῦτο, καθὼς ἤδη ἐπλησίαζε τὸ πάθος καὶ ἐπρόκειτο νὰ στηθῇ ὁ σταυρός, ἀνασταίνει τὸν Λάζαρον,

ποὺ εἶχεν ἀποθάνει, διὰ νὰ διδάξῃ ἐμπράκτως τοὺς μαθητάς, ὅτι ὁ σταυρὸς καὶ ὁ θάνατος δὲν εἶναι ἔργον ἀδυναμίας, **B** καὶ νὰ πείσῃ τοὺς παρόντας, ὅτι ἐξουσιάζει τὸν θάνατον καὶ ἀνακαλεῖ τὴν ψυχήν, ἡ ὁποία εἶχεν ἤδη λυθῆ ἀπὸ τὰ γήινα δεσμά. Ὑφίσταται δὲ τὸν ἑκούσιον θάνατον διὰ κάποιον σκοπὸν καὶ ἴσως προδιέγραφεν εἰς τὴν ἀνάστασιν τοῦ Λαζάρου τὴν ἰδικήν του τριήμερον ἀνάστασιν, καὶ μὲ τὴν σύντομον προθεσμίαν τῆς παραμονῆς εἰς τὸν τάφον ἤθελε νὰ παρηγορήσῃ τοὺς μικροψύχους καὶ ἤθελε νὰ διαλύσῃ τὸν ἀναπότρεπτον φόβον τῶν μαθητῶν εἰς τὰς παραμονὰς τῆς σταυρώσεως. Προσέτι ἤθελε νὰ δείξῃ ὅτι αὐτὸ ποὺ ὁ ἴδιος ἐχάρισεν εἰς ἄλλον θὰ τὸ ἔχῃ καὶ αὐτὸς εὐκόλως ἀπὸ τὸν ἑαυτόν του. Δι' αὐτῶν λοιπὸν τῶν ἔργων νουθετεῖ ὅσους ἀμφιβάλλουν κάμνων μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον τὴν πραγματικότητα νὰ κραυγάζῃ καὶ ἦτο ὡσὰν μὲ τὰ ἔργα του αὐτὰ νὰ ἔλεγε: **C** Τὴν προσληφθεῖσαν ἀνθρωπίνην φύσιν εἰς οὐδεμίαν περίπτωσιν δὲν τὴν ἄφησα ἀμιγῆ ἀπὸ τὴν θείαν ἐνέργειαν, ἀλλὰ ἄλλοτε μὲν ὡς ἄνθρωπος, ἄλλοτε δὲ ὡς Θεὸς ἐγὼ ὁ ἴδιος, διὰ μὲν τῆς ἐνανθρωπήσεως ὑποδηλῶν τὴν (ἀνθρωπίνην) φύσιν, διὰ δὲ τῆς θείας ἐνεργείας βεβαιῶν τὴν θείαν οἰκονομίαν, ἐδίδασκον ὅτι πρέπει νὰ ἀποδίδωμεν τὰ ταπεινότερα εἰς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, τὰ δὲ ὑψηλότερα εἰς τὴν θεότητα. Καὶ μὲ τὸν ἄνισον αὐτὸν συγκερασμὸν τῶν ἔργων ἑρμήνευα τὴν ἄνισον ἕνωσιν τῶν δύο φύσεων καὶ μὲ τὴν ἐξουσίαν ἐπὶ τῶν παθῶν ἤθελα νὰ καταστήσω φανερὸν τὸ ἑκούσιον τῶν παθῶν μου. Ὡς Θεὸς ἐχαλιναγώγησα τὴν (ἀνθρωπίνην) φύσιν μὲ τὴν παράτασιν τῆς ἀσιτίας ἐπὶ τεσσαράκοντα ἡμέρας, ἔπειτα ἐπείνασα καὶ ἐκουράσθην ὡς ἄνθρωπος. Ἀλλὰ ὡς Θεὸς ἐκοίμησα καὶ θάλασσαν, ἡ ὁποία ἐλύσσα. **D** Ὡς ἄνθρωπος ἐδοκιμάσθην ὑπὸ τοῦ διαβόλου, ἀλλὰ ὡς Θεὸς μὲ τὴν προσταγήν μου ἐξεδίωξα δαίμονας. Ὡς ἄνθρωπος πρόκειται νὰ ὑποφέρω ὑπὲρ τῶν ἀνθρώπων. Ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ ἐκλάβητε τὸ γεγονὸς ὡς ἔργον ἀδυναμίας, προτοῦ νὰ ἐπέλθῃ ὁ θάνατος ἀνακαλῶ εἰς τὴν ζωὴν τὸν δέσμιον τοῦ θανάτου,[1] καὶ ἀφοῦ δι' αὐτοῦ τοῦ τρόπου προανήγγειλα τὴν ἐνέργειαν τῆς θείας μου φύσεως, τότε καταβάλλω τὴν ἀρχαίαν ὀφειλὴν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως καί, ἀφοῦ διέλυσα τὰ δεσμά, τότε δένομαι ὁ ἴδιος μὲ τὰ δεσμὰ τοῦ θανάτου, καὶ μὲ τὰς πράξεις αὐτὰς ἀποδεικνύω, ὅτι ἔχω ἐξουσίαν νὰ παραδώσω τὴν ζωήν μου εἰς θάνατον κι' ἔχω ἐξουσίαν πάλιν νὰ τὴν λά-

1. Ἐννοεῖ ἐνταῦθα τὸν Λάζαρον.

θω.[2] Αὐτὴ εἶναι ἡ ἔμπρακτος διδασκαλία τοῦ Σωτῆρος. Ἐὰν δὲν συνέβαινεν αὐτό, δὲν θὰ ὑπῆρχε κανεὶς λόγος νὰ διασώσῃ (ὁ Εὐαγγελιστὴς) καὶ τὸ θαῦμα τῆς ἀναστάσεως τοῦ Λαζάρου, Ε πολὺ περισσότερον ποὺ εἶχεν ἀναγγελθῆ εἰς αὐτόν, ὅταν εὑρίσκετο καθ' ὁδόν, ἡ ἀσθένεια τοῦ Λαζάρου. «Ἀπέστειλαν», λέγει, «αἱ ἀδελφαὶ αὐτοῦ πρὸς τὸν Κύριον ἀνθρώπους καὶ τοῦ ἔλεγον, ὅτι ὁ ἀγαπητός σου φίλος ἀσθενεῖ».[3] Ἀκούων λοιπὸν μίαν τοιαύτην εἴδησιν, δὲν θὰ ἀνέβαλλεν ἐπὶ πολύ, ἀλλὰ θὰ ἐνήργει ὅπως ἐνήργησε καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ ἑκατοντάρχου καὶ τῆς Συροφοινικίσσης καὶ διέσωσεν ἐν τῇ ἀπουσίᾳ ἐκείνου τὸν υἱόν του, ἐν τῇ ἀπουσίᾳ δὲ τῆς ἄλλης τὴν θυγατέρα της. 648 A Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον θὰ ἐνήργει καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς Μάρθας, ὅταν τοῦ ἀνήγγειλεν, ὅτι ὁ ἀδελφός της ἀσθενεῖ. Ἀλλὰ τώρα ἀναμένει ἐπίτηδες τὸν θάνατον, παρατείνει τὴν βραδύτητα καὶ ἀναβάλλει τὴν παρουσίαν του ἐκ προνοίας, διὰ νὰ δείξῃ τὴν νίκην του ἐπὶ τοῦ θανάτου ἀντὶ τῆς πάλης πρὸς τὸν θάνατον. Καὶ ἀναβάλλει ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας, διὰ νὰ βεβαιωθῆ ἀπολύτως ὁ θάνατος. Καὶ ἐνώπιον τῶν Ἰουδαίων ἀνοίγει τὸν τάφον, διὰ νὰ καταστήσῃ μάρτυρας τοῦ θαύματος αὐτούς, οἱ ὁποῖοι τὸν κατεδίωκον. Καὶ διὰ προσευχῆς καὶ ἐπικλήσεως τοῦ Πατρὸς σηκώνει τὸν Λάζαρον, διὰ νὰ μὴ φανῆ ὅτι ἀντιτάσσεται εἰς τοὺς νόμους τοῦ δημιουργοῦ. Καὶ πρόσεχε, σὲ παρακαλῶ, τὸ παράδοξον. Δὲν εἶπε: «Λάζαρε, ἐπάνελθε εἰς τὴν ζωήν», ἀλλὰ τί εἶπε; «Λάζαρε, δεῦρο ἔξω»,[4] διὰ νὰ διδάξῃ τοὺς παρόντας, ὅτι αὐτὸς καλεῖ «τὰ μὴ ὄντα ὡς ὄντα», διὰ νὰ δείξῃ εἰς τοὺς παρόντας B ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ Θεὸς τῶν ζώντων καὶ ὄχι τῶν νεκρῶν, διὰ ν' ἀποδείξῃ ὅτι τὸ θεῖον πρόσταγμα δὲν δύναται ποτὲ νὰ ἐμποδισθῆ ἀπὸ κανένα καὶ νὰ φέρῃ εἰς τὴν μνήμην τῶν παρισταμένων ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος λέγει: «Ἂς γίνῃ τὸ στερέωμα, ἂς συναχθοῦν τὰ ὕδατα εἰς ἕνα μέρος, ἂς βλαστήσῃ χόρτον ἡ γῆ, ἂς ἐξαγάγουν τὰ ὕδατα ζωντανὰ ἑρπετά».[5] Λάζαρε, δεῦρο ἔξω. Καὶ τοῦτο διὰ νὰ εἶναι ἀσφαλεστέρα ἡ πίστις αὐτῶν, ποὺ συνεκεντρώθησαν, ὥστε ἡ νεκρικὴ στολὴ καὶ τὰ δεσμὰ νὰ βεβαιώσουν τὸν θάνατον, καὶ ἡ ἀνυπέρθετος ὑπακοὴ καὶ ὁ ἀνεμπόδιστος φόβος νὰ διατρανώσουν τὴν δεσποτικὴν ἐξουσίαν. Λάζαρε, δεῦρο ἔξω. Καὶ ὁ διαλελυμένος ἐσηκώνετο ὄρθιος, καὶ αὐτὸς ποὺ εἶχε σαπίσει, ἠσθάνετο, ὁ νεκρὸς ὑπήκουε καὶ ὁ δεσμώτης ἔτρεχε καὶ ὁ θρηνούμενος ἐσκίρτα. C Διατί δὲ εἰς τὴν παροῦσαν περίστασιν ὁ Σωτὴρ ἐχρησιμοποίησε τὴν δυνατὴν φωνήν; Διότι ὁ εὐαγγελιστὴς λέγει: «Ἀφοῦ εἶπε αὐτά, ἐφώναξε μὲ μεγάλην φωνήν: Λάζαρε, δεῦρο ἔξω».[6] Ἴσως διὰ τῆς φωνῆς προετύπωνε τὴν μέλλουσαν ἀνάστασιν. «Διότι θὰ σαλπίσῃ», λέγει, «καὶ θὰ ἀναστηθοῦν οἱ νεκροί».[7]

2. Πρβλ. Ἰωάν. 10, 18.
3. Ἰωάν. 11, 3.
4. Ἰωάν. 11, 43.
5. Γένεσ. 1, 6. 9. 11. 20.

Ἐνῷ δύναμαι νὰ εἴπω πολλὰ ἀκόμη διὰ τὸ παρὸν θέμα, περιορίζομαι καὶ ἀναγκάζομαι νὰ ἔλθω ἀπὸ τάφον πρὸς τάφον. Εἶναι δὲ ἐπίκαιρον νὰ συγκριθῆ ὁ τάφος τοῦ Λαζάρου μὲ ἄλλους τάφους. Καὶ δὲν εἶναι ἄκαιρον, καθὼς φαίνεται καὶ ὁ θάνατος τῶν γυναικῶν, ποὺ ἑορτάζεται εἰς αὐτὸν τὸν τάφον.[8] Τάφος ἐκεῖ, καὶ ἐδῶ τάφος. D Ἀλλὰ ὁ μὲν τάφος τοῦ Λαζάρου ἀνοίγεται καὶ φανερώνει τὴν δύναμιν τοῦ Χριστοῦ, ὁ δὲ τάφος τῶν γυναικῶν καὶ κλειστὸς ἐνεργεῖ καὶ διακηρύττει τὴν χάριν τοῦ Σωτῆρος. Ἐκεῖ ὁ νεκρὸς ἐξέρχεται ἀπὸ τὸν τάφον παρὰ τοὺς νόμους τῆς φύσεως καὶ τρέχει, ἐδῶ αἱ γυναῖκες ἀντίθετα πρὸς τὴν φύσιν προστρέχουν εἰς τοὺς τάφους. Ἐκεῖ (ὑπάρχει) σημεῖον θείας δυνάμεως, ἐδῶ ὑπάρχει ἀπόδειξις γενναιότητος. Ἐκεῖ ὁ Λάζαρος (ἐξέρχεται) ἀπὸ τὰς πύλας τοῦ θανάτου, ἐδῶ αἱ γυναῖκες μὲ γενναιότητα προσέρχονται εἰς τὰς πύλας τοῦ θανάτου. Ἐκεῖ ὑπῆρξε μετὰ θάνατον ἀνάστασις, ἐδῶ ὑπάρχει ζωή. Ἐκεῖ ὁ θάνατος ἐξαρπάζεται διὰ τῆς βίας, ἐδῶ ὁ θάνατος ἐμφανῶς καταπατεῖται. Ἐκεῖνον (δηλαδὴ τὸν Λάζαρον), ὁ θάνατος ἀφοῦ τὸν ἐδάνεισεν εἰς τὴν ζωήν, τὸν ἔλαβε ταχέως ὀπίσω. Ἢ καλύτερον λέγει: «Ἔλαβον γυναῖκας τοὺς νεκροὺς αὐτῶν ἐξ ἀναστάσεως»[9] καὶ τοῦτο μὲ προσταγὴν τοῦ Θεοῦ. Ἐνῷ αὐταί, μήτηρ καὶ θυγατέρες, χάριν τῶν ὁποίων συνηθροίσθημεν σήμερον, μετεπήδησαν ἀπὸ τὴν πρόσκαιρον εἰς τὴν αἰώνιον ζωήν. Μήτηρ εὐσεβής, ἡ ὁποία ὑπέμεινε τὰς ὠδῖνας τοῦ τοκετοῦ, θυγατέρες ποὺ δὲν ἐδοκίμασαν τὰς ὠδῖνας. 649 A Μήτηρ, ἡ ὁποία ἔλυσε τὴν παρθενίαν διὰ νὰ γεννήσῃ παρθένους, μήτηρ ἡ ὁποία ἐγέννησε τὰς ἁγνὰς (θυγατέρας) μήτηρ ἡ ὁποία κατὰ φυσικὸν νόμον ἐγέννησε παρθένους. Ὁ τύραννος, ὁ ὁποῖος παντοῦ ἐκστρατεύει ἐναντίον τῶν εὐσεβῶν, ὁ ὁποῖος στρέφει τὸ βαρβαρικὸν ξίφος εἰς ἐμφυλίους

6. Ἰωάν. 11, 43.
7. Α' Κορινθ. 15, 52.
8. Πρόκειται περὶ τοῦ τάφου τῶν ἑορταζομένων γυναικῶν Βερνίκης, Δομνίνης καὶ Προσδόκης. Εἰς τὸν 27ον τόμον περιλαμβάνεται ὁμιλία τοῦ Ι. Χρυσοστόμου εἰς τὰς ἁγίας αὐτὰς Μάρτυρας.
9. Ἑβρ. 11, 35.

σφαγάς, ὁ τύραννος ποὺ καταδιώκει τὸν Χριστὸν χωρὶς νὰ τὸν βλέπῃ, ὁ ὁποῖος καταστρέφων τὸ ποίμνιον νομίζει ὅτι ἀφανίζει τὸν ποιμένα, ὁ τύραννος ποὺ ἐπιχειρεῖ νὰ τοξεύσῃ εἰς τὸν οὐρανόν, ὁ τύραννος ποὺ φθονεῖ τὴν βασιλείαν τοῦ Χριστοῦ, καθὼς ἐκείνη ἐπεκτείνεται, αὐτὸς ὁ τύραννος καὶ ἄνευ συζύγου ἦτο ὁ ἄνθρωπος ποὺ τὰς κατεδίωκε καὶ ἁγναὶ ἦσαν αἱ θυγατέρες ποὺ συνηγωνίζοντο. Χρήματα διηρπάζοντο, πατρὶς ἐγκατελείπετο. **B** Ἀσεβεῖς στρατιῶται ἔσυραν τὰς παρθένους, αἱ ὁποῖαι ἠγάπησαν τὴν σωφροσύνην καὶ τὴν κοσμιότητα, πανοῦργοι οἱ ὁποῖοι τὰς ἐξηνάγκαζον νὰ προσκυνήσουν τὴν εἰκόνα τοῦ νοητοῦ Ναβουχοδονόσορος.[10] Ἀλλὰ αὐτὸ ποὺ ἐπέτυχεν ἡ κάμινος τῆς Βαβυλῶνος,[11] διὰ τὴν τριάδα τῶν μαρτύρων, ἦτο ὅτι διέλυσε τὰ δεσμὰ τοῦ σώματος καὶ τῆς ψυχῆς καὶ ἄφησε τὰς ψυχὰς ἐλευθέρας νὰ πετάξουν εἰς τὸν οὐρανόν. Τὴν ἀρχὴν δὲ τοῦ κακοῦ ἔκαμεν ἐκεῖνος ὁ ὄφις, ποὺ κατεδίωξε τὴν Εὔαν εἰς τὸν παράδεισον, μετελθὼν δολίως ἁπλοῦς καὶ ἀθώους τρόπους. Αὐτός, ὅταν εἶδε τὸν ποταμὸν νὰ μεταβάλλεται εἰς κολυμβήθραν διὰ τὴν κάθαρσιν τῶν ρύπων τοῦ αἵματος, νὰ ἀναμιγνύεται τὸ ὕδωρ μὲ θεῖον Πνεῦμα, ἐνῷ κατεδίωξε τὰς μακαρίας ἐκείνας μέχρι τοῦ ποταμοῦ, ἀπωθεῖτο ἀπὸ τὰ ὕδατα, τὰ ὁποῖα εἶχον ἑνωθῆ μὲ πνευματικὸν πῦρ, καὶ ἐπανασυνάγων τὴν κομψότητά του, **C** ἐθρήνει τὴν βλάβην τῆς παλαιᾶς ἐπινοήσεως καὶ τὰς γυναῖκας, τὰς ὁποίας πρὶν ἐθεώρει εὐαλώτους εἰς τὴν ἐξαπάτησιν καὶ τὸν φόβον, τὰς ἔβλεπε τώρα νὰ ἀγωνίζωνται γενναίως ἐναντίον τοῦ θανάτου καὶ ἡ πτέρνα, τὴν ὁποίαν ἤθελε νὰ ὑποσκελίσῃ, τὴν ἔβλεπε νὰ πηδᾷ ἀπὸ τὴν γῆν εἰς τὸν οὐρανόν.

Ἀλλά, ἀφοῦ ἐπαρκῶς ἐπλέξαμε τὸ πανηγυρικὸν ἐγκώμιον εἰς τὰς τροπαιοφόρους γυναῖκας καὶ ἀντλήσαμεν τὰ ὠφέλιμα διδάγματα ἀπὸ κάθε πλευρὰν τῆς ὑποθέσεως καὶ ἐκοσμήσαμεν παλαιὸν τάφον μὲ πρόσφατον καὶ συνεζεύξαμεν θαυμαστὴν ἀνάστασιν μὲ καρτερικὸν θάνατον καὶ ἐπροβάλαμεν ὑποδείγματα ἀρετῆς καὶ εὐσεβείας **D** καὶ διὰ τοὺς ἄνδρας καὶ διὰ τὰς γυναῖκας καὶ ἀφοῦ ἐπεδείξαμεν ἔνδοξον θάνατον καὶ ποθητὴν ἀνάστασιν, ἂς εὐχαριστήσωμεν τὸν Χριστόν, ὁ ὁποῖος ἔχει ἐξουσίαν ζωῆς καὶ θανάτου. Εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμις μαζὶ μὲ τὸν Πατέρα καὶ τὸ ἅγιον καὶ ζωοποιὸν Πνεῦμα, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

10. Ἐννοεῖ ἐνταῦθα τὸν διάβολον.
11. Δαν. 3.
12. Πρόκειται διὰ τοὺς τρεῖς παῖδας ἐν τῇ καμίνῳ.

Η ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΤΟΥ ΠΑΥΛΟΥ

98 A ΕΠΙ ΤΗΣ ΑΝΑΓΝΩΣΘΕΙΣΗΣ ΠΕΡΙΚΟΠΗΣ. Ο ΣΑΥΛΟΣ ΕΞΗΚΟΛΟΥΘΕΙ ΝΑ ΠΝΕΗ ΑΠΕΙΛΗΝ ΚΑΙ ΦΟΝΟΝ. ΟΛΟΙ ΠΕΡΙΜΕΝΟΥΝ ΟΤΙ Η ΟΜΙΛΙΑ ΘΑ ΕΚΦΩΝΗΘΗ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΡΧΗΝ ΤΟΥ Θ' ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ ΤΩΝ ΠΡΑΞΕΩΝ, ΔΙΟΤΙ Η ΚΛΗΣΙΣ ΤΟΥ ΠΑΥΛΟΥ ΕΙΝΑΙ ΑΠΟΔΕΙΞΙΣ ΤΗΣ ΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ.

Ἆρά γε εἶναι αὐτὰ ὑποφερτά; Ἆρά γε εἶναι αὐτὰ ἀνεκτά; Κάθε ἡμέραν ἡ σύναξίς μας ὅλο καὶ λιγοστεύει. Καὶ ἐνῷ ἡ πόλις εἶναι γεμάτη ἀνθρώπους, ἡ ἐκκλησία εἶναι ἄδεια. Γεμάτη εἶναι ἡ ἀγορά, τὰ θέατρα, ὁ περίπατος, ἐνῷ ὁ οἶκος τοῦ Θεοῦ ἔρημος. **B** Καὶ διὰ νὰ εἴπωμεν τὴν ἀλήθειαν, ἡ πόλις εἶναι ἐρημωμένη ἀπὸ ἀνθρώπους καὶ ἡ ἐκκλησία γεμάτη, διότι δὲν πρέπει νὰ ὀνομάσῃ κανεὶς ἀνθρώπους ὅσους συχνάζουν εἰς τὴν ἀγοράν, ἀλλὰ μόνον ἐσᾶς ποὺ ἔρχεσθε εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Ὄχι ἐκείνους ποὺ ἀδιαφοροῦν, ἀλλὰ σᾶς ποὺ δραστηριοποιεῖσθε. Ὄχι ἐκείνους ποὺ ἀσχολοῦνται (χάσκουν) μὲ τὰ κοσμικὰ προβλήματα, ἀλλὰ σᾶς ποὺ προτιμᾶτε τὰ πνευματικὰ προβλήματα ἀντὶ τῶν κοσμικῶν. Δὲν εἶναι ἄνθρωπος αὐτὸς ποὺ ἁπλῶς ἔχει σῶμα καὶ φωνὴν ἀνθρώπου, ἀλλὰ ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἔχει **C** ψυχὴν καὶ διάθεσιν ἀνθρώπου. Τοιουτοτρόπως οὐδὲν (ἄλλο) εἶναι ἀπόδειξις ὑπάρξεως ἀνθρωπίνης ψυχῆς εἰμὴ ἡ ἀγάπη τῶν θείων λόγων. Ὅπως ἀκριβῶς οὐδὲν (ἄλλο) εἶναι ἀπόδειξις καὶ σημεῖον ὑπάρξεως ζωώδους καὶ παραλόγου ψυχῆς ἀπὸ τοῦ νὰ περιφρονῇ τις τὰ θεῖα λόγια. Θέλεις νὰ μάθῃς ὅτι ὅσοι περιφρονοῦν τὴν ἀκρόασιν τῶν θείων, ἔχασαν ἀπὸ τὴν ὑπερηφανίαν των αὐτὴν καὶ τὴν ἰδιότητα τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἐξέπεσαν ἀπὸ τὴν εὐγένειάν των; Δὲν θὰ ἐπικαλεσθῶ ἰδικά μου λόγια, ἀλλὰ ἕνα προφητικὸν λόγον ποὺ ἐπικυρώνει τὴν γνώμην μου διὰ νὰ ἴδητε ὅτι ὅταν δὲν ἀγαπᾶτε τὰ πνευματικὰ λόγια δὲν ἠμπορεῖτε νὰ εἶσθε ἄνθρωποι, καὶ διὰ νὰ ἴδητε ἐπίσης ὅτι ἡ πόλις μας εἶναι ἔρημος ἀπὸ ἀνθρώπους. **D** Ὁ μεγαλοφωνότατος Ἠσαΐας, αὐτὸς ποὺ ἔβλεπε τὰ παράξενα ὁ-

ῥάματα, αὐτὸς ποὺ ἠξιώθη σωματικῶς νὰ ἴδη τὰ Σεραφεὶμ καὶ ν' ἀκούση τὴν μυστικὴν μελῳδίαν των, αὐτὸς ἀφοῦ εἰσῆλθεν εἰς τὴν πολυάνθρωπον μητρόπολιν τῶν Ἰουδαίων, τὰ Ἱεροσόλυμα, καὶ ἀφοῦ ἐστάθη εἰς τὰ μέσον τῆς ἀγορᾶς περιεκυκλώθη ἀπὸ ὅλον τὸν λαόν, ἐπιθυμῶν ν' ἀποδείξη ὅτι ὁ μὴ ἀκούων τοὺς λόγους τῶν προφητῶν, δὲν εἶναι ἄνθρωπος ἐβροντοφώναζε: «Ἦλθα καὶ δὲν εὑρῆκα ἄνθρωπον, προσεκάλεσα καὶ δὲν ὑπῆρξε (κανεὶς) νὰ ὑπακούση».[1] E Καὶ ὄχι διὰ τὴν ἀπουσίαν ἀνθρώπων, ἀλλὰ διὰ τὴν ἀδιαφορίαν τῶν ἀκροατῶν, εἶπεν ἀσφαλῶς αὐτό. «Ἦλθα καὶ δὲν εὑρῆκα ἄνθρωπον», καὶ συνέχισε. «Ἐκάλεσα καὶ δὲν ὑπῆρξε (κανεὶς) νὰ ὑπακούση». Ἑπομένως ἦσαν παρόντες, ἀλλὰ ἐθεωροῦντο ὡς ἀπόντες, ἀφοῦ δὲν ἤκουαν τὸν προφήτην. Δι' αὐτὸ ἐπειδὴ ἦλθε καὶ δὲν ὑπῆρχε ἄνθρωπος, καὶ προσεκάλεσε καὶ δὲν ὑπῆρχε (κανεὶς) νὰ ὑπακούση, στρέφει τὸν λόγον πρὸς τὰ στοιχεῖα τῆς φύσεως καὶ λέγει: «Ἄκουσε, οὐρανέ, καὶ πρόσεξε καὶ σύ, γῆ».[2] Διότι ἐγὼ μὲν ἀπεστάλην πρὸς ἀνθρώπους, πρὸς ἀνθρώπους λογικούς. Ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν ἔχουν οὔτε λογικόν, οὔτε αἴσθησιν διὰ τοῦτο συνομιλῶ μὲ τὰ στοιχεῖα τῆς φύσεως ποὺ ἔχουν αἴσθησιν, 99 A διὰ νὰ κατηγορήσω ὅσους ἔχουν τιμηθῆ μὲ αἰσθήσεις καὶ δὲν χρησιμοποιοῦν τὴν τιμὴν αὐτήν. Καὶ ἄλλος προφήτης, ὁ Ἱερεμίας, λέγει τὰ ἑξῆς, ἱστάμενος ἐν μέσῳ τοῦ πλήθους τῶν Ἰουδαίων εἰς τὴν αὐτὴν πόλιν ὡσὰν νὰ μὴ ἦτο κανεὶς παρών. Τοιουτοτρόπως ὡμίλει δυνατά: «Πρὸς ποῖον νὰ ὁμιλήσω καὶ νὰ διακηρύξω;». Μὰ τί λέγεις; Βλέπεις τόσον πλῆθος καὶ ἐρωτᾶς πρὸς ποῖον θὰ ὁμιλήσης; Ναί, λέγει. Πλῆθος σωμάτων ὑπάρχει, ἀλλ' ὄχι πλῆθος ἀνθρώπων. Πλῆθος σωμάτων ποὺ δὲν ἔχουν ἀκοήν. Δι' αὐτὸ εἶπε περαιτέρω ὅτι τὰ αὐτιά των ἦσαν σφραγισμένα καὶ δὲν ἠμποροῦσαν ν' ἀκούσουν. Βλέπει ὅτι ὅλοι αὐτοὶ ἐπειδὴ δὲν ἠμποροῦσαν νὰ ἀκούσουν δὲν ἦσαν ἄνθρωποι. Ἐκεῖνος εἶπε: Ἦλθα καὶ δὲν ὑπῆρχε ἄνθρωπος, B προσεκάλεσα καὶ οὐδεὶς ὑπήκουσε. Αὐτὸς λέγει: «Πρὸς ποῖον νὰ ὁμιλήσω καὶ νὰ διακηρύξω; Τὰ αὐτιά των εἶναι σφραγισμένα καὶ δὲν ἀκούουν».[3] Ἂν λοιπὸν διὰ τοὺς παρόντας, ἐπειδὴ δὲν ἐπρόσεχαν μὲ προθυμίαν εἰς τὰ λεγόμενα, οἱ προφῆται εἶπον ὅτι δὲν εἶναι ἄνθρωποι, τί θὰ εἴπωμεν ἡμεῖς δι' αὐτοὺς ποὺ ὄχι μόνον δὲν ἀκούουν, ἀλλὰ δὲν ἀνέχονται οὔτε νὰ ἔλθουν εἰς τὰ ἱε-

1. Ἡσ. 50, 2.
2. Ἡσ. 1, 2.
3. Ἱερ. 6, 10.

ρὰ ταῦτα κατώφλια, αὐτοὶ ποὺ περιφέρονται ἔξω ἀπὸ τὴν ἱερὰν αὐτὴν σύναξιν, ποὺ εὑρίσκονται μακρὰν ἀπὸ τὴν οἰκίαν ταύτην τῆς μητρὸς ἐκκλησίας, εἰς τὰ σταυροδρόμια καὶ τοὺς στενοὺς δρόμους, ὅπως τὰ ἄτακτα καὶ ἀδιάφορα παιδιά, ποὺ ἀφήνουν τὴν πατρικήν των οἰκίαν καὶ περιφέρονται ἔξω καὶ περνοῦν τὴν ἡμέραν των μὲ παιδικὰ παιγνίδια. C Διὰ τοῦτο τὰ παιδιὰ αὐτὰ πολλὰς φορὰς ἔχασαν καὶ τὴν ἐλευθερίαν των καὶ τὴν ζωήν των, ἀφοῦ ἔπεσαν εἰς τὰ χέρια ἀπαγωγέων ἢ λωποδυτῶν καὶ ἐπλήρωσαν μὲ θάνατον τὴν ἀδιαφορίαν των. Αὐτοὶ ἀφοῦ τὰ συλλαμβάνουν καὶ ἀφοῦ τοὺς ἀφαιρέσουν τὰ χρυσᾶ τους κοσμήματα, ἢ τὰ πνίγουν εἰς τὰ ρεύματα τῶν ποταμῶν ἤ, ὅταν σκεφθοῦν κάπως πιὸ φιλάνθρωπα, τὰ ἀπαγάγουν εἰς ξένην χώραν καὶ τὰ ἀφήνουν ἐλεύθερα. Τὸ ἴδιον, λοιπόν, ὑποφέρουν καὶ αὐτοί. Εὐθὺς ὡς ἀπομακρυνθοῦν ἀπὸ τὴν πατρικὴν οἰκίαν καὶ τὴν ἐδῶ διαμονήν των, περιπίπτουν εἰς τὴν D διδασκαλίαν τῶν αἱρετικῶν καὶ τῶν ἐχθρῶν τῆς ἀληθείας. Κατόπιν αὐτοί, ὡσὰν ἀπαγωγεῖς, τοὺς παίρνουν καὶ ἀφοῦ τοὺς ἀφαιρέσουν τὸν χρυσὸν στολισμὸν τῆς πίστεως, τοὺς πνίγουν ἀμέσως, βυθίζοντάς τους οὐχὶ εἰς τὰ ποτάμια, ἀλλὰ καταποντίζοντες αὐτοὺς εἰς τὰς σκοτεινὰς καὶ βρωμερὰς διδασκαλίας των.

Ἰδικόν σας ἔργον εἶναι νὰ προνοήσετε διὰ τὴν σωτηρίαν αὐτῶν τῶν ἀδελφῶν καὶ νὰ τοὺς ἐπαναφέρετε πλησίον μας, ἀκόμη καὶ ἂν ἀνθίστανται, ἂν ἔχουν ἀντιρρήσεις, ἢ διαμαρτύρονται ἢ θρηνοῦν. Ἡ διαμάχη αὐτὴ καὶ ἡ ἀδιαφορία εἶναι γνώρισμα παιδικῆς σκέψεως. E Σεῖς ὅμως φροντίσατε νὰ διορθώσετε τὴν ἔχουσαν ἀτελείας ψυχήν των. Εἶναι ἔργον ἰδικόν σας νὰ τοὺς πείσετε νὰ γίνουν ἄνθρωποι. Διότι ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνον ποὺ ἀποστρέφεται τὴν τροφὴν τῶν ἀνθρώπων καὶ τρώγει χόρτα καὶ ἀγκάθια μαζὶ μὲ τὰ κοπάδια δὲν θὰ τὸν ὀνομάσωμεν ἄνθρωπον, ἔτσι καὶ ἐκεῖνον ποὺ μισεῖ τὴν πραγματικὴν καὶ ἁρμόζουσαν τροφὴν εἰς τὴν ἀνθρωπίνην ψυχήν, τὴν προερχομένην ἀπὸ τὰ θεῖα λόγια, καὶ συχνάζει εἰς τὰς συγκεντρώσεις καὶ εἰς τὰ συνέδρια ποὺ εἶναι πάντοτε γεμᾶται αἰσχρότητα καὶ λαμβάνει τροφὴν τὰ ἀσεβῆ λόγια, δὲν θὰ τὸν ὀνομάσωμεν βεβαίως ἄνθρωπον. Ὁ Ἄνθρωπος, δι' ἡμᾶς, δὲν εἶναι αὐτὸς 100 A ποὺ θὰ ἐτρέφετο μόνον μὲ ἄρτον ἀλλὰ ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος γεύεται πρὸ τῆς τροφῆς αὐτῆς τὰ θεῖα καὶ πνευματικὰ λόγια. Καὶ ὅτι τοῦτο σημαίνει ἄνθρωπος, ἄκουσέ το ἀπὸ τὸν Χριστόν, ὁ ὁποῖος λέγει: «Ὁ ἄνθρωπος δὲν θὰ ζήση μόνον μὲ ἄρτον, ἀλλὰ μὲ κάθε λόγον ὁ ὁποῖος ἐξέρχεται ἀπὸ τὸ

στόμα τοῦ Θεοῦ».[4] Ὥστε ἡ τροφὴ τῆς ζωῆς μας εἶναι διπλῆ, ἡ μὲν μικροτέρα, ἡ δὲ καλυτέρα. Καὶ μάλιστα πρέπει κανεὶς αὐτὴν νὰ οἰκειοποιῆται ὥστε νὰ διατρέφῃ καὶ τὴν ψυχήν του καὶ νὰ μὴ τὴν ἀντικρύζῃ νὰ λυώνῃ ἀπὸ τὴν πεῖναν. Εἶναι εἰς τὸ χέρι μας λοιπὸν νὰ γεμίσωμεν τὴν πόλιν μας ἀπὸ ἀνθρώπους. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ μεγάλη αὐτὴ καὶ πολυάνθρωπος πόλις εἶναι ἔρημη ἀπὸ ἀνθρώπους, θὰ εἴσθε δίκαιοι ἂν προσφέρετε τὴν εἰσφορὰν αὐτὴν εἰς τὴν πατρίδα σας καὶ ἀποσπάσατε τοὺς ἀδελφούς σας **B** ἂν τοὺς προσκομίσετε ἐκεῖ ὅσα ὑπάρχουν ἐδῶ. Καὶ διότι τότε πείθομεν κάποιον νὰ ἀπολαύσῃ ἕνα τραπέζι, ὄχι ὅταν ἁπλῶς ἐπαινῶμεν τὸ τραπέζι, ἀλλ' ὅταν ἀπὸ τὰ φαγητά του ἔχωμεν κάτι νὰ προσφέρωμεν εἰς τοὺς ἀπόντας. Αὐτὸ νὰ κάμετε καὶ σεῖς τώρα καὶ θὰ συμβῇ ἀσφαλῶς ἕνα ἐκ τῶν δύο. Ἢ θὰ τοὺς πείσετε νὰ ἐπανέλθουν πλησίον μας, ἢ ἀφοῦ παραμείνουν εἰς τὴν ἰδίαν διαμάχην θὰ τραφοῦν ἀπὸ τὴν ἰδικήν σας διδασκαλίαν καὶ ἀσφαλῶς θὰ ἐπανέλθουν. Διότι δὲν θὰ προτιμήσουν νὰ τρέφωνται χαριστικῶς ἐν μέρει ἀπὸ τὸ νὰ ἀπολαμβάνουν, ὁμοῦ μετὰ τῆς πατρικῆς ἐξουσίας, τὰ ἀγαθὰ αὐτῆς τῆς τραπέζης. **C** Ὅτι τὸ κάμετε αὐτὸ ἢ τὸ ἐκάματε ἢ θὰ τὸ κάμετε τὸ ἐλπίζω καὶ τὸ πιστεύω πολύ. Ἐγὼ ὁ ἴδιος δὲν ἔπαυσα ποτὲ νὰ σᾶς προτρέπω ἐπ' αὐτοῦ. Καὶ ἐσεῖς εἶσθε πλήρεις ἀπὸ πᾶσαν γνῶσιν καὶ ἠμπορεῖτε νὰ νουθετήσετε καὶ ἄλλους. Εἶναι ὥρα λοιπὸν νὰ σᾶς παραθέσω τὸ τραπέζι μου, τὸ λιτὸν καὶ πτωχικόν, γεμᾶτο ἀπὸ πτωχείαν πολλήν, ἀλλὰ ποὺ ἔχει θαυμάσιον φαγητόν, σύμφωνον μὲ τὴν ἰδικήν σας ἐπιθυμίαν ποὺ μὲ ἀκοῦτε. Τὸ καλὸν τραπέζι δὲν τὸ χαρακτηρίζει μόνον ἡ πολυτέλεια τῶν φαγητῶν, ἀλλὰ τὸ κάμνει καὶ ἡ ὄρεξις τῶν συνδαιτυμόνων. Ἔτσι ἕνα λαμπρὸν τραπέζι θὰ φανῇ εὐθηνὸν ὅταν δὲν ἐπιπέσουν οἱ παρόντες πεινασμένοι. Ἀντιθέτως καὶ τὸ λιτὸν τραπέζι φαίνεται **D** πολυτελὲς ὅταν δεχθῇ πεινασμένους τοὺς συνδαιτυμόνας. Ἔτσι ὁ καθένας καταλαβαίνει ὅτι ὄχι ἡ φύσις τῶν φαγητῶν, ἀλλὰ ἡ διάθεσις τῶν συνεστιαζομένων προσδιορίζει τὴν πολυτέλειαν τῶν τραπεζῶν. Νὰ τί λέγει ἡ Γραφή: «Ὁ ὑπερχορτασμένος μὲ τροφὴν ἀπαξιοῖ τὴν κηρήθραν, ἐνῷ εἰς τὸν πεινῶντα, φαίνονται καὶ τὰ πικρὰ γλυκά»,[5] ὄχι διότι ἀλλάζει ἡ φύσις τῶν παρατιθεμένων, ἀλλὰ διότι ἡ διάθεσις τῶν συνεστιαζομένων ὑποκλέπτει τὴν ἀπόλαυσιν. Ἂν τὰ πικρὰ φαίνονται γλυκὰ λόγῳ τῆς ἐπιθυμίας τῶν προσκεκλημένων, πολὺ περισσότερον τὰ εὐθηνὰ φαίνονται πολυτελῆ. Διὰ τοῦτο λοιπὸν καὶ ἡμεῖς ποὺ συζῶμεν μὲ τὴν μεγάλην πτωχείαν, μιμούμεθα τοὺς φιλοτίμους ἀπὸ τοὺς ἑστιάτορας **E** καὶ σᾶς προσκαλοῦμεν εἰς κάθε σύναξιν εἰς τὸ τραπέζι μας. Αὐτὸ τὸ κάμνομεν ὄχι διότι ἔχομεν ἐμπιστοσύνην εἰς τὸν πλοῦτόν μας, ἀλλὰ ἐλπίζοντες ὅτι θὰ μᾶς ἀκούσετε.

4. Ματθ. 4, 4.
5. Παροιμ. 27, 7.

Ἐφ' ὅσον εἴπομεν τὰ ἀναγκαῖα περὶ τῆς ἐπιγραφῆς, ἐννοῶ τῆς ἐπιγραφῆς τῶν Πράξεων τῶν Ἀποστόλων. Εἶναι ἑπόμενον λοιπὸν νὰ ἀσχοληθῶμεν μὲ τὴν ἀρχὴν τοῦ βιβλίου καὶ νὰ εἴπωμεν ποία εἶναι αὐτή: «Εἰς τὸ πρῶτον βιβλίον, Θεόφιλε, ὡμίλησα δι' ὅλα, ὅσα ὁ Ἰησοῦς ἤρχισε νὰ πράττῃ καὶ νὰ διδάσκῃ».[6] 101 **A** Ὁ Παῦλος ὅμως δὲν μὲ ἀφήνει ν' ἀκολουθήσω αὐτὴν τὴν τάξιν, καλῶν πρὸς τὸν ἑαυτόν του καὶ τὰ κατορθώματά του τὴν διδασκαλίαν μας. Ἐπιθυμῶ νὰ τὸν ἰδῶ νὰ τὸν φέρνουν εἰς τὴν Δαμασκὸν δεμένον οὐχὶ μὲ ἁλυσίδα σιδερένια, ἀλλὰ μὲ τὴν φωνὴν τοῦ Δεσπότου. Θέλω νὰ ἰδῆτε αὐτὸ τὸ μεγάλο ψάρι ποὺ ἀναταράσσει, καθὼς ἡλιεύθη, ὅλην τὴν θάλασσαν καὶ ἐξήγειρε ἀναρίθμητα κύματα ἐναντίον τῆς Ἐκκλησίας. Ἐπιθυμῶ νὰ τὸν ἰδῆτε, ἀφοῦ ἡλιεύθη οὐχὶ μὲ ἄγκιστρον, ἀλλὰ μὲ τὸν λόγον τοῦ Κυρίου. Ὅπως ἕνας ψαρᾶς, ποὺ κάθεται εἰς ἕνα ὑψηλὸν βράχον καὶ σηκώνει τὸ ἀγκίστρι του ρίπτων αὐτὸ εἰς τὴν θάλασσαν, ἔτσι καὶ ὁ Κύριός μας, ποὺ μᾶς ἔδειξε **B** τὸν τρόπον τοῦ πνευματικοῦ ψαρέματος, καθήμενος ἐπὶ ὑψηλοῦ βράχου τῶν οὐρανῶν, ἀφήνει ὡσὰν ἄγκιστρον τὴν φωνήν του ἀπὸ ὑψηλὰ καὶ λέγει: «Σαῦλε, Σαῦλε, διατί μὲ καταδιώκεις;».[7] Καὶ ἔτσι ἡλίευσε τὸ ψάρι αὐτὸ τὸ μεγάλο. Κάτι παρόμοιον ἔγινε καὶ διὰ τὸ ψάρι ποὺ ἡλίευσεν ὁ Πέτρος κατόπιν προσταγῆς τοῦ Θεοῦ. Καὶ τὸ ψάρι αὐτὸ εὑρέθη νὰ ἔχῃ εἰς τὸ στόμα του νόμισμα, ἀλλὰ νόμισμα νόθο, διότι εἶχε μὲν ζῆλον, ἀλλ' ὄχι κατ' ἐπίγνωσιν. Διὰ τοῦτο ὁ Θεός, ἀφοῦ τοῦ ἐχάρισε τὴν ἐπίγνωσιν, τὸν μετέβαλε εἰς νόμισμα γνήσιον. Καὶ ὅπως γίνεται εἰς τὰ ἀλιευόμενα ψάρια, ἔτσι ἔγινε καὶ εἰς τὴν περίπτωσίν του. **C** Ὅπως ἐκεῖνα ὅταν ἐξέλθουν ἀπὸ τὸ πέλαγος τυφλώνονται, ἔτσι καὶ αὐτός, ἀφοῦ ἐδέχθη τὸ ἄγκιστρον, καὶ ἀπεσπάσθη, ἐτυφλώθη ἀμέσως. Ἡ τύφλωσις ὅμως ἐκείνη ἔκαμε ὅλην τὴν οἰκουμένην νὰ ἀναβλέψῃ. Ὅλα αὐτὰ ἐπιθυμῶ νὰ τὰ ἴδητε. Καὶ διότι ἐὰν ἐπεκρέματο πόλεμος βαρβαρι-

6. Πράξ. 1, 1.
7. Πράξ. 9, 4.

κὸς καὶ οἱ ἀντίπαλοι κατὰ τὴν ἀντιπαράταξιν μᾶς ἐπροξένουν ἀναριθμήτους ἐνοχλήσεις καὶ ἐν συνεχείᾳ ὁ στρατηγὸς τῶν βαρβάρων, προσάγων ἀναρίθμητα μηχανήματα, προεκάλει σύγχυσιν εἰς ὅλα τὰ ἰδικά μας καὶ ἐδημιούργει πολὺν θόρυβον καὶ ταραχὴν καὶ ἀπειλοῦσε νὰ κατασκάψη τὴν πόλιν καὶ νὰ τὴν παραδώση εἰς τὴν φωτιὰν καὶ νὰ μᾶς ἐπαναφέρη εἰς τὴν δουλείαν καὶ ξαφνικὰ ἀφοῦ ἐδένετο ὑπὸ τοῦ ἰδικοῦ μας βασιλέως θὰ ὡδηγεῖτο αἰχμάλωτος εἰς τὴν πόλιν **D** ὅλοι, μὲ τὶς γυναῖκας καὶ τὰ παιδιὰ θὰ ἐτρέχομεν νὰ τὸν ἴδωμεν. Ἐπειδὴ καὶ τώρα γίνεται πόλεμος καὶ οἱ Ἰουδαῖοι προξενοῦν θόρυβον εἰς ὅλα καὶ δημιουργοῦν ταραχὴν καὶ πολλὰ ἐναντίον τῆς ἀσφαλείας τῆς Ἐκκλησίας μηχανήματα ἀντιπαρατάσσουν, ὁ πρῶτος τῶν ἀντιπάλων εἶναι ὁ Παῦλος, αὐτὸς ποὺ κάμνει καὶ λέγει περισσότερα ἀπὸ ὅλους. Τὸν ἔδεσε λοιπὸν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, ὁ βασιλεὺς ὁ ἰδικός μας, αὐτὸν τὸν ἀνατροπέα τῶν πάντων καὶ τὸν ἔφερεν αἰχμάλωτον. Δὲν ἐξήλθομεν λοιπὸν ἅπαντες νὰ τὸν ἴδωμεν νὰ ὁδηγῆται αἰχμάλωτος; Ἀκόμη καὶ οἱ ἄγγελοι τοῦ οὐρανοῦ, βλέποντές τον δεμένον, **E** καὶ εἰσαγόμενον εἰς τὴν πόλιν ἔχαιρον, ὄχι ἐπειδὴ τὸν εἶδον δεμένον μόνον, ἀλλ' ἐπειδὴ ἀντελαμβάνοντο ὅτι ἐπρόκειτο πολλοὺς ἀνθρώπους ν' ἀπαλλάξη ἀπὸ τὰ δεσμά των. Ὄχι λοιπὸν διότι τὸν ἔβλεπον νὰ μεταφέρεται, ἀλλὰ ἐπειδὴ ἐσκέπτοντο πόσους ἀνθρώπους ἐκεῖνος ἐπρόκειτο νὰ χειραγωγήση ἀπὸ τὴν γῆν εἰς τὸν οὐρανόν. Ἔχαιρον λοιπὸν ὄχι διότι τὸν εἶδον ἀνάπηρον, ἀλλὰ ἐπειδὴ ἐγνώριζον πόσους ἀνθρώπους ἔμελλε νὰ ἐξάγη ἀπὸ τὸ σκότος. Πήγαινε λοιπὸν εἰς τὰ ἔθνη (τοῦ εἶπεν ὁ Θεὸς) καὶ ἀφοῦ τὰ ἀπαλλάξης ἀπὸ τὸ σκότος, νὰ τὰ ὁδηγήσης εἰς τὴν βασιλείαν τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ. 102 **A** Διὰ τοῦτο παρατρέχων τὸ προοίμιον, μεταφέρομαι εἰς τὸ μέσον. Ὁ Παῦλος καὶ ἡ ἀγάπη πρὸς τὸν Παῦλον μᾶς ἠνάγκασε νὰ ἐπιχειρήσωμεν τὸ ἅλμα τοῦτο. Ὁ Παῦλος καὶ ἡ ἀγάπη τοῦ Παύλου. Συγχωρήσατέ με, ἢ μᾶλλον μὴ μὲ συγχωρῆτε, ἀλλὰ ἐπιδείξατε ζῆλον εἰς τὸν ἔρωτα τοῦτον. Ὅποιος ἔχει ἕναν παράνομον ἔρωτα, ζητεῖ βεβαίως συγγνώμην. Ὅποιος ἔχει τέτοιον ἔρωτα, ἂς στολίζεται μὲ τὸν πόθον καὶ ἂς καθιστᾷ πολλοὺς μετόχους τῆς ἐπιθυμίας καὶ ἂς δημιουργῇ ἀναριθμήτους συνεραστάς. Διότι ἐὰν ὑπῆρχε (τρόπος) νὰ βαδίσω διὰ τῆς κανονικῆς ὁδοῦ καὶ νὰ προχωρήσω μὲ τάξιν, καὶ νὰ εἰπῶ τὰ προηγούμενα καὶ νὰ φθάσω εἰς τὸ μέσον χωρὶς ν' ἀφήσωμεν τὴν ἀρχήν, θὰ ἐφθάνομεν ἀμέσως εἰς τὸ μέσον. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ νόμος τῶν πατέρων διατάσσει

μετὰ τὴν Πεντηκοστὴν νὰ μὴ ἀναγινώσκηται τὸ βιβλίον **B** καὶ μὲ τὸ τέλος τῆς ἑορτῆς αὐτῆς νὰ τελειώνη καὶ ἡ ἀνάγνωσις τοῦ βιβλίου αὐτοῦ, ἐφοβήθην μήπως καθ' ἣν στιγμὴν ἡμεῖς ἠσχολούμεθα καὶ κατατριβόμεθα μὲ τὰ προοίμια, φθάση πρὶν ἀπὸ ἡμᾶς τὸ τέλος τῆς διηγήσεως. Διὰ τοῦτο ἐπὶ τροχάδην διεξῆλθον ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τὴν διήγησιν καὶ ἔχων ὡσὰν ἀρχὴν ὄπισθεν τὸ προοίμιον τῆς ἱστορίας, σᾶς προέτρεψα νὰ μείνετε ἐκεῖ καὶ νὰ σταθῆτε εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ὁδοῦ. Καὶ ἀφοῦ ὡμίλησα ἀκροθιγῶς περὶ τῆς ἀρχῆς τῆς ἀφηγήσεως προχώρησα θαρραλέα εἰς ἅπαντα τὰ λοιπά, ἂν καὶ ἔχη παρέλθει ἡ ἑορτή. Οὐδεὶς θὰ μᾶς κατηγορήση διὰ τὸ ἄκαιρον, **C** ἐφ' ὅσον αὐτὴ ἡ ἀνάγκη τῆς συνεχίσεως μᾶς ἀπαλλάσει ἀπὸ τὰ σφάλματα τοῦ ἀκαίρου (τῆς ὁμιλίας). Διὰ τοῦτο ἀπὸ τὸ προοίμιον ἐπροχώρησα εἰς τὸ μέσον. Τὸ ὅτι ὅμως ὑπῆρχε (τρόπος) βαδίζων διὰ τῆς κανονικῆς ὁδοῦ νὰ φθάσω εἰς τὸν Παῦλον. ἀλλὰ (ἡ ἀνάγνωσις) τοῦ βιβλίου θὰ προεχώρει τῆς διδασκαλίας μας καὶ θὰ μᾶς ἔκλειε τὰς θύρας, θὰ τὸ ἀποδείξω ἀπὸ αὐτὸ τοῦτο τὸ προοίμιον, ἂν καὶ ἤδη ἔγινε τοῦτο φανερόν.

Διότι ἐὰν ἀναγινώσκοντες καὶ ἐξηγοῦντες εἰς σᾶς μόνον τὴν ἐπιγραφήν, καταναλώσαμεν τὸ ἥμισυ τῆς ἑορτῆς, ἂν βεβαίως μὲ τὸ πέλαγος αὐτοῦ τοῦ βιβλίου ἐπιχειρούσαμεν νὰ ἀσχοληθῶμεν, ἀφοῦ ἀρχίζαμε ἀπὸ τὸ προοίμιον, **D** πόσον χρόνον θὰ κατηναλώναμεν ὥσπου νὰ φθάσωμεν εἰς τὰς διηγήσεις περὶ Παύλου; Λοιπόν, ἐξ αὐτοῦ τοῦ προοιμίου θὰ ἐπιχειρήσω νὰ σᾶς τὸ καταστήσω φανερόν: «Εἰς τὸ πρῶτον βιβλίον, Θεόφιλε, ὡμίλησα δι' ὅλα».[8] Πόσα ζητήματα νομίζετε ὅτι δημιουργοῦνται ἐδῶ; Πρῶτον διὰ ποῖον λόγον τοῦ ὑπενθυμίζει τὸ προηγούμενον βιβλίον. Δεύτερον διατί τὸ ὀνομάζει λόγον καὶ ὄχι εὐαγγέλιον, ἂν καὶ ὁ Παῦλος τὸ ὀνομάζει εὐαγγέλιον ὅταν τονίζη: «Ὁ ὁποῖος ἐπαινεῖται ἀπὸ ὅλας τὰς ἐκκλησίας διὰ τὸ ἔργον του ὑπὲρ τοῦ εὐαγγελίου»,[9] ὁμιλῶν περὶ Λουκᾶ. Τρίτον. διὰ ποῖον λόγον λέγει «περὶ πάντων ὅσων ἔκαμε ὁ Ἰησοῦς». **E** Ἐὰν ὁ Ἰωάννης, ὁ ἀγαπητὸς τοῦ Χριστοῦ, αὐτὸς ποὺ εἶχε τόσον θάρρος, αὐτὸς ποὺ κατηξιώθη νὰ γείρη εἰς τὸ στῆθος ἐκεῖνο τὸ ἅγιον, αὐτὸς ποὺ ἤντλησε ἀπὸ ἐκεῖ τὰς πηγὰς τοῦ Πνεύματος, αὐτὸς δὲν ἐτόλμησε νὰ τὸ εἴπη, ἀλλὰ μὲ

8. Πράξ. 1, 1.
9. Β' Κορινθ. 8, 18.

τόσην ἀσφάλειαν εἶπεν· «ὅτι ἂν ἐγράφετο καθένα ἀπὸ ὅλα ὅσα ἔκαμε ὁ Χριστός, νομίζω ὅτι οὔτε αὐτὸς ὁ κόσμος δὲν θὰ ἐχώρει τὰ βιβλία τὰ ὁποῖα θὰ ἐγράφοντο».[10] Πῶς λοιπὸν αὐτὸς ἐτόλμησε νὰ εἰπῇ ὅτι εἰς τὸ πρῶτον βιβλίον ὡμίλησα δι' ὅλα, Θεόφιλε, ὅσα ἔπραξεν ὁ Ἰησοῦς; Μήπως σᾶς φαίνεται μικρὸν τὸ ζήτημα τοῦτο; 103 **A** Καὶ ἐκεῖ μὲν σημειώνεται μὲ ἐγκώμιο τὸ ὄνομα «εὐγενέστατε Θεόφιλε»,[11] πρᾶγμα ποὺ δὲν ἐλέχθη οὔτε διὰ τοὺς ἁγίους. Μήπως καὶ αὐτὸ δὲν τὸ ἀπεδείξαμεν μερικῶς, ὅτι δηλαδὴ οὔτε ἕνα ἰῶτα, οὔτε μία κεραία δὲν ἐτέθη τυχαίως εἰς τὰς Γραφάς. Ἐὰν λοιπὸν δημιουργοῦνται τόσα ζητήματα εἰς τὸ Προοίμιον τῶν Πράξεων, πόσον χρόνον τάχα δὲν θὰ ἐξοδεύσωμεν ἐξετάζοντες ὅλα τὰ ἀκολουθοῦντα; Διὰ τοῦτο ἠναγκάσθην νὰ παραλείψω τὰ ἐνδιάμεσα καὶ νὰ ἔλθω εἰς τὸν Παῦλον. Διὰ ποῖον λόγον ἐνῷ ἐθέσαμεν τὰ ζητήματα δὲν ἐπροχωρήσαμεν εἰς τὴν λύσιν των; Διὰ νὰ σᾶς συνηθίσωμεν νὰ μὴ δέχεσθε πάντοτε μασημένην τὴν τροφήν, ἀλλὰ εἰς πολλὰ μέρη καὶ μόνοι σας νὰ δίδετε λύσιν εἰς τὰς ἐννοίας, ὅπως κάνουν τὰ περιστέρια. **B** Ἐκεῖνα ὅσον τὰ μικρά τους μένουν εἰς τὴν φωλεάν, τὰ τρέφουν μὲ τὸ στόμα των. Ὅταν ὅμως ἠμπορέσουν νὰ ἀπομακρυνθοῦν ἀπὸ τὴν φωλεὰν καὶ ἰδοῦν νὰ εἶναι σταθεροποιημένα τὰ πτερά, δὲν κάνουν πλέον τὸ ἴδιον, ἀλλὰ τοὺς φέρνουν τὸν κόκκον εἰς τὸ στόμα καὶ τοὺς τὸν ἐπιδεικνύουν. Καὶ ὅταν τὰ μικρὰ ποὺ περιμένουν πλησιάσουν, αἱ μητέρες, ἀφοῦ ἀφήσουν τὴν τροφὴν εἰς τὸ ἔδαφος, τὰ προτρέπουν νὰ τὴν πάρουν διὰ τὸν ἑαυτόν των. Ἔτσι ἐκάμαμε καὶ ἡμεῖς, λαμβάνοντας πνευματικὴν τροφὴν εἰς τὸ στόμα μας σᾶς ἐκαλέσαμεν νὰ εὕρετε μόνοι σας τὴν λύσιν. Καὶ ἐπειδὴ προσήλθατε καὶ ἀναμένετε νὰ δεχθῆτε, **C** σᾶς ἀφήσαμεν μόνους, μὲ τὰς ἰδικάς σας δυνάμεις νὰ κατανοήσετε τὰς ἐννοίας. Διὰ τοῦτο, ἀφήνοντας τὸ Προοίμιον, ἐσπεύσαμεν νὰ ἔλθωμεν εἰς τὸν Παῦλον. Καὶ θὰ εἴπωμεν ὄχι μόνον ὅσα ὠφέλησε τὴν ἐκκλησίαν, ἀλλὰ καὶ κατὰ πόσον τὴν ἔβλαψε, διότι εἶναι ἀναγκαία αὐτὴ ἡ συζήτησις. Θὰ εἴπωμεν πῶς ἐπολέμησε τὸ κήρυγμα, πῶς ἐπολέμησε τὸν Χριστόν, πῶς κατεδίωξε τοὺς ἀποστόλους, τί ἐσκέπτετο περὶ τῶν ἰδεῶν τῶν ἐχθρῶν, πῶς περισσότερον ἀπὸ κάθε ἄλλον ἠνώχλει τὴν Ἐκκλησίαν. Ἀλλὰ οὐδεὶς ἂς μὴ ἐντρέπεται ἀκούων

10. Ἰωάν. 21, 25.
11. Λουκ. 1, 3.

περὶ τοῦ Παύλου τέτοιας κατηγορίας. Διότι δὲν εἶναι κατηγορίαι ἀλλὰ ἐγκώμια. **D** Δὲν εἶναι κατηγορία δι' αὐτὸν τὸ γεγονὸς ὅτι ἐνῷ προηγουμένως ἦτο πονηρός, ἔγινε κατόπιν ἀγαθός, ἀλλὰ τὸ νὰ εἶναι κανεὶς προηγουμένως σπουδαῖος καὶ ὕστερα νὰ στρέφεται πρὸς τὸ πονηρόν. Ἀπὸ τὸ τέλος τους κρίνονται πάντα τὰ πράγματα. Οἱ κυβερνῆται τῶν πλοίων, καὶ ἂν ἀκόμη ὑποστοῦν ἀναρίθμητα ναυάγια, ὅταν πρόκειται νὰ ρίξουν ἄγκυραν εἰς τὸ λιμάνι, ἂν φέρουν τὸ καράβι των γεμᾶτον φορτία, δὲν θὰ εἴπωμεν ὅτι ἐνήργησαν κακῶς, διότι τὸ τέλος ἐκάλυψε τὸ παρελθόν. Καὶ οἱ ἀθληταὶ ἐπίσης καὶ ἂν νικηθοῦν προηγουμένως πολλὲς φορές, νικήσουν ὅμως εἰς τοὺς τελικοὺς ἀγῶνας διὰ τὸν στέφανον, δὲν θὰ τοὺς στερήσωμεν τὰ ἐγκώμια διὰ τὴν νίκην ἕνεκα τῶν προηγουμένων. **E** Ἔτσι θὰ κάμωμεν καὶ διὰ τὸν Παῦλον. Καὶ αὐτὸς ὑπέστη ἀναρίθμητα ναυάγια, ἀλλὰ ὅταν ἐπρόκειτο νὰ πλεύσῃ εἰς λιμένα, ἔφερε τὸ πλοῖον του γεμᾶτον φορτίον. Ὁ Ἰούδας δὲν ὠφελήθηκε εἰς τίποτε ποὺ ὑπῆρξε μαθητὴς ἀρχικῶς, ἀφοῦ κατόπιν ἔγινε προδότης. Ἔτσι καὶ ὁ Παῦλος δὲν ἔπαθε τίποτε ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι ἀρχικῶς ἦτο διώκτης καὶ κατόπιν ἔγινε κήρυξ τοῦ θείου λόγου. Αὐτὰ εἶναι ἐγκώμια διὰ τὸν Παῦλον ὄχι διότι ἐγκρέμισε τὴν Ἐκκλησίαν, ἀλλὰ ὅμως διότι αὐτὸς πάλιν τὴν ᾠκοδόμησε. Ὄχι διότι κατεδίωξε τὸν θεῖον λόγον, ἀλλὰ διότι, ἀφοῦ τὸν κατεδίωξε, αὐτὸς πάλιν τὸν ηὔξησε. 104 **A** Ὄχι ἐπειδὴ ἐπολέμησε τοὺς ἀποστόλους ὄχι διότι κατεσπάραξε τὸ ποίμνιον, ἀλλ' ἐπειδή, ἀφοῦ τὸ κατεσπάραξεν, αὐτὸς πάλιν ὁ ἴδιος τὸ ἀνασυνεκρότησε. Τί πλέον παράδοξον ἠμπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ ἀπὸ αὐτό; Ὁ λύκος ἔγινε ποιμήν, αὐτὸς ποὺ ἔπινε τὸ αἷμα τῶν προβάτων, δὲν παρέλειψε νὰ χύσῃ τὸ ἰδικόν του αἷμα διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν προβάτων. Θέλεις νὰ μάθῃς πῶς ἔπινε τὸ αἷμα τῶν προβάτων; Πῶς ἡ γλῶσσά του ἦτο αἱματωμένη; «Ὡς Σκῦλος ἐξηκολούθει νὰ πνέῃ ἀπειλὴν καὶ φόνον ἐναντίον τῶν μαθητῶν τοῦ Κυρίου».[12] Ἀλλ' αὐτὸς ποὺ ἔπνεε ἀπειλὴν καὶ φόνον καὶ ἔχυνε τὸ αἷμα τῶν ἁγίων, ἄκουσε πῶς ἔχυσε τὸ ἰδικόν του αἷμα ὑπὲρ τῶν ἁγίων: **B** «Ἐὰν κατὰ ἄνθρωπον, λέγει, ἐπολέμησα μὲ τὰ θηρία εἰς τὴν Ἔφεσον».[13] Καὶ παρακάτω: «Καθημερινῶς ἀποθνήσκω».[14] Καὶ περαιτέρω: Ἐθεωρήθημεν ὡς πρόβατα προοριζόμενα διὰ

12. Πράξ. 9, 1.
13. Α' Κορινθ. 15, 32.
14. Α' Κορινθ. 15, 31.

σφαγήν».[15] Καὶ αὐτὰ τὰ ἔλεγεν ὁ Παῦλος ποὺ ἦτο παρὼν ὅταν ἐχύνετο τὸ αἷμα τοῦ Στεφάνου καὶ συνεφώνει μὲ τὴν θανάτωσίν του. Βλέπεις πῶς ὁ λύκος μετεβλήθη εἰς ποιμένα; Ἆρά γε δὲν ἐντρέπεσθε ἀκούοντες ὅτι κατὰ τὸ παρελθὸν ἦτο διώκτης καὶ βλάσφημος καὶ ὑβριστής; Εἴδατε πόσον ἔκαμε μεγαλύτερον τὸ ἐγκώμιόν του ἡ προηγουμένη κατηγορία; Δὲν σᾶς ἔλεγα κατὰ τὴν προηγουμένην μας σύναξιν ὅτι ἀπὸ τὰ πρὸ τῆς σταυρώσεως θαύματα, τὰ μεταγενέστερα ὑπῆρξαν μεγαλύτερα; **C** Δὲν σᾶς ἀπέδειξα (αὐτὸ) καὶ ἀπὸ τὰ θαύματα καὶ τὴν ἀγάπην τῶν μαθητῶν, καὶ πῶς πρὸ τοῦ γεγονότος τῆς σταυρώσεως ὁ Χριστὸς διέτασσε τοὺς νεκροὺς νὰ ἐγερθοῦν, ἐνῷ κατόπιν τὸ ἔκαμαν αὐτὸ αἱ σκιαὶ τῶν δούλων του; Καὶ πῶς τότε αὐτὸς ἐθαυματούργει διατάσσων, ἐνῷ ἀργότερον οἱ δοῦλοί του, χρησιμοποιοῦντες τὸ ὄνομά του, ἔκαμεν μεγαλύτερα; Δὲν σᾶς εἶπα πῶς ἐκλόνισε τὴν συνείδησιν τῶν ἐχθρῶν; Πῶς τὰ θαύματα, μετὰ τὴν σταύρωσιν, ἦσαν μεγαλύτερα ἀπὸ ἐκεῖνα πρὸ τῆς σταυρώσεως; Ἡ σημερινὴ ὁμιλία εἶναι συγγενὴς μὲ ἐκείνην. **D** Τί μεγαλύτερον θαῦμα ἠμπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ ἀπὸ τὸ τοῦ Παύλου; Ὁ Πέτρος ἀπηρνήθη ζῶντα τὸν Χριστόν, ἐνῷ ὁ Παῦλος τὸν παρεδέχθη νεκρόν. Μεγαλύτερον θαῦμα ἠμπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ ἀπὸ τὸ τοῦ Παύλου; Μεγαλύτερον θαῦμα ἀπὸ τοῦ νὰ ἐγείρῃ τοὺς νεκροὺς διὰ τῶν σκιῶν, εἶναι τὸ νὰ ἀγκιστρώσῃ καὶ νὰ ἀποσπάσῃ καὶ αἰχμαλωτίσῃ τὴν γνώμην τοῦ Παύλου. Εἰς τὴν πρώτην περίπτωσιν ἡ φύσις συνεμορφοῦτο καὶ δὲν ἔφερεν ἀντιρρήσεις εἰς τὸν διατάσσονται, ἐνῷ ἐδῶ εἶναι ἡ διάθεσις μεταξὺ τοῦ νὰ ὑπακούσῃ ἢ νὰ μὴ ὑπακούσῃ. Ἑπομένως ἀναδεικνύεται ἡ μεγάλη δύναμις ἐκείνου ποὺ ἔπεισε. Ἀπὸ τὸ νὰ διορθώσῃς τὴν φύσιν εἶναι πολὺ μεγαλύτερον νὰ μεταβάλῃς τὴν διάθεσιν κάποιου. **E** Ἑπομένως τὸ μεγαλύτερον ἀπὸ ὅλα τὰ θαύματα εἶναι τὸ νὰ προσέλθῃ ὁ Παῦλος εἰς τὸν Χριστὸν μετὰ τὴν σταύρωσιν καὶ τὴν ταφήν. Διὰ τοῦτο τὸν ἄφησεν ὁ Χριστὸς νὰ ἐπιδείξῃ ὅλην τὴν ἐχθρότητά του καὶ τότε τὸν ἐκάλεσε διὰ νὰ τοῦ καταστήσῃ ἀνύποπτον τὴν ἀπόδειξιν τῆς ἀναστάσεως καὶ τὴν διδασκαλίαν τοῦ λόγου. Ὁ Πέτρος, λέγων περὶ αὐτοῦ ἴσως καθίστατο ὕποπτος. Κάποιος ἀδιάντροπος εἶχεν ἴσως κάτι νὰ τοῦ καταμαρτυρήσῃ. Εἶπα δὲ ἀδιάντροπος, διότι καὶ εἰς τὴν περίπτωσίν του εἶναι φανερὰ ἡ ἀπόδειξις. Ἐκεῖνος βεβαίως τὸν εἶχε ἀρνηθῆ κατὰ τὸ παρελθὸν καὶ μάλιστα ἐνόρκως, ἀλλὰ κατόπιν τὸν παρεδέχθη καὶ ἐθυσίασε μάλιστα καὶ τὴν ψυχήν του ὑπὲρ τοῦ Ἰησοῦ.

15. Ρωμ. 8, 36.

105 **A** Ἂν ὅμως δὲν ἀνίστατο, δὲν θὰ ὑπέμενεν ἀναριθμήτους θανάτους αὐτὸς ποὺ τὸν ἀρνήθηκε ζῶντα, ὥστε νὰ μὴ τὸν ἀρνηθῆ ὅταν ἀπέθανε. Δι᾽ αὐτὸ καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Πέτρου εἶναι φανερὰ ἡ ἀπόδειξις τῆς ἀναστάσεως. Ὡστόσον αὐτὸ θὰ εἶχον νὰ εἰποῦν οἱ ἀδιάντροποι, ὅτι δηλαδὴ ἐπειδὴ ἦτο μαθητής του, ἐπειδὴ συνέφαγε εἰς τὸ τραπέζι του καὶ συνέζησε μαζί του τρία ἔτη, ἐπειδὴ ἀπήλαυσε τὴν διδασκαλίαν του, ἐπειδὴ ἐκολακεύθη καὶ ἐξηπατήθη ὑπ᾽ αὐτοῦ, διὰ τοῦτο κηρύττει τὴν ἀνάστασιν τοῦ Ἰησοῦ. Ὅταν ὅμως ἴδῃς τὸν Παῦλον, αὐτὸν ποὺ δὲν ἐγνώρισε τὸν Ἰησοῦν, ποὺ δὲν τὸν ἤκουσε, ποὺ δὲν μετέσχε τῆς διδασκαλίας του, ποὺ τὸν καταπολεμοῦσε καὶ μετὰ τὴν σταύρωσίν του, **B** ποὺ ἐφόνευεν ὅσους ἐπίστευον εἰς αὐτόν, ποὺ προεκάλει σύγχυσιν καὶ ἐτάρασσε τὰ πάντα, ὅταν ἴδῃς λοιπὸν αὐτὸν νὰ μεταβάλλεται ἔξαφνα καὶ νὰ ἐπωμίζεται ὅλους τοὺς κόπους ἐκείνων ποὺ εἶχον ἀγωνιασθῆ ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ, ποίαν θὰ ἔχῃς, εἰπέ μου, δικαιολογίαν ἐντροπῆς, ἀπιστῶν εἰς τὸ γεγονὸς τῆς ἀναστάσεως; Ἐὰν ὁ Χριστὸς δὲν ἀνέστη, ποῖος θὰ προσήλκυε τὸν τόσον ἐξαγριωμένον διώκτην του, τὸν ἄγριον καὶ ἀπάνθρωπον, τὸν ἀσυμβίβαστον ἀντίπαλον, καὶ θὰ τὸν προσεταιρίζετο; Εἰπέ μου, Ἰουδαῖε, ποῖος ἔπεισε τὸν Παῦλον νὰ προσέλθῃ εἰς τὸν Χριστόν; Ὁ Πέτρος; Ὁ Ἰάκωβος; Ὁ Ἰωάννης; Ἀλλ᾽ αὐτοὶ ὅλοι τὸν ἐφοβοῦντο καὶ τὸν ἔτρεμαν **C** καὶ ὄχι μόνον προηγουμένως, ἀλλὰ καὶ ὅτε ἐγένετο ἕνας ἐκ τῶν φίλων των, ὅτε ὁ Βαρνάβας, ὁδηγῶν αὐτὸν ἀπὸ τὸ χέρι, τὸν ἐπανέφερεν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα καὶ τότε ἀκόμη ἐφοβοῦντο νὰ τὸν πλησιάσουν. Καὶ ἡ μὲν πολεμικὴ ἐσταμάτησεν, ἀλλ᾽ ἡ ἐχθρότης παρέμεινεν εἰς τοὺς ἀποστόλους. Ἀφοῦ τὸν ἐφοβοῦντο ὅταν εἶχε συμφιλιωθῆ (μὲ αὐτοὺς) πῶς θὰ ἐτόλμων νὰ τὸν πείσουν ὅταν ἀκόμη ἦτο ἐχθρὸς καὶ πολέμιος; Καὶ ὅταν προσῆλθεν (εἰς τὸν Χριστὸν) ὁριστικῶς νομίζεις ὅτι ἦτο δυνατὸν νὰ τοῦ φέρουν ἀντίστασιν, ἢ νὰ ἀνοίξουν τὸ στόμα των ἢ νὰ φανερωθοῦν ἐνώπιόν του; Τίποτε, τίποτε ἀπὸ αὐτά. Δὲν ἦτο (ἀποτέλεσμα) τῆς ἀνθρωπίνης προσπαθείας αὐτὸ ποὺ συνέβη, ἀλλὰ (ἔργον) τῆς θείας χάριτος. Ἐὰν λοιπὸν εἶναι τώρα νεκρὸς ὁ Χριστός, ὅπως λέγετε, καὶ οἱ μαθηταί του ἦλθον καὶ τὸν ἔκλεψαν, **D** πῶς τὰ θαύματα ἔγιναν μεγαλύτερα μετὰ τὴν σταύρωσιν; Ὄχι μόνον μετέστρεψε τὸν ἐχθρόν του καὶ ἀρχηγὸν τῆς διαμάχης σας, καίτοι ἂν

καὶ τοῦτο μόνον ἂν ἔκαμνε, εἶναι ἔργον μεγάλης δυνάμεως τὸ νὰ συλλάβῃ αἰχμάλωτον τὸν ἐχθρὸν καὶ πολέμιον. Τώρα ὄχι μόνον τοῦτο ἐπέτυχεν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ αὐτὸ πολὺ μεγαλύτερον: Ὄχι μόνον τὸν μετέστρεψεν, ἀλλὰ τὸν κατέστησε τόσον γνωστόν, τόσον τὸν ἔφερε πλησίον εἰς τὰς ἰδικάς του ἀντιλήψεις, ὥστε νὰ τοῦ ἐμπιστευθῇ ὅλα τὰ ζητήματα τῆς Ἐκκλησίας. «Αὐτὸς εἶναι τὸ ὄργανον τῆς ἐκλογῆς μου, λέγει ὁ Θεός, διὰ νὰ φέρῃ τὸ ὄνομά μου ἐνώπιον ἐθνῶν καὶ βασιλέων»[16] καὶ νὰ πείσῃ περισσότερα (ἔθνη) ἀπὸ τοὺς ἀποστόλους νὰ κοπιάσουν ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας, τῆς πολεμουμένης ὑπ' αὐτοῦ κατὰ τὸ παρελθόν.

Θέλεις νὰ μάθῃς πῶς τὸν μετέστρεψε; Πῶς τὸν ἔκανε ἰδικόν του; Πῶς τὸν ἀπέσπασε; Πῶς τὸν κατέταξεν εἰς τοὺς πρώτους τῶν φίλων του; Σὲ κανένα ἄνθρωπον δὲν ἔλαβε τὸ θάρρος νὰ εἴπῃ μυστικὰ ὅσα εἰς τὸν Παῦλον. Ἀπὸ ποῦ καθίσταται αὐτὸ φανερόν; «Ἤκουσα, λέγει λόγια ἀνέκφραστα, τὰ ὁποῖα δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ἐπαναλάβῃ ἄνθρωπος».[17] Εἶδες ὁ ἐχθρός, ὁ ἀντίπαλος, πόσην ἀγάπην ἐπέδειξε; 106 A Διὰ τοῦτο εἶναι ἀναγκαῖον ν' ἀναφερθῶμεν εἰς τὸν προηγούμενον βίον του, διότι δεικνύει τὴν δύναμιν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ. Φιλανθρωπία διότι ἠθέλησε νὰ σώσῃ αὐτὸν ποὺ ἔκαμε τόσα κακὰ καὶ νὰ τὸν προσελκύσῃ πρὸς αὐτόν, δύναμιν δὲ διότι ἐπέτυχε ὅ,τι ἠθέλησε. Τοῦτο δεικνύει ἐπίσης καὶ τὴν ψυχοσύνθεσιν τοῦ Παύλου, ὁ ὁποῖος δὲν ἔκαμε τίποτε διὰ νὰ φιλονικήσῃ, οὔτε ἀπὸ προκατάληψιν γνώμης, καθὼς ἔκαμαν οἱ Ἰουδαῖοι, ἀλλὰ φλεγόμενος ἀπὸ ζῆλον, ὄχι βεβαίως ὀρθόν, ὡστόσον ὅμως ζῆλον. Τοῦτο τὸ ἐβροντοφώνει καὶ μόνος του ὅταν ἔλεγε: «Διὰ τοῦτο ἐλεήθηκα, διότι ἀπὸ ἄγνοιαν ἐνεργοῦσα μέσα εἰς τὴν ἀπιστίαν».[18] Καὶ θαυμάζων τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ ἔλεγε: B «Διὰ νὰ δείξῃ ὁ Χριστὸς τὴν ὅλην μακροθυμίαν του, πρῶτον εἰς ἐμὲ καὶ νὰ χρησιμεύσω ὡς πρότυπον εἰς ἐκείνους οἱ ὁποῖοι μελλοντικῶς θὰ πιστεύσουν εἰς αὐτὸν διὰ νὰ ἀποκτήσουν τὴν αἰώνιον ζωήν».[19] Καὶ ἀλλοῦ πάλιν ἔλεγεν: «Τὴν δραστικότητα τῆς δυνάμεώς του τὴν ἐπέδειξεν ὁ Θεὸς εἰς ἡμᾶς τοὺς πιστεύοντας».[20] Εἶδες πῶς καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν δύναμιν καὶ τὸ ἀδέκαστον τῆς γνώμης του ἀπέδειξεν ὁ

16. Πράξ. 9, 15.
17. Β' Κορινθ. 12, 4.
18. Α' Τιμόθ. 1, 13.
19. Α' Τιμόθ. 1, 16.
20. Ἐφεσ. 1, 19.

προηγούμενος βίος τοῦ Παύλου; Αὐτὸ τὸ ἔφερεν ὡς ἀπόδειξιν γράφων εἰς τοὺς Γαλάτας, τὸ ὅτι δηλαδὴ δὲν ἤλλαξε χάριν εἰς τὰς ἀνθρωπίνους ἐνεργείας γνώμην, ἀλλὰ διὰ τῆς θείας δυνάμεως. «Ἂν ἤρεσκα, λέγει, εἰς τοὺς ἀνθρώπους δὲν θὰ ἤμην δοῦλος τοῦ Χριστοῦ».[21] C Καὶ ἀπὸ ποῦ εἶναι φανερὸν ὅτι ἐπειδὴ δὲν ἤρεσε εἰς τοὺς ἀνθρώπους μετεστράφη εἰς τοὺς ἀποστόλους; «Ἠκούσατε, λέγει, τὴν ἄλλοτε διαγωγήν μου εἰς τὸν Ἰουδαϊσμόν, ὅτι ὑπερβολικὰ κατεδίωκα τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ἐπολεμοῦσα».[22] Δὲν θὰ μετετίθετο εἰς τὴν πίστιν ἂν ἤθελε ν' ἀρέσῃ εἰς τοὺς ἀνθρώπους. Διατί; Διότι ἐτιμᾶτο ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων καὶ ἀπήλαυε πολλῆς ἀσφαλείας (ζωῆς) καὶ ἠξιοῦτο τῆς προεδρίας. Λοιπὸν δὲν θὰ προσεχώρει εἰς τὸν ἐπικίνδυνον βίον τῶν ἀποστόλων, τὸν γεμᾶτον κακὴν φήμην, τὸν γεμᾶτον συμφοράς. Ὥστε ἡ ὁλοκληρωτικὴ ἀλλαγή του καὶ ἡ προσέλευσις εἰς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ ἡ ἐγκατάλειψις D τοῦ ἀπολέμου βίου καὶ τῶν τιμῶν παρὰ τῶν Ἰουδαίων καὶ ἡ ἀνταλλαγή τους μὲ τὴν ζωὴν τῶν ἀποστόλων, ποὺ περιέκλειε ἀναριθμήτους θανάτους, εἶναι ἡ μεγίστη ἀπόδειξις ὅτι ὁ Παῦλος δὲν προσῆλθεν ἀπὸ κάποιαν δικαιολογίαν ἀνθρωπίνην. Διὰ τοῦτο καὶ ἡμεῖς ἠθελήσαμεν νὰ ἀσχοληθῶμεν μὲ τὸν προηγούμενον βίον του καὶ νὰ ἀποδείξωμεν τὸν φλογερὸν ζῆλόν του ἐναντίον τῆς Ἐκκλησίας, προκειμένου ὅταν ἴδῃς τὴν πολλὴν προθυμίαν του ὑπὲρ αὐτῆς, νὰ θαυμάσῃς τὸν πρωτεργάτην τῶν πάντων καὶ μεταστρέφοντα Θεόν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ μαθητὴς τοῦ Παύλου μᾶς διηγήθη λεπτομερῶς τὸ παρελθὸν καὶ μετὰ πολλῆς ἐμφάσεως εἰπὼν τὰ ἑξῆς: E «Ἀκόμη δὲ ὁ Σαῦλος ἐξηκολούθει νὰ πνέῃ ἀπειλὴν καὶ φόνον ἐναντίον τῶν μαθητῶν τοῦ Κυρίου».[23] Ἤθελα καὶ ἐγὼ ὁ ἴδιος ν' ἀρχίσω σήμερον ἀπὸ τὸ προοίμιον ἤθελον νὰ ἀσχοληθῶ μὲ τὴν διήγησιν ἀπὸ τὴν ἀρχήν, ἀλλὰ καὶ μόνον ἀπὸ τὸ ὄνομα ἀντιμετωπίζω πέλαγος ἐννοιῶν. Κατάλαβε λοιπὸν πόσον ἄμεσα μᾶς δημιουργεῖ πρόβλημα τὸ ὄνομα Σαῦλος. Ἀλλὰ εἰς τὰς ἐπιστολὰς βλέπω ἕνα ἄλλο ὄνομα: «Παῦλος δοῦλος Ἰησοῦ Χριστοῦ καλεσμένος ἀπόστολος».[24] «Παῦλος καὶ Σωσθένης».[25] «Παῦλος κλητὸς ἀπόστολος».[26] «Ἰδὲ ἐγὼ ὁ Παῦλος

21. Γαλατ. 1, 10.
22. Γαλατ. 1, 13.
23. Πράξ. 9, 1.
24. Ρωμ. 1, 1.
25. Α' Κορινθ. 1, 1.
26. Α' Κορινθ. 1, 1.

σᾶς λέγω».[27] 107 A Τώρα πλέον Παῦλος καὶ παντοῦ Παῦλος ὀνομάζεται καὶ ὄχι Σαῦλος. Διὰ ποῖον λόγον, λοιπόν, πρῶτα Σαῦλος καὶ μετὰ ταῦτα Παῦλος ὠνομάσθη; Δὲν εἶναι ἀσήμαντον τὸ ζήτημα. Ἀμέσως πηγαίνει ὁ νοῦς μας εἰς τὸν Πέτρον. Καὶ αὐτὸς πρὶν ὠνομάζετο Σίμων καὶ ἀργότερ Κηφᾶς. Καὶ οἱ υἱοὶ τοῦ Ζεβεδαίου, ὁ Ἰάκωβος καὶ ὁ Ἰωάννης, ὠνομάσθησαν υἱοὶ βροντῆς. Καὶ ὄχι εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην μόνον, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Παλαιὰν εὑρίσκομεν τὸν Ἀβραὰμ νὰ λέγεται ἀρχικῶς Ἀβρὰμ καὶ ἀργότερα Ἀβραάμ. Καὶ τὸν λεγόμενον σήμερον Ἰακώβ, ἀλλὰ κατὰ τὸ παρελθὸν Ἰσραήλ. Καὶ τὴν Σάρραν νὰ λέγεται ἀρχικῶς Σάρα καὶ κατόπιν Σάρρα. B Ἡ ἀλλαγὴ τῶν ὀνομάτων μᾶς παρέχει πολλὴν ἔρευναν καὶ φοβοῦμαι μήπως ἀφήνων τὸν ἑαυτόν μου εἰς τὰ ρεύματα τῶν ποταμῶν, πνίξω τὸν λόγον τῆς διδασκαλίας. Ὅπως εἰς ἕνα τόπον ὅπου ὑπάρχει νερό, ἂν σκάψῃ κανείς, ἀναβλύζουν πηγαὶ παντοῦ, ἔτσι καὶ εἰς τὸν χῶρον τῶν ἁγίων Γραφῶν, ὅπου κι' ἂν κάμῃς διάνοιξιν, θὰ ἴδῃς νὰ ρέουν πολλοὶ ποταμοὶ καὶ ἂν τοὺς ἀφήσῃς νὰ κυλίσουν ὅλοι μαζὶ σήμερον δημιουργεῖται μέγα δέος. Δι' αὐτὸ ἀπέφραξα τὸν μικρόν μας ποταμὸν καὶ θὰ παραπέμψω τὴν ἀγάπην σας πρὸς τὴν ἱερὰν πηγὴν τῶν διδασκάλων καὶ προϊσταμένων τῆς πίστεως, C τὴν καθαρὰν καὶ πόσιμον αὐτὴν πηγήν, τὴν γλυκυτάτην, ποὺ τὸ νᾶμα της ἀναβλύζει ἀπὸ τὴν πνευματικὴν πέτραν. Ἂς προπαρασκευάσωμεν τὴν διάνοιάν μας πρὸς ὑποδοχὴν τῆς διδασκαλίας, καὶ ἂς ἀντλήσωμεν τὰ πνευματικὰ νάματα, διὰ νὰ καταστοῦν μέσα μας πηγὴ ζῶντος ὕδατος εἰς ζωὴν αἰώνιον. Εἴθε νὰ τὴν κερδίσετε ὅλοι σας, μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, διὰ τοῦ ὁποίου καὶ μετὰ τοῦ ὁποίου δοξάζεται καὶ τιμᾶται ὁ Πατὴρ καὶ ἡ δύναμίς του, μαζὶ μὲ τὸ ἅγιον καὶ ζωοποιὸν Πνεῦμα, τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

27. Γαλατ. δ, 2.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ ΕΡΓΑ

ΤΟΜΟΣ 32

ΠΕΡΙ ΠΡΟΣΕΥΧΗΣ
Ο ΠΕΤΡΟΣ ΕΙΣ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΝ
ΟΤΙ ΟΙ ΔΑΙΜΟΝΕΣ ΔΕΝ ΔΙΟΙΚΟΥΝ ΤΑ ΑΝΘΡΩΠΙΝΑ
ΟΤΙ ΕΚ ΡΑΘΥΜΙΑΣ Η ΚΑΚΙΑ
ΕΙΣ ΤΟΝ ΤΕΤΡΑΗΜΕΡΟΝ ΛΑΖΑΡΟΝ
Η ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΤΟΥ ΠΑΥΛΟΥ

Κείμενον: B. de Montfaucon, Sancti J. Chrysostomi opera omnia, II, Parisiis 1834, σελ. 290 - 306, 314 - 326, 771 - 775, 937 - 944· III, Parisiis 1835, σελ. 118 - 129, 431 - 451 (PG 49, 241 - 276· PG 50, 641 - 644, 78 - 785· PG 51, 113 - 124, 372 - 388).